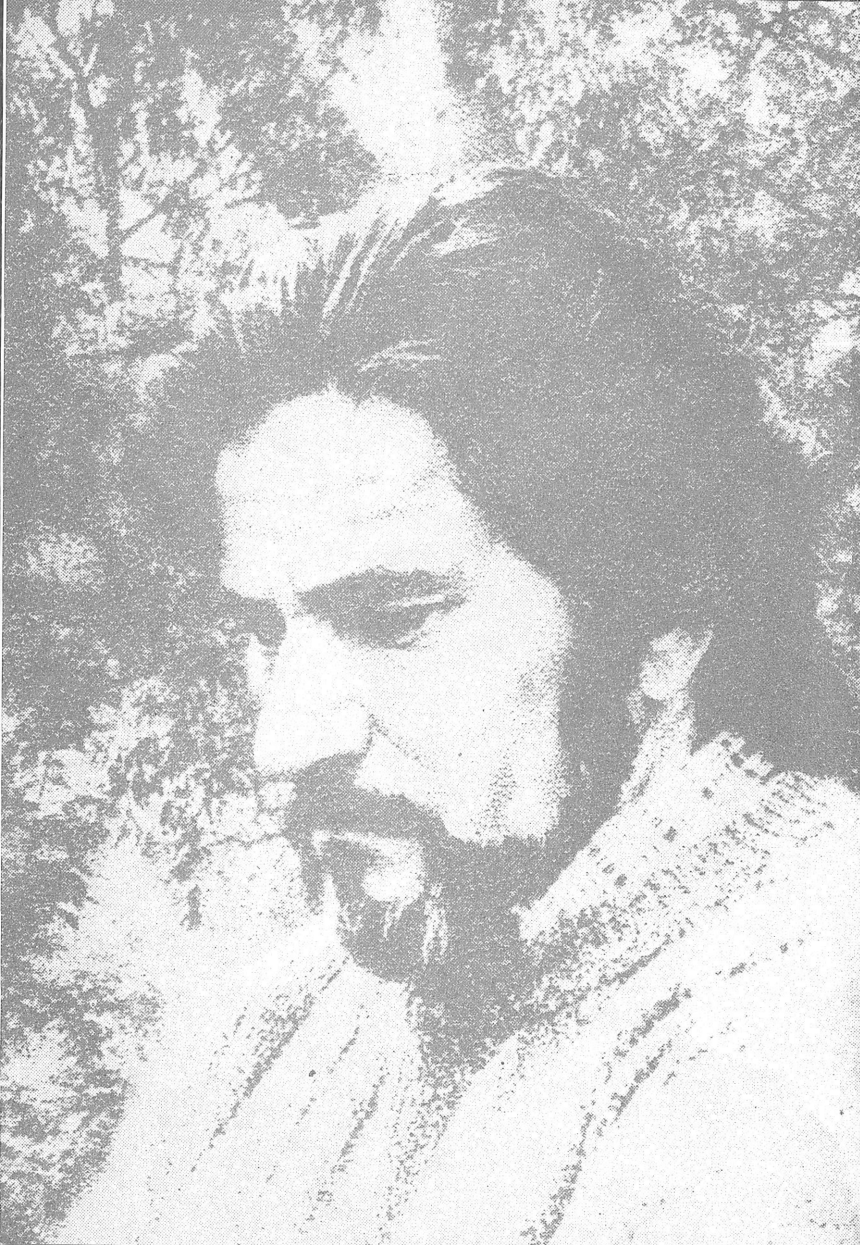

84Ук7
М74

ПАВЛО
МОВЧАН

СІЛЬ

ПАВЛО
МОВЧАН

СІЛЬ

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»
1989

ББК 84Ук7-5/
М74

До книжки увійшли
кращі твори
відомого українського
радянського поета,
позначені глибокою
самобутністю, свіжістю
творчого пошуку,
увагою
до чистих джерел
народно-поетичного слова.

В книгу вошли
лучшие произведения
известного украинского
советского поэта,
которым присуща
глубокая самобытность,
свежесть
творческого поиска,
внимание
к чистым истокам
народно-поэтического
слова.

118481

Передмова Івана Дзюби

Редактор Т. І. Крижанівська

4702640202—111
М М(204)—89 111.89

ISBN 5-308-00380-7

© Склад, передмова, художнє оформлення.
Видавництво «Дніпро», 1989 р.

ЦІЛЮЩА СІЛЬ САМОПІЗНАННЯ

Був час, коли декому Павло Мовчан уявлявся таким собі екстравагант, що зічев'я приміряє українській поезії то розцяцьковані підозрілою символікою імпортні джинси, то позичений філософський циліндр укупі з ціпком не так сковородинським, як екзистенціалістським. А ще казав дехто: не вірші, а ломиголовки. Не мало в кого вони викликали щире сприкрення та рефлeksi перестороги, а в пайчуліших душах — і гаряче поривання грудьми стати на захист здорового глузду, а разом і доброго імені української поезії.

Та ось уже стихли неофоби і ревні доброзвичайці, діловито перекурюють довбиші, що гупали на сполох. Уважніше придивляється недовірливий «традиціоналіст», добачаючи щось собі близьке. З буденною невідхильністю прийшло визнання — як завжди, трохи запізніле.

Втім, визнання буває всяке. Пригадуєте гоголівського філософа Хому Брута? «Він танцював доти, поки не настав час полудня, і челядь, що обступила його, як ведеться у таких випадках, колом, нарешті плюнула і пішла собі геть, сказавши: «Ач як довго танцює чоловік!». Трапляється, що і в літературі звикаються з оригіналами, які перетанцювали випробувальні строки.

Павло Мовчан може дякувати долі: з ним і досі не звиклися, і досі то хтось стражденно здивується, то хтось, за інерцією, лінькувато обуриться. Хоч, здавалося б, уже не той «статус». Уже завойовано — працею, терпінням і цілеспрямованістю — не таке, як ото вище, а справжнє визнання, що ґрунтується на взаєморозумінні (хай ще і не завжди повному), на прийнятті (хай ще і не завжди достеменному) його інтелектуального, морального і естетичного пафосу.

Так, творча доля його складалася і нелегко, і незвично. Але ж це буває майже з кожним непересічним автором. Дебютував (збіркою «Пате!», 1963) не найкращим чином — скомпонована вона була не без видавничої перестраховки, та й своєрідність молодого автора, його справжнє обличчя ще важко було розпізнати за курявою гігантської риторики, що зиялася в українській поезії псевдовзі після перших гучних виступів «шестидесятників». Декому Мовчан здався епігоном, хоч насправді він ішов самотужки — просто, як і ще не один з його покоління, «спізнився» на два-три роки. Лідери вихопилися далеко наперед. Дуже швидко «шестидесятництва» стало, мовляв, надміру — особливо для видавців. Молодий поет опинився перед загрозою промовляти у вибалаканому вже просторі, працювати на вибраному вже, виробленому рудничному горизонті. Треба було заново шукати себе. Цій трагічно-щасливій обставині ми і завдячуємо появу самобутнього поета Павла Мовчана. Втім, справедливіше, мабуть, сказати, що вона лише прискорила і завдячуємо внутрішню роботу самовизначення і самоствердження.

Доба так званого «застою», тобто суспільного і морального занепаду, приховуваного за ширмою фальшивого благополуччя, була ворожа чесній думці і талантові, гасила їх і гнітила. Тим більше треба віддати належне митцям, які і в цій нездоровій, задушливій атмосфері так чи інакше протистояли фальшивості, самостверджувалися в невідлеглому казенщині слові, хоч свою правду їм і доводилося часом висловлювати у непрямій формі (згадаймо думку Б. Брехта, що важливо не тільки знати правду, а й знайти способи доносити її до читачів за обставин, коли правду переслідують). Про П. Мовчана принаймні можна сказати, що він не кривив душею, був собою і тоді, коли вже й це було протистоянням панівній облуді.

У ті роки твори П. Мовчана з'являлися не часто і, здається, більше в російських перекладах, ніж в оригіналі. Та природа його виявилася тіневитривалою. Хоча вже й тоді в нього було хай і вузьке, але віддане коло читачів, прихильників.

Прозірливі голоси лунали і в критиці: згадаймо глибоку статтю Л. Череватенка («Дніпро», 1969, № 3). Тоді ж з'явилася тепла і вдумлива рецензія на збірку «Кора» (1968) рафінованого поцінувача поезії О. Дейча («Дружба народів», 1969, № 9), а пізніше — виступ Л. Аннінського («Литературная газета», 13.IV.1974).

Останнє десятиліття було дуже плідним для П. Мовчана. Одна за одною виходять його збірки «Пам'ять», «Досвід», «День молодого сонця», «Голос», «Жолудь», «Календар», «Світло», «Поріг».

Критика дедалі частіше і зацікавленіше звертається до творчості цього поета (можна назвати, зокрема, статті і рецензії П. Марусика, В. Кордуна, Н. Костенко, Е. Соловей, Л. Тарап, Б. Грищука, А. Макарова). Проте трохи й «не встигає» за ним. Павло Мовчан належить до авторів, які не виходять «на біс». Кожна його книжка — етап розвитку, до якого поет уже не повертається. Завершене він віддає часові: на його неминучий присуд. А сам стає до нової роботи. Як ото вибійник у забої бачить перед собою щоразу новий ціляк пласта, а назад озирається лише, щоб удихнути повітря і зважити шлях.

Лише видана 1982 року в «Дніпрі» збірка «Голос» містила поезії з попередніх шести книг (до речі, з ранніх — невинувато мало). Етапною була для поета збірка «Жолудь» (1983). У ній повно і послідовно постало «мовчанівське» поетичне начало.

Відомо, що Мовчан — поет непростий, целеский для читання. Здається, ми вже «дозріли» до того, що такі кваліфікації сприймаються спокійно, не дратуючи одних і не обнадіюючи інших: як констатація факту, чию внутрішню якість і цінність ще треба з'ясувати. Свого часу нашому авторові довелося вислухати немало порад писати простіше, прозоріше. І прихильний до нього О. Дейч наприкінці дуже змістовної рецензії на збірку «Кора» висловлював сподівання: «Було б сумно думати, що П. Мовчан при своїй обдарованості і багатій уяві, яка легко переводить поета з царини

реального світу в тривожний і розбурханий світ фантастики снів, залишиться таким же складним і важким для сприйняття, як тепер. Хочеться думати, що пора поетичної зрілості приведе його до тієї прозорості і чіткості образів, яка означить вершину його творчих можливостей». Зрештою, таке побажання підказувалося і прикладом багатьох поетів сучасності й минувшини, які, почавши з темпераментної юнацької ускладненості, приходили з роками до зрілої розважності і мудрої простоти.

Однак буває й іншого роду еволюція: коли складний поет з роками стає не простішим, а ще складнішим — проте і доступнішим. Саме такий шлях проходить і Павло Мовчан. У «Жолуді» він незрівнянно складніший, ніж у «Нате!» чи навіть «Корі», але водночас — «легший». Річ у тім, що він став органічніший, послідовніший у своїй складності — більше собою став, зросла сила переконливості його поезії, справжність глибини, міра переживання, больова паповненість. Органічнішою стала взаємодія компонентів його поезії, вмотивованішим — кожен окремий образ, штрих, слово, «системнішою» — вся поетика. Поет зростає — і збільшувалася його влада над читачем.

Щоб сприймати поезію Мовчана, досить підійти до неї без упереджень. Хай не лякається читач снобістських балачок, буцімто тут потрібне якесь спеціальне розкріпачування душі від рутини буденності. Власне, все це, може, й потрібне, але такою ж мірою, як і при спілкуванні з усяким мистецтвом взагалі. Головне ж — довіритися поетові, піти за ним, зануритися вільно в його поетичну стихію, де стрінуться й дивні, як глибоководні риби, образи.

Хіба ще таке варто мати на увазі. Часто поезії Мовчана починаються без «підготовки», без експозиції, наче на повному льоту думки, наче з середини (і уриваються наче задовго до кінця): це ситуація природної нерозграфленості, імпровізованості буття, де немає акуратно оформлених, герметичних сюжетів і де все нам дається у продовженні, триванні. Інколи тільки, дочитавши вірш до кінця, повністю

збагнеш початок. Бо не лише останні рядки спираються на весь попередній текст (до чого ми звикли), а й перші рядки спираються на всі наступні, дістають від них імпульси. Вірш — цілісний організм зі своїм складним кровообігом, а не логічна піраміда, де кожне судження підставляє спину наступному, а над усіма вивищується останнє гострячком моралістичного афоризму, — і без зворотного зв'язку. Думка розвивається не навпростець і не магістрально, знаючи куди, а з зигзагами й блуканнями, часом зашпортовуючись і збиваючись, шукаючи дороги. Просто Мовчан розгортає дійство поетичного думання, запрошує читача разом з ним потрудитися душею, духом, — а не обдаровує від щедрот своїх в'язанками готових істин.

У розмові про цього «непростого» поета спробуємо йти простим шляхом: від аналізу до синтезу. Тобто, перш ніж давати узагальнену характеристику поезії Павла Мовчана, зупинимося на окремих її елементах, а потім пошукаємо їхньої взаємодії та спробуємо окреслити світ, який вони витворюють.

Зразу ж наражаємося на труднощі: у Мовчановій поезії все, у тому числі й найхарактерніші мотиви та образи, туго переплелось, одне переходить у друге (і в цьому значенні: ніщо не є собою, а є всім), так що часом важко виокремити якісь елементи. Проте вони є, хоч марна річ відпрепарувати їх у чистому вигляді.

Основні поняття його поетичного тексту: рух, простір, час — першоелементи буття. Зосередженість на них виказує поета філософічного. Але Мовчанова поетична філософічність особлива: вона обходиться без специфічної термінології та лексики, без поетичних запозичень із теоретичного понятійного апарату, здійснюється не шляхом пошуку поетичних відповідників до категорій інтелектуальної спекуляції, без умоглядного «оснащення», — а немовби в самих реальностях буття.

Простір, рух, час у поезії Мовчана — не просто атрибути світу. Можна було б назвати їх ліричними героями його

поезії, але термін цей передбачає, по-перше, певну сталість суб'єкта, по-друге, певну владу автора над ним. А тут усе навпаки: вони суверенні і невизнано-змінні.

Якби виписати з Мовчанових віршів рядки, в яких ідеться про час, простір і рух як сутності світового буття,— вишло б кільканадцять сторінок пречудових, глибоких і вражаючих метафор та афоризмів, що могли б бути свого роду цитатним «конспектом» самобутньої поетично-філософської концепції. Одна з особливостей Мовчанового переживання світу — в «стражденній», я сказав би, інтимізації і психологізації його матеріальної плоти, що постає як постова душевна реальність.

Простір і час — не зовнішні скріпи, не тло дії, не об'єктивні координати творення життя, а сама його змінна, стражденна, багатолика плоть, якої меншає і більшає, яка там зникає, тут з'являється, яку мне і кришить, формує і ліпить рух: «І простір сипучий кришився, і сипався, сипався мелений час...» Але частіше виступають не механічні кількісні перетворення, а внутрішні природні. Простір і час — тісто і дріжджі вічного акту творення. А над усім главенствує, все в себе поглинає і все із себе вивергає — рух, єдина природа всього сущого: «Все заплелося у вічному русі...»

Це непозбутні космічні сили, що однаково постають і у великості своїй, і в малості, і в наочності, підкресленості, щедрості, і в неочевидності, потаємності, малості, скнарості... Що діють то тихо і незримо, то громохко і грізно, на весь обшир буття. Для людини вони постають у біопсихічній іпостасі. Як живі діючі сили, як формотворці всесвіту, як невтомні, у поті чола, трудівничі космічного буття, його зятяті ремісники: «Крізь лунку горловину прокручує час і зерниці, й пилину, і здрібнених нас. Та склубочений вихор готує ретельно заміс, щоб розлити по формах нетанучий віск».

Як образ руху, незатишності, невпокоєності, рвучкої і незгідливої енергії у Мовчана часто виступає вітер, вихор. (Може, тут є якийсь відгомін давньої індійської філософії, де вихор матерії, світла — одне із світотворчих начал).

Згадується Тичинин вітер: як не лише історично-творче, а й космотворче начало. Однак це вже не м'яка вселенська розгойданість, «вітру вітровіння», яке можна «любити», а зверхнє щодо особистих уподобань круте вирування сил буття. Вітер обертається вихором, а вихор — космічним «протягом», у якому все зірвано летить, натручуючись на перешкоди, гуснучи, опредмечуючись і знову вивітрюючись, розплітаючись, розпадаючись. Плідно деформований рухом простір з болем пропускає крізь себе дрібки часу — стає вселенською колбою піщаного годинника вічності:

Обшугалась луска, біла суцвіть летить,
протяг тягне геть все, аж гуде порожнина,
тисне простір давкий, витискається мить —
пада в отвір наступна піщина.

Павло Мовчан немовби втаємничується у світотворення — не в отой разовий жест деміурга, а у вічний клекіт матерії, у родженне (материнське) страждання плоті. Світ — не витвір, а безперервна спроба творення. Життя постає як незупинний процес замішування і «мучення матерії», вживаючи улюблений Марксів вираз.

Уже з цього можна бачити, що відома формула Л. Аннінського щодо Мовчана: «поет язичницької краси світу» — є трохи довільною і завузькою. Інше, ширше означення: «пошук гармонії» (П. Марусик) — теж не видається специфічним саме для цієї поезії. Не до гармонії у цій наскрізній космічній прочиненості, де склубочено нуртують, пожираючи одне одного і одне одним розроджуючись, тисячорукі, певловні, протевподібні простір, час, енергія або якась уселика «плоть»... Поняття гармонії ще можна стосувати до музикального космосу раннього Тичини, який, безумовно, вплинув на Мовчана, але швидше масштабом, ніж тональністю чи принципом самоорганізації; Мовчанів космос не музикальний, а, сказати б, біопсихічний, і глибоко суб'єктивна поетична картина діалектики матерії в цього, як бачимо, інакша. (Хоч він поет музикальний в іншому значенні: не світом своїм, а голосом. Можете цьому не повірити: такий

трудномовний, переуцільнений, нескладний — і музикальний? А спробуйте прочитати його на голос — і ви відчуєте і владний темпоритм, і вільну мелодику, і складну багатотональність його текстів. З цього погляду можна погодитися із спостереженням В. Кордуна, що природа Мовчанових віршів «близька до музичного феномена, вираженого у багатоствольній свирілі». Мені здається, до Мовчанових текстів треба звертатися принаймні двічі: один раз сприймаючи подумки, другий — читаючи на голос).

Але ця поетична картина світового буття — з вихореподібністю, нуртуванням часу і простору, клекотом матерії та енергії, їхнім взаємопересякненням, взаємопоглинальністю і перетворювальністю (а не лінійністю одної, як у механічному космізмі риторично-«глобальної» поезії) — є продуктом глибоко інтимного опосередкування індивідуальністю творця як фундаментальних наукових уявлень своєї доби, так і її невловної духовної атмосфери.

Почнемо з першого.

Наша практична свідомість (у сфері природничого) і наше повсякденне світопочування стійко тримаються у межах більш або менш звужених уявлень «класичної» механіки і фізики. Свого часу (у праці «Простір, час, матерія», 1924) видатний український математик М. Кравчук так характеризував ту наукову картину світу, до якої адаптувався освічений «здоровий глузд»: «Ньютонова система механіки, отже, й збудований на ній фізичний світогляд, знає три основні самостійні абсолютні реальності: простір, час, матерію. Згідно з нею всі факти матеріального світу можуть бути цілком певно орієнтовані в безкрайній одноманітній порожнязі — просторі, що скрізь має незмінні геометричні властивості; на природу простору ні потік часу, ані матерія не впливає ніяк». Так само матерія не впливає на час, а час і простір — один на одного. Всесвіт невичерпний вшир і вглиб, але великі й малі світи в ньому самоорганізуються аналогічним чином (пор. будову атома і будову Сонячної системи). Розвиток має циклічний характер.

Такий механістичний погляд ще в XIX столітті зазнав відчутного тиску з боку філософської діалектики, а в XX столітті остаточно захитався — насамперед під ударами «фізичної революції», але й не лише її. Відтоді наукова картина світу геть змінилася. Інронізовано всі колишні абсолюти. З часу і простору впала корона недотикальних «монархів» світобудови. Вони стали підданцями матерії, її атрибутами. Причому не її незмінними формами-лещатами, а виявами її руху. Прийшло уявлення про матерію не лише як речовину, а й як поле, про викривлення простору і часу, про єдність їхньої перервності і неперервності, про неоднаковість законів мега-, макро- і мікросвіту, про першоатом, «космічне яйце», «Великий Вибух», гіперсферу і псевдосферу, речовину й антиречовину, антизорі й антигалактики, розбігання і збігання Всесвіту, пульсари, квазари, кварки, нестаціонарність Всесвіту і необоротність космічних процесів тощо. (Академік В. А. Амбарцумян: «...Є таке наївне прагнення — уявити розвиток як простий кругообіг... Однак уже в біології існує певна спрямованість процесу розвитку, де, як правило, повернення назад немає. Розвиток іде в напрямі вдосконалення організмів. Таке ж становище і в космічних явищах. Розвиток тут теж односторонній». Цікаво, що П. Мовчан — один з небагатьох поетів, який відмовився від поетичної мови, зумовленої уявленнями про циклічність розвитку, і сприймає його як непередбачуваний процес). Всесвіт постає як невичерпна взаємодія різних рівнів буття, взаємодія і єдиних і специфічних для кожного рівня законів, і єдиних і специфічних для кожного рівня сил, енергій, швидкостей, часів, складностей систем — як пульсування або, швидше, «бурхання» нерозгаданої ще і незглибимої космічної «плоті».

Нові уявлення, як відомо, з трудом пробивалися і в наукову свідомість. А що вже говорити про масову, буденну! Її вони наче й не торкнулися — тим більше, що в практичному житті, так би мовити, з ними не доводиться стикатися: у нашому макросвіті чинні «класичні» закони, їх «вистачало»

поколінням наших предків, «вистачить» і нащадкам. Та це не зовсім так...

Тут доводиться згадати і про той інтелектуальний струс, який принесла наука. Крах класичної фізичної картини світу В. Гейзенберг, мабуть, не випадково розглядає як поштовх до морального пігілізму, породженого втратою «інстинктивного відчуття правильного і ложного, ілюзорного і реального». Поглиблення картини світу викликало відчуття втрати опори. Але був і зворотний зв'язок: суспільна і духовна криза кінця XIX — початку XX ст. вплинула на перегляд фундаментальних наукових уявлень! У всякому разі, П. Форман у книзі «Веймарська культура, причинність і квантова теорія» (1971) стверджує, що «Присмерк Європи» О. Шпенглера з його історичним релятивізмом був тим каналом, через який індетерміністські настрої проникли в кола німецьких фізиків і призвели до ревізії класичного розуміння причинності. Чи не є це одним із доказів інтимного зв'язку між усіма рівнями й сторонами практичної і теоретичної діяльності людства, неподільності його сукупного колективного «самопочуття»?

Соціологія і соціальна психологія розрізняють предметне і особистісне втілення науки. Перше — це утилізація наукових відкриттів у технічних винаходах, виробничій технології, машинах та ін. Друге — вплив їх на людську особистість; її «я», спосіб мислення, уяву, психіку, моральне самопочуття, на весь внутрішній світ і світопочування, на розуміння власної людської істоти та її стосунку до всієї світобудови. Це особистісне втілення науки — процес повільніший, складніший, але й глибший за своїм значенням для людини. І, мабуть, безмежно індивідуалізований, опосередкований усією духовністю людини.

Отож «драма ідей», яку пережила, та й далі переживає наука, не могла не вплинути на поезію, найближчий до філософії рід мистецтва (тим більше, що й раніше були своєрідні «виходи» за межі класичних наукових уявлень, своєрідні прочуття складнішої, «ірраціональної» картини

світу,— скажімо, в народній казці; в живописі Ієроніма Босха, а потім Пауля Клеє, Сальватора Далі). Як і триваюче розгортання нової бездонної і проблематичної картини Всесвіту. Ще в часи Ейнштейна Річард Олдінгтон у статті «Поет і його час» писав: «Він (тобто поет доби.— І. Д.) не буде викладати сьогодні у віршах те, що йому вдалося зрозуміти з теорії Ейнштейна, не створюватиме «поєм відносності», але самий факт, що він володіє новим знанням, відрізнити його від попередників, і саме в цьому, і тільки в цьому він «виражатиме свій час». Це говорилося в часи, коли Ейнштейнова теорія відносності мислилася як останнє слово пізнання. А що ж казати про наш час... Якоюсь мірою і сучасного поета стосується те, що відомий фізик Артур Комптон сказав про сучасного науковця: він «стає людиною, яка не стільки гордиться підкоренням Всесвіту, скільки примирюється з труднощами його розуміння». Звичайно, могутні Утменові гімни світовій гармонії завжди зберігатимуть поетичну силу та істинність переживання, як і верхарнівський душевний вихід у космос, злиття з душею світу, як і унанімізм Жюльє Ромена, як і тютчевське протиставлення гармонії природи — дисгармонії людської душі. Але навряд чи щось аналогічне переконливо звучало б у вустах сучасного поета, для якого гармонія зовсім не є принципом самоорганізації світу — лиш моментом діалектичного руху, а ситуація людини у природі і космосі — драматичніша й об'ємніша. Навіть принципова Межелайтісова патетика людини пелегко «перекриває» дисгармонійність і проблематичність її становища (і саме завдяки цьому звучить сучасно і щиро). Так само й погляд на духовну присутність людини в органічному й неорганічному світі та на «засіяність» духовного начала у світовому житті сучасний поет не може плідно розвивати в межах традиційного поетичного анімізму, трохи прямолінійного і однотонного для свідомості, яка відмовляється від самовпевненого поділу на живе й неживе, розумне й нерозумне, а вводить істинніші поняття про «переджиття» і «передрозум», яка знає «ноосферу» Вернадського і Тейяра

де Шардена (втім, про «культурний шар» у природі говорив і М. Пришвін, а про «єдність живої і так званої неживої природи» — Томас Манн вустами Леверкюна-старшого).

Наївно було б уявляти поета як інтерпретатора новітніх філософських та наукових уявлень. Але й виходити з його несприйнятливості та глухоти до мук і осягнень людського розуму, з незворушності до грандіозних змін у картині світу, з незалежності від інтелектуального клімату, в якому живе,— було б і несправедливо, і образливо. Поет, може, як ніхто тонко відчуває зміни у всьому величезному діапазоні світознання і світопочування людства. І, може, велика духовна робота поезії полягає, зокрема, і в перекиданні психологічного містка між наочно-чуттєвим та абстрактно-науковим образом Всесвіту, Буття. Маємо на увазі не так звану сциєнтичну, або наукову, поезію з її специфічним і, зрештою, вузьким самонастановленням, а сучасну лірику людського духу, який прагне обійняти весь обшир буття і зорієнтуватися в ньому.

Не знаємо міри натурфілософської обізнаності Мовчана — з його поетичної роби ніколи не стирчать лікті ерудиції. Вона в нього загнана в підпілля думки, в якість мислення, в глибину переживання. Але висока культура сучасного світорозуміння відчувається і в окремих метафоричних «виплесках», і в цілості поетичного осмислення включеності свого «я» — не людини взагалі і не Людини, а саме свого «я» — у велику драму світового буття.

Поет — не споглядач космічного дійства, вічного творення Буття: воно — частина його душевного світу, муки його «я». Адже поет наче сполучає в собі два космоси — космос фізичний і космос духовний: людини. Матерія світового життя та її атрибути стають суб'єктивною «власністю» поетового «я», чинниками його творення, а якість їхнього освоєння, привласнення відбивається на якості особистості, її внутрішній сутності: «Простір, всотаний променем зору, дух ущільнює, вищить ество...»

Мовчанове переживання Буття наскрізь моральне, есте-

тичне і соціальне. Але в нього майже не знайдемо тих високих слів, якими знаменує свої позиції поезія декларативна. Ми вже бачили, що «натурфілософствує» він образами буття, а не термінологією. Так і тут. Поезія — біль і радість вживання в світ, у поезії саме життя з болем і радістю «усвідомлює» себе. Це ми бачимо у Мовчана і без того, щоб він називав біль — болем, радість — радістю, захват — захватом. Обходить він і без багатьох інших престижно-самохарактеристичних понять, якими звичайно рясніє поезія (часто — обернено-пропорційно до її реальної емоційної та моральної наповненості): добро, правда, гнів, гідність, честь, ідеал, непримиренність, незмиренність, нездоланність тощо. Не можна, звісно, вважати, що клятьба цими поняттями проти-показана сучасній поезії. Ні, і таким шляхом моральних декларацій (чи прямого морального «вибуху»?) поет може сказати багато. Але тут на нього чатують принаймні дві небезпеки: очевидна — знеціення понять, неочевидна — ілюзія, ніби лунким називанням відповідних якостей виразив їхню суть, суб'єктивно ствердив її. Є інший шлях: пластичне розгортання тих чи інших якостей буття і духу без їх жорсткого визначення (часом збіднюючого, схематизуючого називання), без самокваліфікації: так, скажімо, Хемінгуей, змальовуючи мужню поведінку, не потребував для цього слова «мужність».

Вірші П. Мовчана не змогли задані, а мовби самовиниклі. Наче з хаосу душевної стихії важко і невіддільно народжуються (інколи й не набувши щасливої форми). Кожен окремих вірш не є розвитком певної логічної думки. Не є комбінацією асоціацій, в якій теж може критися глибока заданість: найсуб'єктивніші й найпримхливіші асоціації нерідко «потай» спрямовуються в потрібному напрямку або й «притягуються» за довгі метафоричні вуха. І в дисоціаціях може бути своя механістичність. У Мовчана ж — картина душевного процесу, неповторного і непередбачуваного. І до кінця невідторного. З цього погляду його поезії «сюжетні»: в них саморганізовується «сюжет» душевного процесу. І тут

є своя сюжетна інтрига, оскільки хід самопізнання, «крива» взаємодії зі світом непередбачувані, — не кажучи про результат. Часом ця спонтанність самоукладання поетичного матеріалу переростає в імпровізацію. Але не в значенні легкості і довільності, а в значенні нерегламентованості: імпровізована робота душі. Інколи хід поетичної думки «целогічний», незв'язний наче, різноспрямований. Тут — не хитромудрість лінійної плутанини, а довірлива сліпота дощового потоку, який, ринучи то туди, то сюди, то кудись стиха просочуючись, зрештою знайде свою найдоцільнішу труждену путь. Кожного разу пову, спочатку. Поетова душа наче щоразу народжується заново, і чи не кожен живорожденний вірш — акт її самотворення.

Нечасто Мовчанові поезії присвячені якійсь окремій визначеній темі. Здебільше це цілісний душевний акт, загальний роздум про життя — щоразу нова і пова спроба сходження на «вершину» світопочування і самоусвідомлення («Життєва гора»). Цьому сходженню немає кінця, бо останньої верховини не дійти: таємниці життя невичерпні, як вода в глибочезному колодязі. Часом Мовчан наче уриває сходження на півдорозі: обраний «маршрут» думки не виводить на рівень, що розширює обрій. Поезія закінчується випадковою частковою думкою. Але й тут зусилля духу не марне: воно щось готує, збільшує внутрішній досвід, дає свій, хай і ненайповніший, ракурс бачення, підвищує якість душевного життя. Показової риторичної результативності Мовчан не прагне. Респектабельні висновки, самовпевнені поетичні резюме йому не властиві. Він з тих, хто не конче силкується дати відповідь, часом йому вистачає поставити питання. Але чесне питання — це завжди набагато більше, ніж довільна відповідь.

Світова плоть для П. Мовчана неподільна, в ній до споду промішано фізичне й духовне; відповідно образи буття є в його поезії і образами змагань духу, вірші прочитуються і буквально, і метафорично, майже завжди в них міститься більше, ніж «заявлено». В астрофізиці є такий термін: при-

хована маса (небесних тіл). Ідеться про те, що деякі тіла мають насправді масу набагато більшу, ніж та, яку можна обчислити з їхньої «поведінки».

Як приклад поетичної неоднозначності, нестаточності, незводимості до «одноразової» логічної конкретності, як приклад поетичної багатомірності можна навести невеликий вірш «Скарби». Про кого і про що йдеться? Про людину (пряме звертання начебто до ліричного героя), яка з чуттєвої і духовної спраги жадібно вбирає в себе враження і скарби буття, намагаючись таким чином опанувати світ, утривалити, утримати його в собі та себе в ньому? Про безплідність такого колекціонерського привласнення — необхідність самовіддачі? Про неможливість не лише «зупинити мить», а й взагалі чимось володіти, бо ніщо тобі не підвладне, без кінця внутрішньо змінюючись і стаючи інакшим, і сам ти собі не належиш у цьому постійному новонародженні? Чи це — образне розп'яття картини природи, всесвіту, які теж не владні над тим, що їх складає, бо воно у вічній зміні немовби з власної чи нічєїї волі, — з певного погляду і сама природа такий же беспорядний «збирач скарбів», безмежно багатий, але й безмежно бідний, бо не може їх утримати: вчора було — сьогодні нема, сьогодні є — завтра не буде, «там жар, де була просинь, де смоль — там паділі голубий»... І поки світ «збирав на спогад долини, пагорби, поля, розторочилася дорога і круглим валуном на ноги осіня налягла земля». Думка про неможливість стримати рух і змінність, щось твердо назавжди означити і встановити, насититися знапням і вдовольнитися — саме життя не може себе втримати і означити, не може собою вдовольнитися...

Поезію «Нічний гість» автор визначив як баладу. В ній справді, як не часто у П. Мовчана, є дециція виокремленої зовнішньої дії, є романтизована подія-загадка, проте це лиш зовнішня одежина внутрішньої психологічної дії, моральної проблеми... Буквальне прочитання (спрошене): таємничий гість серед ночі навідується до подорожнього вогнища друзів-гуляк і бентежить їх, нагадавши їм про те, що вони

накоїли: селезня підбили, кришицю завалили каменякою, а гріються вогнем з цвинтарних хрестів... Вузько-метафоричне прочитання (як притчі): в образі нічного гостя немовби з'явилися до безжурного гурту душі того скаліченого селезня (символу краси?) і сплюндрованої криниці (символу істини, чистоти?), чиясь зневажена пам'ять. Тобто нічний гість — їхнє обтяжене сумління, спогад про їхню вину... А можливе і розширено-метафоричне прочитання: нічний гість — сумління людства, що навідує його в години виособлення з повсякденної суєти (а може несподівано спалахнути і в хвилини забави); в «огню свічаді» показує той гість усі знані й незнані, видимі й невидимі, усвідомлені й неусвідомлені гріхи й провини, пробуджує каяття і біль за своє й чуже зло. І від нечутного благословення цього таємничого гостя «сухоруке багаття» стало ватрою знання і пам'яті, свічадом душі, всевидячим оком власного сумління («жарина вказівна, як перст, горить прицільно»), що перетворило, оповило душу кожного, або ж принаймні закинуло якусь жаринку добра, дрібку сокровенного світла («ми в ніч ішли і жару злитки в кишнях несли потайком...»).

Поезія, що починається словами «Від роздалля біль під серцем»,— свого роду образ пригод духу у пізнанні життя. Юний дух виходить на цю арену у всеозброєнні віри і снаги, максималізму і гігантоманії, альтруїстичним зазіханням його немає меж. Але наперстком індивідуального розумування не вичерпаєш океану неба і хоч яким сягнистим кроком не обійдеш світу думки. Є міра людській спразі та людській невситимості. Дух погамовується, шукає співмірності. Але це не капітуляція людини перед неможливістю досягнення світу, а твереза самооцінка, орієнтація на скромну вперту працю пізнання, відмова від претензій словесного демонізму в ім'я неодмінного людського обов'язку і людської долі: «І, пізнавши неспівмірність власну з обширом глибин, міряв землю з обширом глибин, міряв землю кроком рівно мірою життя й хвилини».

З безпосередньою відчутністю і «біологічною» та психо-

логічною достеменністю, наче заразом усіма людськими чуттями і плоттю взятою,— постає у поезії «Дме вітер» самота («Так ніби на світі до тебе й людей не бувало...»), тема очужіння, роз'єднаності поруч сущих — і мотив подолання цієї роз'єднаності, зусилля прийти на допомогу ближньому, що так само замерзає в снігах самоти, зусилля й самому вийти за межі свої, «прохукати вічко в простір», «проломитися крізь вічність»: стати собою, здійснити людське в борні з абсолютним нулем небуття («просилюєш руки і далі за себе біжиш... і голос, завихривши сніг, протиша порожнину...»).

Єдність буття у плині часу, діалектика часу — тема і поезії, що починається словами «Як водомірка...». Тут час, потік буття не вперед несуть, а відносять назад (пам'ять? старішия?). Марно протистояти потокові часу й буття: треба не бундючитися супроти нього, а віддатися йому, «разом з ними» спізнати життя... Як у давній китайській мудрості.

Раз у раз пластика світобуття стає у П. Мовчана метафорою духовного життя. Ось і в поезії «Безмежжя» бачимо характерне для нього вміння створити рельєфну картину природного буття і людської дії в ньому, що стає образом долі людського духу і озивається його «вічними питаннями», викликає роздуми про призначення і приреченість людини. «Понаджений прихильністю снігів, ошуканий, спонукуваний криком, він відчував себе рівновеликим безмежності, відбитий в люстрах днів. Слід залишав і думав: наповічно...» Предметно і патетично відтворено наївну велич самоствердження і втіху розмаху душі та замірів. Та в цій простодушності легковеличі — і поразка. Одвічна, з давньогрецьких ще трагедій, людська поразка. За всякий слід незмірно дужча вода — непозбутній образ зміни, непам'яті і визволу від тягару утривалення, уярмлення, спотворення лику землі лжевічними ділами. «Але вода ішла йому навстрічно, змиваючи відмітини й відбитки, і обертала машкару трагічну на реготню, що розповзлась на нитки». Трохи іронії просочується в малюнок двобою ліричного — наче міфічного! — героя з водою

часу, пепам'яті, заглади: «Щоб хоч крижину зберегти на згадку, усі струмки він заганяв у гатки, міняв супротно вперту течію, лопатою все тіло ручаю рубав. Перекидав у спогад довгу гатку...» І фінал: «А талий сніг впотужнив тільки воду... І порожнина ширшає — гуде, віщуючи безмежжя і свободу».

То що ж: марнота, безнадія, фатум? Неминуча поразка людини, що повстала супроти течії часу, життя? Поразка, запана з аптичності і до сучасного модернізму? Поглумка сліпого буття над людиною?.. І так начебто, і зовсім не так. У двобої з часом поразки не уникнути. Але чому в поезії трагічне стає трохи трагікомічним — і це не прикриває? І чому в останніх рядках угадується «позасобова» радість визволення, передчуття подиху на повні груди? Бо перемагає життя. Бо вода — час, плин суцього — не дає накинати на вічне буття сліди минутих форм, кайдани один раз знайденого, не дає увічнити скороминущого. Несе «безмежжя і свободу». І в цьому найбільша радість і природи, і людини: вічний рух і оновлення дає вищу справедливість буття. Час розчиняє двері новому життю. Це оптимізм, але не кон'юнктурний, а органічний — з чесного ставлення до життя, з філософського розуміння.

Мовчав увесь у проблематиці людської духовності. Але не афішує цього. Часом навіть соромливо «приховує». Бо тонко відчуває ситуацію перенасиченості поезії вербальною моральністю. Забагато «високих слів», що в нескромних устах стають словами крикливої моралі і на халтурку зметикованого «душевного максималізму», яким залякують публіку і з віршів, і з публіцистичних статей, а подекуди і з романів. Звідси відчутне знецінення кипених у жвавий обіг делікатних понять. Найчутливіші майстри слова стурбовані тим, як забезпечити його золоту вартість.

У світі Мовчанової поезії немає затишку і спокою, не кажучи про ідилію. Плідне невдоволення, постійний дискомфорт, зовнішній і внутрішній, душевна невлаштованість, нез'ясованість, невикінченість, напруженість усього суцього

го — свого роду матеріалізований світовий біль, «мучення матерії» і духу — пескнченна драма буття. Але ліричне «я» постає в цій драмі на міру нелегкої людської гідності, воно несе надію, готовність узяти на себе тягар буття, несе якусь самозрозумілу і небучну (з людського призначення, а не з гігантомапії) енергію боротьби, самоусвідомлення, самоствердження серед людей і заради людей: історичний і «космогонічний» оптимізм.

Одна з останніх поетичних книжок П. Мовчана зветься «Світло». Назва не випадкова. Мотив світла в ній один із головних — і наскрізний. Але Мовчанове світло — це не лагідність, тепло і благодать, як здебільше в нашій поезії. Воно різке, оголювальне і часто безжалісне. Його промінь — швидше хірургічний скальпель, ніж ласкава ogrіваюча рука. Це зумовлено суворою, драматичною тональністю образу буття у Мовчановій поезії. А ще воно некуче, як сумління, неспогаданне, як серце, невідхильне, як істина. Три розділи книжки так і зветься: «При світлі сумління», «При світлі серця», «При світлі істини». Діалектична тріада (як і діалектична антитеза) взагалі часто впорядковує структуру художнього мислення Павла Мовчана; зокрема, і багато його збірок складаються з трьох розділів, що далеко не є формальністю, а відбиває три етапи розвитку поетичної думки, три грані картини світу, три метафори суперечливої єдності буття (розділи «Час», «Простір», «Слово» — у збірці «Календар»; «Крона», «Серцевина», «Коріння» — у збірці «Жолудь» тощо).

У першому розділі — «При світлі сумління» — координати самоусвідомлення окреслюються переважно у взаємодії з зовнішнім світом: ліричне «я» і світ — спроба до кінця чесного взаємного поррахунку. У другому — «При світлі серця» — у шуканні злагоди з самим собою, з коханою як образом життя взагалі і водночас як своїм другим і, може, справжнішим «я»: боротьба «я» егоїзму і «я» любові. У третьому — «При світлі істини» — спроба шукання якихось безумовних підстав життя, в тому числі і в звертанні до історії, спроба співвіднести свої зусилля самоутвердження

серед драматизму, а то й алогізму буття з важкодосяжними, але необхідними цінностями морального і філософського порядку: зусилля до синтезу. Звісно, тут доводиться трохи схематизувати: така чітка «розподіленість» мотивів і акцентів у поезії буває мало коли, тим більше у «розбурханого» П. Мовчана.

Принциповим для розуміння світу поезії П. Мовчана є те, що в ньому немає традиційної дистанції між ліричним героєм і зовнішнім світом, між суб'єктом і об'єктом лірично-філософського споглядання чи переживання. Мовчанове «я» настільки усолідаризоване з усім «живим» і «неживим», з усім обсягом існуючого, що «ліричним героєм» його поезії стає немовби саме світове буття. Мовчан хоче говорити наче від імені всього наявного у світі, за нього: і поокремо — за квітку, за дерево, за комаху, за пташину, за вогонь, за камінь (так, так — і душу каменя він прагне розкрити! — візьміть хоча б вірш «З двох боків»); тут мені згадуються слова героїні роману південноафриканського письменника Андре Брінка «Перегук»: «Важливо не просто відчувати, а й чути, коли тебе відчують. Не просто відчувати своєю рукою поверхню каменя, а й знати, як камінь відчуває тебе... І як тебе відчуває дощ...»), за різні явища та вічні процеси; і за все разом — за якесь усесуще єство життя, невіддільне насамперед від образу людини, але невимістиме в ньому, розверзнуте до неокресленого за природою своєю образу «сили творячої» і руйнівної водночас.

Але людина в цій почуваючій і думаючій, творячій і руйнуючій космічній речовині-енергії не розчиняється і не втрачається. Вона почуває, думає і чинить болісніше, самоосудливіше. Бо їй єдиний дано не тільки спевняти своє призначення, а й робити вибір. З цієї можливості вибору — муки совісті («При світлі сумління»), муки любові й безлюб'я («При світлі серця»), муки самоусвідомлення й самоозначення («При світлі істини»). І якщо в поезії П. Мовчана буття взагалі «усвідомлює себе» як вічний рух, зміну, перетворення, але не радісні, гармонійні, миродайні, а тяжкі, болісні,

певтоленні,— то на рівні людської особистості воно усвідомлюється як мука власної неповноти, неідентичності, нездійсненності. Воля бути собою не досягає мети. Але це не є принциповий песимізм. Адже йдеться не про абсурдність світу, а про власну «кривизну»:

Чим спокутувать мені
це життя по кривизні?
Що не крок був — шлях з обриву,
що не лінія, то криво,
що не слово, то верзня!
Доля гнулася щодня...
Перекошене обличчя,
криво вигнуті уста...
Тіло ручий карбівничий
вигинав і не питав...

Образи фізичної і душевної кривизни густо просякають збірку і пов'язані з так само характерними для неї поняттями про справжність і несправжність як духовних, так і фізичних феноменів (простору, часу). Звісна річ, ні в якому разі це самокартання не можна розуміти в плані особисто-біографічному. Поет питає і природу, і людину про їхню істинність. Можна розглядати це і як розгорнуту філософську самокритику людського «я»; самокритику, що може і повинна вести до «випрямлення» і ствердження цілності.

Власне, пошук цілності — також один із головних мотивів і всієї поезії Мовчана, і особливо цієї збірки. Можна тільки побажати йому ширшої громадянської, соціальної конкретизації — певна річ, у природних для його поезії формах і категоріях.

У цій Мовчановій збірці, може, більше, ніж у попередніх, філософського смутку, якоїсь космічної скорботи (і житейської водночас, зрозуміло, бо космічне у Мовчана не є понаджитейське, воно просто ширше, більше, загальніше за нього): в образах проминання, втрати, саморозтрачання і меншання, вихлинання тепла, вилущування й вищерблювання сутності, обранювання (і життя — рана, і час — рана)

тощо. Але ця неймовірно розгалужена система метафоризованих мотивів саморуйнації не породжує депресії, не викликає почуття пригніченості. Бо їй протидіє не менш складна і естетично дійова система (точніше, плетиво) мотивів і метафор, що виражають волю до життя, надію, творення. Серед них особливо хочеться відзначити мотиви любові, пам'яті, самопізнання,— також драматичні й діалектично-суперечливі.

Образ любові у Мовчана тривожний, болючий і покаючий. В ній надія подолати егоїзм і самоту людського «я» не завжди стає актом подолання, інколи стає черговою поразкою в низці поразок. Та поки є зусилля бути собою (а найбільша «мука — бути не собою»), є й надія на порятунок любов'ю. Це і на рівні інтимному (одне «я» вживається, вроджується, влопощється в інше «я» — поезія «Прозривши в любові»), і на рівні соціальному (коли йдеться про любов як про вищий сплав добра, справедливості й чесності у ставленні до людей та людства — вірш «Любов'ю за любов і ти не всім платив», наприклад), і на рівні «космічному», де любов є вищим судією у нерозв'язній тяжбі між проминуцтстю і вічністю,— як-от у поезії «Запурення», в якій не просто любов асоціюється з небесною зорею, а зоря ця шле гострий промінь освідомлення на безнадію, забуття й суєтність:

Без тебе, любове, і я спорожнілий,
утратив міцноту, не маю суття.
Ти міряєш, зіронько, променем білим
глибінь самоти і болючість життя.

Образи пам'яті у Павла Мовчана тим своєрідні, що мають не лише історичні та соціально-психологічні виміри, а й філософські. Зокрема, вони пов'язані з умовно-поетичним мотивом «розкручування» світового часу назад, повернення світового буття до вихідної точки («життя обернене й назад»). Це місткий і багатоманітний мотив. Мабуть, одним із імпульсів для нього стало космогонічне уявлення про виникнення Всесвіту із безмірно малої точки матерії (чи не звідси

часті в Мовчана образи згортання простору й просторового в цятку, самоповернення складного до простого, малішого великого тощо?). Можливо, на форму демонстрування таких зворотних процесів паштовхнув поета кінематограф з його здатністю «відкручувати» кінострічку назад. Але у Мовчана це не просто «прийом», а складова поетичного світогляду. Спосіб парадоксального переживання еволюції життя, грандіозного процесу творення, — «рухаючись» зором не від початку до кінця, а від кінця до початку. Це по-перше. По-друге, тут досягається гостре відчуття діалектики творення і нищення, життя і смерті як не лише антагоністів, а й співників: вони лиш різні моменти руху, еволюції матерії. По-третє, все це постає в людському сприйнятті й переживанні і є драматичним змістом людської свідомості і, по-четверте, складно пов'язується з людською долею і можливістю її переінакшити («Розкручуй навпаки ту жилу копоплянуг і на свої клубки змотай судьбу урвану...»), з моральними шуканнями, потягом до першоджерел та з усвідомленням смертності людської особистості і її неособового безсмертя у вічному «мученні матерії» та в колективному соціальному, історичному діянні (людська історія, в тому числі й наша національна історія, завжди, і в цій збірці також, присутні у Мовчана і своїм духом, і своїми реаліями, і вплетеністю в загальну думку, і тематично виокремлено: останнє — у «Світлі», в уривках з поеми «Збруцький ідол» та в циклі «Відлуння війни» зокрема).

Одна з особливостей Мовчанової метафорики в тому, що її продуктивність виявляється у нескінченному розрості, «кущуванні» образних переосмислень. Серед пайбагатших «сімей» його метафор — ті, що вийшли із семантичних гнізд «вода» і «пісок». Їх у Мовчана буквально багато десятків, годі й оглянути всі їхні багатоманітні значення — складно співвіднесені між собою. І вода, і пісок символізують рух, промивання, плинність, ненадійність, але тоді як пісок означає здебільше змінність занепаду й забуття, змертвіння, вода здебільше — змінність оновлення, очищення, одухотворення.

Але в новій збірці на перше місце продуктивністю вийшла інша «сім'я» метафор: із лексемою «сіль». Їх тут кілька десятків, і кожна неповторна, що вже й саме собою засвідчує інтенсивність Мовчанового образотворення. Але нас цікавить: яка смислова тенденція за ними стоїть? До якоїсь однозначної єдності їх не зведеш: то виростають біблійні соляні стовпи; то сіль просякає слова, в яких мала б бути любов; то час виступає сіллю на ранах життя, на скронях; то «сіллю затрушене реміняччя доріг»; то в криниці не вода ряхтить, а сіль і «в жилах сіль замість крові»; то кожен день — як «соляна могила», і «круто солиться» у сльозі «весь білий світ». Але поступово окреслюється основна група метафор із лексемою «сіль» — ті, що розкривають суто людський талан, людську здатність до дії в ім'я осмисленої, часом і жертовної мети:

Солі до хліба, до сала, до рани...
Солі! До слова, до голосу, сліз...
Солі! В ріллю смоляну та рахманну...
Солі! У глину, в лампачний заміс!

«Сіль» стає метафорою гіркої радості й потреби праці, творчості, буття. Ціни самопізнання, любові, життя. І разом з іншою метафорою — вогню («згорає тлінне, не основа») — чи не найбільше служить вираженню життєствердного (всупереч непритлумленому драматизмові, в протистоянні йому, в діалектичному подоланні трагізму), активно-гуманістичного настрою далекої від фальшивого казенного оптимізму поезії Павла Мовчана.

Така поезія хоче досягти естетичного ствердження високого покликання людини, не обходячи проблематичності її буття, антиномій і парадоксів її природи, нерозв'язних вічних питань і світових абсурдів, моторошних ситуацій, — а чесно йдучи на них, занурюючись у глиб буття, знов і знов ставлячи вічні людські питання не для того, щоб відзвітувати одноденною відповіддю, а для того, щоб підтвердити гідність і безстрашність людського духу, його невмирущість.

Такою, здається, хоче бути поезія Павла Мовчана, і це те, що робить її одним із голосів нашої доби і нашого суспільства, мистецтву якого чужі як буржуазно-занепадницька принципова абсурдизація вічних аспектів буття, так і самовдоволене ковзання по їх поверхні. Неформальний, присутній і драматичний у борні з обставинами та собою характер самоствердження людини і всієї мови про неї у Мовчановій поезії — це прикмета і «продукт» сучасності, дарма що зовнішніх ознак сьогодення у його текстах небагато.

Це засвідчує і останній значний твір П. Мовчана — поема «Витоки». Розгорнуте індивідуальне переживання міфу про світовий потоп та врятування людства в Новому ковчезі визначило в ній небуденний масштаб узагальненої і водночас глибоко «інтимізованої» картини історичної долі людини — як роду, як племені, як особистості. З тих часів, коли Е. Геккель сформулював свій біогенетичний закон, стало загальновизнаним, що онтогенез (біологічний і психічний розвиток індивіду) пов'язаний з філогенезом (розвитком виду, живої матерії взагалі, у специфічнішому аспекті — людської культури в найширшому значенні) — і в певному сенсі є повторенням його логіки (так, скажімо, формування плоду в лоні матері проходить ряд стадій, що є ніби скороченим повторенням еволюції біологічного типу). Пізніше З. Фрейд поширив біогенетичний (або філогенетичний) закон Е. Геккеля і на тлумачення психології культури, вбачаючи в ній сублімацію, зокрема, інстинктів, імпульсів та фантазій, що є далеким відгомоном дій древньої людини. Не знати, чи йшов П. Мовчан свідомо від цих натурфілософських та психоаналітичних уявлень, чи ні, але вони на його поемі, по-моєму, відбилися. Самоусвідомлення авторського «я» немовби обернене назад, розпросторене і за межі народження, бо і плід у материнському лоні — це теж той Ноїв ковчег, що є образом людської долі, образом приреченості кожного з нас щоразу многотрудно виборювати й рятувати все життя, подібно до того, як і все людство мусило і мусить це робити серед стихій незбагненності. Символи «ков-

чегу», «човна», «суденця», «колиски», символи великих вод і рятівничої плавби, плавби-долі, поєднують історію людського «я» з історією народу і з історією людства, особисті моральні муки й боріння — з суспільно-політичною атмосферою доби та з вічними питаннями буття.

Ми звернули увагу на деякі постійні мотиви, теми, образи Мовчачової поезії. Але таке вирізнення їх — це вже суто логічна, аналітична операція. В самій поезії вони не явлені виокремлено, «спеціально», а лише у складній сув'язі.

Колись німецький естетик Е. Ельстер ввів у теорію поезії поняття «норма значущості метафор». У Мовчача вона загалом висока. І висока насиченість тексту метафорами. Потрібен широкий подух думки, настрою, — щоб не скупчувався метафоричний смог. А поет інколи збивається з дихання, і тоді замість музики руху думки чуємо шум нанизування понять. Інколи маємо справжнє закопування думки в метафору. Воно-то в природі поезії, яка в чомусь споріднена із пародією загадкою. Це нагадує дитячу гру у схованки. Ховаєшся, щоб тебе знайшли, але не зразу, а доки встигнеш зазнати радощів і тривог винахідливості, насолоди гри. Та можна перейти міру у своїй винахідливості, сховатися так, що тебе не знайдуть — набридне шукати. Як у одній поезії-притчі Фазіля Іскандера.

Загалом же і проблематика, і образність поезії Мовчача закорінені в житті та духові нашого народу. Хоч це не завжди очевидно — не поверхово, глибинно.

Багато що в нього — зі світу української народної поезії, казки, легенди, з демонології, міфологічних та космогонічних уявлень народу. Тільки не в цитатних чи прихованих запозиченнях, а в поетичній уяві, мисленні, «поводженні» зі світом і словом. Навіть метафорика філософських «абстракцій» розгортається у нього в стихії національних народнопоетичних образів, які — в своїх першоджерелах — виявляються нерідко то рівноцінними і рівнопотужними з великими символами античної (як і давньоіндійської) міфології і філософії, то простісінько спорідненими з ними.

Особливо це стосується надзвичайно розгалуженої і багатозначної символіки, пов'язаної з образами шляху (тут і євангельська традиція), кола, свічада, коня, вершника, вогню, води, піску, солі тощо. Так, вода (а її багатоманітний рух означено в поезії Мовчана безліччю предивних дієслів) — образ і часу, і минулості, заглади, непам'яті, і водночас протистояння часові, і змивання минулих форм життя задля майбутніх, і твірна сила, і плідне оновлення, окресання, ламання змертвої данності, і сила життя супроти застою, та м'яка всевиповнююча снага, що єднає розпорошені дрібки життя, дає цілість поділеному світові («...та рне крута вода під кригою до дна. Вона зриває лід, мов лущи і загати, і з'єднує суціль поділене життя»). Ця поетично-філософська «вода» змушує згадати не лише образи Ригведи («З води утворився світ завдяки силі часу, бажанню, розуму і теплу») та уявлення Геракліта й Фалеса («безконечна, рухома, одухотворена субстанція»), а й образи української народної поезії, Шевченка. Як і той же вітер, що був глибоким символом ще в колядці.

Постійні і багатоманітні в Мовчана метафори, що «матеріалізують» проминання часу, необоротність буття («лійка» та різні форми лійкоподібності, «горловина», «срібна нить», що «навірчується» або «розсотується», «розторочується»; «кружало», «голка», «нитка», «клубок», «рубець»; такі образи, як «розповзаються часу волокна» і багато інших), — напевне, пов'язані не лише з відомими символами античної міфології, а й насамперед з побутом українського народу та його космогонічними і магічними уявленнями та символікою народної поезії. Все це могло б стати предметом спеціальної розмови, як і глибокий зв'язок Мовчанової символіки із символікою Г. Сковороди, вплив якого взагалі відчутний у поезії П. Мовчана (можна також відзначити дещо споріднене у Павла Мовчана з Володимиром Свідзинським, а ще Миколою Вінграновським та Василем Голобородьком). Поза давньою народною космогонією не можна брати і образ коня та вершника, що його Л. Аннінський та В. Турбін свого

часу винесли у заголовок своєї голосної і блискучої, але трохи безпредметної дискусії про поезію П. Мовчана. А що вже говорити про магічне значення «пір'я», «слідів» (у народній поезії — «пір'ячко», «милого слідочки» та ін.), шиття і вишивання «сорочки» (досить порівняти вірш П. Мовчана «Сорочка» — метафоризовану картину розпаду і оновлення, весни природи і душі — зі словами прадавньої веснянки: весна-красна «у садочку шиє сорочку, шовком та біллю вишиває»). Те ж саме можна сказати про «поріг» (який у всіх народів, особливо східних, мав символічно-магічне значення), «дорогу», «стежку» та багато інших образів.

Мабуть, Мовчанова інтерпретація народнопоетичної символіки (не з погляду вибіркості, а з погляду способу вживання) почасти опосередкована Шевченковою поезією, що органічно і могутньо підносила народні поняття до філософських значень. Очевидним є перегук Мовчана з деякими темами і мотивами Шевченкової лірики (мотив мандрів, шукання долі — в плані становлення особистості, тема минання і минулості та ін.). Але є підстави говорити про ширшу «залежність» Мовчана від традиції і культури філософської лірики Шевченка (вплив якої на подальший розвиток філософського начала в українській поезії, здається, ще не достатньо простежений). Особливо ж маючи на увазі дивовижне Шевченкове вміння говорити про вічні питання буття мовою самого буття (згадується Марксове: «уміння говорити мовою самого предмета!»), коли звичайні побутові слова звучать на філософському реєстрі, — згадаймо «Минають дні, минають ночі...», «Мені здається, я не знаю», «Три літа», з «Гайдамаків» — «Все йде, все минає...» та ін.

Сьогоднішня творчість Павла Мовчана — один із виявів зрілості і багатства нашої поезії. Вона — на висоті сучасної поетичної культури, як і на висоті національної поетичної традиції.

Тим часом Павло Мовчан — у роботі, в пошуках. Поетичне горосходження триває.

ІВАН ДЗЮБА

К Р О Н А

РОЗГОРНУТИ КНИГУ

Книгу життя розігни, бо промкнулась трава
крізь окладень
і рядок голосний, мов струмок, ниже літер розсаду.
Ось над урвищем хмар уривається громом хвилина,
в очі жбухає жар,
у губах пророста насінина.
Виноградна лоза, тонкожало пронозячи м'язи,
крізь граніт пророста,
та крізь пам'ять плитку не пролазить.
Срібна маківка церкви над текстом летить —
не спіймати,
мої руки простерті
затерпли повітря тримати.
Ні, не стане снаги,
зір вузький, аби дощ осягнути,
крізь стрімкі береги
протікає струмовище ртуті.
І не висловить, ні, що ти вичитав вдень зі сторінки,
адже витекло все,
залишилися при дні дощові крапельини незгірклі.

СІЛЬ ЗЕМЛІ

Весело-зорна, світляна, осонна,
то літеплом, то мукою огорне,
джерельнострумна, впадисто-висока,
земличенько, на роговиці ока
ти порошиною невмітною лежиш,
така легка, кульбабна — хоч не диш...

Навіть крізь дрібку заломився світ
і видно те, що над тобою й під...
Ось плоть моя суглинисто-земна
вгрібається лопатками до дна,
до кременя, до мовчазного лона, —
чим глибший корінь, тим стрімкіша крона...
А щедре небо покликом верховним
видовжує і помисли, і звук,
а очі шлях шукають для сполук,
для зав'язі — небесного й земного...
І чуєш поклик, хоч довкіл нікого...
І чуєш погляд теплий на собі,
І йдеш, як в промені — що ні ступнути вбік,
ні зупинитись, ані озирнутись,
бо з теплого він стане миттю лютим.
І порошина збільшиться в сто крат,
коли душа обернеться назад...
Та озирнувся — осторонь ступив,
бо слідкома йшли сонячні стовпи...
Хотів був перестоять на узбоччі,
та вітер солі кинув межі очі...
Пекучим болем застелився світ,
і став нестерпним порошини гніт,
бо важчала і ширшала щомиті,
та; допалися всі єднальні ниті,
і розпікалась голосу струна:
— О, як пече нестерпно сіль земна!

ПОСІВАННЯ

Падав камінчик по опадах з неба,
простір світився снігами крізь тебе,
поле безплідне бігло з-під ніг,
щоб розповзтись на повісмо доріг.
Нащо ти носиш зернину у жмені,

пальці від прорості в тебе зелені,—
де ти приткнеш її, як заховаш?
Суне переслідом воронів зграя.
Кинеш наодлі — сніг весь збіжиться,
гору укриють пожадливі птиці —
буде на білому смерть панувати,
не відшкодуєш нічим своїх втрат.
Дишем на зерня духом творячим,
сам обезважнів, та зернятко важчає —
перед собою його, наче камінь, несеш,
доки посієш, ще й сам проростеш:
з-під валуна, з-під могильного каменя
голос промкнеться кволий полаmano:
— О, бережіть, бо унадились птиці
красти сиру із-під мене землицю.
Чую, безодня гуде піді мною,
камінь падучий кричить глибиною:
— Безвість — це тяжче, аніж забуття,
о, засівайтеся на обшир життя!

* * *

*

В гіпс відлилося, захололо
минуле, що було — ніколи!..
Якийсь рубець, якась там згадка,
що від випадку без порядку
в тобі, якому ні початку
ні краю — вічен, мабуть, ти!
І перемішані світи,
як зерна в давньому засіці.
Де ти не був, в якому віці?
Чи ти на лови не ходив,
чи в оці чистої води
не відбивався молодим,

чи біля вогнища лункого
ти міддю горла не лудив,
аби докликатись до бога?
Яка була швидка дорога,
коли в дитинстві навмання,
припавши вітром до коня,
ти мчав на сонце. Кутий огир
мінівся з ночі в колір дня.
Та чи ж було все це? Не знаю.
Теперішність не має краю...
Вся сума днів і сума вчинків,
весь почерговий їхній хід —
це тільки пригорща піщинок,
що є лічбою твоїх літ.
Воно це все — ніщо, безглуздя,
якщо твоя наступна мить —
не підсумкова, правосудна.
Так лише й треба, мабуть, жить.

КРИНИЧКА

Поваби земні щоденно тішать око:
безмежна зеленість трави, що не чує снігів,
дерев палахтіння, на листях настояний спокій
і ківш гайвороння, що мулом на лузі осів.
Розгорнеш траву, розкриється чорна криничка,
як отвір в минуле, куди навіть лист запада,
вершечком донизу летить обгоріла осичка,
але не схлюпнеться у проймі гранітна вода.
Мов з докором в очі твої вона дивиться тупо,
та нею забуто минуле, і пам'ять глуха.
Проте сколихнеш — мов болячка під струпом —
ятріє життя і час не всиха.
І ти, відсахнувшись, відступиш на крок від
безодні,

аби не явила промерхлі події старі,
і замість очей відчув дві крижини холодні,
яких ані небом, ні жаром дерев не зігрить.
Та час сколихнеться в тобі і бачене зрине,
що жахом ввійшло, проминувши і пам'ять й слова:
окоп і обличчя, де замість очей — дві крижини
і в мертвій руці зеленіє осіння трава...
В свідомості — кола, і бачене рветься на волю
і стукає в скроні, аж череп тріщить.
І губи розлуцив, пускаючи голос: — Ніколи!
Ніколи не буду дивитись у землю, а тільки
в блакить!

БУЗИНА

Березовий вітер, березовий дим, і березовий запах,
і небо березове видко в пташиних накрапах, —
пасіння бісівське кружляє, звістує негоду,
і гай гайвороний аж душу холодить,
і сонячний зайчик, зірвавшись з сокирного леза,
летить, проминаючи чисті берези.
Чого ж так незатишно? Мабуть, ти став бузиною
і знаєш, що з коренем вирвуть весною,
то й никаєш, ходиш, шукаєш місцину,
аби, учепірившись пучками в глину,
триматись за землю сипучу бузинно...
Куди не ступнеш, то асфальт, то бруківка,
уже доквуж тебе й повітря прогіркло,
вуста розімкнув, але клекіт лелечий
із горла ударив, звістуючи вечір.
Язик западавсь від такої розмови,
і ширивсь зрадливо дух бузиновий.
В свічаді сокири сніги мерехтіли,
і промінь сокирячий висвітив тіло:
о світе, прости мені усі переступи і вподобання...

Чи ж я не по правді вчинив, уподобавши ту деревину?
Бузиновий я, отвірчатий, дурноп'яний. Ні соку з мене,
ані сопілки. Гордують мною, моє ягіддя втоптують
в землю... з усіх птиць-велемовниць лише горобець-
недоріка сідає...

Бузиновий тато, бузинова мати і син бузиновий... Ні
снігом укутать духу, ані втягнути в себе, хоч кістя
порожнє. Ані грабильна з мене, ані полінця в грубу.
Лиш від собаки відмахуватись — усього зиску. Засту-
пись за мене, порятуй коріння. Кров моя чорнилом
стала і вже давно виписана скрипучими перами по
промокачці:

«Та-то... ма-ма... вій-на... ма-ма... ми-є... ми-лом... та-
то... о-са... ко-са... сам...»

Прости мені, світе, прости... Бо чадію сам від себе...
сам у себе востаю і шукаю спасенного місця, де б
і сонця удосталь, і тінь не глушила, і сокира не ба-
чила... Березовий шум, березовий дим, березова
радість.

ДАЛЕКЕ — ДИТЯЧЕ

Вогнем смичка обпалено горшки,
в затишку срібному цвіркун снує кубельце,
на конях синіх ручі дівтаки
до ставу їдуть — брязкотить відерце.
Вишнева спіль на глиняній стіні,
хімерна тінь — то сутінь на коні.
А стукіт кутий! — в сіно загібайся
або очима в небо розростайся.
Солодкі губи, бо солодкий страх
веде до згуби під відкритий дах.
Там срібна нитка, довга, шовкопрядна,
вже обвива... Я — кокон безпорадний.
Мохнаті ноги ходять там і тут,

рогів цапиних роговіє жмут,
а сіно, наче решето, діркасте:
із нього можна випасти й пропасти.
І подоросліть можна до світанку,
коли усе прозоріє, як склянка.

БАТЬКОВІ

Проносячи шум, саморослі колони
попарно ішли вздовж шляхів кругових...
Ти слухав і вгору підносиш долоні —
вони ж підлітали не вище трави.
Який же низенький... А води ще пижчі.
Та сонце ще нижче за води сіда,
щоб нуритись в темінь і шляхом очищень
пройти, як проходить краплина-звізда.
Лежав горілиць, а долоні, безсило
спурхнувши, знеможено падали вниз;
чи ж шум піднебесний, чи пташку ловили,
бо знов до колон збронзовілих тяглись...
Вбираючи спиною води джерельні,
коріння повзке ти хребтом доточив
і знав, що ступнув за межу нескортельну,
коли у війну ще життя заступив.
З продухвини неба листочок медяний
упав на обличчя і губи стулив.
Я крикнув за тебе: — О земле — Тетяно!
Який він безкрай, хоч зовсім малий.
За шумом високим ніхто не почує,
як голос незроджений в горлі кричить,
і краплі небесні по жилах струмують,
угору рвуть руки, щоб крик доточить.
Ген, тільки вершечки трави схилитнулись,
знанацька колони угору знялись,
і пригорщі, повні землі, сипонули,

піднісни вузлате коріння увись.
І ця запороша, мов хмара, відлине,
і ти ще зведешся, щоб знов впасти ниць,
аби все земне увібрали краплини,
що світяться маком на денцях зіниць.

ЗНАКИ

Німіння снігу, білість воскресальна,
і час розтягнутий, мов гумовий, бринить,
і підступаються все ближче друзі дальні,
і, мов чайнка в склянці, кожна мить
спливає з денця пам'яті печально.
Адже прожито все — без вороття,
і каяття нічого не поверне,
бо, мов полова, дні летять, летять:
порожні жмені — вивіялись зерна...
Обличчя друзів в дзеркалах снігів
відсвічують відтінком потойбічним,
і погляд твій, непаче скрейдянів,
їх поторка — на мічення довічне.
І крейдяні шовковиці летять,
на сорочках чорнющих полишають
біленькі цяти, круглі, як печать,
що не скріпляють — наскрізь протинають...
Вони тримають кулі снігові
в губах розтислих, але ті не тануть,
і чорно-білі смуги часові
упоперек і вздовж перетинають...
Осьо Лебедик, далі Чмих, Біда...
Мов з глини ліплені, заляклі, однакові,
і під ногами в них не сніг лежить — вода,
що вимиває цвяхи і підкови.
Вода росте, і меншають вони,
і бравсь водою простір крижаний,

і хмарилося небо олов'яно,
та на губах синіє сніг нетапно.
І сам я важчав, всотуючи все:
хвоїни, скіпки, листя, насінини,
і чув, як сніг стоусто мене ссе
і замість крові час вступа в судини.
Так значить це пора перехідна,
не перевтільча, а перереформовча:
вода нуртує в жилах крижана,
і глина червоняста палахкоче.
І вже облич мені не відрізнить,
наблизившись, вони немов розтали:
розширилась на розмах зору мить,
і слід відбивсь на кризі п'ятипало.

ФОТОГРАФІЯ ХЛОПЧИКА ПЕРЕД СТРАТОЮ

З циклу «Музейні експонати»

Неопалима купина! Запалена ще з почі.
Палахкотіла край вікна, і племінь жбухав в очі.
І я крізь полум'я дививсь і збільшеним все бачив:
вчорашній день і нову близь,
і очі жаром налились, і став весь світ гарячим.
Палає шлях, і білий кінь
обвуглив в леті груди,
і, розпорошуючи тіні, йдуть обгорілі люди...
А серед них мій побратим,
що спалений був зранку —
він жорен вогняний котив
через майдан до ганку...
Він раптом глянув у мій бік
жаринами із-під повік, і замахав руками,
і товщу простору пропик,
що холодів між нами.

Брат пильно глянув, прискаливши вічка,
себе пабачив раптом в чоловічках
і вигукнув здивовано: — Я — там!..
— Де, де? — я злякано його перепитав.
— В очах твоїх, якраз посередині..
стривай, стривай... я... паче на крижині
чи то пливу, а чи лечу... зникаю...—
Розплющуюсь — а брата вже немає..
Гукаю, кличу... В чоловічках віч,
як в отворах порожніх, зяє ніч..
Повіє вітер — сльози набіжать,
а в них дрібненький, як мачина, брат..
І завмираю, і дивлюсь кругліше:
— А може, ж він, а може, ж він побільша...

* *
*

Життя будується у плоті,
в думках росте,
в словах мудріша,
і кожен звук солодкий в роті
щодня від захвату кругліша..
Проте на все є своя міра —
з переситу і втіха кисне..
Рубцями вивернувши шкіру,
час виявля сумління чисте.
Допоки вм'ятини повітря
заповнюєш ти воском м'язів,
твоя душа блука сирітно
і спотикається щоразу..
Отож розваж, як листя — спеку,—
чи ж варто душу марнувати,
якщо мандрівка недалеко,
але такі великі втрати?

ЦЕ ЧАРІВНЕ СЛОВО «ЗАВТРА»...

Від звуків у небі лишаються смуги —
вони так повільно за вітром летять...
Ген — голуба туркіт, он — щебет вівсюги,
а ген — на блакиті чий звук, мов печать?
Скріпивши повітря, насичене киснем,
сидить нагогошений птах і мовчить,
і в аркуш небесний вже й звуку не втиснеш,
і крик не запишеш в холодну блакить...
А птах той пильнує, очиськами блиска
і дзьобом штрикає повітря, мов віск...
Який попільнастий — не птах, а пташисько,
та ще посміхається мудро, як сфінкс.
— Гай-га! — але він ані зрушив,
лиш клацнули ножиці дзьобу страшні,
він щось відхватив — чи серце, чи душу,
бо порожньо стало у грудях мені.
Чикригнув ще раз, і дня як не стало:
згорнулась блакить в календарний листок.
Лиш пір'я навколо, як попіл, літало,
у вуха ж цідивсь лійкуватий пісок.
І як я забув, що є слово спасенне,
що згорнутья крила і зменшиться страх...
Лиш вимовив «завтра» — і світло священне
уже розгорілось на давніх вітрах.

ЗДОБУТКИ

Весняна тонкість фарб —
березова намітка
сполохано тремтить, бо вітер продува,
і в душу зазира жовтавим оком квітка,
і щуляться до щік ласкавенька трава.
На біле сповиття нав'ється ще зелене,

круглішим станеш ти, неначе шовкопряд,
хай в затишку дріма твоя душа злиденна,
допоки тче нитки розвеснянілий сад.
Ні зтяжні дощі, ні в'їдлива сльотиця
не збудять, не сягнуть, не візьмуть за живе —
вітри гойдають сад, і солодко їй сниться —
хить-хить та все хить-хить — хитальна хитавиця.
І клопоти, і біль — усе її мина,
і час, як по льоду, збіга — тече водиця,
та рне крута вода під кригою до дна.
Вона зриває лід, мов лушпи і загати,
і з'єднує всуціль поділене життя,
вона той ковтюшок хитальний розпечата —
і знайдеш пустку в ній і трухле сповиття...
Навіщо ж стільки літ пейзажі всі ці множив
і кожен волосок на шпульку все снував?
Аби той капшучок знайти колись порожнім,
в який ти не складав, а тільки викрадав.

ВАЛУН

Насльозило, навіяло — шаром ропи затигло...
День, наче віяло, склався у смужку — як не було.
В промінь протягу збилося, струмом потужним
пішло.
Листя променем зшилося у широке крило...
Хата наче на свято — немає кутків,
і півні дзвінкороті викрикують двійко заучених
слів:
«Миром, світлосте!» — з яблуні, з молодого
вершка...
Перемішані, зв'ялені: тут плоди, там рука...
Крізь лунку горловину прокручує час
і зернину, й пилину, і здрібнених нас.
Та склубочений вихор готує ретельно заміс,

щоб розлити по ф'ормах нетанучий віск:
птахо — дерево — людо — глино — зерно,
аби на ніч закрить отой протяг важким валуном.

ВУСТА

Ці випиті вуста,— мовчанням ачи люттю? —
засохли, наче знак про повінь, на лиці,
приховують в собі провістя на майбутнє,
щоб виректи її, як радість бубонці.
Ці спалені вуста,— жагою чи печаллю,
надмухавши на стіл кіштюги, сажі шар,
шепочуть дивне щось мовчальними ночами,
не розібрати що, бо палить мене жар.
То змовницьки мовчать, замкнувшись таємничо,
то защебечуть так, що профіль стає птичим,
то зарегочуть враз, аж серце точить страх...
Я житло поміняв, нові замки поставив,
при світлі спав тепер, аби не бачить губ,
що перейшли у слух, в мої вуста вростали,
вмуровуючи плоть, мов джерело, у зруб...
За ними шепочу — о жах! — такі ж шептання,
такий же самий звук щілинний тишу тне,
і голосом чужим — те ж саме запитання:
— Скажи мені, чому, чому обрав мене?.. —
Вони за мене п'ють, співають, промовляють,
цілують немовля, дружину молоду;
що хочу ганить я, вони те вихваляють,
а кличу радість я — вони зовуть біду.
Та й що мені робить, коли найменший вчинок
зла воля оберта на протилежне геть...
Не те кажу, не те... Прекрасний мій зажинок.
Вдоволена душа. Утішений ущерть.

ПЕРЕД ДЗЕРКАЛОМ

Затримало б хоч ти, безпам'ятне свічадо,
минаючи, співку, гірко-солодку радість.
На аркуші води затримай хоч обличчя,
хоч рамцями обмеж пустечу руйнівничу...
Будинок, паче сніг, пройнявся давно водою,
пом'якшала земля поволі під стопою,
рідкішим став твій слух — просіюється мова,
лишилося хіба якихось два-три слова:
«Вітчизна», «пенька», «ти»

та зойк чи вигук гострий,
що котиться вперед, вирівнюючи простір,
і навмання за ним ступаєш ти слухняно,
і, паче віск, в руках мнеш кулю олов'яну.
Розплющив глянцю шар, донив байдуже срібло,
порожнє скло розтовк на скалки вельми дрібно,
на порох розмолот, дмухнув — порожні руки...
Навіщо ж ти вивчав усі земні науки?
Щоб в щілини між склом все протекло до краплі,
щоб сяяла ізнов у просторі квадратнім
оманлива блакить чи незглибимі води,
яку на мить схитне новорожденний подих?

СОРОЧКА

Розповзається сніг, і сорочка торочиться знизу,
і розмкла рука семипало стискає клубок,
голка в губи вп'ялась — хутко нитку пронизуй,
щоб востаннє зробить металевий ковток...
Пришпили отой сніг, залатай ним петяму
і не дихай, щоб простір не збігся в рубець,
на сорочці твоїй червоніє пропалена пляма,
і запліднено кров'ю голчаний вершець.
Непритомні уста витискають краплину,

і сама по собі нитка гапти кладе,
чорний хрестик прошивсь, врубцювавсь
безпричинно,
наче випіксь в лощині грудей.
Розповзається звук, розповзаються часу волокна,
в жмені важча, кругліша черлений клубок,
скоро плоть розповзеться — сорочка розмокла
вже не втрима її, як не стримать думок.
Біжить тріщина вниз від плеча змійкувато,
грішна світиться плоть — пада одіж до ніг,
і на голці тріпоче нахромлена нетля крилата,
і рожевий пилок опадає на сніг... опадає на
сніг.

ЖИТТЄВА ГОРА

— Здрастуй, мовчання! — гору помацав
рукою. —

Чом не минаєш мене стороною?
Горо-затуло, з твоєї вершини
дух оглядає світ соколино.
Іскру викрешую із серцевини,
горо, гордине, моя горовино!
Кругло летить сиротливе волання,
перша вершино моя і остання.
Круто стремиш, пориваючи душу;
вищим узвишням спокушений, мушу
кров'ю значити дні горопашні.
Серце кривавлячи, нігті зламавши.
Горо, замри, припиши обертання,
шкіру здери, обізвися кричанням.
Горо висока, сфарбована кров'ю,
каменем стала над головою:
не обійти, не розминутись,
горе згорьована, кремій покути...

СЛІДИ

Вийшов — дорога гуляє сама по собі,
перепочивши при ярій вербі,
в землю пустивши мичку коріння,
щоб запастися довгим терпінням.
Глянув — дорога струмує піском,
не перейняти її батіжком:
з яру на гірку, з шпилю в яроч
віється весело пилу клубок.
Віжки прядив'яні туго бринять,
грузне у порох дороги печать:
рівну дорогу копито горбатить,
котиться лихо на коліщатах...
Стань, розійдися на десять сторін,
тупо уприся в панцири стін,
розторочися, зашийсь в бур'янець,
змийся сльозою, зійди нанівець...

Рушив — курилося рівне байдужжя,
перетиналося степу окружжя:
поглядом, слухом було не вгадать,
де знакувала землю печать;
хто зупинився, а хто повернувся,—
все заплелося у вічному русі.
Пам'ять припала пилом доріг...
Земле-землице, зраджуєш всіх,
долі химерні рівняєш дощами,
швидко течеш забуттям попід нами.
Став — але простір від мене тікав,
пил зачерпнув,— він запіксь в кулаках,
кинув розпачливо груддя від себе,
очі піднявши сподівано в небо:
там ні позначок, ніяких рубців...
Чую — холоне сльоза на щоді.

ОСІННІЙ ДЕНЬ

В блакитнім храмі дня,
де все доцільно-чинне,
небарвиться, лinya
оздоблення рослинне;
і сиплеться тинька,
і пада позолота,
і пишнота зника,
мов увійшла скорбота, —
і де не запряде
очима — там розруха...

Лункий вільготний день
неначе себе слуха:
десь дерево дуднить,
хтось пакола рівняє,
і павутинки нить
вуста перетинає...

Собача гавкотня
з людськими голосами
торка склепіння дня
і шерхне під ногами.

І тіні від дерев
лягають всім на плечі
нестерпним тягарем
важкої холоднечі.
А ступиш лише крок —
коштовностей не стане,
карлючкою листок
в твою ступню устряне,
хоч кров'ю взолоти
гаї убогі й луки;
ген, люди як хрести

стоять, розвівши руки...
І мідяний п'ятак
пішов давно на квити.
Гей, клене, ти жебрак,—
як будеш зиму жити?

* *
*

Плоттю власною простір промірявши, наче та
гусінь,
шовк повітря всотавши, формуючись в русі,
під грудьми проповзли мандрівничі шляхи,
шкіру тнув — обтинав молодий небосхил.
Але повз... і ущільнював землю сипучу,
і ущільнювався сам, паче кокон ростучий...
Степ розораний... пилу білі кушпели,
за якими сховались спеленуті села.
О могило розлузана, натяк даремний!
Серцевина твоя на коронках зубів
відбиває вогонь поїдучий, недремний,
віддзеркалює сміх грабунів-хижаків.
Це вони царську плоть у долонях розтерли,
на решета просіявши вздоблений прах,
це ковтали вони крадькома чорні перла,
в тельбушиння своє заганяючи страх.
Ось вони, крадії упокою, безсмертя,
їх покликали мертві з могильних вершин;
мабуть, мулька лежать, дух у глині запертий
кличе всіх нечестивців з глухих порожнин.
І навпригінці йдуть поодинці злодюги,
щоб встромити лопатячі жала у сон,
щоб завдати необхідної конче наруги
і відкрити таємниці, руйнуючи схрон...
Простір тут — він на об'єм жадоби,
кружеля веретеном завихрена плоть,

розтиска порожнеча розслаблі суглоби,
аби землю сипучу хутчій розмолоть.
Та намарне... бо ґрунт наростає корою,
і завершено вік насипною горою...
Буде піч, копачі повтикають лопати,
щоб мовчання землі чимхутчіш розпечатать.

* *
*

У сутінках і трави сутеніли,
і олово важке несла ріка,
лиш рушники на цвинтарі білили,
затиснуті хрестами в кулаках.
Ніде ніхто. Нікому. Тиха тиша.
Густіша сутінь, і густіша кров,
і замість тебе мов хтось інший дише,
рукою водить: скрип-поскрип перо.
Напише «сутінь», згодом перекреслить,
чи виправить на інше слово «день»,
чи слово «піч» напише разів десять
й кружечками, як вуглем, обведе...
А піч ішла, осяжиста, повільна,
і проступала в літерах смола,
і рухом дужим, порухом свавільним
приклеювала руку до чола.
І стежив ти, як всі слова зливались,
як чорна пляма ширилась, росла,
мов тінь руки чибїсь шестипало,
й, папір заливши, капала з стола...
І рвучко встати ти не зважив духу,
сидів, як прикипілий до стільця,
і всім єством заціпенілим слухав,
як, мов смола, кров капле без кінця.

* *
*

Віддзеркаливсь в снігах і розмивсь
в талих водах, на скибах рахманних.
Був і степом і полем колись,
величався життям дерев'яним.
І на пам'яті вже ні слідів:
ручаї постинали й підошви,
і життя, розчинившись в воді,
кров згорнула у кілька горошин.
До подини і погляд вже збіг,
губ куточки течуть до долини,
щоб ізнов перейти колись в сніг,
а з снігів — в горлові крапельни.
Навіщо той досвід мені,
сніговий, водяний колообіг,
швидкопіняві дні водяні,
краплі крові в багатій оздобі?
І навіщо цей дзвін пожовий
ручаїв та струмків змійкуватих?
Та лунає вже крик горловий,
щоб, як стрічку, цей чин перетяти!

* *
*

До сивих брів обдмуханий морозом,
спинивши сніг, стояв похмурий ліс;
і вітром гострим холодило сльози,
і світ ламався у кристалах сліз...
Так-так, так-так — давно посутеніло,
ліс підступився, шум подаленів,
і виклично на рам'ї обважнілім
вінок лавровий смуцком забілів.

Оце тобі за всі твої звитяги,
за затяжний, невпинний марафон:
вінок з цибулі, самогон з баклаги
і ряд берез — облуплених колон...
Оце тобі за всі твої утрати:
зашерхлий світ у горошинах сліз
і небосхил розпиляний, щербатий,
і просіддю спорошений весь ліс.
Біжи, біжи, надрізаючи силу,
можливо, навіть голос доженеш,
але поглянь: і хмари зупинились,
пе знаючи своїм тулянням меж...
А ти ж бо знаєш, серцем відчуваєш
свою межу, свій неминучий край;
чого ж біжиш, що й долю обганяєш,
ще й сам собі волаєш: — Доганяй!

ДВІ РОСЯНІ КРАПЛІ

Лопушана долоня виважує чисту краплину,
успадковану з ночі — цей скарб над скарби;
як і ти, я стою нищуні коло тину
і стискаю у жмені таку ж крапельину,
а над нами кружляють хапкі голуби...
— Мамо, нащо ота жаллива кругом хати,
дерев'яні шеренги, бундючний бур'ян? —
Не надбав я нічого, а стільки вже втратив,
і розібраний геть, наче тин на паліччя прочан...
Той сорочку узяв, інший думку чи слово,
а той барви забрав, інший — гідність та честь...
В жменях-листях — роса... В жилах крапелька

крові,

що по нитці чорнильній по скроні тече...
Але й досі ще котиться тілом відлуння,
пам'ятає ество гострий спалах і струс:

обібрали мене... чи тоді ж як заснув я?
Чи тоді, коли в землю по пахви угруз?
Але ж іншим збудивсь: з відчуттям, що багатий,
бо перлина в губах і перлина в руці, —
промивається зір — забуваються втрати,
лиш від крику лишаються в горлі рубці;
невтоленну жагу і пожадливість плоті —
все відкинув! — стою, як останній кілок:
крапельина в губах — намистина у роті,
білозубо сміюсь, мов гороху стручок!
Та під кроквою серп дрібнозубо сміється,
і все нижче заточують лет голуби...
— Заберуть, заберуть, — чує крапелька серця, —
заберуть, моя нене, останні скарби.

НА ПАСОВИСЬКУ

Спалахує останнім соком зелень,
так, наче хоче очі задобрить
облудним світлом, полиском сталевим,
що іскравіє, міниться щомить.
То бризне враз, то нагло відвологне,
то пронесе метеликів разок,
аби не чули, як дерева стогнуть,
зронивши з себе ще один листок.
Вразливе все, що тіло, що стеблина,
і біль один, бо час один па всіх.
І мов причинна ламана калина
сміється рвано — жовтий в неї сміх...
Немов коса — тоненька павутина
йде над землею і повітря тне...
Кричить у лузі злякана дитина,
бо нить її от-от наздожене.
...А ти чого до сонця зуби шкіриш,
м'ясниці ще попереду — зажди,

ще ніж дріма, та око міря шкіру.
Рука тверда, пастух ще молодий!
А ти перебираєш, де солодша —
скубеш травичку — солодко чи ні?
О осене, яка ж бо ти хороша!
Тне павутина губи і мені.

* *
*

Пресвітлий-світлий день. Із дива кам'яніє,
судомлячи гілки, розчахнута верба,
і срібний літачок у пебі ледве мріє,
і ковза синя тінь по сонячних горбах.
По сонячній струні, по променю тонкому
зісковує униз не пташка, а сльоза.
Мов хтось сплакнув було на радість в світі тому,
і покотилась вниз запалена сльоза.
На шибці товща скло від краплі. А вербена
поволі розповзлась, мов сажка по щоці...
Ота, ота сльоза — то знак якийсь для мене;
поглянь: л е т я т ь, летять до мене верхівці.
Розполовинь перо і вихлюпай чорнило
на світ, що у вікні, аби не помічать,
як б'ється об вікно лункий листок, мов било,
і коні вороні летять, летять, летять...

СКАРБИ

Збирачу просторів безглуздий,
ти все, що бачив, те і брав:
від ваготи аж ноги грузли,
зір захлинавсь від різних барв.
Зібрав доволі — може, досить?

Пора оглянути скарби.
Дивись: там жар, де була просинь,
де смоль — там паділ голубий.
Не зберегти тобі, збирачу,
ні барв, ні обрисів, ні рис,
бо світ існує без означень —
всі простори в тобі злились.
І доки ти збирав на спогад
долини, пагорби, поля,
розторочилася дорога,
і круглим валуном на ноги
осіння налягла земля.

ВОДА

Впотужнилась вода — уже й не перейнять,
припала до землі її важка печать.
І змила кущ лози з мурахом на листку,
пробігши в безліч ніг раптово по містку...
Опізнені дощі десь нагорі пройшли —
нам докотив потік лиш піняві вали,
яких не зупинить, не перейнять веслом,
а тільки стать, як мур, упоперек селом.
Ми бігли слідкома, але потік зникав,
і кожен чув на смак, яка вода швидка,
яка вона гірка — аж подих забивало...
Потік зникав, зникав, його було нам мало.
Він піну полишив, зламав місток і кладку,
до губ луску пришив, дрібнесеньку —
на згадку...
І слух нам огромив і звабив у дорогу,
і глину простелив під босі наші ноги.
Ішли, ішли, ішли... місили вперто глину
і на губах несли дзеркальні кранелини,
бо знали: там внизу, де зупинились води,

Чим глибше у ліс, тим відчутніша плоть, тим вона
полохкіша,
обачливі кроки вповільнюють струм світлоносої
крові,
і подих горлянку скородить — повітря щодалі
гостріша,
мовчи, занімій, бо знати сліди на кожному слові.
В проломи між кронами срібло струмує напруго,
і нитка блакиті струмить, мов прожилок агату,
чорніють дерева, під тиском мовчання формується
вугіль,
а в ньому єдина заглибина — плоть корчувата.

ПЕРЕД ДОЩЕМ

Що за хмара — по дузі
з-поза обрію за обрій...
повна грому — на позір —
світить відблиском недобрим...
Що за хмара — з краю в край
одноколірно снується;
мов згустилось кілька зграй —
птичий гомін з неба летється.
Що за вітер — ні дихне,
блякнуть ягоди зелені,
то раптово спалахне
синім полум'ям в легенях.
Що за вітер-вітровий
піднімає камінь вгору,
валить хмару на поріг,
скіфських баб в степу прозорить.
Що за небо, де ні дна,
ні продухвини не видно,
тільки хмара навісна,
що розмотується швидко.

Від задухи бухнеш ти,
наче гумовий, круглієш.
Вітер зніметься — в світі
полетиш,
хоча й не вмієш...

ВІТРЯНИЙ ВЕЧІР

Верховний шум над головами йшов
притишено, напружено, поштиво
і широко стелив блакитний шовк,
пестливо гладив хвилі ворухливі.
Верховний шум протяжно над життям
стеливсь листато стихеним лататтям,
ламаючи уперто опертя,
муруючи по обр'ях загаги...
І ширився потужно слідкома
горбатий страх, підшитий хутром чорним;
він ліс рівняв, і чолопки ламав,
і простелявсь над водами потворно...
Він з голосом верховним сполучавсь,
що западав у вуха, наче присок,
і слух згорав, і спорожнілий час
хитавсь повільно безліччю колисок.
Я бачив голос — він вогнем горів,
спалахував оклично, запитально:
— Чи ти вустами не спотворив слів?
І хочеш бути першим чи останнім? —
...Та я мовчав. І бачив угорі:
верховне небо мерехтить дзеркально.
А в ньому все відбито до дрібниць:
гілки поламані, і верби дуплуваті,
розкритий рот, а з глибини зіниць
димок куриться в землю змійкувато.

* *
*

Поволі, по хвилі весь час відхлинає минуле,
і лінія долі все глибше долоню січе,
і без ліку птиць у тобі, загніздившись, поснуло,
обтяживши пам'ять, як дощ, що зіперсь на плече.

На плівці водиці лежу немовлям у купелі,
і небо важкого мене не підійме ніяк,
хоч коло за колом заточують чайки веселі,
та тінь лиш ковза по обличчю туди і навспак.

Метелик майнув і пилку натрусив на все тіло,
та хвиля лизнула — для злету й пилинки нема.
І тільки із денця очей споночілих
пташина по пташці зрина.

Невже ж ти спустошишся так, як шпаківня,
бо навіть минуле заснуло тебе полиша?
Пронурив життя, як негоду осінню:
зостався лиш кокон, а де ж бо поділась душа?

* *
*

Промкнулося світло, і впало на світле — ясне,
а зверху осоння яріло зелене;
зітхання злетіло, засвічене днем,
немовби душа відлетіла від мене.

Цей день промине... По рожевих спігах
хутровапа сутінь відхлине,
і скупю зав'яжеться в синіх очах
солоня від смутку перлипа...

Невже випробовує нас ліпота
малиновим небом, снігами,
аби не ставала глуха чорнота
попереду нас і за нами?

І світло струмує крізь плетиво віть
у теплі провали — холодне,
щоб зір був спроможен крізь крону узріть
в продухвині неба безодню?

Невже збережеться в очах лише ніч,
і світло знебарвиться в чорне?
Хіба ж не осяде в зіницях на дні
перлина прозоро-солона?

* *
*

Дме вітер. І снігом сухим замітає сліди на снігу,
і плоть бугилова гуде, як сопілка.

То протяг навстіжний зі снігом припали до губ,
щоб видмухать з тебе сльозину, від стужі

прогірклу.

Самотність яка! А відчуженість неба й землі?

Так ніби на світі до тебе й людей не бувало...

Здається, біжиш, а насправді — вмурований в лід,
продмухуєш дучку, лишаєш сліди п'ятипалі...

І бачиш крізь вічко, прохукане в просторі тім,
як хтось замерзає, занурений в сон, серед степу:

кружляють сніжини над ним золотим золоті,
а поруч з косою стоїть костомаха з вертепу.

І хочеш гукнути: — Ану ж бо скоріше вставай! —

Та голосу бракне, і холод затягує вічко.

Пробий шибку криги, і рухом у холод вростай,
і, поки не пізно, проломуйсь крізь вічність.

Просилюєш руки і далі за себе біжиш,
виштовхуєш з горла, мов затичку, круглу крижину.
— Не вір білизні цій! Не вір! — навіжено кричиш.
І голос, завихривши сніг, протина порожнину.

НІЧНИЙ ГІСТЬ

Балада

З губ знявши усміх, мов каблучку,
він без потайності сказав,
що вчора селезнем літав,
та хтось в крило йому улучив —
бо раптом рану показав...
Та ще додав, що він — криниця,
та хтось прийшов води напиться
і джерело замурував...
— Нутро замкнуло крові краплю...—
При сухорукому багатті
криниця пригадалась раптом,
з якої води ми пили,
та каменюку хтось звалив,
розреготавшись квадратно...
— Хіба є докір без сумління? —
Узять хоча б цю ніч осінню...
Ви грієтесь — вогонь з хрестів —
в теплі шукаючи спасіння...
Нема... не буде й поготів...
Все потайне — відразу ж явне.
Життя, як сіно водоплавне,
допоки повінь, то й пливе...
Забуте стало знов недавнім,
воскресло все, що неживе...
Забитий птах, образи люті,
чийсь волаання непочуті,
а страх, що попелом з грудей,

а гнів на голови людей,
а чужоложництво, а зради...
Відбилось все в огню свічаді,
все від криниці до небес...
Жарина вказівна, як перст,
горить прицільно... Гість дримає...
І тайна дроз у всіх проймає...
Відкривши браму в ніч безкраю...
Забравши хто які пожитки,
один за одним ланцюжком
ми в ніч ішли і жару злитки
в кишнях несли потайком...

* *
*

Кропив'яним серпом, джерельною водою
мізинчика урізав — закапала роса,
і голосом, поділений надвоє,
гукнув тебе, як вітром написав.
Хоча б, хоча б півзвуку чи відлуння,
хоча б, хоча б півкраплі співчуття...
Розвіявсь голос, німота отруйна
затрує до глибини життя.
До губ приклавши пучечку-сопілку,
росу співаю, дмухаю, поглянь:
тремтить тоненька яблунева гілка —
здрігається душа від доторкань.
І серп жалький чомусь увесь червоний,
і я чомусь, як пагін, — сам-один
тремчу, тремчу, і білий світ холоне
в солоних краплях здвоєних росин.
І літеплом, і хвилию з-під лоззя
докочується голос здалини:
то грім гримить, то голос передгрозя
велить тобі: — Ти горло перетни!..

* *
*

Все знаджує мене: повітря забагато —
легені роз'їда, рамена прихилия,
громадно зависа, щоб втиснути, впечатать
в повітря весняне, у скаменілий шлях.
Земля, немов плита, на ноги знизу тисне,
щохвилі важча плоть, вповільнюється крок,
і пада хмара вниз, мов камінь, прямовисно,
і входить в кров пісок...
Немає способу на захист чи заруку:
дерева, паче мур, оточують кругом,
і повна безгомінь помножує розпуку,
лиш чути молоток гучніш щодалі стука:
здрігаєшся — душа прохромлена гвіздком...
І чуєш, що в тобі любові забагато:
волення, біль і гнів — усе ввібрав пісок,
і, впавши долілиць, кричиш, щоб відпечатать
не муку, не печаль, а гостроту думок.

* *
*

Сотворивши себе, куц шипшини завмер на узвишші,
хвиля думки біжить і ледь-ледве повітря колише,
перед зором струмує відміряний вічністю час,
що своїм проминанням споріднює зело і нас.
Тонко мглиють гілки, і дві зв'ялені ягоди гаснуть,
холодок зов'ядання ворушить повісмо сивин,
але ж нас навзаєм полонила надія прекрасна:
свою кров об'єднать і тривати в подобі

людино-рослин.

У волоссі гніздо мостить пташка якась безіменна,
твердне шкіра, нестерпно наброцнені пучки болять,
бродить змішаний сік, і на лицах у мене

ягоди, підпалені кров'ю, горять.
Не піду до людей, затремчу і, позбувшись страху,
підбігаю коріння і крону згорну.
Моїм голосом скрикне в волоссі сполохана птаха,
бо знеобачки серце пташине я терням протну.
Розів'ється за мить листя жовте, щоб миттю упасти,
кружелятиме тінь, щоб, зібгавшись, податися гінко
на схід,
і, полишений кимось, тремтітиме клапоть квітчастий,
аби ми пригадали покинутий світ.
Силкування даремні — спромігся бджолу пригадати,
що, розплющивши око, углиб зазира,
де пручається мовчки душа волохата,
та незрушні волокна, і ледве потульна кора.

НЕ РОЗПЛЮЩУЙ ОЧЕЙ

Тугішає звук, наче плід, в надвечір'я,
густішає зеленню втишений луг,
з розгорнутих крил обсипається пір'я,—
його перейма запорошений слух.

Був лет у півнеба шумкий, шестикрилий,
та погляд стелився — очей не піднять,
аби розпізнати ту строєну силу,
що темряву горне на гнізда багать,

що звук розрива в солов'їному горлі
і постать людську над водою дрібнить...
Які ж оці крила широкі та чорні,
що можна під ними життя все прожить.

Лиш треба себе призвичаїть до лету,
і, голос порожній стлумивши, мовчать,

і чуть, як під серцем кругліє планета,
і руки ростуть, щоб її обійнять...

Та сишлеться пір'я, і в сон нахиляє,
бо стомлений слух і зір — невидющ.
А сон — наче шлях до забутого раю.
— Не бійся, іди, тільки очі заплющ.

Бо стільки в зіниці ввібралось земного,
що, глянувши, можеш шовки почорнити,
якими застелено в небо дорогу...
Черкаєш крилом, і співає блакить,
душа сонцеповна пад світом летить.

ДВОДІЛЬНІСТЬ

Однодільний і світ —
так чому в роздвоєнстві дні минають,
між долонями сосна нестримно росте,
захват криком вуста розтискає —
затікає повітря густе?..
Так навіщо жалю завдавати? —
довжить ніч і скорочувать день,
і виходить на пруг, як на страту, —
бракне голосу й слів для пісень...
Кисень видихав — свічка ж палає...
Стовбур товща, кільцюється плоть,
в розщеп тіні смола натікає,
щоб тебе пополам розколоть.
В праву руч — лісове подесення,
в ліву руч — все степи та степи,
перемішане жовте з зеленим, —
б'є то попіл, то ключ з-під стопи.
І землею мені не з'єднати
урвищ крику і прірв забуття:

чорні круки на крилах щербатих
красти землю щоночі летять...
Розростається тріщини корінь,
ділить пам'ять плитку пополам,
відокремлює «нині» від «вчора»,
і співається риска прозора
тут і там, тут і там, тут і там...

АРЛЕКІН

Так далеко гра від життя, ой далеко,
що не ствердить небо землею, а землю небом.
Порожнеча, що всіх єднала, зсукалась у нитку,
від мандрівки — ні зиску, ні збитку:
шва розшилася — ледве тримаються руки,
голова підмізинна нездала на штуки,
похилилась, бо їй не збагнуть
ні вертепних ходів, ні спонуки,
ані гри односібної суть.
В довгу скриню зануряться очі,
сміх потрісканий вткнеться в сукно,
сон той самий все сниться пророчо:
міль, а з скроні тече порохно.

ЗАГЛИБЛЕННЯ

Чи від води, а чи від неба
так тягне холодом хмарин,
що глибше входиш сам у себе,
аж чути скрип тугих пружин.
І риби скид розводить кола,
аж шкіру брижать дрижаки,
і мов клеймом довічним — холод
листками випіка дірки.

І чути, як ятяться рани
вже на щоках і на чолі,
і тліє тіло дерев'яне,
димлять пропалини в землі...
Мов решето — на дірці дірка —
крізь пори дивишся на світ
і чуєш, як повітря гіркне
і шерхне озеро на лід...
Незатишно, але видющо,
тихенно, але чуєш ти,
як довкіл серця шкаралуща
опуко почала рости.
Доц стріли мече, та до літа
ти запечатав, мов стільник,
ущертну пам'ять... Стріли мітять.
І ти наїживсь, як гольник.

* *
*

Земля тужавіє від подмухів вітру,
і вершники скачуть прозорі по ній,
і чути іржання, мов легіт, тендітне,
і збруя палає на кожнім копі.
З країни примар ці з'яви шалені,
яку ж вони вістку несуть і куди?
Чи те, що підковами краплі зелені
вкипіли в копита лункі назавжди?
Чи, може, звістують про світле пришестя
погожої днини і білих хмарин
і мчать у країну відхлянутих весен,
де сто соловейків співа, як один.
А я по оцій по землі стужавілій
скрипучі колеса пускаю назад,
туди, де сховались лихі заметілі

і чорні замети громадяться вряд.
Життя ж на два боки, то й руки розкину:
ошую — в минуле, десницю — вперед,
щоб чути було, як снується хвилина,
мов нитка крізь серце: з замету в замет.
І все врівноважує мить серцевинна,
хоч дощ і зіперся на ліве плече,
бо з правого ока важка крапельина,
пливкий перехнябивши обрій, тече...
А вершники скачуть, колеса ж скрипочуть,
і степ розгорнувся сувоєм між рук,
і сорок комоней стоять на обоччі,
і кожен затиснув земельку в п'ястук.

З ДАЛЕКИХ ЛІТ ДИТЯЧИХ

Жовтільниця цвіте попід старим парканом,
за ним — замшілий дім. Він має повно літ.
Мов крапля, у вікні цвіте прегречна панна,
вона перебира губами бузу цвіт.
В приземистій вербі є потайне дуплиня,
у ньому білий лист, змержений слізьми,
бо замість слів цвітуть три плями світло-сині,
розмилося чорнило, аби любов розмить...
Не вичитать мені, не вимислити й слова,
так розповзлося все і схоже на п'ятак.
І важко розгадать ту пляму загадку,
те дивне знамено, гірко-таємний знак.
І з розпачу в бур'ян високий, прегустющий,
де під листком щавлю кропив'яний амур
горохові стручки так надковито луцив,
що до зальотних справ геть байдуже йому.
Пучечок кропиви у сайдаку зів'янув,
і лук без тятиви лежить, немов патик...
— О, як я вас кохав, моя маленька панно,
не виповім того, бо зжалений язик...

ВІРШ, НАПИСАНИЙ ЗРАНКУ

Я мушу викреслить негайно
те, що наснилося мені:
лечу, лечу... Авіалайнер
завис в небесній глибині...
І раптом падаю в безодню —
не він, а я... один, один.
Повітря струменем холодним
обличчя обпіка, мов дим.
На вістря дерева сухого
нахромлювавсь і був живий,
і, наче флюгер, довго-довго
я кружеляв на осьовій.
І прокидавсь, але без болю,
і тільки змаливсь, не підріс,
з губ злизуючи накип солі,
не відчував ніяких сліз.
І знав, що треба перекреслить
цей сон, щоб в новий упірнуть,
і ковдру відпускав, як весла —
нехай несе у каламуть...

* *
*
*
*

Як водомірка: стриб вперед —
вода ж назад віднесла
і легко, наче очерет,
в руках ламає весла...
Життя ні зором ухопить,
ані вломити в жменю —
воно не ділиться на мить
для тебе і для мене.
Суцільним плином на всю шир

осяжне і глибинне.
А ти один лише пупктир
на хвилі — соломина.
Несе? Віддайсь на течію
і не хапай за поли,
коли зневажили твою
любов. Втішайся болем.
Несе, несе, хоча й назад.
Але ж таке знайоме:
Ось сквер, скамниця, листопад,
два погляди зимові...
Вільшини, верби, жменя хат,
пливе, пливе солома...
А десь в пониззі — пережат,
чутніша його гомін...

* *
*

Від роздалля біль під серцем:
леле, що за глибина!
Синь-блакить черпав наперстком,
щоб добутися до дна.
Та блакиті прибувало,
хоч росла щодня жага;
пив захланно — було мало,
сипь кипіла в берегах...
І метелики летіли —
білим білі пелюстки,
покривали всеїнке тіло
світлим полиском луски.
...Треба глиб мерщій пронурить,
щоб до зірки змірять путь,
треба здерти власну шкуру,
щоб безмежжя осягнуть.

Вниз — угору, вниз — угору
тіло пада — підліта...
Зверху промені прозорі,
знизу — хвиленька густа...
Наперекидьки і плазом
вперто міряв глибину,
та, знеможений, щоразу
кликав землю рятівну.
І, пізнавши неспівмірність
власну з обширом глибин,
міряв землю кроком рівно
мірою життя й хвилин.

ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ

Мій відбиток, наче гальку, дошліфовує вода,
і виплутується чайка, бо зелена борода
розпустилась за водою — в ній краснопери живуть.
Чорні хмари наді мною — шерхлювають мене

почнуть.

Всі зазубрини вже знято, вже гладенький, наче

скло,

лише губи ще щербаті і пощерблене чоло.

Відшліфовано й горлянку — звуки чисті, ніби

ртуть.

Хмарам губи наостанку треба рашпільно тернуть,
щоб сміялись, не кривились, не округлювались

в крик:

слово мовиш — засвітилось, ніби дзеркальце —

язик.

Вже дзеркальний ти зісподу, серцевиною — також;
дивишся з води у воду:

хто ж з вас справжній з двох, ну хто ж?

* *
*

Звідкіль цей дощ, коли ані хмарини,
ні цятки в небі — вимита блакить:
течуть, течуть єднальні волокнини,
а поміж ними і життєва нить.
Цей зрячий дощ наш двір не обминає,
дуднить в дійницю, землю колупа,
нам пригорщі дитячі заливає,
гарячий дощ, солоний, як ропа...
Ти ще малий, і ти не можеш знати,
чому цей дощ унадився до нас,
чому горбато у холодну хату
заходив він розгонисто не раз?
Ти шепотів: «Минай нас стороною...» —
і до хмарини очі поривав,
та дощ ставав густою пеленою,
на покуті ікони розмивав...
Хоч я живу давно вже за горою,
пообтипав косою всі питки,
та ходить й досі дощ сліпий за мною:
де не ступну, там заганя гвіздки...

ЗІРКА

Зоре моя вечірняя,
зійди над горою.
Т. Г. Шевченко

Розмита на бистрі
зіяла, наче рана,
а скинув очі — угорі,
в промінні тонкотканім
краплина, крапелька тремтить

і, проклявавши небо,
на пошуки душі летить
до тебе лиш, до тебе...
О зірко неба та землі,
зоре моя, зорино,
в нічної птахи на крилі
гориш ти, як жарина.
Коли вона тебе зняла,
куди тебе відносить?
Від крихти твого тепла
була тепліша осінь...
Без тебе, зіронько, мені
і сутінно й студено,
всі ночі, ноченьки сумні
для одного, для мене.
Вся вилузаність порожнин
для мене для одного,
і спати в дуплах соломин,
і в холод дощових краплин
взувати босі ноги.
І під цим небом мовчазним,
піднявши очі д'горі,
ходить і тішитись одним —
що сяєш, моя зоре.

З ГЛИНИ ЛІПЛЕНІ...

Ти маєш можливість ще й раною стать.
І діткнута плоть язиками багать
достойно знесе усі муки високі...
Та поки у камені іскри ще сплять,
хутчій витискай з нього соки,
і мури розкидай, і вежі зруйнуй,
і вилуши зрілу бруківку,

щоб час розступився ушир-глибину,
щоб легко було проростать, мов зерну,
погами торкнувшись долівки.
Бо з глини постали, крізь сита густі
ретельно просіяні тричі;
чому ж ми камінням, немов в забутті,
своє підпираєм величчя?
...Безмежність для зору, та й що межувать?
Трава то приб'є, то відхлине,
і в серці твоєму така неоглядь,
мов стала стоокою глина.
Наохляп душа схарапуджена мчить
на обрій, на обрій, на обрій...
Не кришиться глина на глиняну мить,
і глиняна плоть щонайвищої проби.
Та камінь раптово упав з висоти,
прошився вогонь у траві, мов гадюка;
ти болість відчув, роздвоїлись світи,
і кришиться все, що не візьмеш у руки.
Ти каменя взяв, він зростав на очах,
щохвилі опуклював міццю долоні
і кожним кристалом уголос кричав:
— Я — камінь, я — камінь з небесного лона.
Я твердь, я міцнота, затула твоя,
піднось мене вище угору,
де отвір огнений у небі зія
і полум'я жбуха прозоре...—
Під ноги я камінь важений поклав,
він ріс, а я меншав щомиті.
Він безліччю ссалець краплини тепла
висмоктував з мене несито.
І глина тілесна на кість запеклась,
і простір сипучий кришився,
і сипався, сипався мелений час,
а замість трави вже пісок ворухився.
І камінь впивавсь у уста гостряком,

пісок засипався, і рана щеміла,
я камінь лизав, поторкав язиком,
і тріскалось, тріскалось глиняне тіло.

* *
*

Вислизає із горла розслаблений звук,
прилипає до пальців струна-волосина.
Все, чого не торкнешся, жадає сполук,
розкрадає тебе по краплині.
Не питаю «навіщо», питаю «чому»,
відчуваючи безглуздь і марність питання,
не минути чому нам страждання і мук,
і чому нетривалим було раювання?
Залишився в минулому меду горнець,
пам'ятає язик прохолоду від слова,
пам'ятає душа про твердий рішенець,
хоч до льоту іще й не готова.
Обшугалась луска, біла суцвіть летить,
протяг тягне геть все, аж гуде порожнина,
тисне простір давкий, витискається мить —
пада в отвір наступна піщина.
Наполоханим пучкам не втримать тепла,
не зіпертися їм на поламані тіні,
та на кволу струну раптом сіла бджола,
щоб віддати їй останнє тремтіння.

* *
*

Вуста, переповнені подихом, мовкнуть,
бо сонячна питка пронизує бік,
і кров витискає заіржавілу голку,

що ходить по жилах цілісінький вік.
Снується та нитка від вчора до нині,
прожив непомітно її довжину
і кров нанизав по однеденькій краплині
на сонячну нитку, немов на струну.
При дверях твоїх уляглися колеса,
якими обміряв життя широчінь,
і пройдені простори, в слові воскреслі,
поглиблюють в горлі криничну студінь.
Збігає життя у свою серцевину,
неначе дороги, углиблені в ліс;
згортається час у прозору зернину:
збирає збирач, неначе данину,
краплини червоні, кристалики сліз...
Та тінню твоєю ще світло розтяте,
синіє воно по краях, наче лід,
ти голкою мусиш його позшивати,
аби не лишити роз'єднаний світ.
Про голос забудь, аби далеч не кликать
з усіх улоговин, з усіх порожнин,
і станеш піщині ти рівновеликим,
яка замикає сипучість хвилин.

З циклу «ЗОЛОТІ КЛЮЧІ»

Клен-дерево зеленó,
моє серце молодó.
Мені голос прибуває,
як водиця у Дунаї:
— Гей! —
І день-медень на губах,
світло біле — в стільниках...
Тіло біле, білий світ,
тане простір, наче лід.
Попереду стільки літ!

Чистий голос подаю,
кличу доленьку свою:
— Гей! —
Обізвався здалекá
голос стукотом ціпка:
— Тук! —
Кашлем, човгапням старечим,
мряччю, скигленням хуртечі,
зойком, мимренням, смішком,
і надверним ланцюжком:
— Брязь! —
Попереду та позаду
не піднять, не кинуть згляду.
Озирнувсь — немає літ:
на губах синіє лід,
а на скроні синя нить,
і повітря аж гірчить:
— Ой! —
клен-дерево сушина,
висох голос аж до дна...

СНІГИ

Ой, як пахнуть сніги! Голова захмеліла,
і, учадівши, всох серед снігу будяк.
Під ногами, поглянь, навіть тінь побіліла,
і біліє, біліє в очах березняк...
Кім'ях снігу летить у безодню зіниці
і, маліючи, тоне в її глибині,
і зникають у небі побілені птиці,
і минають, минають раховані дні.
Ох, як пахне життя! Особливо — мипуле.
День від дня не відняти — суцільний клубок.
Тільки голос подасть здаленіла зозуля
з глибини забуття, з осереддя думок...

І холодне крило аж по горло нагорне
запахущих снігів і тебе захмелить,
аби сохле стебло не здавалося чорним
і прожите життя не збігалось у мить.
Розкотив сповиття по самісіньке літо
і звільнив свою плоть, закричав немовлям,
бо без білих снігів надто вільно на світі,
що й поглинути може потульна земля.
В білий кокон снігів сповивайся щільніше,
до стебла хай тебе приторочує нить:
хилитайсь, хилитайся, неначе горішок,
щоб до білої сучвіті сніг пережить.

* *
*

У попелі білім, в руйновищах білого царства,
немов погорільці, дерева зчорнілі стоять,
і п'яний іде, по черзі вітається: «Здрастє»,—
частуючи щедро книшами дерева підряд.
Він дійде до хати, якої давно не існує,
і знайде у попелі синій гартований ніж,
і сині вудела, які позостались від збруї,
вогнем пожолоблений згаслий леміш.
І, взявши вуглинку, повітря, мов шибку, позначить,
і видиха з парою голос пригаслий на скло,
і видавить ліктем отвердле повітря гаряче,
аби долетіло до мене звертання: «Павло!»
І я стрепенуся, віддалений віком від нього,
розплющивши очі, побачу рапкове вікно:
хитається штора не знати чому і від чого,
і світло лежить на долівці, немов полотно.
Е, ні, не наснилось... Неначе отрута,
закапалось ймення у вуха крізь сон,
і власне життя вже здавалось почутим,

і тиша була, як тугий виноград...
Чому ж я тремчу перед смугою світла,
і штору рухливу відсунуть боюсь,
мов протяг холодний, що дме з того світу,
ввійшов був у тебе і кров'ю загуск?..
І світло спинилось в дорозі до тебе:
бліде, полотняне — на кланті хоч ріж,
і сонце застряло у попелі неба,
як в пам'яті сонній: вогонь і леміш...

А ЩО Ж ТИ ПРИГАДАЄШ, ЧОЛОВІЧЕ?

Пізнав же і ти часу повну всевладність,
проклюнулось знову в долоні зерно,
і жорна гуркочуть давно безпорадно,
і камінь зітерся давним-предавном..
На що ти спроможен? Продовжитись родом,
звести кам'яницю і мур змурувать?
Назовні мов тверднеш, хоч трухнеш зісподу,
торкнулась чола незгладима печать.
І слід п'ятипалий у тебе на шкірі,
а очі злинялі не бачать вже змін,
і тінь свою котиш, мов камінь під згірок,
і протяги б'ють із потрісканих стін..
Але в заклопотах своїх цілоденних
відгониш ти думку уїдливу пріч:
— Марнота марнот... та то не для мене:
фундамент воздвиг я на кілька сторіч.
Дав бог би здоров'я, той схрон змурував би,
на случай чого — заховавсь і... мовчок;
для скрепу скував вже і скаби і штаби,
сталевий засув і пудовий замок.
Геть все передбачив: води повна бочка,
свічки парафінові, бак для пужди...—

...Та час, що летів на кленовім листочку,
весь світ обігнув і заглянув сюди.
І наче клеймо на чолі тобі випік:
листок п'ятипалый — ні стерти, ні змить...
Щоб знав ти, що вік твій для тебе великий,
а вітер дмухне, і-і-і... душа відлетить...
Радій же, бо мавш єдину можливість,
як нитки в основі, життя перебрать,—
знайти отой день чи то вузлик щасливий,
аби неквапливо його розв'язать:
криничка у лузі, хмарки, сіножать...
Воскликнуть: — О небо, яка благодать!

ВІЩУВАННЯ

Густіє, проростає

крізь повсть стару і бруд,
на глибині ховає

окравки шворок, пут...

Скрадаючи буденність, латаючи життя,
лє струмені зелені у жмені — для пиття.

Вже очі страв'яніли, і серце трав'яне,
кохана легкотіла, переступи мене.

Лежу крижем у лузі

і чую ріст трави,

у рясті, як в кольчузі,

від ніг до голови...

Кохана, мої руки ворущать два стебла,
що в'януть від розпуки чи, може, від тепла?..

Хоч подих і тамую і серце зупинив,
росту травною — чую, п'ю соки з глибини.

І грань земна зі мною, і невідомий я,
п'ю небо спрагло кров'ю, вустами ручая...

Передчуваю осінь — в словах метал дзвенить,
в затерптому волоссі вже вітер шелестить.

ВЛАДА СНІГУ

Влада снігу була неосяжна,
простір гнувсь під його тягарем.
Чорний сніг накупав, наче сажа,
на свічках обгорілих дерев.

Сніг липкий на торішньому листі,
відтінивши свою чорноту,
свідкував про сумління нечисте,
про зимову мою сліпоту...
Чорний сніг чи розоране поле
був посипаний сіллю круків,
і тяглися аж за видноколо
по ріллі круглячки срібняків.
Сніг пухкий був дрібного помолу,
ноги грузли, і тяжчав мій крок.
Я вертався, щоб більше ніколи
не зазнати розлук-мапдрівок.
На узвишші на білому вітрі
стовп смиренно незрушно стояв,
і напоєне криком повітря
несла вгору крута течія.
І донизу летіла сніжина,
я губами ловив, та спіймати не зміг,
бо мене підняло, як дрібну порошину,
і чим вище злітав, тим білішим був сніг.

РОЗДУМИ

Час хутра минув, проступаюча зелень
на повсті густішає, ширша щодня,
крильми одкивав перелітний метелик,
немов свою тінь на землі обганяв.
Під вигином неба душа прямостійна

навшпиньки стає, аби хмари сягнуть,
і вітру теплілого хвиля олійна
лягає на плечі, щоб постать зігнути.
На новому колі, на тім узвороті
не можу збагнути нічого про час:
це грудочка цукру чи солі у роті,
що танула в роті і твердла не раз?
Чи це кропива, що крізь листя потрухле,
пронозячи віпчик, росте, щоб зів'ять,
чи крила квітчасті, щоб тінь свою рухать
і радістю плоть весняну обганять?
Чи, може, у вибалку сніг поминальний,
що кров'ю спливає і землю чорнить,
щоб радість зимову завершить печаллю,
бо будиться спомин і серце щемить?
Літа перебулі дорівнюють миті,
задивлений погляд у сталє земне,
і голос зозулі, немов перемитий,
гукає з узлісся ізнову мене.

— Ой! — звук відокремивсь, скотивсь

в позачасся,

душа відхилилась, чи плоть відлягла,
і ніби у розціп промінчик незгаслий
травинкою входить у зморшку чола...
Зелений, земний, ясний, воскресальний,
в губах забриніло зелене пірце.
А час — неплямований аркуш дзеркальний,
з якого зникає поблідле лице.

ПИТАННЯ

Мово убога в устах недоріки —
тільки й спроможен сказати «люблю»...
Сніг дотліває, піняться ріки,
хвилі прозорі горблять ріллю.

Світла, ой світла в очах невимовність:
шум зашумовує, вітер хмелить,
над головою хмари верховні
перемальовують світлу блакить.
Для похвали, мабуть, слово... і тільки...
Світе безмежний, відбитий в мені,
наче в очах перелітної бджілки:
крапля роси на медовій струні,
лоно молочне солодкого цвіту,
світле весьдення і хвиля тепла,
фарба співуча минулого літа
в пам'ять щілясту вогнем натекла.
Зверху — лубець, але зелень зісподу,
зокола — голос, в середині ж — біль!
Ймення, як взяток в бджолину колоду
визбирав — тісно в самому собі.
Але не висловить захвату й криком —
з горла за голосом вилетів рій:
— Ой та й навіщо, світе великий,
вічне мовчання внизу і вгорі? —
Зором всотав все до лушпини,
слухом і пошум, як в мушлю втягнув...
Та як в сопілці — в душі порожнина:
хто ж тільки дмуха в мою глибину?

СЕРЦЕВИНА

НЕСУМІРНІСТЬ

— Пальцятко, пучечко, мізинок,
як ніжність висловить мені? —
Три слова — трієчко мачинок,
а ніжність вся, як мед на дні.
Всі вигуки, слова та знаки
для мови стали затісні,
рот повен слів — головка маку —
слова сплітаються в пісні.
Перехиляюсь з літа в холод,
щоб видихать на чистий лід
і бджіл клубок, і меду солод,
і повен голос на весь світ:
— Кровинко, серденько, сльозино,
надіє, марнице моя!!! —
Мій клич, як нитка в намистині,
в'язавсь вустами по краях.
Та чи пройняв, прошивсь крізь вуха,
чи вдаривсь в кістку і засох?
Я викричавсь... тепер лиш дмухав,
щоб маки розпалить на двох.
І скалочка роси, чи скельце,
чи кришка криги зайнялась
і мов шротина прямо в серце
ввігналасть, глибоко вп'ялась.
І скрикнув я: — Ти, моя муко!
Жарино в горлі! Ніж в зубах! —
І не вмістити всю розпуку
в тісних, як зашморги, словах...

ЧЕРЕЗ ТОВЩУ ПРОСТОРУ ТА ЧАСУ

Далекий поклик зваби та жаги,
журу моя, далекосте співуча:
вже вийшов голос мій за береги
і обрїй перевищив, наче кручу.
О невимовносте, нетанність крижана,
вже крізь яку і зелень проступила.
Та в поклику ні берегів, ні дна,
і зглибити його, як біль — несила.
До губ тулю дуплинясту дуду,
видмухує не голос, а пилюку.
Повітря клейкувате на меду
в суцільний гул посклеювали звуки:
грай гайвороний, жайвороний спів,
скрип дерева, розсохлої підлоги,—
і позлипались карамельки слів,
які носив був за щокою довго.
Все вкупі, мішма: солод і смола,
пмат бурштину, і дьоготь, і вощина,
прожилки, скельця, пір'я для крила —
все склеєне, злютоване в єдине...
Ой, відокрем і духом роз'єднай,
із слова «ліс» хоч вилуци «вільшину»,
бо поклик зваби й згуби, як вода,
давно уже перетворивсь в крижину.
Та чую, чую: тріщина біжить
по Клязьмі, Рузі, Вовчій та Славуті,
і голос поточкований струмить
не ручаєм, а пухирцями ртуті:
— Ко-ха-на-ві-що-ден-ні-му-ки-ці —
— минуле-чи — достой-не-покли-кання?! —
З губ спорскують краплини-пухирці,
тяжючи до змісту, до єднання:
і я ось-ось все висловлю, стривай,

лиш хай спаде вода й відкриє мої губи...
Перед очима вироста трава,
і кличе пташка з погніздов'я: — Лю-бий!

* *
*

По сліду каменем котила,
піском кропила, де ступну,
моя насущнице, немила,
у гніві я не обернусь...
Долоні багнуть відлетіти,
обернена душа назад,
де замикають сині квіти
прояснений осінній сад...
Де слідьма яблуко котюче
вминає дощовий пісок —
незрима ниточка сполучень
так хутко зменшує клубок,
що я спинився, кам'япію,
в кристалах згаслих зав'яжу,
як іскру, маківку надії,
що я в тобі убережусь...
Покотять сиротливо руки
стоокий жорен по піску,
нав'ється ниточка розлуки
іржавим дротом на клубку.

ОСІННЯ ПАМ'ЯТЬ

Запорошене око сльоза омиває,
схолонвають ліси, і листочок листка доганяє,
і повзуча трава завмирає, наїживши спину,
щоб ухутрити плечі собі соболино.
Ніби іскра — папір — порошина пекуча

пропалила весь світ — чорна дірка зія,
отвір ширша — для ширших сполучень
продувається пам'ять твоя...
Та у звивині мізку — тернина —
гострий спогад, урослий цвяшбк:
пропалила долоню жарина,
і крізь неї тече порошок.
Не вхопить мені борошна, нене, у жменю,
губ мені не стулить, бо пече,
корба крутиться, кру... помрячено,
борошенце крізь руку тече.
Запорошені очі не бачать,
як листок обганяє листка,
борошнина, мов присок, гаряча
білу днину наскрізь пропіка...
І повіки, обтяжені мливом,
підіймати все важче мені...
благувати, ні, мабуть, щасливо
посміхаюсь — гну губи мучні.
І обметицю злизую з жорен,
обціловую камінь терпкий,
струміль борошна свердлом прозорим
у долонях буравить дірки.
І язик діркуватий, як сито,
слово «хліб» не протисне ніяк,
аби пам'ять з життям сполучити,
відновивши забутий вже смак.
І мовчу, і кручу свою корбу,
чую вік, як гуркочуть трибки,
бачу котиться торба із горба,
хоч заплющивсь, бо граю в жмурки.
І трава, наче дрiт, під ногами,
і куди не ступлю — дерева...
— А за ким я біжу?
— За листками...—
Вітер пам'ять, мов ліс, продува...

* *
*

На відстані думок, на один скид повіки,
любове ти моя, вербова, лугова...
Послухай, ллється шкло — то півень кукуріка,
і хата крейдяна за співом відплива.

Там пучками лози благословлялись води,
що вийшли з берегів па безмір весняну,
аби, сягнувши вуст, нам присмак осолоди
лишить і пагадять про часу глибину.

Коротить віддаль дим, що мовчки йде позаду,
оглянешся — нема... нікого... каламуть...
Та терпкість увідхнеш — і вийдуть, як з свічада,
наличники, гвіздох і звіробою жмут...

Угледеш на стіні повище вікон смужку,
що полишила ніч чи повінь весняна;
почуєш, як співа в руді хитлива дужка,
як у відрі гуде кринична глибина.

І ступиш крок назад, в байдуже шкло упрешся,
до нього листя шар торішнього припав,
не втриматись тобі, вітрами здмуха з плеса
теперішності дня, щоб в пам'ять углибав.

І розгорнувши час, розгорне жайвір крила,
щоб вимірять на звук небесну глибину,
та в оці горобця безодню ти відкриєш,
студену, аж пальку, бентежну, аж страшну.

Не уломить тобі, ані додять ні дрібки,
минуле відійшло на відстань пам'ятань.

Запрагну — ти стоїш лише на колах кліпки,
але маліє час, як пам'ять від згасань.

І що ж — оплавок шкла лишиться від багаття
і кіптяви пружок, що губи перетне.

О леле, затули долонею латаття
мій рот, аби з грудей не видихать тебе!

ДЕНЬ ДОЩОВИЙ

Тлумом тиснеться дощ у ворота,
і від тиску паркан аж гуде,
облітає, сплива позолота,
іржавіє облуплений день...

Обплітаючи раму руками,
відлітаєш на повен свій зріст:
тягне сутінь удаль, наче камінь,
в прямолеті — незвіданий зміст.

І летить упритул за тобою
об'єм житла — повітряний куб,
він розчавить тебе пустотою
і спустошить, припавши до губ.

Та летюче вікно кружеляє,
під руками скрипить рами вісь,
утла одіж, мов тинк, облітає,
тінь іде за дощами навкіс...

Менше, менше тебе щохвилини,
шар за шаром змивається плоть,
затікають у горло краплини,
щоб всередині шклом захолють.

Простір, всотаний променем зору,
дух ущільнює, вищить єство...

Глянуть збоку — летить щось прозоре,
перекреслене рами хрестом.

ІДИЛІЯ

Тонка, як волосінь, співка осіння барва
і обриси плавкі розкрилених пташин;
і літо залиша на виногронах карби,
проміння запада до самих серцевин.
І рукавчаста тінь стоїть на перехресті —
хто відцуравсь її при перших холодах?
Чому, чому мені ліг, наче знак на честі,
до тебе дальній шлях?
До бубки потовчу весь виноград в давилі,
а стомлена стопа вшанує тихий ґрунт,
і струни продзвенять, що чують міць і силу,
коли їх п'ять шулік ярливих люто рвуть.
Плиткий найперший хміль і радість полохлива,
і нетля тче крилом шовки на каганці,
і вибіга сльоза, засвічена, щаслива,
щоб висвітлити вкрай весь подив на лиці.
Спалахнута, мов гнів, в своїх прозорих смутках,
ти будеш боронить дзвінкий струмок вина,
та не помітиш ти, що він на твоїх пучках
навився самохіть, як зірвана струна.

МАРІЯ

Ти — доля моя у країні живих. І пристання.
Знемігся язик мій щомиті тебе покликать:
для ймення твого я випив повітря останнє,
для з'яви тебе в уяві моїй — вже повіки
тремтять...
Мов лопнула куля — світ збігся і стиснув
довкола...
Та, наче мачина, ти ходиш по жилах в мені,
розтулюю губи, холонучи в смолах,
і рухи судомляться, шепти такі голосні:

— Ма-рі-є-є...—

Був поклик солодкий, солодкою — мука.

Вода у відерці затвердла на лід,
у товщу густого повітря рука твоя стука...

— О, скільки ж я спав, якщо перебарвився світ!

Марі-є-є...—

Пухирчики швидко холонуть,
оцукливши простір, загуслий в бурштин.

Ми — зміст, а не форма. Простерті до тебе

долоні

такі красномовні. І свідчить стремління про

вічне життя, а не згин.

Отава духмяна травою зеленою стала,

і стріха розшита колоссям палитим дзвенить...

— Маріє, чому ти змарніла?

— Я, любий, не спала, аби не прогаяти сонячну

мить.

Аби в забутті про життя не забути —

у лоні ж моему округина світла росте.

Це ж я з твоїх віч, наче ряст, іздмухала сутінь:

дзвенить докіль тебе повітря співке, золоте...

— Воно, наче призма, все збільшило втричі...

Зіниці і вії... поглибивши зморшки чіткі,

і згадки провальні, немовби хтось пам'ять

позичив,

лиш ти височієш, і сонячна пуста докіль...

— Допоки ти спав, прожила я потрібно:

за себе, і тебе, й за те, що у лоні було

мачиною-іскрою (тихе життя самостійне),

аби не отвергло вкруг тебе повітря на скло.—

...Припавши до губ моїх, вдмухала знову ти

в мене

живлюще повітря, краплину свого життя.

І я гуконув на весь голос шалено:

— Маріє! —

і знову запавсь в забуття.

* *
*

Щось не збагну, чи поле стало меншим,
чи ліс далекий ближче підступивсь?
Чи я не той? І вже отак не вперше:
ступаю вгору — падаю униз.
Навикле око змін не помічає:
все той же ліс і лінія снігів,
і небо — те ж. Але мотив печалі
на бадиліні вимерзлій бринів.
Коловся лід, і тріщина тоненька
мережила повітря крижане,
стискалось серце, наче цвях в обценьках,
і радість тиха обняла мене.
Чи рік додавсь, чи, може, віднялося
тепла від тіла, пильності з очей,
чи холодом волосся налилося
і голову схиляє до плечей?
І що не крок, то — сходинка донизу:
ось-ось заступиш обрій і впадеш
в безодню неба, в безвість вічно сизу,
прорвавши сплети снігових мереж.
І слідкома летітиме відлунок,
і грудка снігу спину дожене,
і глибина, як вічний поцілунок,
вуста, розняті вигуком, замкне.

КРИЗЬ НІЧ

Прокинувшись, звільнивсь від внутрішніх
видінь,
і сні обтяжливі вже душу не гнітили,
хоча чиясь в ногах ще залишилась тінь
і тисла на ступні легенько, упівсили.

А спиться одне й те ж: лечу вниз стрімголов
крізь громохку трубу і отвору не бачу,
і крижаним стовпом у грудях захолов
мій подих, голос мій і дві сльози гарячі...
І довго, цілу ніч, лечу, лечу, лечу,
не чуючи давно свого важкого тіла,
хоч марно, та кричу, крізь німоту кричу,
не знаючи, що плоть давно вже спорожніла.
І, наче слимака, що вигвинтився геть,
обпалює мене гаряче дотикання —
розплющившись, тремчу, наповнений уцертъ
падінням пімоти і радістю світання.

О П'ЯТІЙ НА СВІТАНКУ

Відходять запахом і кольором рослини,
ввіходять знову й знову в насінини,
і я згортаю руки, щоб заснуть,
стискаю пам'ять в краплю — на майбутть...
Нема мене до подиху, нема,
є насінина стиснута, німа,
загублена в безмежній порожнині,
де творяться сполуки безпричинні,
де поче-дешь безбарвний і ніякий,
де па окремість жодної озпаки,
де хмаро-небо змішане з водою,
і все оте з тобою є й тобою...
Та ти здригнувсь: па срібній площині
відбилися дівочі дві ступні,
і голос несподівано промкнувся,
прокинувся і тихо роззирнувся:
нікого, лупко цокає годинник,
а на подушку сиплються піщини...

НАПРИКЛАД, ДЕРЕВО

Дуб-небодержець взеленив повітря
і наслухає, як кружеля земля на корені.
Чи ж під стопою рухасться й світ?
І по слідах народжується камінь?
...Ой ти, любий перебірничку,
ходиш кругло по камінчику!
На підошвах ні пилиночки,
розтираєш білі дниночки...
Вибираєш найкоштовнішу, шовковисто-білішу,
і, відпечатавши насмолені підошви,
гадаєш, слід полишив, відчувіши рух свого ж
рухоминання,
а в крові — сімені бентежне дозрівання, але, але
велеречиві
рухи витворюють у глині порожнини, в опуклий
зліпок кидають жарипи
і ночі ждуть... ждуть ночі... ночі ждуть...
Сіда на листя смерку каламуть, як по грозі, по
зливі, по днюванні,
але весь сенс в повільнім проростанні, не по землі,
а в глибині настійно
стремить хребет у небо самостійно: і виростать, і
тверднуть щодоби,
щоб підіймати простір голубий... упершись коренем
розлапистим
у камінь, і упиватися струмливими роками.
Чим глибше в землю, тим у небо вище...
Галузиться двобічне коренище,
аби утримать в кімлі хмаролет,
аж хрускає розтягнутий хребет...
І стука жолудь у блакитне днище,
а на руках у тебе кам'янище,
і під ногами — камінь: розітруть...
І колом ходить побіліла путь,

що ні зійти не можна, ні зітхнуть,
щоб не зронить на себе тягаріще.
А ти, любий перебірничку,
треш водицю на камінчику,
на долонях пі росиночки,
розмололись білі дниночки...

* * *

*

Я вчора пив вино іржаве, як залізо,
я з горя склянки дном вуста собі порізав,
і, розпустивши кров, в солодкому солоне
ковтав залізо знов розверзисте, озонне...
І попеляста плоть поволі металіла,
і жилка, мов струна, на скроні ледь бриніла:
Пора! Зведи свій зріст!

І випростаї суглоби!

Пора тобі згорать від пристрасті й жадоби:
червоного в тобі — надміру — надужито,
аж вибухає біль воанням сумовитим:
— Подаї, подаї мені, о світоньку, крижину —
погамувати крик — роздмухану жарину.
Так тяжко кров носить, розлику по судинах,
так боязно розбить нерукотворну глину.
Обтяжені вином і голова і плечі
вхрясали у вапно, у пухові хуртечі...
Холов метал, вапно тужавіло щомиті,
і позначалось дно років ще не допитих:
кружальце срібляне, карбоване з двох боків —
ковтнеш — і промайне уся твоя глибокiсть.

КОЛО РІЧКИ

Там ліс шумів, і обсіпалась хвоя,
а нас вітри мипали стороною,
проходили, сипнувши жменю голок,
сталевих голок в спину навздогонюк.

І перед нами в дзеркалі рухливім
дерева ворушились полохливі:
углиб і вбік — на темному зелене —
з вільшиною розпукана вербена,
і на поверхні кільця ряботіли —
в них дощ проносив голки, наче стріли,
і крицею долоні прошивав,
коли їх для обіймів розкривав.
І річка, з хрускотом рівняючи суглоби,
ковтала голки, і в її утробі
мішались мішма олово, пісок,
дерева, люди, капсули пляшок,
бляшанки, леза, блешні, поводки
і хвойні нержавіючі голки..
І наші віддзеркалення щербаті
дотоді будуть у воді мішати,
допоки річку не влатає лід,
голки все зшиють, зарубцюють світ.
І, зазирнувши в люстро криги бите,
помітим раптом власний свій відбиток:
чотириока, злякана, дворота
вдивлятиметься в нас якась істота;
розтягнеться хвилина впізнавання,
дворото прошепочеться: — кохання...

ПЛИН

Не чую часу течію,
не помічаю, бо не хочу,
хоч розторочують мою
плоть питяну щодня, щоночі...
Та питка рветься — на краю
затягся вузол заплочний.
І, зауваживши рубець
ачи морщину, посміхаюсь;
та, губ торкнувшись, морозець
той сміх на ойкіт обертає.
І, озираючись на світ,
на безбереге неба плесо,
я бачу рівний-рівний лід
і хмари круглі, мов колеса.
Додолу котяться вони,
сліди лишаючи на небі;
крижано-білі валуни
на тебе котяться, на тебе.
А із-під ніг рне течія —
швидка, нагайчаста, глибока,
і дивиться душа твоя
з безодні зірко, однооко,
і мов підморгує: кліп-кліп,
мовляв, нічого, не журися,
хоч землю вимито з-під стіп,
проте злетиш, як птиця.
Все зайве виторочив час —
зосталася основа,
щоб розлучить на хвилю нас
і поєднати знову...

* *
*

Така вже моя в цій дільбі ділениця:
окравок дороги, сухар, патериця,
і мірять життя проминанням, собою,
закрившись від вітру і спеки горою.
При возі чужому, в припрязі своїй
щодалі від дому іди, даленій...
І назирцем, слідма за мною, в тропі
два камені сунуть горбаті, тупі.
Вмишаючи слід мій, рівняючи путь,
за мною, куди не ступнув би, ідуть.
Попереду крем'ях летючий гуде,
на крок проломивши повітря тверде,
щоб хвилю наступну ти бачити міг.
В пробоїну круглу б'є струменем сніг,
і крик пробивається, голос чужий:
— О друже далекий, мені поможи! —
Але ж не ступнути ні глибше, ні далі.
В теперішнім часі так, ніби в проваллі.
Праворуч стіна і ліворуч стіна,
і назирцем суне журба кам'яна.
Така вже судилась мені ділениця —
в минулім лишиться, якщо зупиниться,
а бігти при колесі завше чужому,
за крок від землі й снігового пролому.
За кидь від чужої біди і рятунку,
за краплю єдину смертельного трунку.

ВІДЛУННЯ

Відлуння нам плач обертають у сміх,
окресливши звуком глибокiсть дорiг.
У товщах води, де вода проростає,

перлини скруглілі відлуння ховають.
Завжди у прислузі, завжди в супроводі
ховають утіху і розпач іноді.
А хто ж безіменний за вами стоїть,
що клич подає із минулих століть,
проймає нас дроз у ві сні серед ночі —
всміхається ніч у розплющені очі,
і гостре відлуння розколює скло
і свідчить про те, чого не було.

* *
*

Не додалось, не віднялось з роками —
обтяжилось...
Слух став тугішим, а очі вужчими.
Дорогу ловлять ноги,
рука сполохана шукає патерицю,
щоб передати своє тремтіння їй,
а ти шукаєш слово,
щоб все побачене, почуте, пережите
ним висловить...
Кому?
Далекій пам'яті, що все попереду
і слухає вшівуха...
Стіні, розбитій мисці, стільцю розсохлому,
капосній мусі, що порохить вікна...
подушці... сон-напівсон...
і там щось кажеш ти... якась роз... мова
про суть яко... гось слова...

* *
*

Придобно живу під листком, наче пташка:
відкрито-зелена селитьба моя;
щоденно листок шелестить для острашки,
звивається поруч піщана змія...
Хитається гілка — оселя кленова,
на вітрі танцює: хить-хить та хить-хить,
нема супокою — душа колискова
із прірви у прірву летить.
Чи в прокиді втіха, якщо в колисанні
проходять зраховані ночі і дні?
Якщо кожен смуток і радість — останні,
хоча випадали не вперше мені.
Хвилясто дихну, і листок ворухнеться,
відкривши на мить глибочезну блакить;
і хтось запитає: — Ну як там живеться?
Чи стане снаги, аби лет пережить?

* *
*

І день іде...
Г. Г. Шевченко

Диму пряжа пад водою
випрялась сама собою,
сам собою смуток зріс,
очі звузивши для сліз,
тільки сухо ув очах,
очі з розпачу кричать:
день минув, і в проминуле
відліта твоя зозуля,
на тину відцвів панич,

відлунав в минуле клич,
не повторяться ніколи
оті хмари ясночолі,
і не висвітиться знов
в бутлі сонячне вино.
Скажеш ти, та вже не так,
мовби поміняєш знак
в слові «жаль» на кругле «о»,
скажеш «буде», ні — «було»,
за водою відпливло...
І встає туман ростучий,
мов шукаючи сполучень
з проминулим, тіньовим,
з неба дзеркалом кривим.
З пам'яттю і з тим, що є,
в'яже прядиво своє.
Віп росте, а не минає,
сутінню тебе єднає
з днем примарним і життям,
з немипучим забуттям.

* *
*

Стороною дощик іде...
Українська народна пісня

Дощ окремішно йшов, ворухилось окремішно
Віття,
відшаровувавсь слух, і перетинка тоншала
в вусі,
мов лущиння — смішок, поторкаючи губи,
губився,
і краями нарозбіж засмічений шлях ворухився.
Як не йтимеш — з дощем весняним розминешся

і в розлам громовий западешся...
Що тобі отой дощ-заволока,
якщо тріщина вуст так глибока
і краплина душі не сягне,
не розтопить пугро крижане.
І хоч кричма викрикуй свій відчай,
хоч мовчанням вимовчуй, терпи,
під тобою безоднява вічність
мерзлотою гуде з-під стопи.
Але май лиш мачину падії,
на губах скибку світла тримай,
дощ затче тебе в прядиво ліній
і, заливши, хлюпне через край...
Опинившись в крутому потоці,
що, нуртуючи, темряву тне,
ти відчуєш: на кожному кроці
долю зраджує дно крижане...
І не висмикнуть рук, не ступнути —
котить каменем чорний потік...
Кружеляє тебе в каламуті,
і пісок намерза до повік.
Але світла окрушина зблисне,
познакує високе чоло,
і заціплені губи розтисне
влите в слово весняне тепло:
— Вос-хва-ля-ю-у...

З циклу «ПЕРЕВТІЛЕННЯ»

I

Струмуючий далекий часу гук
крізь оболонку вапняну кулясту
просочується — шовкопрядний звук
надійно тчеться, щоб тобі не впасти.

Єднальна мить — снувальне волокно
на кокон павивається сріблясто,
у сповитку душа дрима давно,
і лет їй сниться широко, зірчасто.
Крило прозоре розвиває шовк,
виборсується голос із тороччя,
між напівсфер, між білих лущапайок
лунає слово, сповнене пророччя:
«Будучина» — як дзбанок для води,
в якому скло налите не схлюпнеться,
проріжеться лиш промінь молодий,
гарячим вістрям пронизавши серце.
І тіла ваготу полишивши землі,
угору понесеш до стіп присохлу глину
і поглядом крізьким помітиш на крилі
мандруючу слідком блискучу павутину.
Вона із товщі літ, ущільнених життям,
з праматірних глибин снується самотворно,
і оболонки душ на ній разком висять —
поплюсклі капшучки, проїдені і чорні.
І не останній ти — перелік бо трива,
не обірвати нить, що пориває вгору.
Лиш тіней зачерпни в широкі рукава,
бо невагомий ти, а небо так прозоре.

II

Питуща земля, усотавши жадливо
зволожену тіль, що упала навкіс,
терпляче чекала на зоряну зливу,
щоб вицідить сіль мерехтливу із сліз.
Вона випивала з простертої плоти
її ваготу — ворушились п'явки,
і слово «безмежність», окислившись в роті,
замкнуло вуста на мовчальні замки.
Вона пригиналась потульно поволі,

присавшись травою на всю довжину,
снага протікала крізь фільтри юдолі,
вивітрувавсь слух, щоб не чуть глибину.
І наче личинка западисто входив
у чресла чутливі, в незрушні шари,
лиш чув кістяком: підземні б'ють води,
і тисне повітря нестерпно згори.
А біль перевтілення кістя рівняла,
ламаючи зібгане в ковтюх єство,
свідомість сліпа западала в провали,
спливала з безодні прозорим хрестом.
Все вище, все ближче до рівня прозріння,
приймаючи в себе бентежне тепло;
прорізалась крила — і мить воскресіння
явля перед зором все те, що було.

III

Все, відлітав... І напився солодкого неба.
Ніч шлюбнокрилу завершив наглим падінням.
Зайве стремління. Ламаються крила, вкипілі
у ребра,
світло з очей витікає — минає прозріння.
Сліпну поволі, шклом зашерха роговиця:
не відрізнити дня від світанку.
Вічна триває дільба і моя ділениця:
з деревом зжившись, спать до останку.
У сповивальних волокнах плоть запіміла
ширшає подихом, вужчає серцем —
рівно гуде під корою час чорно-білий,
срібно пронизує слух волоконце.
Древо життя — у тобі, за тобою...
Ширшає стовбур — плоть роздається,
кров, що зашерхла, шпилечку болю
не донесе до вразливого серця.
Вічне тривання, чий перевтілень

пам'ять гнучку замикають у коло;
все, що пізналось, що зрозумілось,
не перекаже замкнений голос.
Та і навіщо свідчить про вічність,
досить відчути власну минучість.
Йдеш на убуток — плин оботічний
дух невмирущий з небом сполучить.
І, покружлявши в товщах блакиті,
об землю зо зла грудкою кине.
Вивихнеш душу — болісний витвір,
крила злютуються в панцир на спині.
Вічне кружляння в колесі карми
перетасує пам'ять глибоку,
тільки свідомість — вісь планетарна —
променем світить з кожного ока.

ПОКЛИК

Намарилось недоброхіть:
недбайний день і погуляння,
кругом штахетник, наче кліть,
а посередині стоїть
драбина в небо, і останній
щабель зелений, наче віть, —
не досягнуть, не долетить,
бо неспроможен до літання...
Поволі-воленьки іти,
перебирать щаблі трухляві,
а на хмарині зверху — ти,
в блакить вмочивши крила дляві,
пливеш — мені не досягти...
Щаблі обрушуються —
ниць
я падаю грудьми на кілля,
і стрімко в пролійки зіниць
земля вліта, як шмат вугілля.

Свідомість гасне: попіл, тьма,
поволі зменшується іскра...
Та раптом голос підійма:
— Вставай! Хутчіш! Рівняйся на дійсне! —
Я звівсь і відпечатав крок,
рівнявсь на сонечко ліворуч,
проте хмарину бачив зрок,
хоча очей не зводив вгору.
І чув пекучий в грудях біль,
так піби паколи стриміли,
і голос чув, що звідусіль
гукав:
— Лети душею, а не тілом!

* *
*

Прибились сплесками, прихлюпалися гулом,
обезтілесніли, легенькі, мов відлунок,
лягли в погах повільненько, заснули
далекі ночі, ночі проминули...
Тріщить вогонь, нічна фуркоче прядка,
кругліє яблуком на покутті лампадка,
і шибка деренчить розслабла, як струна,—
то дише ніч сапка на ширину вікна...
Крізь волокнистий слух, крізь захололі стіни
допліскується голосом осіннім
чиясь ясна печаль,
потроєна імлою,
аж сльози на очах
скипаються смолою...
О куті двері,
замкнені знадвору,
крізь вас не пройде страх,
але душа прозора
просочиться ураз, співзвучна тій осмоті,
що точить, мов іржа, замки і двері куті.

Притемниться печаль не віддаллю, а слухом,
розвидниться в очах, і ти широким рухом,
розсунувши кутки, за ніч переступнеш,
аби твоє єство не знало більше меж.
Аби ні страх, ні біль, ні часу оболонка
не вкрили, як та цвіль, душі снувальну голку,
що шиє всі краї, приточуючи ночі...
І ген близнюк стоїть на дальнім тогочі...
Печаль його ясна, хоч голос олов'яний.
Мотузка, мов струна, бринить в руках зов'ялих.
Він нею міря час:
день пройде — вузлик зв'яже,
на ранок із шибок знімає плівки сажі,
і дума, як би вік безклопітно прожити,
щоб не в'язать вузли і вікон щоб не мити,
лиш каменем мовчать, кругліючи від тиші, —
найбільша благодать, дарована всевишнім.
Але... спується цвіль, ляга черговий вузол,
і кличе звідусіль душа, що з ним в союзі.

* *
*
*

Тінь сховавши у дереві, блякло пройшов вздовж
стіни,
розтягнувши хвилину на тридцять три кроки;
спорожнілим був час, він не мав глибини —
плескуватий, лункий на всі боки...
І розтягувавсь шлях, наче нитка смоли,
меншивсь віз, і видовжувавсь фурман,
і жінки із печей, як із горла, тягли
хліб тягучий з обличчям понурим...
Зволікання, нудьга, уповільнений плин,
скосбочений глек, бо розтягнута глина;
і низалась судьба із кривих крапельин,
від життя віднімалась хвилина...

Тридцять три, тридцять три — це рокована шир,
повернись, перемиряй дорогу.
Простір видовживсь вкрай, розволікся пунктир,
крок поширшав — не витягнуть ногу...
І приречений ти обіручма тримать
метр рейки на вісім зарубин,
щоб, примірявши обшир, весь простір зрівнять:
що не метр, то далі від згуби...

СИСТЕМА ВИМІРУ

Прикметливий, ласкавий, обдарований,
твій погляд вабив, свіжоустий спів
наповнений був світлом негріховним,
і линув голос, звільнений від слів.
О посестро, скитальнице боляща,
не розминулись ми, а розійшлись,
там був гайок, а ми гадали — хаща,
в якому всі стежки переплелись...
Заблукані, ошукані, безсилі,
самі себе гукали ми тоді,
і падали відлунки однокрилі,
як пелюстки, на трави молоді.
Ми були поруч — ніби дві долопі,
лиш звуком відокремлені на мить,
та гаснув звук, і зменшувався племінь,
аби уста розірвані стулить.
І розчинились: кров зімкнула коло,
продовжилась дводільна наша плоть
і простором, і погуком схолили,
і словом збучнявілим, наче брость.
У нуртах крові, в насініні роду
нам відкривалась істина одна,
що відстанню від заходу до сходу
вимірюється часу глибина.

ДНО

Святкову блакить лиш відтінюють хмари,
що разом із небом за обрій пливуть.
І дно прозира крізь промоїни й шпари,
і видно камінчики круглі, як ртуть.
Мені відкриттям об'явилась безодня:
в союзі із спокоєм дух воскресав,
поволі тепло повітря холодне,
і світлістю дня паливався ти й сам.
І тільки печаль, відтінивши святковість,
відкрила в естві глибочезне вікно,
де видимі стали камінчики мови,
камінчики слів вже забутих давно:
рос-хорс-жор-жур-жар-журавина;
так наче у руки посвітича взяв —
крізь петрі пройшов, крізь нічну горловину,
і Кия по той бік петями впізнав.
Він душі незримі в човні перевозив;
гріхами обтяжений човен важкий
не міг перевезтись на той бік морозів,
і, хвилию гпаний, він плив навпаки:
до требищ, до капищ, до храмів, кумирень,
до всіх Святовидів, Хорсів, Берегинь...
Та раптом його крутонуло на вирі,
і каменем слово шубовснуло: «Згинь!»
І біль обізвався далекий в легенях,
у горло ввійшла лійкувата вода,
і пам'ять моя відступилась від мене,
і луцився голос, пеначе слюда.
І щось відкривалось у прірвах блакиті,
у тиші дзвенючій, тугій німоті.
Печатки пелюсток на ликах розмитих,
ніколи не бачених в жоднім житті.

НЕПОРУШНІСТЬ

Не крона на мені, волосяниця,
і страшно із корінням розлучиться.
Було смикнувсь, але спинився вчасно,
бо рвався простір і тріщали прясла.
Повз мене йшли дерева кочівничі,
знебарвлені в буденному величчі,
і кидали зневажливо в мій бік:
— Незграбьтесь на вітрі чоловік.—
А я стояв і думав: «О ніщота!
Що бачите, те й тягнете до рота,
ще й пащекуєте, постояли б отут,
де з-під коріння витікає ґрунт».
А сніг налиплий клопиться вперто долу,
і в кожную складку проникає холод;
хоч руки іще корчаться в гілках,
рвонутись хочу... Зупиняє страх;
і струменем повітряним розгорне
всі пагорби, горбочки, могилки,
і ні струмка не стане, ні ріки —
одна земля безлика і потворна.
Отож стою на протягах осінніх
і чую: гляньте — дерево без тіні.
Бо увібрала тінь волосяниця,
аби у ній сховалась синя птиця,
щоб височів, немов дороговказ:
сюди, сюди ходу спрямує час;
аби не збився віп на манівці,
тримаю землю міцно в кулаці.

КОРІННЯ

ПРИПАДАЮЧИ ДО КРАПЛІ

Обтяжений життям, земною глибиною,
я стежу: ген летить угору голос мій...
І лійкуватий день сотає наді мною
мерхляве порохно і бджіл пожовклий рій...
Угору-вгору, — гей! — у небо глибкувате
засотується все, що віджило свій вік,
і камінь відліта розмоклий, наче вата,
і образи летять крізь щілини повік.
Угору, вгору, вго... — в безодню, у безкрає,
як жорен, відліта запорохнілий степ
і, вкручений в зеніт, пад ними зависає,
щоб простір розмолоть на мливо золоте...
І золотим стовпом вода звелась зі ставу,
щоб відстаць зберегти і колір роз'єднать,
та промінець промкнувсь — і миттю все скривавив,
і очі розімкнув, немов зірвав печать.
І раптом ти прозрів, і став, як сіль, — стооким,
і віями махнув, і борошно здмухнув;
і погляд розпростерсь на всі чотири боки
і, обігнувши світ, у краплі знов замкнувсь.
О крапле голосна, росино світоповна,
лиш ти одна геть все спроможна охопить,
бо глибина твоя, болюча, негріховна,
вбирає забуття, щоб зрима відродить.

СТАРОКІЇВСЬКИЙ ТРИПТИХ

Віси сам, яко могу сказати
всіх книг подобнаа, уне ми,
і тобі полезнаа, еже от того
божественаго и святого мона-
стиря Печерського відеанаа и
слишаннаа от многих мало
сказати.

Писав дьячок Нестерец с Сокаляя,
міський син Лукьянов.

(Киево-Печерський патерик, 1113)

I

Ніч смутку на стінах печерних намул полишила
і списаний аркуш дотла спопелила.

Дмухнув вітерець, лиш клапті стовпцем закружляли,
зосталися літери, піби відлиті з металу.

І він прочитав те, в що вилилась звечора думка:
«Любов неділима і руха тебе без керунку».

Рукою провів — літер зернини змішались,
рядок був той самий, та іншим був зміст на скрижалі:
«Людов небілима і рута бере бехкебунку».

Спотворений зміст, певно, був візерунком,
бо літери гнулись в дугу; як магнітні опилки,
тяглись до руки, до волі людської навиклі.

Слухняпо ставали то вздовж, а то впоперек хутко,
то бігли шнурочком вои за долонею прудко!

І раптом збагнув він сутність нетлінно-слухняну,
коли зусебіч їх пильніше оглянув:

між ними зіяли такі незглибимі зазори,
що можна просунуть не лише каламар, але й гори...

І все, що мережив, те згріб гарячково у жменю,
відчув на вагу, що літери ті переваженні...

Ходив і губив — що не крок — зерно по зернині...
І там, де ступав, земля стугонить і донині.

II

Аз же достоаваю, како візможу
похвалити тя,
і скверни уста ім'я и
нечист язык?

Вологою насотувалась сутінь,
лягала, ніби змочена в отруті
хустина на посинілі вуста,
текла смолою в горло гіркота,
і голос облягала німота...
Безугла ніч, вологою набрякла,
лічила з ринви падаючі краплі
і м'язи спазмом зводила мені,
аби засклити в траурнім вікні,
де ні знаку про сонцемирні дні,
ні скалки світла в чорній глибині...
...Слова перебираючи барвисті,
він шепотів: уста, листи, намисто,
лілея біла, коло, колоски;
і в кожному слові схоплювались чисто
на спогадах очищені роки.
Рука на дотик відчувала звуки:
гранчасті, круглі, гострі, наче скло, —
вони творили в темряві сполуки,
яких в житті ніколи не було:
намисто уст, лілея колобіла,
гранчастий рот розплющених криниць...
Цієї ж миті внизувались стріли
у отвори розширених зіниць.
Та все ж із надрів пам'яті щомиті,
пульсуючи, спливали імена,
вуста мовчали, сутінню залиті,
перехильцем допивши ніч до дна.

III

В бік ночі хилиться трава,
і вітер душу порива,
мов жухлий лист, як порошок,
щоб в лійкувату порожнину
її всотала круговерть,
в безмовність, де владує смерть...
Та все ж, та все ж ти — двоєдиний,
о літописцю невсякимий,
при ночі цій, при світлій днині,
при повнозвукій крапелині,
що часом виповнена вщерть.
Рука з пером у ніч простерта
над німотою, понад смертю,
над чорним дзеркалом води,
над муром ночі, що зіпертий
на підмурівок зі слюди.
І слово, в десять сажень глибу,
перед ченцем вже ставить вибір:
окремість дня чи ніч злиття?
Та чи насправді несправдимо
твое жадання?.. Віхоть диму,
мов з головешки — відмайне...
Позолотившись вогнем,
поглянеш — далеч несходима
і ти, що танеш день за днем.

МАЛЮНОК В СОФІЇВСЬКОМУ СОБОРІ

У воді віддзеркалений косить косар:
тне хвилю золочена криця —
лягає покосом не хвиля, а жар,
літає не ворон — жар-птиця.

А золота в небі! Ще більше в воді,
горять свіжо хмари відлиті.
І світ, мов горнило, де й ти змолодів,
і книга життя не відкрита...
Високий, ставний і обличчям — святий,
патхненний, і пімб палахкоче,
звивається меч у руці золотий,
сичить у ногах потороччя.
Ще буде попереду в тебе і мідь,
і золото стане залізом,
і буде ще стільки іржавих століть,
хоч пині косою обрізуй.
Ще буде і буде, а зараз — ясінь!
І час не почавсь ні для кого.
Та тільки косар за тобою, як тінь,
іде і підкошує ноги.
По п'ятах твоїх вже ось-ось черконе
гадюча коса семижала,
і слово забуте твоє рятівне
у горлі залите металом.
І замість меча у руці іван-чай,
і подив морозить повіки,
та з жил перетятих тече молочай,
і рот розчахнувся павіки.

МЕЧ ТА ШОЛОМ

З циклу «Музейні експонати»

Нахилитались під вікном
березові сережки —
збіга по стовбурі вапно
і білить до-овгу стежку.
Її не перечорнить тінь,
не перекреслять води —
над нею стріли золоті

летять дощем зі сходу.
І їдуть коні по вікні,
по роговиці ока,
шаблюки тануть крижані,
зливаючись в потоки.
Та помах кліпки все зітре
і все переінакшить:
береза вийде наперед,
мов панцир черепаший, —
ввіткнуться стріли дощові,
і в крижанім шоломі
так стане тісно голові,
як в мертвому — живому.
І спис легкий, як волосок,
не по руці — шабляка,
кольчуга зшита з копійок,
кінь не ірже, а стука...
О стежку, втоптана давно,
важка на узвороті,
вже світ побілений вапном,
вапно в очах і в роті.
І лиш на дотик чути світ:
ось меч — метал гарячий,
а під шоломом тоне лід,
і пам'ять змито плачем.

ВИВІТРЮЄТЬСЯ ЗІР

Тут мова лиш заводить нас в обман:
Бо наш словник ще дуже невеликий,
І розум завузький збагнуть цей стан.

I

Сплелись слова — було словозмішання,
у плутанині вичахнув і зміст,
А перша літера в абетці — вже остання,
господарем непроханий став гість.
І день розсипавсь, даль розшарувалась,
і води на волокна розповзлись,
і вигуки — як тиглі для металу;
в них олово і бронза налились.
Заповнились пропалини повітря
то глиною, то димом, то піском,
і дерево, блукаючи сирітно,
ходило з тінню, наче з патичком.
Дверима став будинок до смеркання,
заплющивши очиці-сліпаки,
а в ньому дохияли по останній
краплині оцту з чарок пияки.
А в центрі пекла за столом господар
сидів владично з келихом в руці,
у нього з губ зривались всім на подив
не звуки, не слова, а пухирці.
Цідилася крізь вікна синя сутінь,
фарбуючи обличчя мовчазні,
зливались знеосіблені присутні,
існуючи множинно в однині.
І раптом протяг двері розпанахав,
і крізь розбиту шибку у вікні
тіла присутніх, начебто комахи,
закружеляли, зникли вдалині.
І слідкома летіли, мов лушпини,

слова полузани і звуки-дрібняки
і западались в чорну горловину,
де все мішалось: землі та віки...

II

Вивітрюється зір: піщинка по піщинці,
в заглибинах очниць зав'язується ніч,
і спорскує луна по чорній волосинці
краплинами смоли у глибину сторіч:
— Еге-ге-гей! — ніхто не озоветься
тремтячим голосом чи сміхом молодим,
з роззявини землі проклянуть джерельце,
і звуків пухирці піднімуться з води.
Безодголоса твердь, байдужа до волання,—
її не пройме крик ані повітря вість,
і тільки пустота луною на мовчання
та шерехом сторінок на поклик відповість.
Пощо мені той рай? Тремтіння чую в пальцях...
Вогонь легень повітря перетопив на скло.
І видихавсь, мов спирт, весь голос у горлянці:
не викаже того, що десь, колись було.
...Любові гіркота і солодь полуниці,
відпочиванські дні і муки пристрашні.
Метеликом душа, насаджена на шпичю,—
мов флюгер,— кружеля в шклянній височині.
Пухирчиками в склі застигло Данта слово,
і, наче в зільнику засушений листок,
у товщах скла відбивсь той образ загадковий,
та капає смола, і топшає льодок.

З НОЧІ В ДЕНЬ І НАВПАКИ...

З'ява свавільна, нічна, самородна,
нащо щоночі приходиш у сон,
що полишаєш у грудях холодних:
крицю чи тапучу кригу на схрон?

І, закувавши мене у кольчугу,
голову втисла в іржавий шолом —
знати червопі кільця та смуги,
і поясок перекреслив чоло...
Інше життя проживаю щоночі:
сон стає дійсністю, 'здійснене — сном.
Що відбулось — стає сном пророчим,
а що паснилось — те сталося давно.
Мов перекинувсь униз головою
ти в цьому світі, а світ у тобі,
і повертаюсь щоночі із бою,
щоб пережити вже бачений бій.
Шрамами списані щоки та груди,
губи розтяті, роздвоївсь язик;
яв мені каже, що сніг вночі буде,
в сон забріда незнайомий різник;
променем гострим висвітив житло
і, по очах сіконувши, потух...
Врапці збудився, стискаючи бритву,
і червопіє на грудях фартух...
А на долівці жодної цятки —
з стрілок будильних скрапує час;
тихо шепоче хтось: — Груді на згадку
швидше розкрай, доки промінь не згас.

* *
*

В мушлі лона твого зав'язалась перлина,
ой не зрань її світлом, що гостро тече,
і, губами стискаючи світлу жарину,
легше дихай, бо сизь у путро затече.
— Аве, жінко гріха! Споневажена небом.
Ти освячена тільки життям у житті.
Через лійки очей, що обернені в себе,
соломини летять золотим золоті.

— Аве, жінко гірка! Заплелась у колиску
виногрона лоза, колихальна струна.
Шлях волхви почали, бо іти їм неблизько,—
вже у небі наключилась зірка дрібна...
Шие прошву ручай по подолі сорочки,
голка болю пливе — порина в полотні...
— О мій сину святий, колихайсь в колосочку,
бо попереду ждуть тебе муки сумні.
Вже розверзлась гора черепаша, висока,
її хрест послував коренищем густим...
— Перлино, розмийсь у мені кровотоком —
гострий промінь націлений ген з висоти.
Через степ вже ідуть пастухи благовісні,
щоб воздати дари і коліна схилить...
— О кровинко моя, тобі в жилах вже тісно,
я б воліла тебе у сльозі розчинить...
Проте стукіт вже чути — скрегочуть ворота,
заступають у двір рахувальники душ...
— Ти чому не спороджуєш сина, ніщото?
Треба кесарю воїв! — кричать обіуш.
І пішли... Але крик ще віддунював довго
в тонкогорлих корчагах і бивсь об поріг...

А за пими тяглась височезна дорога,
Що раптово в'язалась вузлом угорі.
— Аве, жінко сумна! Бо ти знаєш всі строки.
Ти всім долі кладеш, визначаєш талан.
З твого лона зросли і кати, і пророки,
як росте із землі і пашниця й бур'ян...
Все ти знаєш про нас ще до наших народин:
кого скіпетр чека, а кого розіпнуть...
Йдуть волхви — пастухи з півдня, півночі,
сходу,
і іржаві цвяхи на дарунок несуть.

ВОРОТТЯ БЛУДНОГО СИНА

Зменшилось поле, і ліс підступився далекий,
ніби хтось вибрав з повітря блакить,
мерхне в сокири крило, як в лелеки,—
спурхує вгору вона, але не летить.
Настіж прочинено чорні дерева —
з пам'яті лісу виструмує дух:
зубри і тури, мамонти древні
в поле пливають, проминаючи слух.
В колі незримим не знати їх гніву —
опік на тілі сам по собі виника:
тінь на долоні що правій, що лівій,
мов по жарині в долонях стискав.
Світу не втримає павіть свідомість.
Гнівом пропалена — лупко без слів,
ніби вернувся після мандрів додому
і часову течію зрозумів;
бо не застав ні батьків, ні родини:
зменшилась стеля, і стіни зійшлись,
а замість солі в солонці — крижина,
цвіль на крайчику, в кухлику — слизь.
Все осягнув... І почув, як чалапа
дух по долівці, бо знати сліди:
прочовги довгі, рисочки здряпин,
дзенькіт відра, де ні краплі води.
Щоки запалі, знаковані тінню,
креслять морщини, мов люстро старе.
Час — це безглуздя, плоті старіння,
довге чекання, що й розум помре...
В житло забрівши, він чує тісноту:
кухлі, цеберки, жмут павутин...
Тсс... Бо як подих — пісня із рота
рипе... Оглянувся — співа він один.
Стиснуті губи, та спів не вщухає...
Пахнуть медами спілі вогні...

Попід склепінням свіччина згряя
все кружеляє і гине в вікні.
...Збито обруччя — розсохлися стіни,
і мерехкоче сокири крило:
руки простерши, вкляк на колінах,
а на долонях віск захолов.
І німота, розростаючись болем,
в згаслу жарину пам'ять замкне.
— Ой ти маліюче полечко-поле,
нащо вгортаєш, як зерня, й мене?..
В поле сповзається гаддя-коріння,
і стовбурина йде слідкома,
в норочку чорну зливаються тіні,
в крапку-мачину входить п'їтьма.
Змалився геть, але став всюдисущим:
полем і лісом, сталевим крилом,
паче всю безліч мачинок розлуцив
і зрозумів, що в почині було.

* *
*
*
*

У передвіщеннях мені
являлись образи сумні:
то наче скачу на коні
і нагло падаю додолу —
одна нога ще в стремені,
а голова скородить поле.
У перевернутих очах
відбилось небо й сизий птах,
і кров, що тліла на шаблях,
у очі капала поволі...
А то немовби на волах
везуть мене, куриться шлях...
Засипаний від стіп до тім'я

сипкою дрібковою сіллю.
Риплять колеса піді мною,
а сіль горою насипною
росте на грудоньках моїх,
як у заметі білий сніг...
А то ведуть мене на страту.
Холодні сходишки щербаті...
І ставши прямо перед катом,
я в ньому раптом впізнаю
подобу згорблену свою.
І я кричу, та він не чує —
неквапно зашморга лаштус...
Кричу йому, що я — це ти!
Стражденну душу відпусти...
Але його глуха рука
вже нашморгнула мотузка...
Чи гинув я — не пам'ятаю.
Але то був не сон, я знаю:
ось слід на шиї, шрам на лобі,
і кат заляк в моїй подобі.

ОСІННЄ РІВНОДЕННЯ

За ніч вродив звичайний камінь
і, поторкаючи руками,
гадав: на гніт чи на поріг?
Та за іржавими трибками,
що швидко крутяться віками,
нічого угадати не міг.
Ця ніч була не рівна дневі.
На веретена вересневі
навірчувалась срібна нить,
трибки крутились металеві,
і їх незмога зупинить.
Бо прядлась, віднімалась зеленъ

і додавалась чорнота,
а з верб золочених, веселих
кришилась фарба золота.
— Вже осінь... — так сказав, як ствердив...
І рушили важкі піски;
взяв камінь, він же, наче крейда,
миттєво викришивсь з руки.
І день згайновано, а далі
терпіння треба доточить
і слухати, як на кружалі
павірчується срібна нить.
І при звичайшся. Напевне.
Бо ці крутіння веретенні
перемотають все навспак —
з-під фарб проступлять фрески древні,
оголиться життя кістяк.
Але за ним проступить інше,
коли стончїє нитки шовк:
піщинка, сімені дрібніша,
світлинка, рисочка, піщо...

КАМІНЕЦЬ

Як можна так жити далеко і певно, —
на нас-бо чекають спокуси недремні:
пиття-забуття, і життя захлипальне,
і день безберегий, і ніч сповивальна,
заснеш — не прокинешся, ступиш — впадеш...
Рости, як травина? Авжеж-бо, авжеж...
На пожир пожежі, на поглум дощам?
Зігнувшись, ламатись сухим пополам?
Е, пі... Як же жити? З якого кінця?
Дороги розмиті, беру камінця
на певність, на міцність, на жорен-поріг;
отак і живу, навпростець, без доріг,

несу не в той бік, волочу камінець,
і шиється слідьма цівкий ручаєць.
Тягар добровільний обтяжує плоть,
але ти не здалий його розколоть:
долоні до нього навік приросли,
весь вік не позбутись тобі кабали.
Бо став валуном той камінчик дрібний,
що взяв у дорогу, щоб певність зміцнить.
Що далі, то глибше він в землю вгрузав,
все важче було озиратись назад.
Він суне і тягне тебе вдалечинь,
і ти коло нього — як в полудень тінь...
Зате маєш певність — гора кам'яна,
проте під ногами гуде глибина,
то краще за каменем далі іти,
забувши про прірви, провали, мости;
про те, що чим далі, тим глибшає слід,
і суне той камінь до вічних воріт.

* *
*

Промінь розщеплює зруб і вино каламутить,
взуть зіниці, жолобить лице.
Думка глибока, добравшись до суті,
хрестики ставить твердим олівцем.
Тріщина вуст вже давно кровоточить,
ящірка крові хутко біжить,
тиснеш ти соки, до слади охочий,
з вічних ремесел знаєш лиш — жить.
Думать про завтра — прагнути втіхи,
променем нуритись в простір ества
і добувати, як зерня з горіха,
тільки ж дива та тільки ж дива...
Думка — це що, наповіщо, ізвідки? —

сховок марнот чи краївка оман?..
Сприкрилось хрестиком ставити мітки:
тирлич, двидерево чи дурноп'ян...
Не обізветься — клич, хоч надсядься —
жодна рослина і жоден пташок.
Думка найвища відбилась в ознаці,
в кожну долошу вгативши гвіздох.

ВІЛЬНА ДУША

Спонукувана ким і за чиїм велінням,
ламаючи кістки, як шкаралущ насіння,
проламуючи час, позбувшись томління,
виламується з нас душа на облетіння.
І, облетівши скрізь, вертається, мов з свята,
м'якесенька, як віск, легесенька, як вата.
Хоч більша, як була, вагоміша, значніша,
поширшало й крило — ширяння в нього інше.
І вдарилась душа, мов хтось гніздо те звузив:
не попаде ніяк, неначе куля в лузу.
І б'ється в тіла шкло, як у вікно синиця;
поранене крило вже стріпує росицю.
А тіло, як труба — гудюча порожнина:
в розімкнутих губах — сльозина.

* *
*

Ця радість легка, ще й сама прозвістилась,
в простертих руках заломилась у крила:
і видно уже, як з розбитих шибок
випурхує щось на подобу пташок...
Зіпершись непевно на вітер сипучий,
кружляли, як пір'я, тіла нелетючі.

Ішла переміна усталених форм,
узгодженість змісту, увічнення порм:
у яблуці — круглості,
хмелю — у вині,
в незвичній потульності
слова — мені.
В розкритості судин — можливість літаць,
у спільності радості — стійкість братань.
А світло розлите гойдало столи,
і тіні лушпайками вгору пливли.
Обсипавшись пір'ям, ми пурились в глиб
своїх колихких плоскодонних колиб...
І піч попад нами котила пільму,
швидка, непомітна, — не знати й чому.

В ПЕРЕДЧУТТІ ВЕСНИ

Ліс знеосіблений, відсирівши, розмивсь
оскорбною пільмавістю по сизім,
і небо краплею провисло журно вниз,
щоб засвітився зміст у вічній книзі.
Я краплю дощову губами зняв
з морозами гартованої гілки
і пережив пову сторінку дня,
збираючи по літерах, мов бджілка
пектар життєвий, — крихітки знання:
і не зрадив, а смутком перейнявсь,
не відокремивсь — розчинивсь у лісі,
і ніби корінь вглибився у час,
хоч туго розростатись в цім замісі:
грузькі сніги, а краплі дощові
обтяжисті — перекосили плечі;
і рвуться, рвуться нитки сирові,
а краплі, паче крапки в кінці речень,
такі місткі, осяжисті, змістовні,

що в них весь світ поволі увійшов.
О ягоди небесні, світоповні —
отвердли ви, мов закипіла кров...
По ягоді з повітряного грона
викрапується піднебесний сік
і тане в роті, здрібнений, солоний,
останній сніг, що на вітрах прогірк.
А видовжені пучки чують весну:
від ніжності наключується брость,
о тільки б краплю злагоди — воскресне
усе, що снігом в серці затяглося.

НАДІЙНІ КРИЛА

Легкий, святковий, випадковий,
він падав, йшов, переливався
і відбирав мені він мову,
прозорячи густящий час.
Біля колодязя лункого
він стишував свій крок легкий,
вдивлявся поглядом предовгим
у свій відбиток хилиткий.
— Так ось чому мене носило
понад землею сто вітрів,
так ось чому, зламавши крила,
я падав долу і радів...
Бо треба всякнути в пилюку,
пройти крізь сморід, бруд і хлань,
просіятись крізь сито муки
краплинами своїх чувань,
ізлившись у єдине ціле,
в пітьмі не втратить чистоти,
пробившись джерелом зраділо,
і знову прагнуть висоти.
І витіснить, розкривши жили,

земні всі клопоти дрібні,
аби душа безсмертні крила
не обламала в метушні.

ЗУПИНКА

Вже дихають вирієм крила лелечі,
і тінь прохолоди все довше лежить
у тебе в ногах. І згинаються плечі,
так наче поважчала неба блакить.
В сусідськiм дворі відбувало весілля:
спориш весь затоптано, вибитий тік,
і жовтий листочок, немов на похмілля,
кружляє, танцює востаннє за вік.
О часе біжучий, на хвилю спіткнися,
незримий годинник у серці спина...
На що сподіватись деревам чи листю?
Що коло почнеться нове із весни?
Та півнячий глас полум'яно-окличний
немов запевняє: все буде як слід.
Щомиті вода прибуває кринична
і міниться в барвах золочений світ.
З-за хмари ляної прорізався промінь,
ріденьку траву аж до дна просвітив,
і тінь твоя в землю вросла, наче корінь,
та час хилитнув: ну хутчій відпусти!..

ВІДЛУННЯ

Йдуть дощі неситі на сніги нечисті,
не згадаю гадки і не змислю мислі.
Збавлене чи збуते,
стерте чи забуте,
березень минувся чи прожився лютий?

Зменшується білість, чорнота зростає,
крапельини спілі віття угинають —
стончуються пучки, і долоні в'януть —
падають додолу персні олов'яні,
котяться поволі по землі похилій...
І княпіє вороп на Савур-могили...
Він, струсивши сльоту, мов під крила горне
білі латки снігу в свою пам'ять чорну...
Видко йому, видно пляму на подині:
чорноту відбитка, згадку про людину.
Не згадає гадки і не змислить мислі:
відкіля ця латка? хто у землю втиснув?
Що ні дощ не змиє, ні сніги не збілять —
крізь ріллю рахманну виступає сілля.
Ворон не згадає. Пригадає простір,
бо в його огромі не вщухає постріл.

* *
*
* *

Волохатий звук гобоя
ходить вперто за тобою,
та не тане віск у вухах,
хоч труба жарішням жбуха.
Крок вимірює хвилини,
в землю втоптує вуглини,
хилитається між стін,
як вагadlo — гостра тінь...
Не відтвориш, не повториш
і не витрубиш той крик,
що запікся згустком крові,
припечатавши язик.
Галасливе марносластво,
тиха хтивість на смичку —
перебарвлює настрої,

та на душу хилитку.
Ох, навіщо всі ці звуки,
струни, здвоєні басы,
якщо ширші за розпуку
два дитячі голоси!
Сміх гармошки розсипався
на золочених губах,
раптом постріл ситим басом
спалахнув і не потах.
Раптом дзеркало повітря
потрощилося уцент:
віск гарячий — жовтий вітер
і рушничний інструмент.
Запечатався павічно
слух у пам'яті стільник —
в ньому ж тиша потойбічна,
що пекучіша за крик...
Ой, не хукайте у труби, —
не роздмухаєте слух,
для якого звуком згуби
шарудить найлегший пух.

ЛИСТОК

Між білим небом та землею
гіллям назубився гайок,
і сніговою течією
прибило висохлий листок.

Упростяж глянув: білим-біло...
Лиш проступили реп'яхи,
пеначе родимки на тілі,
сирітним нагадом сухим,
що часу колесо велике
зробило оберт ще один.

А ти сягнув за межі крику,
муруючи стіну з крижин.
Глянь: випростовується промінь,
напружуючи тятиву,
і проступає слід червоний
крізь ватну білість снігову...

Підносиш до очей долоню —
яка прозоро-кров'яна!
За обрій хмари йдуть червоні,
з очей спадає пелена...

Вже видно: коні, лан пшеничний,
вогонь із чотирьох сторін
повзе, і чорний перст рушничний
у мене цілиться: ось віп!

Вже бачу, як по соломинках
багряна скрапує вода,
у пеньки на губах жаринка;
листок до лона приклада
вона широкий, лопушаний...

Та з-під листка, із-під долонь
б'є джерелом густо-багряним
крикущий золотий вогонь.

Кричу і голосок зриваю,
до вишитого рукава
тягнусь...

Долоню зняв — немає
нікого... Білість снігова...
Беру листок сухий дубовий,
щоб рану губ своїх стулить.
Він, насотавшись криком крові,
від голосу горить, горить...

* *
*

Ніч велика, велика, велика!
Прагну голос роздмухати криком,
але бракне повітря мені.
Задихаюсь в пічній німотні —
гукнути нікого не можу —
глухота подовкіл зловорожа.
І не сон цей страшний — прокидання:
раптом в шибці не буде світання.
І надворі п'ятьма, як у сні —
чи то ніч, чи видіння сумні?
Та свідомість давно не дримає,
обіймає сирітство безкрає:
я не сплю, ти не спиш біля мене,
очі втупивши в сутінь студену.
І по тому, як дрібно тремтиш,
відчуваю: беззвучно кричиш...

БАТЬКОВІ РУБЦІ

З циклу «Фотокартки»

Як пам'ять відбілить
і кров свою очистить?..
Порошиться блакить
на дерево безлисте.

І тріщина вузька —
то й сніг не западає.
А неба товщ важка
сльозу лиш витискає.

Спливає чистота...
Що ж осіда на серці?

Чи сажа від гнота?
Чи сіль в очах на денці?

Не відбілить мені
зеленої сорочки.
Бо там, де рвались дні,
влаталися листочки...

Рубець, іржавий дріт
тримають рване тіло.
Синіє криці лід
у тілі споночілім.

Розрубане плече,
розкраяні полотна,
і світло із очей
тече чомусь скорботно.

Життя не відбілить,
з смоли не вилить свічки —
заткалась чорна нить
у сорок другім в січні.

Не виторочить, ні...
Рубцьовані провали...
Бо ти лицем зчорнів,
як серце прошивали
осколки, кулі, шріт —
з ливарень Круппа криця
прошила білий світ,
метал блищить в зіницях.

І в голосі — метал:
— Убивці, бомботворці,
а щоб вас хилитав
лиш вітровій на шворці.

То мати губ рубець
розшила для прокляття.
І зору промінець
прошив усі багаття.

БІЛЯ БРАТСЬКОЇ МОГИЛИ

Незримо, але чітко мінівся хмари профіль.
В проміжках між дощами спалахували кохви
і, висвітливши сутінь, заціпеніли в страсі,
бо, як і ти, уздріли провали чорні в часі.
З тих непомітних щілин тягло липкою цвіллю
і листя вибивалось несправжнє, побіліле...
І чувся плач: «Синочку, гіркий мій полиночку,
чого ж ростеш далеко ти на чужім горбочку?..»
Щоб зір не провалився, я притулив долоні —
на пучках і на листях окапини солоні.
То парафін із хмари? Чи захололе світло?
У чорному проваллі полин цвіте сирітно.
Долоні піднімаю, щоб затулити отвір
в проламаному часі, та голос б'є скорботний:
«Ой не впаде ж соненько на твою головоньку...
Ой прийди хоч дощиком та й до свого
домоньку...»

* *
*

В безмежних пухнечах затишно, уліжно,
розірвано обрію кільця річні,
і дихає холод хвилястий навстіжно —
нема де сховатись малому мені.
Цей ватяний лейбик, вітрами підшитий,
мені завеликий — з чужого плеча,

та й тіло впадковане, дроне, як сито, —
на ньому сліди і від куль, від меча.
Під тим драгим тілом — ще менша істота,
а в тій малуватій — ще менша тремтить,
і вітер бляшаний, пробивши ворота,
мов простір плескатий, назустріч летить.
Навіщо ти випростав гордо поставу?
Щоб простір летючий стяв голову з пліч?
Позаду снується стежина крізь трави,
що гине в глибинах років чи сторіч.
Ти ріс, мов полин, при шляху, на обоччі,
і бгалась бідою душа, наче віск,
забувши про поклик високий, пророчий;
і чув лиш скрипіння і гуркіт коліс.
І прагнув ти тиші, життя владування:
на все розпростертись, усе підібгати,
але ж оболонки, як решето, драні —
за ними істоти від страху тремтять...
Ні ситтю снігів, ані світлом не вкутьать,
і гудзів потрібних для тіла нема.
Розірвано й пам'ять, але ж не забуто.
Попереду далеч — сторінка німа.
І кволий промінчик забутої тиші
бляшане брижчання і шум протина.
І ти мов промацуєш слухом колишнім:
— А що в тій дитячій істоті луна?

СИНИ

Зривається голос на поклик: — О небо!
Бездонність твоя вже очей не гнітить,
і аркуш паперу кружляє, як лебідь,
і рідиться зором недвижна блакить.
Кому тільки в тебе вдивлялись щоденно?
О небо! О зорі! О справи землі!

Лиш видивиш очі — і зір помрячений
нагледить пільму у твоїй глибині...
У матері зранку опущені очі,
пемов завинила, що стільки трудів.
Хіба що до стелі зірве серед ночі,
нашивши ізнову живими синів.
І гляне у вікна, а зірок — як маку!
І холодом дише небесна пільма;
і що ті сузір'я, дрібні зодіаки,
якщо ж їх і справді, отам вже нема!
І пучками хрест щомерщій наснувала,
щоб стелю очима до світку тримать,
в них світлість блакитна слізьми натікала,
аби глибину неземну приховать.
І чує до ранку ходу їх по хаті...
І бачить крізь стелю, крізь дах і літа,
як трое синів у блакить лійкувату
у вихорі кружнім летить-відліта...

ВДОВИНЕ

Синіє до хати зозулине око,
сирітно, незатишно, зболено так,
що чашка в руці перехлюпує соком,
вростаючи гостро в кулак.

Оце ж бо твій дім, самото-удовице:
побілені стіни, долівка німа,
крок ступиш — і зяє безодня-криниця,
вода невтолежна, шалена зима.

Оце ж бо твій дім — погніздовище суму,
де дві горошини до стелі ростуть,
де дві намистини — аж болісно здумать —
ще й досі на шиї вишнево цвітуть.

* *
*

І випив простір голос твій —
тепер шукай себе самого:
хоч видихайсь, хоч занімій,
одна надія лиш на бога.
Подесьбіч — муром житній лан,
ощую — золота пшениця.
Попереду — росте бур'ян,
позаду — грона криці...
Невже з тобою це було?
А ти — чи був собою?
Промита пам'ять, наче скло
водою дощовою.
Збирав праворуч колоски,
по ліву руч — осколки,
щоб вимолотить потайки
одну зернину голки?
Все залатав: і плоть, і час,
і землю, пам'ять, долю...
Рубці лиш бачу повсякчас
на тілі й подовкола.
А на воді — на шрамі шрам;
життя — на латці латка,
і блиска голка тут і там,
та рветься все спочатку...
І рветься рот від рваних слів,
і лускають зіниці,
але не залатають тих днів,
де знов пробилась криця.

* *
*

Голка-латалка шкіру латає,
при бликунцеві ненька співає...
Що ж то за голос, що за слова?
Голка горбата, нитка крива.
Доля ж моя — наче дерево гнуче...
Ой залатай мені слух, щоб не чути,
як перед пострілом брат мій кричить:
— Жить! —
Де твоя, нене, тамуюча пить?
Очі заший, щоб ніколи не бачить,
як ти, мене виряджаючи, плачеш...
Як, повернувшись до хати, сумна,
ти сутенієш одна край вікна...
Губи глузливі заший мені, нене,
аби не виповів слів потаємних,
щоб навчивсь і терпіть, і мовчать, —
нене, вже й серце потрібно латать...

ЗУСТРІЧ У ПОЛІ

О. Каркищенку

Стоїть вінценосна суха бугила,
зберігши минуле величчя.
І тїнь часовказна на весну текла —
прозора, студена, кринична...
— Нічого, — втішаю себе не своїм,
а віком чужим, незалежним,
і словом колишнім гукаю: «Ходім!» —
спускаючись з білої вежі...
У тілі ось цьому не вперше вже я, —
але ж і п'янка погостівка!

За мною іде непомітний реп'ях
туди, куди ріжеться стрілка:
на схід, на осоння, на проріст, тепло,—
на хміль перевтілення — в кого?
Позаду ж стоїть вінценосне стебло,
показує тінню дорогу.
Іти — це зрікатись і пам'яті, й слів,
про час забувать і про горе...
Як глечик порожній на лаві чорнів,
як в горло вростав коренастий цикорій.
Як ніжно п'янила ламка бугила,
як зрізана дудка співала,
як хліба просила сестричка мала,
і пісня її не втішала...
Забути? Слухняно за тінню іти?
І зором висвітлювать спокій?
Рвонутись і бігти навпрост без мети?
Але наповіщо й допоки?!

ЧАТИ

Хуга виходить за межі неба,
ніби виходить із себе.
Білі колони крушить і запорошує зір.
Тягнуть гринджоли діти прямо
на хатній гребінь,
аби, спустившись донизу, розлінувати папір...
В білому торохтінні голоси їхні тонуть,
наче вогні свічані — сніг ув очах мерехтить.
І, снігом доточений, звівся дід Яким,
мов колона,
сам у собі височіє і у думках височить.
Він стереже городи зірко від гайвороння,
в нього в руці торохкало, померки — в голові,
а у старій кишені вижовкла похоронна

свідчить, що дід пережив двічі
свій власний вік...
— Киш, проклятоще зілля,
а бодай би ти видохло,
де ви на мою голову, розпроклятощі,
взялись?..—
Сиплеться сніг: прокляття хуга розкидує,
з хатнього гребеня діти сунуться зверху вниз...
Не-роз-ліно-вана грядка — наче чиста сторінка,
звук дерев'яний спорскує ген-ген за межу...
— Що ви, діду, робите?
Краще візьміть ковіньку...
— Чи не пішов би ти к бісу!
Бачиш, я сніг стережу...
Тільки заплющу очі — так і летять додолу:
чорні, як смоль... залізни...
не приведи господь...
Іч, розкричалися, кляті,— не відійти від дому...
Ну, в случаї чого, буду гукати народ...

* *

*

...Знову копаємо в глинищі глину.
Жили солом'яні зв'яжуть заміс...
— Хата для кого?
— Буде для сина...—
В колію грузне ваптажений віз.
Глина мастка обжовтила долоні...
Був уже нею... чи стану колись?..
— Глино, забула ти мову солону.
— Злиплися губи, слова запеклись...
— ...Слухай,— валус стогін із горла —
завше відкрите воно у горшка.—
Тіло моє запікається чорно,

круто пас мне гончарева рука...
— Глино Галино, глино Маріє!
Ти не навіки лягаєш в заміс,
бо на розвалищах всюди жовтієш,
легко втрачаючи форму і зміст.
Зраджують думку, зраджують руку,
глиняна книго, твої сторінки.
Занотувала вічну розлуку,
та й розкололася на черепки.—
Глиняні стіни, наче таблиці,
б'ються — осколки великі й дрібні...
Глина печеться, глина сталиться —
всюди уламки лежать мовчазні.
Де ж вони, долі людської скрижалі?
Хтось прочитав по позначках: «Мардук...»
— Дядьку, ви долю свою не читали?
— Та-а... ворожила циганка із рук.
Десь коло Бреста... чи коло Шполи...
Дальню дорогу... хату нову...
Третю будую... Глянь ти... Відколи?..
І не забулося... В цій доживу...

Міситься глина, міситься круто,
щоб нетривку нашу пам'ять тримать...
Треба у глиняні чоботи взутись,
щоб спорохнілі дні наздогнать.

В промені часу клинопис бачу,
очі площинні, хвилі борід.
В пальцях володаря чаша гаряча
й досі хмелить неотямлений світ,
глиняні вінця дай пригубити —
глина у глину 'перетече...
П'ю... Але серце завше несите
глиняним жаром груди пече.

СІЛЬ

Повноголоса, наче води,
колись була, кохана, й ти;
в очах світивсь широкий подив,
вуста не знали гіркоти.
Що ж сталось — звідки стільки солі
на віях і на язиці?
Роз'їдений уже і голос,
і замість хліба — сіль в руці.
Хто нам розважив дні і ночі:
це уломив, те — доточив?
Хто сіллю вщертував нам очі
і зір крізь неї заломив?
У промені вузькому видно
і білий попіл і пільму,
у кринці — жар, у скрині — злидні,
людей, що тонуть у диму...
Повітря цвяхами прошите,
в одвірках кулі як сучки...
Ми ж — пересіюєм на сито
полову ячну й лушпайки.
Для когось смерть — для нас обіди:
вже стогне дерево криве,
і пахне коливом в сусідів,
і голосіння вуха рве.
У голосі вузькому чути
оскарження, клятьбу, амінь...
заліза скрегіт, стукіт лютий
і крик прийдешніх поколінь.
Язик шукає дрібку солі
і лиже, лиже прісне скло,
сіль на обличчях, сіль — навколо...
Ой скільки в нас її було.
Але ж і є... І на долонях,

і на вустах, на лицях — сіль...
Гукну: — О боже! — І солопа
луна вертає звідусіль.

ДВА ДНІ

Такі відмінні дні і кольором, і змістом:
учора — далечінь прозоро-молода,
сьогодні сам в собі, задмуханий до іскри,
замулився білий день, мов пойняла вода.
І небо кам'яне висить важке над нами,
а очі підведеш, побачиш глибину:
там тоне хтось, маха розпачливо руками,
дослухуюсь — чутно лиш тишу крижану.
Сповзає зір важкий на зазубні й щербини,
зелений мур довкіл, а з нього хтось кричить...
Дослухуюсь — той крик з учора іще лине —
у вогкій глибині біліє крику нить...
І треба зрятувать, але кого й від кого?
Від власного життя, від долі, від біди.
Чи, може, то луна далека засторога,
аби за обрій днів минулих не ходив?
Сьогоднішнє: дощі, озон, набрякле листя,
обтяжена росою посрібнена трава.
Сьогодні поряд все: ліс, хмари кам'яністі,
задавнене волаання, що серце розрива.

ЗІР

Зір не привласнює — голубить,
зір випромінює тепло
і, багатіючи від згуби,
не ділить на добро та зло
ні обширів земних, ні неба,

вбираючи лиш те у себе,
що навіть світ переросло:
батьків обличчя, день розлуки,
пожежу, шибениці тінь,
в горшку общипаного крука,
прибиті руки на хресті.
Та ширше зору, вище горя
був промінь, що тебе будив...
Стільник вікна, і мед прозорий,
і ти, безсмертно-молодий...
І поглядала семиоко
сопілка на твої вуста,
і в тебе входила щокроку
не довжина, а висота!
І били в ключ джерела зору,
щоб все навколо напоїть
любов'ю, поглядом прозорим
і зм'якшить фарби лихоліть.
Але чим далі, тим густішим
ставав і погляд, і сам світ:
імення ті ж — обличчя інші,
замість шибок — синіє лід.
Ой, очі відведи скоріш:
бо впливає тінь хрестата
з очей, і зашморг зір стиска,
і крук общипаний дзьобатий
картаво кармає з горшка...
Заплющу очі, щоб не бачить,
як в стрісі розцвіта вогонь,
як краплі капають гарячі
з обох прохромлених долонь.

ШОВКИ

Летять шумкі шовки, щоб лагідно сповити
попалені горбки, пощерблене чоло.
І пензель золотий відновлює на плитах
затерті імена і вибите число.
Та падає листок і закрива століття,—
утворений провал їх миттю поглина.
І промінь, наче перст, пронозить верховіття,
і кам'яні карби промацує до дна.
Зусилля твоїх рук чого на світі варті?
Де камінь родовий, де пращурів віки?
Щоб визначить чіткіш рельєфну смерті карту —
летять із краю в край золочені шовки...
Ось Мовчанівський гай, там — Воронів
криничка,
тут — терен, свербивус, там — вибалок, ситняк.
Ледь виступає зміст, як на траві росичка,
крізь сповиття шовків пробивсь хреста гостряк.
Щоб пам'ять закріпить, повторюєш щомиті:
— Життя, життя, життя, життя, життя,
життя...—
Але не знаєш ти, що губи вже сповиті:
шумкі шовки летять... летять, летять, летять...

НА СПАДКУ ВЕЧОРА

Не віддзеркалює вода
уже ні хмар, ні птахів.
І сонце, випавши з гнізда,
вниз покотилось з даху.
Перехилились голоси —
аж мур небесний тріснув,
та з тріщин краплями роси
просочувалась пісня...

І позліталися давно
у вулик звуки й бджоли.
А з кухви молоде вино
вже цебенить додолу.
В кубельці світла груші сплять,
хоч тонко скло дзенькоче,
і кругла місячна печать
скріпила аркуш ночі.
А з-під ostrішка виноград
на стіл схолий блима.
І брата віддзеркалив брат
широкими очима.
Відсутня відстань — в дзеркалах
безмежна перспектива.
І неньки тінь покрай стола
засвічена щасливо.

СПАЛАХИ

Стоять немов після посвятва
дерева, світлі, мовчазні,
і щедро роздають багатства
сухій осінній стороні.
Я і собі підставив жмені —
хай капле золото й бурштин...
Але летять скарби повз мене, —
рука ж, пожадливо-нужденна,
вхопила декілька жарин;
і, відсахнувшись, біль струсила,
і, мов згадала давні дні,
труснула дерево щосили —
вогні посипались рясні.
І губи, спалені в гарячці,
прошелестіли: — Часе мій...
Хоч по пропаленій позначці

мої урази зрозумій...—
Та не страшна вогню пороша:
цілуючи його, збагнеш,
що все чистішою виносиш
щоразу душу із пожеж.
Бо в чистім полум'ї згорає
все, що притемнилось за рік.
І ти до тесаного раю
доставишся й жбурнеш в засік
оплавок срібний, олов'яний
чи жужелицю із долонь...
Але чому нестерпні рани,
де цілував тебе вогонь?

ТІНЬ

Все глибше входить в землю спека,
і ширша подих, що не крок.
І пада тінь моя далека
по той бік річки на пісок.
Угору золото струмує,
донизу темне скло тече.
Висока ніч стоїть ошую,
правобіч — гине день з очей...
А посередині ти крочиш.
Куди не ступиш — в центрі ти:
посеред дня, посеред ночі,
посеред світла, темноти...
І лише тінь твоя кружляє;
то лащиться, бува, до ніг,
то ниттю в далечінь безкраю
розмотується без доріг.
То підіймається угору
стовпом високим смоляним,
а то сягає, наче корінь,

аж соляної глибини.
І то донизу тебе смиче,
то стрімко вгору порива.
Глянь, на рахманному обличчі
знов закущилася трава.
А плечі врізались у кручу,
підперши береги круті...
Піднімеш пучку й миттю влучиш
в очей джерела золоті.

БІЛЯ СТАВКА

Одмучена холодна ніжність
води в осмерклому ставку.
Померхлий камінь, мов наріжник,
зануривсь в куряву сипку.
Ой не смуди мого серця
сухим знесиленим стеблом.
Присохлий усміх з губ зітерся,
тінь облямовує чоло.
У дзеркалі камінчик йокнув
і чорні персні рознизав,
і розпустилась на волокна
по оці золота сльоза...
Чи, може, погляд прохолонув,
чи згадку я нахолював:
без ойкоту минуле тоне,
що й не добути з-під води
ані уламку дня, в якому
малина губи червонить:
берези світяться святково,
вицвенькує синиця: — Жить!.. —
Ні, того шуму не добути,
що приколихував пташок,
бо що не дерево, то — слуте,

бо що не гілка, то — свисток...
І ледве теплиться калина
в роздмуханім гіллі, в золі.
І луска плесо, коли кинеш
отвердлу грудочку землі.

КРАЙ ПЛЕСА

Темні пасмуги вітру рябили ріку
і до берега йшли — очерет хилитався,
і ритмічно, як подих, на рівнім піску
і твій час, і ти сам відбивався...
Одночасно він ймення чієсь розсипав
і піску нагортав у бляшанку.
А на тебе дивилася річка сліпа,
ніби чула твою лихоманку.
Прохолонув і світ, і підсинена кров,
і двобічно листки очерету гострились,
щоб розтяти повітря й добути ізнов
те тепло, що і кров, і ріку червонило.
Відшаровувавсь день від очей, мов лупіж,
а за ним, наче стовбур, світилась крижина...
І здригнувсь, бо діткнувсь очеретяний ніж
до очей — спалахнула краплина.

ВІДБИТОК НА СКЛІ

В постійнім пульсуванні сонця,
у риб'ячому струмуванні,
в крихкій кульбаб'ячій коронці
є відповідь на всі питання
про час, про рух, про дозрівання.
У світлоносну хвилю літа
я покладавсь на ласку світу

і вже не думав про суття
свого життя, бо майбуття
було мов сонце у зеніті...
Схиляв коліна перед маком,
і жаливу я цілував,
і від жалю до себе плакав,
мов правду сам про себе взнав.
І зором, смаком невиситимим
я прив'язавсь до полину,
слухняно плентався за димом,
лив в груди воду крижану.
На пучках порошно, опилки,
магнітне сім'я, пелюстки,
лушпинки, потерть і мачинки,—
усе пристало до руки...
Бо примагнітив все, що бачив,
сам примагнітивсь до землі...
Не знаю, чи то шибка плаче,
а чи відбиток мій на склі.

СВІТЛО

Я повів почув, мов незримий хтось рухавсь,
та жоден листок на кущі не хитався.
Судомою зору і дзеркалом слуху
когось видивляв, та ніхто не являвся.
Чи промінь пройшов, бо побільшало світла,
тепла прибуло, зароїлася радість;
чи сіллю осіла вся спіль цьоголітня
у гроні вина серед тихого саду.
І плоть моя, світлом ущертно налита,
була запечатана духом любові
до чистого листя, солодкої миті,
що, певно, в житті не повториться знову.
Зненацька руки хтось моєї торкнувся

і, ніби жартуючи, яблуко кинув,
і крапелька звуку теплилась у вусі,
і я засміявся чомусь безпричинно.
Красою мене обпекло неземною —
рука, як обжалена, ніжно щеміла.
Ступив я у затінь, та світло за мною
тяглося на всю висоту мого тіла.
І я, відсахнувшись, рішуче закрочив
назад до людей, до буденного трибу,
і чув, як струмує чийсь погляд урочий
крізь мене весь день, наче промінь крізь шибу.
І я озирався на сад, як на свято:
там збуджене листя натхненно шуміло.
І я посміхавсь цілий день благувато
та все придивлявся до власного тіла.

* *
*
*

Ну що я міряю? Не знаю.
Годину, день чи власний вік?
І починав з якого краю?
Від губ, від пучок, від повік?..
Поміж долонями весь простір,
поміж губами — голос весь,
безмежжя все — у високості,
і вся безмірність в слові «днесь»...
Ну дві руки, ну десять пальців,
ну лікоть, крок, година, мить...
Та час як черепаший панцир —
його лиш можна розтрити.
Але не зміряти ні частки,
ні цілокупності — нічим;
ніхто ні дрібки не привласнить,
як не затиснуть в жмені дим.

І чи правдива моя міра?
І чи не вітру я ловлю?
Обтяв об мітки власну шкіру
і кров злизав листком щавлю.
Числом обмежив свою долю,
зарубками відчленувавсь
від вічності, що подовкола,
і вилучив із неї час.
Та час, поцерблений трибками,
наче колона крейдяна,
кришився, розпадавсь грудками,
росла могила під ногами,
і глибшала височина.
Та перехлюпувавсь за межі
думками, голосом, життям
і бачив з крейдяної вежі,
що часу більше «тут», ніж «там».

ПЕРЕД СВІТАНКОМ

День схлянув, як і не було:
у вікна вдосталь натекло
важкої сутіні та тиші.
І світла кругле помело
під ліхтарем вітрець колише.
Гостріша гавкіт у селі,
а людський голос пучнявіє,
і м'ятним духом від землі
легенько понад шляхом віє.
Все водностаїнное пітьма,
з речей знімає оболонки:
ні верб, ані беріз нема,
всі імена, слова помовкли...
Невмітно горбиться земля,
вода у відрах виростає,

небесна сила іздала
до горла серце підіймає...
Вже піднялась і кров до скронь,
і стукіт разуразний чути.
І ти волаєш: — Де вогонь?! —
Та навкруги — мовчання, сутінь...

ПІСЛЯ ДОЩУ

I

На вітрові сад просвітлів
і сплеснув раптово листками,
немов після довгих дощів
прийшов він нарешті до тьми.

І пам'ять збудилась зі сну
і щось пригадала далеке:
і річку в безмежжі сумну,
плавбу із «варягів у греки».

II

І зринули довбані бряклі дуби,
на вітрі туге лопотіло вітрило,
крізь очі снувався і плин голубий,
і мед, що точився з барила...

І плин визначав семиденну ходу,
і тонули очі в блакиті.
І чайки ловили пшоно на льоту,
життєві були береги не розмиті...

Та гупнуло яблуко, голос збудивсь:
— Як рясно їх нині вродило...—

Я раптом побачив, як падає вниз
пошарпане давнє вітрило.

І чути було стук важких крапельин,
мов спогад ураз рознизався...
Ось вікна. Ось сад. Ось пощерблений тин.
Ось час, що в плоди пов'язався...

БУТИ ДЕРЕВОМ

Б. Грициuku

Шум даленіючий в мушлях пасичувавсь
співом пташиним,
з теплого отвору хміль вививавсь запашний,
і виплітався, ніби струмок з-під крижини,
з-поза хмарини промінь уже весняний.
А на узбіччі шляху тополі стоять гордорослі —
гнізда сорочі вінчають їм чола,
наче тернові вінки,
плоть дерев'яна на вітрі розіп'ята й досі —
корчиться в муках і вигинає рамена-гілки.
Скільки терпіння: простір мінливий тримати
і тамувати незрушністю болісний крик...
Скільки їм можна спокутувать
паші марноти і втрати,
поквапність нашу і марнослівний язик.
Скільки ж недодапо їм: рушення, мови,
зближення солод, розкіш злиття,
руху шаленство та спалахи крові —
біль їм полишено, сік для пиття...
А замість них різнопташшя співає,
шум, ніби в мушлях, у кронах тече.
Руки розкинь — перелітна хай згряя
криє, довбає дупла очей.

Солодко? Ні! Невситимо тим паче!
Клоняць додолу і втома й жура,
тіло розщеплюють стріли гарячі,
холод вбирає чутлива кора...
І не попільжити мук стратотерпцям
ні спожалінням, ні співчуттям, —
можна хіба що кору іздерти,
одіж пошить дерев'яну й взуття.
Хміль, наче питка, зшивши повіки,
губи зашиє, щоб вчився мовчати,
і, розкрижований вітром навіки,
простору міг запізнати благодать...
А під тобою рідна земляця...
Глянь: і вона під корінням тече.
А у вінкові бусол гніздиться,
й хмара сідає на ліве плече.

В ОЦІ РОСИ

Благословен будь день сльотавий та холодний,
коли в шибки так дме, що навіть чути свист;
і ти немов завис над хляпами безодні,
намоклий і важкий, як той дубовий лист.
Та чути глибину майбутньо-неземного,
що аж холоде кров, і музика луна —
і не ступить тобі, бо прикипіли ноги
та й — що не крок — гуде гудюча глибина...
І розумієш ти, перейнятий весь страхом,
що кожен день тобі дарований, а ти,
ущільнюючи плоть, як панцир черепаха,
забув про радість мук, про солодь гіркоти.
Були для тебе дні буденні несолоні,
як вариво з трави на водах дощових...
А музика луна, у жилах кров холоде,
і дощ пряде, пряде повісма сирові...

І дивиться бур'ян очима росиці
на кошли сизих хмар, на мокрого грака...
О западись в той зір, щоб в землю подивиться,
бо чути дзвін лопат і мову молотка.

ПОГЛЯД НА ДЕРЕВО

Крізь вершечки дерев проступає щомиті чіткіше
дорога,
і співають багряно присипані листям півні.
Що ж ти вичитать встиг із листка вогняного,
коли він п'ятипало світився тобі у вікні?
Та чи ж лінія серця бува за життєву коротша?
Шестимісячний строк — це багато чи мало
для нас?
Тихо стовбур схитнувсь — червониться пороша,
продувається клен, продувається час.
І навіщо труди проростальні, навіщо і муки
розривати бруньки і для листу визбирувать сік?
Якщо небо дихне гіркотою розлуки,
відречеться земля і червоний обірве потік.
Чорне дерево грудня, чом же ти вік не зелене?
Чую, чую у кров інший колір закравсь...
На долоні дивлюся свої, як на листя черлене,
і нічого не можу дізнатись про час.
Мабуть, знають півні... бо читають, як ноти,
і п'тьму, і світанки, і сьогоднішній день.
Слухай, слухай: крізь шар чорноти й позолоти
проростає пагілля клепових пісень.

ТІСНОТА

В березовім шемранні, в шерехах щедрого світу
вчувалась широкість небесна на розмах крила,
і зграйчасте сім'я, й пташки перелітні
сніги крапкували потульні — теплом для тепла...

Хитке верховіття напружене тіло хитало,
земля ворухилась, і світ присідав,
і пахло холодне повітря металом —
в проломи його затікала вода.

Гілки ворухки скидали липовище з себе,
лози жовтизна витискала з кори чорноту,
і голос в тобі розроставсь, розпираючи ребра,
щоб викрити врешті душі тісноту.

Зітхнувши, згадаєш розімкнутий обрій для зору,
і, ніби коріння, вкипілі підшви рвонеш,
піднесений криком, поглянеш угору:
холодна глибінь, що ні дна їй ні меж...

Ні, ліпше у землю вгрузати ногами,
й не знати ніколи безодні студінь,
та слухать, як дише безвічність над нами
березовим шумом, теплом весняних вітровінь.

І нагло свідомість спалахує світлом яскравим,
висвітлює в пам'яті пляму чітку:

у синю безмежність вікно відчипилось чи брама,
і ти відлітаєш — летиш на кленовім листку.

І лісу не видно, і тінь по долині ковзає,
крапкуючи землю на всю широчінь:
чим меншим стаєш і вище листок підлітає,
тим глибше у паділ втискається тінь.

І, стиснута в крапку-росинку,

душа все маліє, маліє,
на мерхлім листкові горить крапельина дрібна,
сукупивши літнє проміння, вона вже вогніє:
в пропалених грудях співає лунка глибина.

БІЛЯ МЕЖОВОГО КАМЕНЯ

В якого дерева мені питати тіні?
Із джерела якого воду п'ють?
Я в затінях поплямував сумління,
а серце, як розпечене, горить...
Ні попуску, ні пільги, ані міри.
Хіба ж мені впоровень білий світ?
І кожен день прожитий, мов офіра,
зусилля кожне виганяє піт...
Відміряно ж і часу мені скупю,
і радощів, мов крапель на піску.
І дивиться на мене камінь тупо:
ну що, мовляв, ти звідав на віку?
...Коротке, плинне, тануче, мінливе,
ховаєшся у затінок під дах.
Що знаєш ти про сонце і про зливи?
Лежить весь світ у тебе в головах?..
І я торкаюсь каменя — гарячий...
Цілую, обпікаючи вуста,
немовби себе вічністю позначив,
на смак узнав, яка ж та самота?!
І в небо крикнув, щоб йому віддячить:
— Вода солодка! Світла темпота!

* *
*

Сонце з круга зійшло, і червоністю
горло півня щодня заливається.
Незбагненністю та бездонністю
глибина земна розверзається.
Жовтим листям летять в полі вершники,
трав'яними шаблями вимахують,
западуться вони чи не першими,

перехрещені тінями-птахами.
А позаду у них — стяті соняхи
ой і котяться ж, ой і котяться...
Розтинається шаблі помахом
біла хмаронька, сиза горлиця...
З джерела не напитися спокою,
не зануритись в краплю — марниця...
Маю рану у грудях глибокою —
осока гостролеза кривавиться.
І, стискаючи рану десницею,
чую — осінь із мене викрапує:
де ступну, слід знакую суницями,
щоб в минуле колись та й потрапити.
Білі бджоли гудуть у колодах днів,
та льотки глухі, бо зачоплені.
Шаблі зблискують — що за знак мені?
Моя кривця уся вже розкроплена.
У всю довж шляхів ані пташечки:
чи крильми у шнур пов'язалися?
Осоко ж моя, ой домашечко!
Голова ж моя пахиталася...

ЗУСТРІЧ

Чому ти, пташино, тривожишся дарма?
Ось зараз я рушу і тінь потягну.
Збігають, мов крейда з стіни, усі фарби
з очей, і чути тривогу лише голосну.
Не скоїлось ще, та лихо вже чути,
о, як розминутися, пташечко, з ним?
Хоч світло іще, але крадеться сутінь,
вогню ще не видно — гірчавіє дим.
Хоч пружлик пряде свою нить в конюшині,
себе заколисує співом струмок,
та серце вже чує холодну годину,

і пада під поги пожовклий листок.
І навіть бур'ял сам у себе тікає:
у сім'я зав'язує пам'ять і дух.
І вже гайвороння, зібравшись у зграю,
кричить і прощальний заточує круг.
Та ніби від сну так на серці святково,
хоч те, чого праглось, — іще не збулось.
Не ти вибирав собі долю свідомо,
а ти тільки й знаєш, що ти — це не хтось.
І що зачерпнеш із колодязя часу,
те й буде по жилах твоїх струмувать.
Рукою махни на прощання тій птасі,
що знає, як далі їй жить і співать.

* *
*

Трава вереснева прощально-зелена,
і коник немов з потойбіччя сюрчить,
і дзеркало ставу черленим-черлене
за листям кленовим летить і летить.
І вітру гребінка, широка, щербата,
вичісує з лісу пташок-недорік,
і, ніби кристалик, маліюча хата
сховалась в очах за ворота повік.
Та залишків літа тобі не сховати:
ген півень співає, кричить звіробій,
солома співає на гребені хати,
і стіни співають ясні, голубі.
А шибки у вікнах рожевими стали,
у хату заглянеш — червоний кавун:
там дід, наче зерня, темніє на лаві
і дратву суче на уплетиво струн.
І, ніби жар-птиця, у грубі доречно

* *
*

Затамувавши подих, увійшов,
стіну розсунув, тишу розпечатав —
і лопнуло повітря, наче шовк,
нараз відкривши темряву горбату.
Сочився дим крізь тріщину в стіні,
тріщала ріщ, мов назирцем хтось крався,
і, складений множинно в однині,
ліс завмирав і озиравсь у страсі...
— Чом дух урвавсь, чому холоне кров,
тремтиш чому, мов чуєшся злочинцем,
лунає вирок, чути ката крок,
життя твоє висить на волосинці.
До простору, о простору коли б! —
розсунуть стрій і сутінь розпанахатъ,
щоб тільки не занурюватись в глиб
себе самого, де згориш від страху.

* *
*

Дух зведеш, і розступиться ліс
на всю гень осягання,
біла лінія поле навпіл перетне,
і за обрій спаде перша хвиля смеркання,
щоб відкрити на мить дальнє небо яснє.
Подих простір хита, де стовпець ледве мгліє:
хтось іде, чи спинивсь, чи на тебе чека?
І сплітається погляд з повітряних ліній,
щоб наблизить до губ вкляклу тінь... хижака...
Хтось іде навпрошки, площину оживляє
чорний колір присутності, вхряслий стовпець;

відстань п'ється, як спирт,
розповзається пляма,
з усіх боків оточує дощ-сіянець.
І, забувши про ліс, приворожений тінню,
йдеш назустріч землі, щоб полегшу знайти.
Глянеш — просто будяк, подивуєш терпінню
вперто зиму стоять і не знать самоти.

* *
*

Між ребрами брусованої хати
росте трава, у вікнах дуплуватих
сидять коти, і жевріють ледь-ледь,
димлять гноти, наповнюючи вщерть
самотністю присадкувате житло,
де палахкоче дзеркальце, як бритва...
Назад нема, немає вороття,
з минулим розминається життя,
і, прихиливши вухо до стіни,
почути можна голос нутрянний;
від доторку озветься деревина, —
гуде, як вулик, трухла порожнина.
А двері, відсахнувшись від руки,
запались вглиб, де звуглена драбина,
напружившись, мов стиснута пружина,
підкине на горище, де гаки
угвинчені у крокви-трухляки...
«Тут» — це «колись», це те, що за межею,
відлитки срібних днів, поточених іржею;
на позір ціле все, вагоме, повносуше,
всередині ж — дупло, бо й камінь —
час розлуцив...
І стільки порожнин відкрилося на сонці,

що світ старий, мов сон, в тоненькій оболонці.
І я, немов шкляний, просвічуюся наскрізь,
і люди надовкіл немовби порожнясті.

МИТЬ

Не відокремитись, а злитись,
не відступитись, а прийти
до того дня, до тої миті,
коли ти — я, а я — це ти.
А нам на двох і крихти стане,
і лиха стане нам на двох,
якщо в тобі — та моя рана
болітиме, не дай пам бог!
Якщо в мені твоя розпука
та білий світ перечорнить
і горе заламає руки,—
я знатиму, що це — та мить!

* *

*

Ненатлий дух часу, усепоїдучий,
розлуцивши серце, облуду лишив,
корогву зелену пустив на онучі
і камінь, як попід, роз-поро-шив...
Зостались у мізкові обриси літа,
і слово «зозуля» звучить як «зола»,
лиш тіні у небі снують перелітні,
та в кожній із них колись пташка жила.
І час опукати — це марність безглузда,
свій лик карбувать на дрібних срібляках,
та ж час, як мишва прошивна, швидколозна
разом із повітрям у кров проника.

Чого ти гаруєш, надсаджуєш силу,
муруєш не житло, а склеп родовий?..
Та більше свого не прожити, дурило,
на власні руїни хоч раз подивись.
Лишилось дароване вітром імення,
і спогадів скринька, квитанцій сувій,
що свідчать про вперті зусилля даремні
продовжити вік помарнований свій.
Скидаєш взувачки, щоб бруду не внести,
з кишеней витрушуєш третій тютюн...
Так чисто — немає уцербку на честі,
вдоволений ладом своїм, клопотун.
І раптом вривається протяг в кімнату,
тебе видуває в розбите вікно...
Висить капшучком чиясь тінь пухирчата
на груші, усохлій давно-предавню.

* *
*

Ні квітка безіменна, ні трава
ще не збулися захвату і зросту.
І гоструватим духом кропива
виповнює вже перезрілий простір.
Затримує учепистий реп'ях
тебе на мить в дорозі відпочити,
і зір твій вгору піднімає птах,
аби в очах усе земне здрібнити.
І вимиває з пам'яті струмок,
мов бите скло, якісь події, дати;
іржавий з тину виповза гвіздок
і далі не дає тобі ступати.
Обтяжливий пилок із лободи
крок уповільнив, бо летить супроти:
— Чому ти квапишся, навіщо і куди?

Там брамник спить в розчахнутих воротах.
Солома житня стрілами летить,
і тонуть ноги в куряву колісну,
ляга на губи павутинки нить,
і шлях засохлий впоперек вже тріснув.
— Але й позаду рушиться пісок,
і все зникає, западає в прірву...
Тому такий поквапливий мій крок,
що обганяю далечінь прозїрну.

* *
*

Сосна, мов шлях, припала пилом,
траву торішню тїнь палила,
і довкруг дерева ходила
стара шкапина односила.
На дереві, на кїнській шерсті
відбилася безбарвність дня,
через подвір'я бляклі персні
котились глухо навмання...
В таку годину хлїб черствіє,
у запічку сльозіє сіль,
і чисте дзеркало старіє,
відбивши непомітно бїль.
В таку годину пий хоч крейду,
розведену на молоці,
допоки осїнь не перейде
з мїрильним циркулем в руці...

* *
*

Скільки вод стоїть між нами,
поміж нами стільки днів...
І танцює чорний камінь,
паче гайвір в борозні.
Вже опахчені хлібами
поцвяховані степи.
Борозна така між нами,
що її не заступить.
Серп уп'явся у повітря,
розпанахавши блакить,
із розрізу гостре світло
бузиною цебенить.
Світло б'є і крізь долоні,
і крізь шрами тут і там.
Образ твій, як на іконі,
розколовся пополам.
Не стулити половинок —
мох в розломі пророста.
І лягають павутинки
і на очі, й на уста.
Хоч тулю до ниви ниву,
а до дня безсонну ніч,
губи зійдуться глузливо,
розпанахано і криво, —
і то сміх, то сльози з віч...
Притуляю до стернини
обмолочене стебло;
різноликі половини:
це минуло, те — було...

ПО ЦЕЙ БІК

Запевненням, хмільною спіллю
лунає сюркіт від стерні —
яке безмежжя для дозвілля,
які медоточиві дні!
Що навіть долі не картаю,
не нарікаю, а живу
попід парканом коло раю,
в соснову шпарку зазираю,
вже бачу осінь, кропиву...
Колеса куряви пагорпуть,
роса остудить, дощ приб'є.
Які по цей бік ночі чорні,
по цей бік — лишенько моє!
По цей бік в мене ані даху,
ані вікна, ані дверей,
за пазухою лиш комаха
та сплюснуте гніздо старе.
А що ж по той бік за парканом:
земля згорбатіла, хрести...
Там, паче масло, свічка тоне
від глухоти, від сумоти...

ЛИПНЕВИЙ ТУМАН

Туман, наче спогад про воду високу,
здійнявся вище гаю, село затопив:
і тонуть відвільглі і звуки, і кроки,
і перепел спраглий туману напивсь.

Виходять зі стін, мов роздвоєні, тіні,
і бризкають в очі росою вони;
і в ніч переходить година вечірня,
і зірка спалахує світлом сумним.

То, може, вікно засвітилось летюче
чи іскра у небо з багаття знялась?
Донизу я глянув з високої кручі, —
ось тут за півхвили обрушився час.

І все, що позаду, те тоне в тумані,
а поруч — рухлива безодня піма,
і шпилечка світла, прорізавшись, в'яне,
хоч погляд погаслий вона підійма.

ПОЛИНОВА СУТІНЬ

Дише степ і теплом, і росою краплисто,
і тоненький вітрець у обличчя свіжить —
і темнішає сад, і злипається листя,
і остання бджола в сонний вулень летить.

І останні ймена повертаються в губи,
і тебе я гукав, та відлунку не мав.
Чи загускло повітря, скажи мені, люба,
чи мій поклик летючий десь хтось переймав?

Ось і зібгана пташка сполохано пада,
наче грудка землі в безшелесну траву;
мої пучки, як гроно важке винограду,
налилися, щоб пестить хмільну жаливу.

Вже і губи мої узялись пухирцями,
мов жарину тримав і спалив язика...
Світить порохом шлях, і жахтить полинами
набігаюча хвиля із степу гірка.

* *
*

Втягнувши голову у плечі,
ввібравши у зіниці зір,
я наслухав, як суне вечір,
як тягне холодом із гір.
Тремтить між пучками стеблина,
і дрозж проходить по руці,
і тане слова крапельина
солодкого на язиці.
І хвиля шелесту сухого
донизу котить дух міцний,
і дише стомлена дорога
знемогою далечини.
Але вистуджується запах,
і підсумок чітким стає:
на роговиці кілька здряпин,
і тіло лихоманка б'є...

* *
*

Криниця. Стану над водою,
уп'юся сутінню густою,
і відра попелом ущерть
наповняться. А ніч, як смерть,
все перепалить, перетлить...
І жахко з відер воду пить,
Лиш при вогні будеш радіти,
що не минулося ще літо,
хоч смутки виникли й жалі.
Вогонь на тихому крилі
по колу поле облітає,
в глибокі відра зазирає

і ставить мітки на чолі
каміння, що лежить в золі.
А попіл всюди: тут і там —
куди лиш погляд твій сягає.
Ти ж, споночілий,— сам на сам —
його від себе відгортаєш.

ОСІННІЙ ПЕЙЗАЖ З ВОРОНОМ

Дощик-шепотун, поторкаючи листя,
викрапував думку про вічне та тлінне,
про те, що і небо від давності трісло,
що все проминуще, лиш хмари постійні.
Заслухані в мову його миротворчу,
дерева ронили жарке оперіння,
лиш ворон сидів на вершечку дозорчо:
на здобич чигав чи благав потопіння.
Він каркнув — немовби сучок розколовся:
чи води угледів, чи пустку пустельну?..
Текло через губи безмежне волосся,
лишаючи присмак забутий, пекельний.
І кожен себе відчував винуватцем,
мов злочин вчинив і згадав серед ночі,
і мультко було, і затісно в тій згадці,
немов зазирнуло сумління ув очі...
Цямровані ж очі дивились квадратно,
відбивши всю мряч і хмар опахала;
обвуглені губи — як слід від багаття —
про літо змарноване кругло кричали.
Але ж тільки й чути дощу шелестіння,
що товсто в три нитки з двох боків прядеться.
Все глибшають, вищають води осінні
і тиснуть на груди, стискаючи серце.
І світ мов розмитий чи затканий в пряжу...

В руці кропива зеленіє облудно.
Повітря — неначе розведена сажа,
лиш ворона їй видко тепер звідусюди.

СТУКІТ

Кріє затінком суничним літній ліс,
струмує шелест: густіша... крок повільний
уповільнює дорогу, що, стискаючись, все
ширша...

Підлітає вгору хата, аж за обрій зазирає:

чи шляхи рівніші стали,
від коліс, можливо, довші?

Та за обрієм знов обрій...

Тільки з вежі часу чути *стукіт* серця,
тупіт чути! лопотить дитя по стежці,
жінка бульбу вибирає,
яблука об дах гуркочуть, тешуть гонт,
на бубон шкури

натягли,

та крок пульсує...

Стукіт чути...

Джерело — пульсарій часу,
бачу, як воно чорніє! зяє отвором смоктучим,
все вбирає до краплини.

І струмок назад пульсує,
і щохвилі серце більша...

Стукіт чути...

Тіло зменшується втричі,

і річки назад струмують:
супротивна хвиля часу всю теперішність спиняє,
гонить, гонить води вгору.

І трави зелена піна піднялась понад верхів'я.

Тоне шум в глибинах тіней.

Серце стовбури рахує, мітить стукомом

повітря —

зяють сині ополонки.

Стукіт чути.

Він відлунює у пучках і стіні передається,
в скронях, в грудях стукіт чути...

Ложка цокає об зуби — *стукіт чути.*

А лопати глей довбають — *стукіт чути.*

НА ПЕРЕВАЛІ ОСЕНІ

Незатишно плоті, обмеженій синім повітрям.

Холонуче слово голову студить і клонить.

Йдеш узбережжям, щоб долю зустріти,

тільки ж назустріч — листя червоне.

Обрій важкий, наче жорно на шиї.

Стовбур повітря хмари вінчають,

гострі тернини тіль до паркану пришили

і не пускають...

Марево, видиво, дим розповитий, пам'ять

прошита

дратвою літа. О, як багато пам цього світу:

не охопити, не приручити, не облюбити:

жити б і жити...

Дня не стачас...

Їкриком стікає, болем зіходить тіло зболіле

від білого світу:

ой забагато навіть блакиті,—

очі словиті, поги підбиті, рук не зігнути...

Сил не стачас...

Видобув із долоні долю, розділив її надвоє,

а сам посередині, як поміж поглядом,

пролопотів босоніж.

збив лише куряву, тіль нахромив на промінь

і злетів відлунням попереду каменя,

а вороття немає..,

Намалював на обличчі квітку,
та бджіл не принадив:
гірко у роті, бо полином захлинувся;
спить павучок у вусі,
слух заснувавши дзижчанням,
вулик душі порожній —
крил не стачає...
Сліз не стачає для болю,
солоду — долі — для меду...
Сіль заломила погляд —
все надовкола біле: ладо, ой леле,
доле...
Поле безкрає!

ПРОСТІР

* *
*

Я лугом йду — назустріч вітер віє,
вбирає тіло всю його широкість,
і грудка серця, звітрившись, маліє
і тяжчає у грудях з кожним кроком.

І все, що увійшло було у мене,
все вивіялось подувом скаженим...
Найперша ти розкрила вітру руки,
так ніби вік жила в мені з принуки,
і радісно відлинула в далінь,
штовхаючи попереду ще й тінь.

А другим — брат... Він якось непомітно
із мене випав, прокружляв сирітно
і полетів необзирці туди ж,
процвенькавши з перестраха, як чиж.

А третім він...— А ти куди летиш?
Дрібнесенький, легепький, як пушина? —
Я впав у крик, звертаючись до сина.
Він гріб повітря криво, неуміло,
і вітер шарпав випростане тіло,
жбурляючи то вгору, то донизу...

І крик мій списом пролітав поблизу...
І я заплющив очі, щоб не бачить,
як його сонце поторка гаряче.
Та крізь повіки бачив, бачив згляд,
як друзі випадають, вдаль летять...

Збезважена, спустошена до дна
давно б злетіла плоть моя сумна,
та її серце вгору не пускало:
воно було піщинонька дрібна,
та аж по горло в землю заганяло...

Подужчав вітер — вивіявся крик,
як із свічада, випурхнув двійник
із мого тіла. Не лице — личина...
Поморщена. Згорбатіла вже спина...

Він підлетів і хрипко запитав:
— Ну що, лайдаче, ти мене впізнав? —
Угору глипнув коротко співоча:
над головою висла кривобочка
стареча плоть...

Я ж — тінь її глибока...

І, наче било, серце калатало,
вщухаючи, спиняючись... помалу...

* *

*

Не навмання, а полем навпростець...
Холодить щоки дощик-сіянець,
і мокрий холод обнатужив плечі,
а під ногами хлюпін мокротечі.
О чорноземле, тванна, глейкувата.
Повітря у легенях так багато,
що, висмикнувши ноги, вознесусь,
та тіло відвологле, наче вата,
цей дощ несе, важений, паче брус.
Спинюсь. Перепочину. Лиш хвилину.
Мішу ногами босими багно.
То борошенце горбить мені спину,

що в клумачку булькоче, як вапно.
Несу його на свято великодне,
несу у вухах гуркоти млина.
Весна близька, але рілля холодна...
Усе живе поглинула безодня,
а з неї дзвін вечірній долина...
Земля і дощ так тиснуть, що розплющать,
і тіло наче борошно тече.
Сліди біліють, в клумачкові — гуща.
І ріже дощ обтесаний плече...
Ось так і йду подосі полем битим.
Виціджується борошно вапном.
По саме горло вщерть дощем залитий.
Кому несу? Куди іду неситий?
Мої ж свята минулися давно...

* *
*

Світліє корою прожилля беріз,
їм сила незрима напружує віття;
цей смуток звідкіль, що до кістя приріс?
Невже починаю старіти?
Скупішають рухи, і важчає крок,
і світло вбираю обличчям всезрячим.
Як ніздрі лоскоче квітневий димок!
І як безсоромно я плачу...
Чому проминає усе? — не збагну,
хоч мудрий і все розумію;
і радісно б треба стрічати весну, —
забув? розучився? не вмію?
Бо листя трухляве, і повсть трав'яну
не взяти до рук, від землі не відняти;
і бачу на відстані матір сумну,
що скалкою чистить лопату.

Незрячим обличчям вбираючи шлях,
вона наслухає скорботу.
Під нігтями в неї чорніє земля,
земля запеклась на чоботях...
Крізь прорізи білі у чорній стіні,
що простором зветься та лісом,
ще видно похилу самотність мені,
а далі — шовкову завісу...

* *
*

Над полем шепотінь, над полем шелестінь
спрозорене крило поволі лебедіє.
Чим далі йдеш на схід, тим довша стає тінь,
і золоте литво поволі мелють вії.
Хустина пролетить, і світло спалахне
то яблучним вином, то повною росою,
сухий ручай коси вогнем торкне мене —
і голова жахтить, мов камінь на осонні...
Тріпочеться листок зів'ялий у губах,
і пестять пух кульбаб долоні голубині.
З проміжку твого «я» вихитується птах,
виборсується геть, змалілий, із росини.
І хутко висиха блакитна глибина,
а голуби розкриті не можуть крила сині.
І, випавши з роси — камінчиком зерна,
пускаєш коси в дим, печешся, як жарина.
І, подих вийнявши, у відчай плавиш сміх,
полуцвітки зіниць зав'язані насінням:
і скрикнеш немовлям — назад нема доріг;
оманливі поля, безмежне шелестіння.

* *
*

Відлучена іменням та бажанням
бути іншою, чужою — від самої себе.
Але в кутках свого єства лише себе й знаходиш
і озираєшся, чи не впізнають інші.
Ой ця налицина...

Щоденне її наповнення м'язами слуху
і медом зору, а голосом удаваним — рот
мідяний:
«л» — наче клей на язиці, а каблучкове «о» — то
м'ята карамелькова: «оло»...

О, ліпше покличай мене без імені
або єдиним зойком — я озирнуся, обізвуся
яблуком
чи хилитанням пагопів...

А зараз чую очі,
так ніби лантух борошна завдали на плечі;
несу і чую струмуючий липучий холод
по жолобкові спини...

Минуле не за плечима? А поруч — хмарою духу,
а вся стерня — то сито протягів,
крізь кожну соломинку —
вітер:

з судин видмухує останню крейду...
І зауважуєш! хлопчина у полотняних штанях
лупить вербову кору — аби добути з гілки
весняний свист, щоб покликать тебе
без імені і без життя чужого.
Бо за твоїм обличчям Мальвіна ще не
сховалася...

а світить весняна бростка...

* *
*

Причаєна сама в собі,
вода тамується і глибне;
а там, де пройми голубі,
стримлять стеблини непохибно.
В розривах хмар така блакить,
що, мов забувши про тяжіння,
твоя душа летить, летить...
Як в ірій пташка поосіння.
І плоть, розмита на вітрах,
стеблом хитається безлистим,—
її пройма смертельний страх,
бо поклик обернувся свистом.
І віддзеркалення страшне
ти раптом на воді побачив:
— О, хто спотворив так мене,
обличчя зморшками позначив?
Червоні очі послъозив,
дуплом округлив рот беззубий,
ще й з нього виштовхав язик
на вже зів'ялі губи?..—
Зірвав на небо очі — там
були/усі розриви зшиті:
твоя ж душа — на шрамі шрам —
були всі рани від блакиті.
Ти в небо кинув камінця,
та він шубовснув згодом в воду.
І ні свічада, ні лиця,
лиш срібло у очах зісподу...

* *
*

Мур саморослий непомітно
загнався високо в блакить,
аби закрити сонце літнє
і нас навіки порізнить...
За ним zostалися дерева...
Попереду ж — чорнів гудрон...
Труба гриміла металева,
і сум... мов після похорон...
Подумав: «Де ти?» Раптом голос:
— Для сущих місця тут нема...—
Самотньо... Ні душі навколо...
І що не крок — п'ятьма, п'ятьма...
Це сон? Чи ніч? Чи очі зшиті?
Чи те, що й вимовить боюсь?
Йду, натикаючись на плити,
й не знаю, чи назад вернусь...
Чи очі я привчив до пустки —
весну зітер, тебе зітер...
Усі надії, згадки сплюскли,
з усього часу є «тепер».
Не проростає тут нічого,
немає жодних сподівань,
і поміж плитами дорога
гадючиться для кружелянь.
Та з неї я зійшов раптово,
крізь вирву глянув у стіні:
там одяг чистий мій святковий
топтав хтось люто так в багні.
Мої читаючи нотатки,
він реготавсь, їх шматував,
стирав сліди, а кожну згадку
рубцями вгору вивертав.
Ураз він тінь мою помітив

на мурі і... почав трощити —
і в отвір ливонуло світло,
щоб навіть дух мій спопелить.

* *
*

І день навстежень, і очі —
розкриті на безмір...

Були ж ми, були, ой, як світ, широчезні.
І в злеті крильми черкали об стелю,
і в пам'ять вросла самапна оселя.
Тепер як одвірки — вузькі, клинцюваті,
не пройде крізь нас ані тин, ані хата.
Як вушко у голці — ледь світиться око,
щоб свідчить щомиті про світу широкість.
Вербовий листочок крізь нього не пройде,
хоч хмелем, хоч болем ту пам'ять розгойдуй,
де паколи-дати від «досі» до «доти»
стримлять, прочинивши у юність ворота.
Хоч цівками звідти дзенькоче дійниця,
і прядка фуркоче, мелькоче білиця,
і нитка іззвідти прядеться тонка, —
рішуче ступлю, та мене не пуска
холодна рука.

І голос незримий: — Ця брама вузька... —
Та я ж мов кілок, що зоставсь з ожереду;
щось мимрю, неначе той голос нагледів.
Літа ж, паче сіно, вітри розметали.
Такий я самітен, сирітен, мов палець.
— Але ж твої очі ввібрали такого
по всіх велелюдях, по стежках-дорогах:
калік безпритульних, кривих погорільців,
горбатих, сухотних з сліпцями у спілці,
злodyг, віщунів, волоцюг, під тинами

сиріт, лірників, жебраків з торбинами...
Не можна тобі ані кроку ступити
в ту браму, куди лише сніг пролетить.—
Іду, а за мною все двері та двері...
Крізь них пролітають сніги білопері.
Воли зачипяються лупко уряд,
іду, обернувшись душею назад:
там мати із висівок паску пече...
Крізь очі вузькі вже й сльоза не тече...

ТАКЕ ТИ, ПОЛЕЧКО

Не надивитись, ані вжитись,
не вкоренитись, не вхопить,
ні навпростець, ні полем битим
не перемірять, не пройти.
Таке ти, полечко життєве,
така ти, доленько земпа,
що день по дневі, день по дневі
п'ю безмір павхилки до дна.
І не нап'юсь, не погамаю
свої спраги і вогню,—
піском повзу, стовпом вихрую,
голкую серце на стерню.
Не перейду, не перебуду,
не присмолюсь, не припаду,
хоч розіб'ю об камінь груди,
хрестом примерзну на льоду.
Та вилущить, як насінину
з стручка, і кине до ріллі
холодний дух, лиха година,
аби пізнав ще й глиб землі.

ОБІЙМИ

І крякав крук, але довкруг ні хмарки,
і горобина, вибухнувши жарко,
аж іскрами розбризкаласть навкіл.
А поруч з нею вільхи педогарки —
так ніби сонце ділене навпіл...
Сюди вогонь, а туди сажа чорна,
сюди весілля, а туди печаль,
сюди оздоб'я, а туди потворність,
туди захлання, а сюди кришталь.
Все парівно, бо світить на два боки,
і через мене поділ той проліг,
хоч він такий тонкий, але глибокий:
праворуч суцвіть, а ліворуч — сніг...
Сміюся одним оком, іншим плачу,
у півуста хвалю, у пів — хулю,
то серце — крига, то — як жар гаряче,
тим — проклинаю, а ось цим — люблю;
не зодностайнить ні очей, ні слуху;
і дві долоні врізнобіч летять,
так, ніби прагну тим поривчим рухом
дві половини світу об'єднать.

НЕ ВІДГОРОДЖУЙСЬ ІМЕНЕМ ВІД СВІТУ

Що знаєш ти про межі? Не членуйсь,
не відгороджуйсь іменем від світу,
не змінюй хутко мінуси на плюс...
І не вважай, що стежка — то орбіта.
Рука тобі для того, щоб прийнять
за власну шкіру й кору кострубату,
а осока — щоб осклеп перетять
і визволити душу ще крилату.
Нема межі між ґрунтом та зелом,

іржа ножі з'їдає нещадимо —
усе, що ткалось, — хутко розповзлось,
що рукоклалось — теж пішло за димом...
Ні імені, ні карбів, ані-ні...
Одна протяжність суцього тривання,
ночей переливання прямо в дні,
переходів світання у смеркання.
Печалі в радість, втіхи в гіркоту,
життя у смерть і навпаки — щомиті...
Переливання густі в рідкоту,
і вічністю всі об'єми розмиті.
То й наповіщо всі ті імена,
ота уся окремість, неповторність,
якщо кружля-кружляє вісь земна
і мелють, мелють нещадимі жорна?
А ти — це я, це — він, вона, воно,
це — світ увесь, що зведений до тебе.
І не чикриж, як жерсть, як полотно,
ні вічності, ні простору, ні неба.

* *
*

Вже день затулений березою.
Яка навстіжність! Ніч близька,
і рогозою жовтолезою
узброїлась моя рука.
Не підпуцу, хай крик відкотиться!
Поставлю свічку на поріг...
Та в'яже ніч-невідворотиця
повісмо скрадливих доріг.
Не промине, як чуже свято,
надійде, стане — лий вогонь
тонкою цівкою вкруг хати,
навколо імені свого.
І чуєш, як в твоїх засіках

у ланці в'яжеться зерно
і цівко витікає з вікон
в посуді зморене вино.
І за переблиском пожежним
ніч не закінчувалась днем,
а спалахом, як і належить,
летючим високо вогнем.

* *
*

Спокусливець-змій, коліщато гадюки,
хвиляста потвора, біжучий вогонь —
сопілка охрипла, і отвір широкий
затулюю листям пониклих долонь.
Мотузки окравок чи зашморг на горло,
з смертельною іскрою гнуче жало,
ти знаєш, чому розповзається чорно
по жилах смола й вичахає тепло?
Раніше прийшла ти у світ і дізналась,
що рух по поверхні — це рух вглибину,
сопілка для тебе жалібно співала,
рівняючи тіло на всю довжину.
Хвилясто за пазуху ти заповзала
і грілась, і гріла отруйний жальник,
і помста в устах визривала оспало,
роздвоював мову солодкий язик.
Причасна поруч, завмерла до часу,
чекаєш нагоди, щоб племінь-жало
роздвоїть, а розум отрута погасить,—
і ти просичиш, що в почині було
єдине тепло...
Прийди, прихились, притулися до серця,
останнє тепло до краплини віддам...
І навznak упав, і, як тінь, розпростерся:
під серцем сичала хвиляста вода.

* *
*

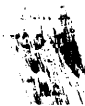
Композитору М. Скорику

Цей сніг зависокий для тихої скрипки,
його прямизна упокорила світ,
все суще увічнила в білих сповитках,
і рушенням вічним вповільнила хід.
— Чому ж ви з уривками струн

повиходили,
у білім волоссі синиць несете?
— Віншуємо снігу пречисті народини
і перші приходини холоду в степ.—
Сніг вирівняв спогади нам прямизною,
та ще й нагадав, що перéходні ми,
і звабив переслідом йти за собою
з обірваним звуком та словом святим:
земля...

ПІЗНЯ ГРОЗА

Так далеко — ледве й видко,
як грози сталаєва нитка
пересновує туман,
і луни щербатий злиток
деренчить, мов тріслий дзбан.
Так далеко, що й не чути
крапель, спійманих відром.
Біла марля, чорна сутінь
пеленають круглий рот...
Дихай, дихай крізь весь простір,
крізь набряклу криком повсть...
Бовваніє час навпроти...
крізь туман іде павпрост?
І несе він, мабуть, м'яту —
відсвіжити всі чуття,

і полотна непочаті,
щоб сповить твоє життя.
Він несе тягар важений —
в роті вічності ковток,
вдмуха він тобі в легені
синє полум'я квіток.
І, роздмухавши задуху,
паче вогнище в грозу,
подарує на потуху
ще й перлинясту сльозу.

ЛІТО

I. Початок

З кожним днем вікна ширшають.
Бузковим холодом оміто і шию, і плечі.
А сухе коромисло долоню студить.
Ой сивим волосом пополам розділимо час,
і вкопаєш стовпці, щоб до слова «оселя»
дочленувати «за-ти-шок»...
Людяно стане... виспівано стане... хороше стане...
І закотиться горошина і вип'є землю під хатою,
та й, розсунувши напільні дошки, проб'є і стелю:
видно-виденно... на змієвих валах чатівники...
І підперезано наші землі стьожкою неба,
та ще й відвагою...
Ані стрілою прошити того валу,
ані оком зизим проїняти...
На половецьких вилицях гостриться вітер,
дійні кобили дають
снагу їм, та земля під ногами
тут же й висмоктує...
Круглі коліна в тих бранок,
ще не перейнятих... в мушлях долонь

перлини пестоців... І похіттю розпалюється
уява... Та виблискує
промінь, мечем відкипутий, і стулює щілини
віч...

І стовпи вихору виростають на обрії...
— Криниця! — кричу. І впливає відро,
повне бузкового цвіту...
Шиферні покрівлі, хати-кам'яниці,
снують мотоцикли, гримить радіола.
І твоє плече урівноважує минуле й теперішнє...
І не прошу папитися,
бо розхлюпать боюся твій образ в очах своїх...
І, піднявши до неба очі, кричу: — Криниця! —
О неглибима, о солоденна, о неситима...
о життєтворна...

Чим вище в небо, тим глибше в землю...
І навпаки...

II. Кінець

Виростать на пеньку
і доточувати тїнь власну жайвором.
Дрібно росте й трава для приятні
і крадькома підсипає насіння за пазуху,
а тїнь твою хутко взеленює надміром зелені.
Котять порожню діжку дітваки десь поза спиною,
чути: гуде днище остудженим голосом.
— Де твій притулок? —
Вітром відказуєш, зжовклою пустокою!
Ш-ш-ш-ш-ш...
Солодко в роті — ні слова на марницю...
— Хліб твій чому пополам не розламаний?..—
Т...х...ше-е...
Сонце є сонце, і більшим його ти не висловиш...
Камінь по каменю — змочуєш пучку у розчині,
зернятком кожен слідок ми замічуєм,

рогом міряєм бджіл коло вуликів
і величаємось коротко — досвідом...
Ось уже й річка, і вал понад нею —
високо-високо...

Пень підломився, і жайвір в пониззі далекому...
Так ось і підеш, вщерований пам'яттю,
кругла дорога твоя — все за сонцем
скресаючим...

Вільному — воля,
дорога ж — для певності...

* *
*

Година припливу до скроней шаленої крові,
година безглуздя, година конання з кохання,
коли ти крізь серце пронизуєш голку метрову
і кров витискаєш крізь рану
під тиском кричання.

Розбито об камінь не кулю шкляну,
а святе покладання:
стрімку спорудити крайнеба заобрійну вежу,
щоб, стрівши світання на сході,
край ночі чекати смеркання,
аби поринати удвох у небесне безмежжя.
Під синім склепінням лунали б слова
величальні,
творцю воздалося б хвалою за ласку й
терпіння...

Та хвиля торкнула будівлю —
і в безвість провальну
слідом за луною посипалось лунко каміння...
Розгрібши уламки, ти глянув на світ
і жахнувся,
бо, ставши на камінь летючий,
ти в небо летіла...

Я крикнув, та голос на кров обернувся,
засторчена в горлі стріла від натуги бриніла.
Розпечену взявши до рук катівну каменюку,
я з розпачу кинув її навздогони:
летить за тобою і досі той камінь розпуки,
і слід, наче нитка, у небі снується червоний.

* *
*

Синиця в волоссі...

А де ж їй гніздитись, скажи?

Мороз перепалює ліс на вугілля,
повітря клинцюють лискучі сталеві пожі,
та прорізи враз засипаються сіллю.
Скажи мені, друже, а де ж мені жить,
у серці чиєму питати притулку?
Вже обруч стискальний сталеве дзвенить,
аж тіло, мов крига, потріскує лунко.
Гадав, що приб'юся листком до стовпа
а чи покотьолом до рідної хати,
та міцно земляця до ніг прилипа:
і вже не ступнуть, аби плоть не зірвати.
Земля кружеляє, а значить, і ти —
очима до сонця — летиш без спонуки.
Синичка, спурхнувши, свиськоче: — Лети! —
І киди пір'їну у руки.

З циклу «СНІГИ»

І. Перший сніг

Утративши непевну вись,
принижений вітрами,
погаслий жайвір падав вниз,

провалювався над нами.
Зіщулившись, вода німа
його не відбивала,
бо слухала, як йде зима
і брязкає металом.
Несе вона важкі ключі,
аби замкнути води,
в руці у неї круглий чіп,
обструганий із льоду.
Замкне зима павстіжний світ,
і візьме води в рамки,
і жайвора засклить за лід,
і нас затче у ткани.
Затче нам руки, аби ми
не відчинили брами
й не перевіяли зими
гарячими руками.
В'яжімо їх, єднаймо їх —
долоня до долоні,
бо пада, пада перший сніг,
і в жилах кров холоне.

II. Несподіваний сніг

Сніг випав уночі, закравшись, наче злодій,
в позеленілий степ, в травневу глибину,
і викрав зелен-цвіт, і доторком холодним
вмить перекинув світ, мов камінь вгору сподом,
оглянувши кругом, у воду зазирнув.

І часу течію змінив у вік зворотний,
щоб повернути те, що кожен вже прожив:
одним — щасливі дні, а іншим — дні скорботні,
одним — густі меди, а іншим — сіль крижин.
І хтось уже радів, а хтось невтішно плакав,
хтось сніг згортав із пліч, хтось —

товще нагортав,

у кожного була своя помірпа дяка:
той вороття хвалив, а інший проклинав.
Лише на один день час повернувся в минуле:
комусь на чийсь загин повторний, а комусь
на солодість зачать, на вихмільне проснулля,
на розпач, на любов, на учту й хліба кус.
Було те вороття лиш на єдину днину,
яким нема числа, коли пливуть назад;
мов кинув хтось піску у світову машину:
такий почався скрип, такий відчувся шат.

III. Сніг у березні

В срібній налицині древо стоїть,
з щілин холодних погляд струмує...
Скільки осіло снігів... як століть...
Хто їх у тіні пресує?
Та позостались на ньому слова,
сніг вже з курганів обсунувсь, як глина,—
зважся на мову — хай сніг ожива:
форма завжди самочинна.
Глину узяв, а вона у горнець
збіглась сама, без спонуки,
глоду торкнувся — плететься віпець,—
чинять все завчено руки.
Хто ж нас навчив майструвати плоти,
міряти простір очима?
«Воля»,— кричати до хрипоти
і відлітати у небо за димом?
Глянь на обличчя верби — машкара?
Скільки волокон, та жодного м'яза:
тріскає лунко срібна кора —
зморшка кладеться відразу...
Губи розтиснув — слово летить,
завчено думку формує;
вимовиш «холод» — тіло тремтить,

«люба» — і ніжність струмує...
Не дерев'яні ми, не кам'яні,
не позоставим в повітрі провали...
Сніг зашерха на тобі, на мені,
а під ногами ростуть п'єдестали.

IV. Останній сніг

Ця білість снігова хіба не з чорних хмар?
Свідомість моя йде не із віків минулих?
Крізь попіл поколінь послулих світить жар,
і слово з горла б'є, викруглюючись в кулю.
Розсіююсь, свічусь щомиті, щодоби
і входжу в дерева, в спалахнуті сніжини...
Затримай розпад мій, хоч іскру полюби,
роздмухай в кров її, спалахнуту жарину...
Та трухнуть дерева, і тоне, тоне сніг,
чорнозем стане знов потульним та видющим.
Я в пригорщах своїх утримати не зміг
ні попелу снігів, ні іскор пропадаючих.
Але відбиток твій — в люстерках двох долонь
і в краплях натяжних, що з пучок витікають,
а почуття твої домалював вогонь,
а стриманість твою засвідчив навіть камінь.
Крізь тебе рід снувавсь, і розум не згасав,
та забували всі про породільні муки...
Любово, тільки ти фільтруєш чорноту,
щоб білість снігова розпуку тамувала.
Крізь тебе видно всі і манівці, й мету,
і злети вогняні, і сутіні провали...
Очима скинув — ти, суття моїх зіниць.
Крізь тебе сніг летить, і сніг в тобі біліє.
В пухнечу снігову лягаю горілиць
і чую: тану я... Чи, може, плоть тепліє?

V. Співучий сніг

Фіолетова тінь на протертій снігу нечітка,
сонце скрапує з пучок і в срібло всяка,
щоб незримо співати у горлі струмка.
Заворожений плином, я слухаю сніг,
що маліє, як мичка, бо нитка з-під ніг
випрядається-тчеться і світ випряда,
замість крові крізь серце струмує вода.
О співучість, о плинність довкола, в тобі
розпрядається пам'ять, збирається біль,
розкрадається ґрунт, даленіє блакить...
Як же солодко-гірко, зживаючись, жить!
На які веретена змотається нить?
Чи то в горлі мосму ручай жебонить?
Доки я наслухав, то й шляхи потекли,
прикипіли підошви до ґрунту-смоли,
аби певність була і було опертя.
Тане втоптаний сніг, і маліє життя,
нить прядеться тонка на товсте сповиття:
сорок літечок-літ як одне, як одне.
Розбирають по хвилі, по дневі мене
кожна крапля-пилінка і кожен струмок.
Лиш незмінне в тобі, як тонкий волосок,
відгукнеться на пісню тремтінням єства,
і у срібному горлі струмують слова:
«Ой по горах сніги лежать,
по долинах води стоять. Туман поле покриває.
Мати сина прикликає:
— Вернись, сину, додомоньку... —
...Густі терни, вітри буйні, краплі-хвилі,

дні отруйні.

Краплі-крапельки прозорі,
сніг співає в мене в горлі:
— Гомін, гомін по діброві...»

* *
*

Відкривши тихенько повітряні двері
і звузивши очі, я в світло вступив:
літали ромашки легкі, білопері,
сталився на вітрові сонячний спис.
Вступало у згоду з блакитним — зелене;
сприймаючи світло, мій зір віддавав
і смуток високий, і радість священну
так, ніби із мене ще хтось виглядав...
Він світла боявся завжди, а сьогодні,
примруживши очі, так пильно дививсь
в зелену кипінь, у блакитну безодню
і стежив, як сонячний гостриться спис...
Не вперше ж він бачить цю днину липневу,
бо тихо чаїться в мені він завжди...
Чи, може, привабило щось в цьому дневі?
Летючі ромашки? Чи сум молодий?
Чи, може, за межами зримого бачив
він те, що приносить лиш сутінь нічна:
сумує дорога, і дерево плаче,
і ти несеш свічку, сумна-пресумна...
Та світла немає, бо свічечка з криги —
сльозами рясними викрапує з рук:
хтось викреслив світло з життєвої книги,
зостався сирітний блукаючий звук...
Той другий в мені весь напружився слухом,
був вискочить ладен, та світла боявсь...
За сонцем ранковим і я собі рухавсь,
долаючи простір, минаючи час.
І спис, що сталився, летів на півкроку
поперед мене й моєї журби...
Літали ромашки у полі широкім,
далекі від смутку нічної доби.

* *
*

Покрай хвилі йду. Спинюся.
І пливу, пливу, пливу...
Дрізд кубельце мостить в вусі,
смиче із-під ніг траву.
Вимиває землю хвиля
по піщинці — ти ж стоїш,
не пусті її зусилля,
бо землі лишилось ківш...
Ти ж, задивлений у воду,
все пливеш, пливеш, пливеш,
мов без кореня і роду,
мов тобі немає меж...
Десь і чашчка кигиче,
блєє жалібно ягня;
дрізд траву хапливо смиче,
хвиля хвилю доганя...
Не від тебе, а до тебе
зносять, схлюпують, дають:
дрізд крильми — високість неба,
хвилі — краплі на майбуть.
Все колись тобі згодиться:
пірце з чайки, вовни жмут;
порятує летом птиця,
валом в килим ще затчуть...
І земля, яку розкрали
косяки і хвиль, і риб,
збігшись в пагорбок помалу,
порятує — прийме вглиб...
Ну а зараз — розчиняюсь
і пливу, пливу, пливу...
Зостається серця зав'язь,
аби свідчить, що живу.

Ч А С

* *
*

В звоях снігу і я прочитав письмена:
«Унеправджено світ і скасовано час!»
Спала нагло з очей повстяна пелена,
і окресливсь повітря блакитний каркас.
Ламле вороп гілляччя сухе на гніздо,
пабрякає кора, стовбуриння гуде,
дотліває в долоні іржавий гвіздок,
утрухаючий хрест вже ось-ось упаде.
Але тешуться шули, і в'яжеться зруб,
гостро півень кричить на стонадцять сторін,
вилітають слова, проломившись із губ,
і підводиться тінь проти сонця з колін...
Стала меншою міра метрична й вага:
можна кухлем з криниці води зачерпнуть,
і на горло лози наступає нога,
а із неї струмки виноградні течуть,
стало легшим засохле стебло кропиви,
і торішнім наречені листя й думки,
ніби вивіявсь час, як той сон з голови,
і проміння розкрило таємні кутки.
Стільки світла довкола — аж чорно в очах,
і згортається сніг, мов зотлілий папір,
і скріпляє чорнозем підосви печать,
і жадливо вбирає очищений зір:
висоту — широчінь, світлу радість — печаль,
неминучість ества, проминальність земну;
і слова, що ти в звоях снігів прочитав,
за водою течуть з глибини в глибину.

* *
*

А я у гай ходила...

П. Тичина

Сосновий шум, дрімливий, колихливий,
мов запевняв: хто слуха, той щасливий,
бо нуриться свідомість у глибінь,
де, мов листок, торішня плава тінь,
зозулею забута в перельоті,
і пахне м'ята забуттям в дрімоті.
Але крізь шум просочувався дзвін...
Він колами низавсь з усіх сторін
і, визволивши серце з окуття,
нагадував про страдницьке життя.
Очима скинув — луг аж золотіє.
Вода кипить від пересту: п'яніє
істота кожна, розпаливши плоть,
оспіває від захвату, як вміє,
життя своє, багате від щедрот.
Та, зваблений тим чаром весняним,
веселий серцем, поглядом сумним,
замість гілок побачив я сучки
і списся очерету вздовж ріки.
А ще побачив те, чого й нема,
мов прочинився день, і крадькома
з-поза чого, з-поза віків минулих
хтось визирнув і голосом зозулі
гукнув мене і доточив «лю-бов»,
і мовби щось згадав я, але знов
налинув шелест, на гілля наліг,
аби нічого я згадать не міг...
Шум шепелявий, капливо живиці...
Весь час здригаюсь, через те й не спиться,—
мов по зозулі сіло на сучку
і, як здрімну, то будять все: ку-ку!

* *
*

Життя благовісне, звеличене смертю,
у слові у кожному — кисню ковток;
найменша піщинка тобою всещерна,
обтяжений гнеться к землі колосок.
Життя відшароване звуком і змістом
від панцернокрилих і від хробаків;
долоні, пронизані сонячним вістрям,
слова здобувають з-під шару пісків.
В любові — спільнота, в землі — заохота,
і радість обличчя до ласки дощів.
А воля моя є дійством супроти
байдужжя, німоти — співай же мерщій!
Увінчане птахою небо знакую,
струмкам переламую срібні хребці,
і слово вганяю в рядок, наче кулю,
і бгаю слухняний метал в кулаці...
Життя солоденне, тавроване смертю,
у кожному слові — приховано жар,
та кожне потрібно, мов шибку, протерти,
аби не пристала олжа, як іржа.
Навіщо в житті межувальні кордони,
і хто це лукаво зумів поректи
брехливе — правдивим, солодке —
солоним,
наливши у літери вщерть чорноти?
Чию це учинено волю печальну,
вогонь приручивши, чоло таврувать?
Кому і для кого уроки печальні
велись при вогні катувальних багать?
Нікому нічого? Скляні підголоски
розбризкують радість, і сурми сурмлять,
і час розтає, наче грудочка воску,
та в ньому відбилося слово-печат.

* *
*

Обертається свято життя в сумування:
над розвалищем тіла сумує душа.
Кожен день може бути останнім,
а ти думав, що вічне тривання,
і чекав за смерканням світання,
і тому час свій сипав з ковша.
В плюсклій думці себе відшукати
ти не годен, бо й пам'ять пуста.
З усіх слів найзбагненніше — мати,
пайкволіша рука вузлувата,
найвразливіше серце щербате,
найнадійніші плечі хреста.
Каламутиться зір відчужілий
і не хоче себе розпізнати
у руїнах колишнього тіла,
що жада не безсмертя — похмілля.
Лиш з очей, вже давно спорожнілих,
ще не змито небесну печать.
І, обернені пильно у себе,
вони бачать краплинку живу
у дуплинні, у зцямрених ребрах,
краплю світла, краплиночку неба,
що згорнулась, мов іскра, мов звук.
І забуто всі свята, печалі,
сльози, радість, і кпини, і гнів,
злидні, черги вошиві, вокзали;
притабанив сюди, тут відчалив,
за щокою лиш присмаки сала,
а на серці — що кривди, що слів...
Все зійшло, як сніги, відгоріло.
Ось скамниця, газета, ціпок.

Ой навіщо душі тлінне тіло,
лучче б вільно у небо летіла,
як у простір відкритий сніжок.

БІЛЯ ТИНУ

З циклу «Фотокартки»

Вбиваючи гвіздок у дошку тугом'язу,
про вічне думав він: про камінь та метал,
і зляканий гвіздок, немов хробак, пролазив
крізь товщ вербових плахт, бо смертне пам'ятав.
Байдужий молоток, заплішуючи отвір,
орудував рукою слухняно: мах-по-мах,
і цвяхом став язик, залізним цвяхом в роті —
від стукоту здригавсь і цокав на зубах.
А в мізкові спувався, мов мідяна дротина,
предовжелезний звук, нездалий на слова,
а молоток клепає без пауз та спочину,
хробачився гвіздок, і пухла голова.
І, перевівши дух, на тин він кинув оком:
— Оце ота межа, що простір розділя?
Невже ж вона в тобі така ж, така ж висока,
поділена невже й під п'ятами земля?
Таж перетрухне все: і дерево, і кістя,
і брилу кам'яну з могили скотять вниз...
І що тобі усі оті тисячоліття,
де числа й імена в протяжний звук злились?
В повітрі меж нема, а в часові — тим паче,
зусилля ваших рук лиш скріплюють гвіздки,
що шийються углиб, немов в'юнке хробаччя,
бо гатить, гатить час, як ручі молотки... —
Пошпуривши під тин усе оте знаряддя,
він випроставсь і враз побачив хмари плин:
крізь неї промінь ріс і прямо в очі падав

стовпцем дрібних дрібнот — кружляючих
хвилин.

І все він розумів про марницю та межі,
про те, що втратив вже, і те, що вже набув,
усе він розумів, докіль за плином стежив,
а очі опустил — і все, геть все забув...

ВЛАСНИЙ ПОРТРЕТ В ГАЗЕТИ

З циклу «Фотокартки»

В марнотах розуму, у пізнанні неситім
так праглось осягти і все збагнуть,
що й не помітив, як літа прожито,
крізь шибку криги дивишся в майбутть...
Днів скільки залишилось? Небагато...
Чому ж ти не обчислюєш і їх?
Адже кружляють стрілки й коліщата,
відома швидкість, та знайомий біг...
Але ж боїшся. Дивишся під ноги —
де не ступнеш, там шелестить папір:
газетами заможена дорога,
але портрета все не вхопить зір.
За крок портрет повторюється знову,
але його розпласкує ступня,
в очах тобі мелькоче щось знайоме,
знайомий хтось когось наздоганя.
Та ще в тобі годинник цокотливий,
приквашлюючи, рухатись велить.
І шелескоче паперова злива,
хоч вісь зірви та зупинись на мить.
І той портрет розмножений впізнаєш,
і з кожного щось вічне забери —
папір жовтіє, довгий шлях — в безкрас,
і що не крок — портрет горить, горить...

ОСЕРЕДДЯ

Ні мислю пройняти, ні словом отямить
байдужості дня, що крізь тебе тече.
Весь світ у тобі зав'язався шляхами,
і ти — його центр! Його вісь і плече.
Це ти — перспектива його безкінечна.
Усі покладання, надії в тобі.
В безмежжя розходяться зору кілечка,
і світ переймає твій зойкіт і біль.
Події поплюскли, спресовано дати,
і відстань незмінна між «я» й поміж «ти»,
хоч думка марнотна обчислює втрати,
та ти за набутки усі заплатив.
І, змалений підсумком, власним законом,
ти пахолком став невтоленних жадань.
І спіднім потоком, і плином верховним
обкатаний ти, наче камінь, поглянь.
Зійшлися в тобі всі часи, всі народи:
товчуться тварини, і птиці кричать,
щоб ти зодностайнив усе і узгодив,
поклавши на все свого слова печать.
Чи ласки в тобі не стача, чи любові,
аби усе суще зігрить, прихилить?
Чому поверхове твоє кожне слово,
мов крапля, торкнувшись шибки,
збіжить?..
Та в слух западає воно, наче в рани,
і сіллю пече, і серце ятрить...

ВІДДАЛЕННЯ

Віддаленіла так від мене,
що обезтебіли і сни.
Мов тютюну стебло зелене,

вуста мені обзеленив.
Так гірко язиком торкатись
твого імення, світку мій,
вуста поламані, щербаті,
а в горлі — мов холоне лій.
— Ко-ха-но-лу-но — ло-не — ли-не...—
І серцевину обмина.
Вуглинночорно, холодинно —
суцільна сіль, стіна скляна...
І озираюся — позаду
вуста твої, твоє чоло...
Рукою доторкнусь — свічадо,
байдуже прохолولة скло.

КРАПЛИНА

Краплино медова високого цвіту,
у дзеркалі літа тебе запримітив.
Очей не звезду, і мій зір вогкуватий
занурений глибоко в синь непочату.
Ой квітко, хоч раз нахилися до мене
із сутінків довгих, з туманів зелених.
В марнотах зусилля назустріч ступити
спромігся до себе лиш тінь прихилити.
Між нами не простір, а прірва-німиця,
повітря розріджене рідить зіниці,
та ти прибуваєш водою з криниці,
до губ підступаєш, до серця, до горла
то світом священним, то полум'ям чорним.
А дні, що прибудуть, урвані краями,
розсунуть провалля ще ширше між нами.
Між пам'яттю, слухом, та тільки не зором,
що з дна забуття джерелує угору.
І прагну іменням твоїм возз'єднати
розірваний спогад і простір щербатий.

Тому і силкуюсь гукнути: — Надіє! —
Проте між губами остудою віє.
І висотавсь голос шовковий із рота,
і я видихаю глибоку скорботу...
Та подихи — знаю — ніким не почуті.
І нуриться погляд ще глибше у сутінь,
у дзеркало бите, в тумани схололі,
де ти засвітилась кристаликом солі.

СПАСІВКА

Вивертає вітер крону
срібним сподом догори.
У корінні сік холоне,
медом виступа з кори.
Камінь вивернувся сподом
і обличчя оголив,
капає смола з колоди,
застікливши лет бджоли.
...Спас медовий, яблуковий,
лик безсмертний на піску,
проступає крапля крові
на кожнісінькім листку,
і зі споду кожне слово
має вимітку чітку.
Медвяний панує спокій,
тануть хмари, наче віск:
рани й тріщини глибокі
воском затяглися скрізь...
Липнуть губи і долоні
до повітря, до речей,
всюди видно слід червоний —
пляма в грудях, ой пече!
Удихнув її в легені
разом з духом медвяним —

і на пам'яті зеленій
видно відблиск вогняний.
Виверни угору сподом,
вітре, і її мерщій.
Глянь, то віск чи грудка льоду?
Та ці здряпини на ній...
Тільки пляма проступає
калинова, вогняна,
ширшає вона, палає,
глибина ж її — страшна.

* *
*

Красна велич руїн, — розімкнулася пам'ять,
увиходимо ми в храм щорічних скорбот,
де тинька обсипається, світяться плями,
чорнота проступає крізь шар позолот.
Непомітно павуття вдихаєш в легені,
чорним ниттям з грудей видихаєш печаль.
Під ногами узявсь мармур мохом зеленим,
і той мох дописав мармурову скрижаль...
«О блаженний, хто йде...» — прочитав я руками.
Далі — пінився мох і губились слова,
що, зливаючись в гуркіт, лунали над нами
під склепінням, де коршак шовки розривав.
Крізь розриви упиз натікало блакиті —
і по стегнах збігали співкі ручаї;
були коси твої наче склом перемиті,
відбивались в них світ й пильні очі — чії?
Я відчув ваготу на собі того зору,
і плечима стенов, і промовив: — Ходім...
— Що ж, ходім... — обізвався хтось незримий.
Угору
подалися мерщій, молодим-молоді.

Були сходи слизькі, наче мощені з криги,
обсипалась тинька, і сріблів порошок;
підіймалися ми, аби вичитать з книги
недописаний мохом на брилі рядок.
Так, рука при руці, однокроком, поволі
ми ішли, відчуваючи погляд важкий
па собі. І впікались клейном в наші чола
два гарячі вербові листки.

* *
*

Суничино терпка, жарка і недозріла,
тверда моя рука
торкнулась твого тіла
і зранила — прости...
Як тепер кров замовить?
Невже ж занапастив
душі святу основу?..
Недосконалий я: зісподу росте вовна.
Я серце пощербив давно.
І плоть моя щертовна.
Привласнюю, беру, владую, розкошую...
Та своїх зморщок не зітру і честі не сплямую.
Вже знати й на тобі мої давильні пучки:
не змити тих карбів, не зняти з губ каблучки.
Бо в горлі — холод, сніг... не нігті,
а крижинки,
і всі слова сум-ні... сміх, наче волосинка...
Ось лезо осоки,
ось сироти на тілі,
ось рана впоперек руки,
і холод крапа біло...
Суничино, сховайся в густій траві під листям,

бо ниже, ниже голка-час,

ягіддя — мов намисто.

Хоч колір відміни чи в землю западися —
твій погляд вогняний

пече — ой не дивися!

Червоні ящірки біжать по грудях вгору,
з розтятої руки дим скрапує прозоро.

І не привласнив я ні честі, ані слави...

Суничник геть зів'яв —

димить пеньок трухлявий.

І на зап'ястку — шрам, і пучки попіл горнуть.

А шкіра — мов кора, порепана, аж чорна.

Чого ж вона шука, ота рука вузлата?..

Спинися, почекай — а що ж ти, Павле, втратив?

ЗГОРТАННЯ

У царстві спокою вивершувався світ,

і птичі голоси виблискують черлено.

Лелеки молоді, почавши свій політ,
спалахують крильми і схлипують блаженно.

У промені життя струмує голос твій:

— Вертайтеся назад, минулі дні і птахи! —

Загострюється клин, зника у висоті
і зваблює тебе пірнути в небо з даху.

Не важиться нога цю землю відштовхнуть,
не важиться рука і крокви відпустити.

Хоч з обрію зліта стрілою гостра путь,
і перед злетом кінь підняв важкі копита.

Сьогодні стиснувся час пружиною в зерні,
земля на корінцях міцніше запелася,

і квасолини струк так посміхнувся мені,
немовби розгадав всі таємниці часу.

І погляд повернувся загострений назад —

у глибині очей опуклились мачини...
І хочеш ти сказати: — Вже скоро листопад...—
Та в горлі всі слова мов стиснуті пружини.

ГОЛОС СЕРЦЯ

Упізнаєш мене вві сні
і видихаєш: — Мій коханий!.. —
Та всюди люди мовчазні
хитають скрушно: — Вона п'яна...—
Як порошинку, на руках
несу тебе й боюся вітру,
і замість тіні — хилитка
лоскоче ноги пляма світла.
— Любове,— шепочу,— збудись,
бо люди подовкола...—
І камінь падає униз,
кругом — безмежне поле.
Мов порошина, чистий звук
угору підлітає;
і косить гостра тінь траву
і п'яти обтинає...
Хто на життя мене прирік,
в якому ти відсутня?
Покіс вузенький, як мій вік,
та вітер дме могутній.
Він порошиною жене
і голос розпинає.
Хтось звідкілясь гука мене...
Гукає?... Проклинає...

ЛАД

Недослідимий, пезбагнений
травневий світ густо-зелений.
Співа весь день дрібний пташок,
немов заучує урок,
луна весь час один рядок:
— Тьох-тьох... Віть-віть...
— Тьох-тьох... Віть-віть...—
звучить у відповідь рефреном.
А ми з тобою оцих два
рядки ніяк не заримуєм:
то зайвий склад, а то слова,
і тріслий голос не співа,
а ніби куряву здува,—
то бубонить, то галасує...
А то затягуєм не в лад
про квітування й листопад,
і кожен — несусвітним гласом,
так ніби скрипка разом з басом;
немовби чорний шовкопряд
переснував павуттям сад.
А як же світ співа стоусто,
дощами, грозами звучить.
І тчуться звуки: рідко-густо,
до нитки нить, до нитки нить,—
тканням суцільним, спільним руслом...
Щоб так звучать, треба любить.

* *
*

Переінакшив все минуле:
тепер тебе там не було.
Був гайворон замість зозулі,

та й то лише з одним крилом.
Був степ, наповнений вітрами,
і спис, засторчений в блакить,—
і нас вже не було між нами,
була якась тривала мить...
— Стривай... Але ж було минуле!
— Був гайворон... і степ... і спис...—
То тебе доля, як зозуля,
мені підкинула колись...
Я падкував в сліпій нетямі
і власним тілом зігривав,
ні, не пташа — кричущий камінь,
що лиш поживи вимагав.
І я помітив, світе правий,
що я малію... Ти ж — ростеш...
Моє гніздо було кривавим —
твоя жада не знала меж.
І рани на собі помітив,
що заподіяні вві сні...
У вирій вже не відлетіти,
бракує сил злетіть мені...
Твоє крило я стис щосили,
та ти знялась у височінь.
І я упав... І однокрила
кружляє наді мною тінь.
Я гострий крик заніс угору,
та він, отверднувши, завис.
Ти промовляєш: «Nevermore» *,
щомиті падаючи вниз...

* Ніколи більше (англ.).

ПОДІЛЬНІСТЬ

Облесливі і велемовні,
не промовляють — шовк прядуть,
вуста-меди, вуста — гріховні,
їм бджоли мед свій віддають.
Не обійти, не розминутись,
коли почую мови шовк,
і шелестить шовками сутінь,
і шиється шовками крок.
Ти — солодоці й пожадання,
ти — плесо, біле від лілей,
стільник, защедрений коханням,
нестерпне світло для очей...
Яким би не ішов я шляхом,
якою б думкою не йшов,
ім'я твоє любистком пахне,
а душу пеленає шовк.

НАБРАВШИ ВОДИ

Війнула жовтизна, і дзеркало криничне
замислилось, немов відчуло глибину,
і ти щось заспівав, та голос був незвичним:
веселу починав, а вийшло на сумну...
З чола свого хотів був зняти павутину,
та пучками відчув, як в'їлася вона...
І радісно було в оцю погожу днину,
хоч радість і була зісподу вже сумна.
Дивився на люпин, але, крім зерен, бачив
сухе стебло, вогонь, що палить всіх і вся...
До вишні притуливсь — яка ж вона гаряча! —
і листя аж за тип вогнем перевиса.
Жалка трава пече... І ти печеш, мов докір:
ні пам'ять відхилить, ні мовою згасить...

І чую, чую я, який підступний спокій,
під попелом долонь забутий жар горить...
Ось перса, ось плече, ось губи — попіл здухав,
обвуглена, як ніч, але ж це ти, це ти
виходиш із очей, огромлюєшся слухом,
вкриваєш наготу вже листям золотим...
І дзеркало води доповнює забуте:
то посмішку, то вуст обвуглених кутки...
Та хтось гука: — Павло! —

Все — глухота і сутінь...

І випада відро в криницю із руки.

* *
*

Земле моя, двоєдина в житті і загині,
сьома зоря уже від'ясніла у річці,
де на березовій дощці бог водяний

відпливає в минуле.

Божку, який ти слухняний воді спорожнілій,
який ти здрібнілий, що й сам себе котиш.

О, яка втіха в великості нашій!

Вищі за тебе, важчі за тебе,

бо угрузаєм не тільки в землю —
у власне тіло. І не перекотить вода нас,
не переміє сумління...

Розчини вапно і збережи рухливість.

Бо кам'яніє кістя, риплять суглоби, зростаються,
ніби злютовані, зуби...

Таж за ними — язик і горло, залите ртуттю, —
хто ж її виспіва?

З кожної квітки витрушую овоч,
з кожного овоча — радість коротку,
а листям вистеляю дорогу в «добридень»,
і вирікаю камінь з холодної ночі,

і зазираю далі за себе...

А там, там... далеке поле... і заячий холодок...

А під ним сидить чеберяйчик...

Божку, чого ж ти такий дрібнющий,

та ніби хочеш запастись

в землю?

А він сидить, китичка на голові похитується,

ніби притакує

думку...

І тобі чується: «Та ми ж — уява,

витвір слова... то й

кістя не твердне; не заціплює зуби,

не солоніє сльоза...

так-так, так-так...»

Лише одне, нема кому відказати на

«добридень» — «добридень»...

— Здрастуй...—

А у відповідь простором якесь спотворене

слово...

* * *

*

Болючішає зелень і блакить,
і дзеркало зістаріле болить,
хоч бачу, як струмує риба в ньому;
твоє обличчя в струмі золотому
вже не твоє, а натяк на подобу.
Зректися тричі і мене попробуй,
бо час правдивий, докази — прямі...
Хіба тебе я зрадив? Я зрадив,
коли з очей здер образ, як полуду,
і кинув одлі. Та твій лик повсюди
мені з'являвся і лягав на очі
тавром пекучим, свідченням урочим...

Я прокидався і в пустелі ночі
гукав тебе не іменем твоїм —
і чув, як холод входить тихо в дім.
Та я не бачив сяйва в узголів'ї
й того, що тече світло разом з кров'ю,
що я від тебе, леленько, свічує,
та імені чомусь твого боюсь.
І кликав Сльози, Розпач, Співчуття,
та розмивала ніч моє життя.
Згасало серце, хоч душа не гасла...
Ой мить прозріння, ти страшна
й прекрасна!

Відрікшись і від імені, й від плоті,
я лише вигук зберігав у роті,
аби тебе, кровинонько, гукнуть.
Та з губ спорснула пухирцями ртуть.
І я зоставсь у розпачі ні з чим:
перед очима струмував лиш дим,
і дзеркало чорніло, наче яма,
та в ньому світла колихалась пляма.

С Л О В О

З циклу «ЗОЛОТІ КЛЮЧІ»

— Соловейку маленький,
чом твій голос тоненький?

— А тому, що ніч така,
як безодня — глибока.
Та мій голос без жалю,
я співаю, не квилю...

— Соловейку, соловій,
ніби голка голос твій,
протягнув крізь груди нить,
але серце не болять...

— Серце, серденько моє,
ткнути голки гострієм,
чом ти каменем тяжиш
і не б'єшся, не болиш?
Наче жорен, мелеш кров —
вохра сиплеться струмком...

— А я тим тобі важке,
що життя сипким-сипке...
Як водиця у пісок
в землю входиш що не крок,
усякаєш щохвилини:
повнить жильні порожщини
сипюватий порошок.

Порох шерхне на устах,
непрощита глухота,
а на грудях меч лежить, —
ходить колом чорна нить —
павиває голосок, —
довкіл серденька клубок.

— Соловейку, соловій,
в моїм серці занімій...

* *
*

Залізною брамою брязнуло місто,
і простір у очі зайшов, наче дим...
Спахав з-під повсті травичка гоїсто,
та смутки за втраченим вигоїть чим?
І бачиш крізь сльози розмите узлісся,
мов крейди патьоки на чорній стіні.
Позаду ж не брама — залізна завіса.
А що там? — не видно, не чути мені...
Не чути пліток, не видати і зради,
забуто образу, і стлумлено гнів...
Не треба назад — і нічого не згадуї,
минулось безсоння, забулися дні...
Так ніби й немає, за чим жалкувати,
а дні хоч ніякі, та жаль мені їх,
бо не відшкодуєш нічим свої втрати:
ні вірністю інших, ні щирістю всіх...
Бо з відстані й прикрість приємною стала,
і правдою стала відверта брехня...
Позаду почув скреготання металу,
неначе хтось браму важку відчиняв:
поглянув назад — стіна передмістя,
в повітрі ледь зримі прозорі рубці,
і спис, що у мене націлений вістряв,
затиснутий міцно в жіночій руці.

* *
*

Біля очей, на дотик пучки,
на довжину відлуння — ти...
Я рот мовчанням собі мучив
і тінь, мов каменя, котив.

Тікав від тебе і від себе,
себе ошукував, брехав,
не царював, а лише жебрав,
не володів, а тільки брав.

І маю за видатки плату,
став тим удаваним, яким
зліпив себе — душа горбата,
і запеклися п'ястуки.

А ти на пімсту щедра, мила,
зійшла у очі, наче дим,
й того, що сльози ще не змили,
стинаєш полиском води.

* *
*

Нитки промінні гай сплітають,
зі світлом погляд твій ріднять,
пташки зникати відлітають,
аж крила спалені димлять...
Розбризкують себе по краплі
в димучу далеч весняну.
Трава кладе зелені гапти
на стежечку уже ляшу.
П'ю колір з проліска квапливо,
неначе мандрівничий джміль.
Щасливо, радосте, щасливо,
коли кружля по жилах хміль...
Поголубіла тінь стікає
чернечним кольором з пенька,
димить земля, як скибка сяйва,
в твоїх підсвічених руках...
О, не вистуджуйся ж ніколи

ні з мови, люба, ані з слів,
бо навіть серце захололо
в колишнім сповитку снігів.
Я поклик ламаний і гнуптий
уплів в березові гілки.
Чому мовчиш? Невже ж не чути,
як рвуться голосно нитки?

ВЕЧІРНЄ

З циклу «Золоті ключі»

Де ж ти журно, круче, крячеш,
що тебе я і не бачу?
Чи від поклику відстав,
чи всотала висота?
На вустах моїх німих
махаоном клич притих:
слуха — не схлюпне крильми...
Круче, поклик твій з п'тьми;
склянку обрію розбивши,
ти крильми щось чорне пишеш,—
то ж порізи — не письмо,—
мохом куриться димок,
у долину натікає...
Круче, ти летючий камінь —
отвір в просторі пробив,—
день чорніє голубий...
Зір чорніє волохатий...
І метелики крилаті
вилітають з вуст моїх.
Круче, змовчать я не зміг!
Бо витке мотуззя диму
горло стиснуло незримо...

А твій кряч з височини
навіть голос почорнів:
— Кру...

НА СТАРИЙ МОТИВ

Так сонячно-чисто, блакитно-прозора,
що хочеться зором весь світ увібрать.
Рвонувся до сонця, та кореня промінь
до болю тримав, не схотів відпускать.

Бо сила земна і сила небесна
мене розп'яли вертикально в житті.
Я витерплю муки усі, щоб воскреснуть,
але не в собі — в світовій повноті.

Приріс я до трав, до дерев присусідивсь,
ввібравши по парі у новий ковчег
тварин нерозумних і пташок безрідних,
всоставши у очі весь світ-безберег.

Рідня, перехожі, знайомі, кохані,
всі суцці в цім світі й померлі давно
з'юрмились в мені, і від гулу я п'яний,
шумлять за облавком не води — вино...

Вітрило тріпоче, любов мене кличе,
з грудей вилітає розірваний зойк,
і бачу я, світе, небесне величчя
і чую, як рапи укутує шовк.

В нетлінному світі стаю я стооким,
щоб в кожній істоті себе розпізнати,
дивлюся в небесну криницю глибоку
і сонячну бачу на водах печать.

Лечу одночасно донизу і вгору,
і голосу кола навсібіч біжать,
знайомі істоти, безликі, прозорі,
крізь себе самі і крізь мене летять.

Чи слухом, чи зором — збагнув я раптово,
що тіло моє височить у житті,
і світиться сонце краплиною крові
в криниці глибокій, в страшній висоті.

І збігся весь простір до крапельки жовчі,
яку вже не злиже жаждивий язик.
І хвиля висока незрячої ночі
котилась, аби розчинити твій крик.

І вже довкрузь мене і птиці літали,
і паслися коні, і гаддя повзло,
знайомі і друзі ковчег розбирали,
щоб житло наситить звичайним теплом.

Любово, чому я тебе не побачив?
Отам коло тіла, що любе тобі?..
Облавки тріщать. Ніхто і не плаче...
Все суне та ближчас сутінь незряча,
і я завмираю, мов крик, сам в собі.

НА ДВА ГОЛОСИ

— Свистілочко-сопілочко,
кленова моя гілочко,
з-під пучок дим — чи ти гориш,
чи упилася сутінню?
Чому ти на губах мовчиш,
і як тебе роздмухати?

— Ніскілечки, ніскілечки,—
відспіває сопілочка,—
гуду, гуду, мов бджілочка —
золочена струна...
В твоїх руках я гілочка
сумна і мовчазна...
Бо м'ятні твої пученьки
закуті у каблученьки,
у срібні перстеньки;
завдали серцю мученьки,
стлумивши мої звученьки,
холодні кулаки...
Торкнуться інші рученьки
і устонька палкі,
розквітну квітом рутоньки,
і серце буде чутоньки,
заграють без осмUTIONьки
усі лади співкі.

ІСТОРИЧНІ РЕМІНІСЦЕНЦІЇ

Ми йшли за водою урівень з водою
вздовж річки-річанки,
і хвилі йшли лугові, комишанки...
І князь наш, вожатий, мечем розмикав
всі загати,
щоб вільно було і воді, і пісням струмувати.
На рівні з собою ми йшли по воді-водяниці,
і вільхові несли в руках патериці,
і міряли дно споночілого шляху,
де кублились срібні джерела та птахи.
Високі шоломи,
а одіж з овечої нитки,
та душі мандрівні вона не замкне у сповитки...

Ми йшли в кожнім дереві, краплі, піщині,
і нитка часу розсоталась від «давпа» до «нині».
Гарячий пісок у самап зашікався,
копитом, стопою шлях битий писався.
На рівні Стожарів йшли губи гарячі,
а низом стелились не тіні, а згадки лайдачі.
Ген — шлях Кіліїмський, тут — скіфські

могили,
клобук візантійський, татарська стріла
однокрила,
там — женчик косою висічує вибите жито,
тут попіл, полову і сажу сіють на сито.
Там... шабля-співуха пружинить, хоч врізнобіч

гнеться...

Е, ні, на рівні з водою широко йдеться.
То небо повища, то пагорб загострить дорогу,
важке кам'янище звелось на річці порогом...
Приручена річка, прислівлена знов

дичавіє степами,

лиш весело сонцю ходити за нами....

На скалки його розбираєм, на ягоди, крицю.
Сміється воно, ховаючись в мак-сіянець

та зіниці,

та раптом воно виникає, вигулькує

в золоті бані,

в кульбабках соборів, що ніжно опуклились

скрізь на катрані.

...Позапліччю день, поза спиною крила пилюки,
вода подзеркалила, золотом вимила руки...

Ось гирло, ось горло, уста, рукави, струмовища,
десь тут Чорномор, бо в воді — бородище...

Човни тридощаті, і довбанки, весла дворукі...

І темна бездонність,

і хмари пливуть і хрпуть, наче коні...

І хтось марев'яний над обрієм ходить по нитці,
на гребені мече з долонь полуниці...

«Лукум» і «рахат», лестиве,
в шербеті настояне слово,
його кам'яниці стоять у воді фірузовій.
Мечеті високі, і муки глибокі;
галери важелні, кайдани іржаві...
Ой солоно в тій солоденній державі...
І каже Богдан: — Устріть течії вигрібайте,
там ваше майбутнє. Там витоки річки.
Про це пам'ятайте.

СЛОВО

Я замовкаю, милосердний творче,
в союзі спокою став всевловимим слух,
і оглядаю поглядом дозорчим,
як гонить долю швидкобіжний дух.
А з вежі тіла видно лиш минуле,
та небосхил, та ще підступний степ,
і намистяний голос осавула,
що на кургані круками затерп.
І проступає чорний слід стожарні
там, де траву постригли вітряки,
і привиди, мов юрмища базарні,
ідуть по обр'ю понуро у віки...
Війне полова, запорошить очі,
і звук протне раптову сліпоту,
і я почую, милосердний творче,
усю забуту світом лункоту.
Хриплячих коней, і риплячі кола,
повйокування, нокування, свист,
і голос міді та заліза голос,
і вигуки, що вгору піднялись.
Сиричний ляскіт, брязкіт, валування,
жіночих голосів, пісень — клубок...
Ось-ось слух лопне, лиш додай останній

до всього ще й сопілки голосок...
Та знову тиша... курява ядуча
і дух заб'є, зведе на манівці,
аби відчув умовність всіх сполучень
і ненадійність патика в руці.
Аби пізнав всю немічність на дотик,
і пучками щербатості збагнув,
і, втративши усі земні висоти,
прославив лиш життєву довжину.

З ВИСОТИ ДЕРЕВА

З циклу «Гоголівські читання»

Торішні трави впали на поліж,
та вже зелений патяк на появу
тепла — скорузлисть протипа, як ніж,
і обіцяє спалахи буйнаві.
Ось джерельцем проклюнувся любець,
і, задихаючись, хапає сонце брунька,
переповзає грядку корінець,
і павутинка лопається лунко...
Здригаєшся, бо відстань в тілі є,
що обумовлює і відхили, й вагання,
і прозелень ростучим гострієм
її заповнює, щоб припинить хитання.
Можливо, що до меж належних не доріс,
і форму ще не всю був виповнив собою,
і місце залишив для горя та для сліз
або ж заливсь не весь квітневою водою.
А може, ще й життя в минулім не добрав —
ввібгали силоміць у тіло це просторе.
Та шкіра вже тріщить, поношена й стара,
коли ввіходить дим солоний у зазори.
Стара трава тріщить, під п'ятами вогонь,

вилітає з вуст кристалик, аби впасти й захолють.
І, збудившись, виявляю: стелю круглу, стін

вашно,

журавлів літає зграя, що всоталась крізь вікно.
І стоїш посеред хати,— іскра сонячна пече,—
підібгавши ніч, як вату, і не витерши очей.

II

Розчиняється слух,— в перламутрову мушлю
звук угвинчено круто,— то півень співа?!

Повінь спала нічна — я прибився до суші,
на щоках дошерха ластовиння округин,
і світліє поволі важка голова...

Ніби пальці в лусці — значить, сон був у руку:
срібну рибу ловив в каламуті нічній,
значить, нуривсь углиб, де ні зблиску, ні звуку,
хоч припливи й відпливи відбились в мені.

Відчуваю нутром: то приб'є, то відхлине,
кров у жилах підвладна хитанню води,
і свідомість в проміжках виносить

щось срібно-пташине,

аби, зблиснувши, зникнути знов назавжди.

Дві краплини в очах лиш тремтять —

не проллються,

і пісок під стегном твердне в камінь палький.

Як це дивно — заснути й прокинутися,— сутінь,
а все тіло твоє мерехтить від луски.

Як це страшно — повітря бракує,
губи ловлять пітьму, а довкіл німота...

Своє слово вплети в хор — хай простір святкує,
і випорскує з губ гіркота...

III

День не день — безпастанне сльотіння,
сон товстий, повстяний, не проткнуть;
прокидання немов воскресіння,
виринання... Бо піч — каламуть...

А по хаті, де мулу в коліно,
де хитає горшки круговерть,
плава скриня, а в ній — його віно:
марля, стьожка, сорочка на смерть...

Кожну ніч домовик ворохобить,
трусить з комина сажу на піл,
цвіллю хліб розшива для оздоби,
розлива каламутну купіль.

Ти по ночі пливеш — відпливаєш,
розмокає саманний ковчег;
на світанні когут вилітає,
але світ — безберег, безберег...

І нема куди птиці прибитись,
не пристать твоїй думці піде,
імена каламуттю розмиті,
каламуттю розведений день.

І на пагорби хвильні угору
мчить потужна, швидка течія,
і видніє крізь шибку прозору
вічна пристань твоя...

IV

І стверджує кору дубову мороз,
сніги сургучами печата;
мовчання смолою в устах запеклось,
язик крижаніє при ґратах.

Та й що він вам скаже: так, білі сніги,
сумує і згадує літо?

Замети довкола, як безліч могил...

І можеш, мов дурник, радіти,
що скреснуть сніги і оголять шляхи,
і виловить він з-поміж сміття
дубовий листок, не потрухлий, сухий,
яким запечаталось літо,
промимрить: «Минулось... минулось... зима...»
І спрагло чекатиме знову
того, що пощезло, розтало, нема,
змереживши кору дубову...

* *
*

С. Семеновій

Світ розчинивсь — пропасниця б'є тіло,
так наче цвях висмикують з п'яти,
і поле розповите, почорніле
повільнить крок: не квапсь — куди іти?
Та як же світ без мене заплощинний?
Без мене люди, дерева сумні?
І далечінь журливо-журавлина
велить іти не дяючись мені...
Сирітство світу чую, чую тління...
Кладу за пазуху посічені листки...
Збирання зору в моїм ходінням,
триванням, затисканням в кулаки
всього, що розпадається та гине,
втрачаючи окремішність облич...
О пагубо! Не ти першопрчина!
Не закрадайся в голос і не клич!
І вивітрись з очей, і вийди з тіла,
з листка, з сучка, з пониклої трави,
і не світися в балці снігом білим,
не прикидайся, що струмок живий...

Та кольором фарбуються рожевим
і поле, і березовий гайок,
і простягають пагілля дерева,
щоб повернув воскреслий їм листок.
І всі скарби у тілі мов заскалки,
і смиче їх обценьками земля,
та мушу йти, бо простору так жалко,
ще й смуток покликає іздала...

ТИ — ПРОСТІР

В безкровному дзеркалі зір виявляє безглуздя:
у посмішці губи зневажливо лінію гнуть, —
невже ж є тобою ота заплочинна облуда,
що в паузах серця на шкло видиха каламуть?
Шклянніє обличчя, вбираючи сонячні скалки,
повітряна хвиля поволі морщинить чоло.
Скажи, чи довірливий світ дається

усім на поталу,
чи наші відбитки спотворює зморщене шкло?
Бач — простір скорочений:

обрій підбивсь до підбрів'я,
і жменя хаток під очима холоне, як сіль;
і квапишся жити, життя проживаєш потрійно,
і ловиш обличчям мачини утіх звідусіль.
Хоч очі заплющиш, але, паче дзеркало, шкіра
вбирає і верби, і мокрий горнець на тину,
підшови лискучі, ввібравши обвітрений згірок,
спинившись раптово, тлумлять струну голосну.
О леле, поглянь, на гладенькому склі виступає
краплина червона, за нею вже інша біжить...
То простір, яким ти єси, виявляє
розірвану судину часу і сонячну мить.

СВІТОВИД — ЗБРУЦЬКИЙ ІДОЛ

С. Пушину

Вже голос розповивсь і воленьку святкує...
Сягаючи тебе, стає мій клич відлунням.
Ой скільки голосів кричало моїм горлом:
— Волі! Хліба! Мамо! —
Просочувався шепіт: — О життя страждання...

Очима — Світовид і досі продивляє,
здригається в мені, як Збруч перепливаю,
полегшено зітха, коли іду від річки...
І, звільнений вві сні, він бачить одночасно
минуле, майбуття, потворне і прекрасне...
П'явки стежок повзуть на пагорби багаття,
в розцімрених очах царюють бджоли сонця:
солодка тиша захвату, п'янкий нектар

мовчання:

його надміру в горлі, аж хочеться весь світ

осолодити...

Але праворуч *зуби холоду* ошкірились

на стріху —

з них скрапує лють видовжує хижацтво,
щоб прохромити мурзате дитинча під

обстановкою...

— Цур тобі! пек, морозе! —

У білому дуплі зими так затишно, снописто,
що і гіркий капіж, і дух солом'яний
знебарвлюють повіки і гасять зір...

А голос крейдяний
по білому проводить риску — дзеркальну

тріщину...

Ти обернися сам у собі, і очі пересунь лівобіч,

здвой свої вуха,

аби почути, як плач розхитує хреста дубового...

Щоб зором здвоєним промацать, мов рентгеном,

горбочок кожен

і пращура знайти, що не зведе ніяк суглобів
у кулак
чи в жменю, щоб, щоб зачерпнуть з гладущика
синького проса...
Землі все товще... і вагота видовжує маслаччя...
Так-таки смішно відчувать безсилля і свою
розірваність...

Сміється череп сміхом затверділим...

— Хто воскресить? Хто стулить все до купи?

Якщо у крейдяних проміжках земля вклинилася? —
О Світовиде! крізь мулові потріски, крізь глину
в ніздрях
камінчик в роті хіба ж ти продишнеш?

Чи виречеш хоч слово?

У вухах глина... І лише пучками ти свідчиш
небо: рік Волопаса, осіннє рівнодення та маланки...
Та що мені? Дні однакові, змарновані мов
наперед. Літа — в ломбарді. І я їх вже не
викуплю ніколи, бо так зібгав квитанцію, що
з паперових ліній лиш вичитаю долю паперову... та
білизну...

Хтось з водоспаду сходів тебе покликуює —
і безіменне, слухняне вже єство за звичкою

ще озирається...

О Світовиде, я розумію, чому ти скам'янив свій слух
і наповічно засудомив рухи...

Бо послух — звичка, чуже привласнення та

слугування волі...

Глянь прямобіж: мчить хвилястий обрій з горбочка
на горбок,

земля сутулиться, хоч і плуги, і борони її
щосені і щовесни рівняють, а горошина біла

її викочує, рябесенькі ж яєчка жайворині

згладжують і розминають грудочку кожну,

а пастушки збивають пальцями узвишся кожне, аби
побачить обрій...

об'єднує
стремлінням. О Сві-то-виде, видиме — не сутнє.

І камінь дише.
І Петром зоветься, і тулить свою голову в долоні,
і заповза за
пазуху, і нишкне, щоб раптом вдарить в груди
і потрощить суглоби.

Та, зрештою, ти кам'яний і сам. І пам'ять
зав'язав, стягнув повітря, і восьминого ти
утвердив землю, і, оповитий димом, зориш
навсібіч, щоб здичавілий камінь не заскочив
знагла; очі на чатах... меч щербатий. А шолом —
полив'яний,
щоб не пристала ані роса солона, ні дощ воцаний,
ані мідяне світло...

О Світо-диво...

Черлень — праворуч, а ліворуч — жовто.

Прямоглядь — білизна сипуча, а позаду — чорно...

Та, обернувшись, все переінакшиш і вигукнеш
лівобіч:

«Воля!», праворуч: «Хліба!», попереду:
«Життя!»

А позапліччю: «Мамо!»

А обернувшись, ти гуконеш те ж саме, але
відлуння поверне те, що суцце і найближче:

— Тя-ушто-мам.

Світовиде, аби цілушкою замкнути губи...

І увідхнути життя на широчінь чотиригруддя!

ПРИ СВІТЛІ СУМЛІННЯ

* *
*

Незайманосте днів, зцілющосте майбутня,
розпорошусь і я, мов грудочка землі...
Якщо хтось буде жить, то буду й я присутній
краплиною в струмку, жаринкою в золі...
Пелюстки снігові запорошили ганок —
то небо відповіло чи пізній покривець?
Але життя таке, мов розпочався ранок,
торкається повік нервовий промінець.
І про який кінець, і про яку погибель
хто каже, свідчить хто, хто прагне чи жада?
Рукою проведу — повітря наче шибя;
і нова далечінь, хвилина молода...
І цюкає сусід сокирою колоду,
і плеще у долоні на radoщах вогонь:
сніг зверху, а життя не вигаса зісподу,
в зіницях стиснувся жар, і світло б'є зі скронь.

* *
*

Погожо-длинно, споришево
пташки хвалу співають дневі,
і розчиняються вуста:
— Ой несказанна ліпота!
Ти марнотратний, ще й надміру,
чи вистачить на всі літа
твоєї, світоньку, офіри?
Цільбу приймаю, як погубу,
не відцурайся мене, любий.

Не відцурайсь, не відступись,
будь завше п и н і, не колись...
Не обривай з вільшин багнітки,
щоб я не свідчив криво, світку,
і не казав: — Жорстокий ти!
Передав меду гіркоти!
Я на озброєння взяв числа,
проте й подосі не осмислю
твоїх руїн, твоїх творінь...
Хотів спитать, та губи стиснув,
щоб видихнуть лише: «Світлінь...»

* *
*

Перерости себе собою,
водою перейми свій час
і стань хоч раз самим собою —
без поз позірних та гримас.
Холодний камінь без відлунку —
відвічний стійкості взірець —
жада від тебе порятунку:
сховай, сницаре, свій різець.
І вивільни метал з справилля,
з вугілля древо воскреси
і, босі ноги взувши в хвилю,
на обрій сонце віднеси.
Травою зрівняний та вітром,
ще донедавна небом був,
ти стань відчутно-непомітним,
зламавши часовий засув.

ДО ЗІРКИ

До неба я очі підвів,
зірчину-мачину набачив;
промінчик, як волос, дзвенів,
і звук лоскотався гарячий.
Вечірня печаль ув очах
мінилась, мов небо, рожево.
І простір розлого звучав
над снігом, над полем сталевим.
Земличенько, землянько, зем...
струмуєш у голосі, слові,
кропились небесним вогнем
розломи твої кольорові...
Викрешує іскру рискаль
з морозу, з холодної брили,—
ховаю, ховаю печаль
у душу, під крила, під крила.
Занурююсь подихом вглиб,
очима в'яжуся до зірки,
не гасни, не зменшуйсь... коли б
світлиночка та не прогрікла.
Бо тільки надія трима
і руха в життєвому полі...
Немає світлинки — нема
і просвітку в долі...
Гори, моя зірко, гори,
пронозь волосиною світла
всі чорні мої кольори,
пронизуй і час аж до літа.
Не рвися, не рвися, не рвись,
моя золота павутино,
підноситься погляд увись
до тебе, зірчино, кровино...

ГЛИБИНИ

Владар глибин, розгалузивши води й коріння,
перевертає каміння, згладжує впадистий слід,
сік підіймає угору, щоб визначить межі стремління,
і замикає падінням політ...

Пахнуть живицею пальці, в руку вроста сокирище,
сила творяща руйнує те, що звелось з глибин,
линуть удалеч звуків кружальця —

тнеться сосновий хребет

на стонадцять дровин.

Нащо було употужнювать лагідну руку,
по рінякові опуклювать гострий кулак?

Нащо ж було підіймати щербату важку каменюку
і полишати на стовбурі знак?

Жити в дуплі, нагорнувши веретища листя,
подихом власним немічну кров зігрівають,
перебираючи пучками час волокнистий,
слухать, як в тілі соснові суглоби риплять.

Сік прудкобіжний своїм кружелянням
видовжить руки і губи тобі розімкне,
щоб позначити зойком єднання,
бо додалось до земного земне.

Вглиблений, вращений, вплетений, вшитий —
рух, і глибини земні осягнеш,
щоб, побратавшись з каменем, жити
і не втрачати тяжіння земне...

* *
*

Вечірня мідь води лункої
повітря плющила тверде,
і хвилями мінився колір —
на золоте та молоде.

І чайка з кратера блакиті
випурхувала камінцем,
повітря тріскалось щомиті
і шилось на рубці рубцем.
Скотились крапельки пташині,
неначе краплі дощові
із роговиці... Світ відлинув,
і день ховався у рукаві.
Слух загострився, наче голка,
і раптом тишу проколов,
і, повен мідяних осколків,
я задзвенів і слухав знов,
як рветься тонко позолота,
від сплесків тріскається мідь:
гримить то радість, то скорбота,
щоб міг, печалаячись, радіть...

* *
*

Рійба комарів в надвечірнім промінні
ізнав обіцяла днину погожу,
і час мовби був віковичним, незмінним
і вимагав хіба що продовжень.
Навіть в канаві синя крижина,
пляшка порожня, жовта бляшанка
свідчили вічність життєвого чину,
що не обмежувався ніччю та ранком.
А по ковбанях вода каламутна
повнилась снігом ніжно-рожевим.
Тільки незрима сила присутня
зміни творила повільні квітневі:
жили синила, згинала суглоби,
і по обличчях глибила зморшки,
і розчиняла голос в жалобі,

борщ витрясала з тремтливої ложки...
Світе, усі я приймаю омани,
і поз'ясовано всі вже питання;
тільки ж у тіло моє, як у рани,
пащо персти устромив, щоб остання
вийшла снага з вікового в безвічне?
Нащо золотиш навіть ковбаню,
нащо стискаєш горло потічку?
Рівна ласкавість, рівні щедроти?
Навіть щирій і той воскресає...
Це руйнівнича чи творча робота?
Не розумію... не осягаю...

ЩІЛЬНІСТЬ

Довільним кольором зелено
поля похилі узялися;
не тішився, бо довкіл мене
була земля, підшита лисом.
Вона прозоро парувала,
хоч у ярках сніги таїла.
А ти в повітрі віддзеркаливсь
березяно обличчям білим.
Тепло циганськими губами
торкалося щоки зрадливо...
Весна підшита холодами
і смушком пірчастої зливи...
Хоч з соняшника сніг обсилавсь,
а в стільниках розтала крига,
та слух був повен гострих скрипів
і протяг душу ще торигав.
Розполовинений чуттями,
і радість смутками підшита...
На полі бачу — білі плями,
яких нічим не зачорнити:

вони виходять з мого зору,
мов первоцвіти із рахману,
але оголюється корінь —
зелене твердне, біле ж в'яне.
І тільки жайвір до блакиті
підносить зір твій — надивляйся!
Блакить безмежністю підшита,
а ти підшитий вічним часом...
То й переймаєшся до всього
вмирущого лиш спожалінням.
Від шляху відриваєш ноги
і чуєш, як тріщить коріння.

ДОЦІЛЬНІСТЬ

З доцільності світу, яку не збагнув подонині,
вільшина порошить жовтавий пилок,
доцільно біліє суха бадиліна,
а поряд пронозить шиласта зеліна
знекровлений снігом трухлявий листок.
Димок свердлуватий буравить повітря,
і запах сколихує приспану млосьть,
бо ти відхилявсь від доцільності світу,
і, час згайнувавши, змарноване літо
торік літаком доганять довелось...
Старі евкаліпти зеленим дозвіллям
втїшали; та й море, слухняне, як пес,
то бігло слідком, то від люті кипіло...
Та коло річне, що ввійшло в твоє тіло,
не зможе ніхто розімкнути й поднесь.
Бо час не розщепиш, як дошку, на тріски,
змоталось волосся й життя на клубок.
Цитриновий солод в краю надпонтійськім
гірчив, як і рідний стебластий димок.

Та втечею долю хіба надолужиш?
Чи виправиш щось у чернетці життя?
Чи морю співмірна весняна калюжа? —
і різні глибини, й не ті почуття!
Як дзеркало в хаті, вона соромливо
відбила вільшини, пилок і димок...
І стежку свою не згинаючи криво
в бік іншого простору й долей щасливих,—
рішуче зроби непохитний свій крок!

З ГЛИБИНИ ПАМ'ЯТІ

Вода з відра виборсується рибою,
лускою босі ноги осрібляються,
по стежці зайчик сонячний підстрибує,
сама до себе ненька усміхається...
А на подвір'ї стовп повітря теплого
стоїть велично вже з доби майбутньої,
оздоблений увись виткими стеблами,
наповнений ущерть водою ртутною.
Таке примарне все, й немає певності,
що ця вода з очей колись не витече...
Хутро зелене м'яко в ноги стелеться,
та кроків на усі шляхи не вистачить.
А ще б ходить та розшивать калачики,
у спориші полохать рибу сонячну
і вимивати струмами гарячими
крижинки з віч, в яких давно вже поночі.
Протерти б пам'ять, що мов шкло закопчене,
аби побачить всі в житті затемнення;
до вій припали дві пелюстки сонячні,
і зір пішов стежками потаємними
за променем, за ручаєм з криниці,
за спрагою, за кулею летючою...
Корова в плузі — порожньо в дійниці...

І зоране волочиться онучею...
По борозні стрибає зайчик сонячний,
за ним дитина чеберяє пазирці...
— Не йди туди, моя маленька донечко...—
Уламок криці в небо усміхається...
Й про себе тихо: — Ми біди погоничі...—
Батіг хвостом облізлим теліпається...
І рветься корінь в перелозі зрушенім,
уламки криці з глибу вивертаються;
магнітом світла олова окрушини
із поля крові у поділ збираються...
Врожай багатий для години клятої,
але безсмертям пам його не зміряти.
Життя немов доцільність свою втратило:
журба вдовує, і німують сироти.
Лише безручко розмахався широко —
з лівиці жито розпускає променем,
а матюки його лунають вироком
землі поганьбленій і нелюдській потворності.
— Переживем! — він дивиться за обрії...
— Переживем! — він бачить день

сьогоднішній...

Але щоб вірити, потрібно до хоробрості
додати мужності з пейзажів надовколишніх.
...Пережили... і мілкотою оранки,
і жорнами, і чунями, й фуфайками,
нерівності заволочили борони,
і вирівнялись ниви обичайками...
І зайчик сонячний підстрибує на radoцax,
бо посіріло застаріле олово,
вода на нььку дивиться й пригадує,
куди спливли і radoці і молодість.
І рибою від подиву скидається.
І хоче в очі нььці зазирнути.
Вона ж сама до себе усміхається,
бо що змив час, те в серці не забуते.

* *
*

На півдорозі зупинивсь. І озираючись
на прожите:
там всі обличчя запеклись і погляди сердиті...
А поруч — літо: при воді танцюють сині бабки...
Не озирайся, йди, радій і не роздряпуй згадки.
Ти далі вже за них пройшов
і мов позбувся страху,
приріс до спини лантушок —
сорочка, зшита з бляхи.
Пощо випроба ця мені
і голодом, і смертю...
Є вищий зміст за самі дні? —
та ним і я всецертний.
В мені ж ні гніву, ні журби,
я просто так канючу:
— Сирітку, світку, возлюби,
подай хлібця в онучу...—
За возом йшов, де мертв'яки,
немов снопи, лежали,
і сипалась земля з руки,
й колеса скреготали.
На півдорозі до могил
я зупинивсь і крикнув
незримому: — Немає сил!!!
До цього вік не звикну.—
І зором я переметнувсь
на сорок літ й побачив:
Біда, Метелик, Луцик, Хрусь
рядком стоять — незрячі.
І крикнув я тоді назад
до спільної їх ями:
— Там вже лежить на дні мій брат!
А я стою над вами!

І ОЗИРНУВСЯ...

І озирнувся: шлях котився
з крайнеба — ширшав зверху вниз,
і побіч хижо ворухився
горбатий густостеблій хмиз.
Я плакав, матір'ю забутий,
в напівобвугленім степу,
і волочивсь ланцюг, прикутий
до ніг моїх, і було чути
бряжчання криці за версту.
Всі поховалися від мене,
запались в землю, щоб згубить
котюче зернятко зелене,
що прагло простір пережить...
Чому я тут з якимось йменням,
з якого випав колоска?
Чому жене крізь рівнодення
мене пилюка ворухка?
Невже земля мені судилась
летюча, рівна, кругова,
невже, невже кушпелу пилу,
як власну плоть, не розірвать?
І не вхопить землі ніколи,
дводільну плоть не поділить,
не обігнати власний голос,
щоб крик на хвилю зупинить?
Ланцюг волочиться, лункіша,
підшви ширшають — біжить
дрібна істота з йменням іншим,
щоб долю нову пережить!
І я біжу, і спотикаюсь,
бо товсто курява лежить
на рам'ї в мене — озираюсь:
за мною вся земля біжить...

* *
*

Ой одміни мене собою,
ввійди в цю шкіру, зір та слух
і пробий стелю головою,
щоб видно стало надовкруг.
Ввійди, ввімкнувши світло чисте,
всі закапелки обдивись:
на павутинці муха висне,
і крейда сиплеться униз.
— А де ж душа, завжди незмінна?
В якому криється кутку?
Невже ж той хлопчик на колінах,
що в ніч утупився низьку?
Де розступилися стелини
і крейда з щілини тече...—
Жіночий голос, як жарина:
— Дитино! Золота зернино!..—
Та в груди грюкають ключем...
Відчиняють, зайдуть, спеленають,
аби від жалю умлівав...
Побілять крейдою — я знаю —
вуста мені, аби мовчав.
Вуглиною позначають очі,
щоб видів, як згори тече
крейдяне світло з щілин ночі,
в які хтось тикає ключем,
щоб розчинить, як хліб розтяти,
ключем щербатим пополам;
мене не склеїть, не з'єднати,—
я тут і там, я тут і там...
Живцем запечений в хлібині
і розбатований навпіл
солоний плач: «Моя Зернино!»,
мов сповиття,— ізвідусіль.

Та я, розділений, матусю,
зубами, пучками, пожем,
впівуха слухаю й дивлюся,
як світ поділений... Невже ж...
нічого так і не збагну я
про душу і стражденну плоть?
А крейда з щілини струмує,
щоб навіть погляд розколоть.

НА СЕМИ ВІТРАХ

Вітрами і мене хитало,
коли збирав у полі хмиз.
— Вже, може, досить?
— Мало! Мало! —
Сестра дивилась зверху вниз...
Легкий від голоду — підскочить
не міг я ані на вершок,
не добував яєць сорочих,
дививсь на сопячний жовток
і сам жовтів від золотухи,
дививсь приречено і слухав,
як тонко свище ховрашок...
— Розкопуй нору. Ось лопата! —
я чую владний голос брата.
— Засіки у ховраха є... —
Безсиле держално щербате
хитає тіло не моє...
Пережили... Голосить осінь,
і річка морщить ноги босі,
ми ловим рибу: — Може, досить?
В тумані — коні, подиви... —
Брат озивається: — Лови... —
Та й натинявся, нахитався,
як бадилина у степу,

в залізній борозні наспався,
то вгору бравсь, то опускався,
та що не день — крутіший спуск...
Впав нагло горілиць в покоси,
і руки зморено розвів,
і крикнув: — Доле! З мене досить! —
Ударив промінь звуку в просинь —
я за відлунням полетів...

ШЛЯХ ДОДОМУ

Зрожевлений простір в прозори дерев
провалювався світлом, і тишу горбатив,
і пильно вдивлявся у очі джерел,
і сніг порошив, аби їх запечатать...

Незрушений лід, наче кість, цепенів,
у сніг западалися села далекі,
і стовп вогняний у півнеба горів,
віщуючи холод чи спеку.

І хмара, мов крига, горнула пільму
за обрій зі сходу поволі,
проймала тривога пустелю німу,
будила горби білочолі.

Та нам, погорільцям, нема куди йти.
Нема де шукати пристання;
під снігом безслідно зникали хати,
і гускло холодне смеркання.

Хіба спалахне одинока звізда
і шлях нам покаже промінням
додому, додому, до того гнізда,
де листя гніздиться осінне...

ПО СОЛОМУ

Земля ось-ось отвердне й відмолодне,
крізь просідь трав проб'ється молочай,
і погляди прогріються холодні,
і вітром жар роздмухавсь у очах.

Овершки скирти сухістю вже дишуть,
гадючиться в кишені мотузок.

Далеко видно з житнього узвишся:

хід велелюдний, гори крашاپок...

Хлібину видно, мов дитя, рожеву,
що висходившись, стала на столі.

Сестричку видно, бростку березневу:

вона пшеничних ліпить журавлів.

І чути «кру». І падаю горізнач

на повсть солом'яну: — Візьміть мене,

візьміть! —

Хоч заважкий я, бо упивсь залізом,

і на долонях виступає мідь.

Тече крізь дірку у сорочці глина,

і хрест солом'яний сторожко шелестить.

Та завтра всі воскреснуть, хто загинув,

гробки зрівняються, і батько буде жить...

Метеликом спурхнеш, бо в світі красно,

хоч піч у хаті кригою стоїть...

І нести мусиш ти соломи в'язку,

щоб душу перестуджену зігрить.

* * *

* *

Ізбільшивсь день — побільшала й сорочка,

каблучка підмізинна кружеля...

І сміх ослаб, торочиться торочка,

викруглюється голос до нуля.

І яблуня, немов після нуждоти,
покилим віттям гонить холодок,
і рвуться рядна, виткані із дроту,
і на клубок мотається струмок.

І визирають з-під уламків часу
потріскані, вологі ще хрести.
Та прийде день, коли за сірі прясла
перенесешся своїм тілом й ти.

А що ж душа? Вона сумує пипі —
безрідна, наче покидьок, одна...
Чому радіть: зеліні, крапельні?
Що зменшивсь строк чи додалась весна?!

Чому радіть? Що батька вже немає?
І що людей все менше у селі,
що знову хтось в цю хвилину помирає,
чим більше ям, тим менше все землі?!

Що стало більше мертвих, аніж сущих,
і що безглузді числа та лічба...
Чого душа сумує невмируща?
Що вона нуль, незмінність — та хіба?

На ній карби — щербина на щербині,
і тріщини, і здряпини на ній.
Та грає радість на твоїй личині,
і корчиться печаль у глибині...

Де віднялось, там стільки ж додалося,—
все врівноважує сумна речовина...
Ось тут радіють, там чомусь голосять,
хоч спільний час... та різна глибина...

ПРИСУД

Світе мій! що я, пищун з бур'янів?
Вижебрав хліба, а щастя не смів.
Що я у тебе міг, світе, благати?
Із-поміж чого було вибирати?
Хліба крайчик? Відвійки? Макуху?
Ти прихилив для шептань моїх вухо:
«Хліба»,— почув. І, вломивши хлібину,
сумно дививсь, як шкоринку дитина
яснами мне і кривавить у слині...
— Господи! — скрушно похитує дід,—
швидше б забрав ти мене на той світ.—
Він не погладить голівки онуку:
струпом взялася... А німічні руки
крихти незримі визбирують з столу —
гола столешня, як спалене поле...
Доле! Хіба я тебе вибирав?
Плентаєш поруч, береш за рукав
і зазираєш пильно у очі:
може, нарешті, я іншої хочу?..
Доле, всього скуштував мій язик
і до терпкого поволееньки звик...
Мертву цілуючи батькову руку,
я опановував вперто науку
смерті й щоденних жебрацьких утрат...
Ні, я багатько! Як гляну назад —
скільки видатків: здоров'я, родина,
слідом за лихом — лихая година,
тиф, золотуха, сухоти, бронхіт...
Господи, щедрим же видався світ.
Нащо те щастя? Пощо ті благання?
Я утолив і останнє жадання:
маю в кишені шкоринку завжди,
в пригорщах повних слід від води...

ПЕРЕТІК

Ми кажем, «зникає»... Куди? — невідомо...
Та, певно, для всього є вічне пристання...
Немає ні мешканців тут, ані дому, —
зостався не подив, а тільки питання.
Можливо, безпам'ятно все осідає:
у сущому — мертве, у мертвому — суще...
Триває перетік з безодні в безкрає,
та всюди присутня душа невмируща.
Якщо у вугіллі спресоване світло,
а в камені іскри роються, як бджоли,
то скільки безвічного в дубі столітнім,
а скільки живого у спіялнім колі?
Як в стовбурі цвяхів — мені вже предосить
і болещів, й мук — серцевина аж трухне:
я слух розпечатаю — мати голосить,
а вуха заткну — голова моя пухне.
Бо зник брат Дмитро і сестричка пропала...
— Куди? — я питаю... Мовчанья... Глибоке.
Я стільки зібрав родового металу —
без дзвону мені не ступнути ні кроку.
І шріт, і дротянки, осколки і кулі, —
задарма дісталось те збіжжя у спадки...
Безпам'ятно, себто — без болю, минуле
у мене ввійшло — і немає ні згадки...
Тут дім ось стояв. І росли осокори.
Тут пера «столетки» на яйця міняли.
Дворище, розоране світлом прозорим,
у землю рахманну поволі стікало.

ЗНИЗУ ВГОРУ

В гущавині дерев настоюється сутінь,
і лінію снігів переступає ліс,
аби в проломі дня спромігся ти відчутти,
наскільки до землі ти міцно сам приріс.
Суботній шлях глухий, а напростець — немає,
просторитися можна хіба що до півми.
Мов перекотинебо, валує птича зграя
від чорної зими до білої зими.

І широко тобі в життєвому проміжку,
хоч чуєш в той же час у горлі тісноту,
і мовчаком стоїш, мов камінь на обніжку,
і під ногами чуєш довічну мерзлоту.
Вгороджені у ґрунт і мамонти, і люди,
лиш археолог зможе щось зайве відліпить
і зняти шар землі з грудей, з очей — полуду,
іздмухати віки, зірвать за миттю мить.

Проступить із півми ясне обличчя Гліба,
відвернеться від світла, зніяковівши, кат,
а метром вище хлопчик, оживши, крикне: —

Хліба! —

То ж твій в війну померлий чотирьохлітній

брат...

А вище — конюх Федь, що у рові залився...

А вище... чимхутчій ти очі відверни...

І яму, і півму, в якій стоїш, обмисли, —
там, де стоїш, — не змірять ні дна, ні глибини...

Промоїна ясна вгорі над головою,
квадратний небосхил біліє по краях.

І біла птича зграя валує над тобою,
і коренем вростає у ґрунт життєвий шлях.

* *
*

Мов на наріжнику святині,
стояв нетямкуватий сніг
на камені — чекав хвилини,
щоб впасти сатані до ніг.
Його ніхто вже не підтрима,
крил не підставить, не зведе —
бо падають фортечні зими,
а мої судини незримо
всотали відвологлий день...
І, перехнябившись, над шляхом,
хилюсь... ще хвиля — упаду,
літає замість птахи бляха
і розтинає плоть тверду...
Не розіб'юсь — розпорошуся...
Лиш хто окрушини збере?
Дивлюся сам на себе в скрусі,
немов на хатище старе.
Ось грудка снігу, грудка глини,
долівки латка, кістя жмут,
і що не крок, то домовина...
Але ж живуть там, де і мруть...
І я гукаю: — Сніже! Брате!
Ми на наріжнику життя
з тобою стали, як на чати.
Повітря кришиться щербато,
земля — єдине опертя,
але ж вона і поглинає,
і вивертає, й оберта...
Твоє падіння — шлях в безкрає —
твоя остання висота.

* *
*

Від доторків металу з тілом
вогонь спалахує у ранах,
коріння болю вглиб вростає
і обзивається воцанням...
Куди з наших облич дитячих
виходить світлість
і випромінюється радість?
Стікаючи і зором, й слухом,
стаєм зіркішими душею,
на відстані все серце чує:
розлуку, горе, прірву ночі...
Сік випаровується з плоду,
і шкіра мерхне
заради зросту...
Піщинка в моїм серці зріє,
аби метал вогнем не пікся;
і твердне голос пайвразливіший,
аби наказами заліза пекти не тіло,
а ту невидимість,
яку поречено душею
незмінною
і повсяксуцюю,
всезрячою...
— Агов, незміпнице,
і на тебе упаковка знайдеться!

* *
*

Не виріс я, а переріс себе ж,
і сам себе щоночі вже лякаюсь,
бо руйнівна п'їтьма не знає меж

і камінь міццю в плоть перетікає.
Течу очима — на подушці сіль,
і пальцями струмую та губами..
Наче вода — збираю звідусіль
паперу клапті і солярки плями.
В цій каламуті тіла та пітьми
одне не розчинялося — сумління..
Хоч пам'ять та обов'язки розмив,
проте відчув ганьбу «гріхопадіння».
Не іншим був, напевне, а чужим,
адже не мав ні слова, ні обличчя;
сам у собі вигнанцем довго жив,
сприймаючи ганебу за величчя.
Гадаючи, що скресне сон важкий
і ти обмежиш лініями тіла
єство своє, але тверді віки
камінням в тебе, крицею вкипіли.

* *
*

Печалі дим струмує у гайку,
і дим гіркий струмує в моїй долі.
Ну що змінив я на своїм віку?
Кому зігрів я серце захололе?
Собою... І для себе... І в собі...
Обмежував, викреслюючи кола.
І в душу не пускав ні чужий біль,
ні нарікань, що чулися здовкола.
На чорні гудзі душу застібав,
щоб зберегти у ній високе світло.
Та звідки чорна узялась журба,
що в ній живе і щозими, й щоліта?..
Та ще закрався невивідний сум,

що із очей струмує чорнувато.
А через серце йде щербатий струм,
що мою постать крутить та горбатить.

У ТАЛІЙ ВОДІ — ВІДБИТОК

По узбіччі шляху — води
каламутні та сумні;
відблиск, ніби ніж холодний,
глибоко стримить в мені.

І не боляче, а глухо
вигинається метал;
щоб зламати його, я рухавсь,
теплим подихом хитав...

Та не витягнуть заскалки,
що крижиною в мені,
щербами застряла змалку —
і дуплиться вглибині.

Відчуття, немовби злочин
учинив: украв? убив?
В темних водах по обоччі
мій відбиток? Чи журби?

Куте, ламане обличчя
і твердий залізний рот:
що це — ницість чи величчя?
Брак нахабства та чеснот?

В скаламученій безодні
видно й ляду крижану —
ти ж бо поглядом холодним
зриш у власну глибину.

ДВА КОЛЬОРИ

Д. Павличку

Поземний сніг ніде не міг упасти,
мов був приречений летіть із краю в край,
щоб вибілить журбу та чорні всі напасті
і гостро перекреслить посутенілий гай.
І білі лінії в очах мені співали,
мінилися прокльони на хвалу.
Знайомі, ідучи, мене не впізнавали;
коли ж їх зупиняв, то потиск, мов смолу,
здирали із долонь, тікаючи від мене...
— Гей, зупиніться, ви! — кричав слідком шалено.
Та голос відмінивсь, можливо, став він білим?
А може, став гірким та чистим, наче сіль,
але мої слова були незрозумілі...
— То блазень, блазе, бла... — йшли шепти звідусіль.
В повітрі в'ялому і звуки мов зів'яли,
і малокровний крик лишався на вустах:
— Я, чуєте, Павло! Мене ви не впізнали!
— Йди, чоловіче, геть! Чого до нас пристав! —
У чорному вікні побачив свій відбиток:
у тілі безліч стріл стриміло снігових...
— Де очі, губи де? — Клубок шовкових ниток
лежав на плечах в мене замість голови.
Позаду ж — сніг брудний, недопалки та фанти,
а з урни дим сотавсь, і сунула юрба.
Поскрипували гальма, та бемкали куранти,
і сажа осідала холодна на губах...
І ніби Себастьян, від мук закаменілий,
я навіть жодним м'язом поворушить не міг,
бо стріли холоду впивались глибше в тіло
і зуби розтискав прямий сталевий сніг...
І тицяли усі в мій бік, як на потвору,

яку дотепний скульптор з шамоту сотворив.
І, зойкнувши, збагнув, що в болю — білий колір,
і сажка порошилась чомусь весь час згори...

НА ПЕРЕХОДІ ЧАСУ

Нагірне повітря струмує хвилясто,
струмує зігрітий уявою зір,
і танучий сніг розповзається маслом,
з обличчя сповза личкуватий папір.
В згасанні сумному була осолода,
крізь білість зрадливу просвічував бруд...
Але ж пробивалося світло зісподу
крізь сміття намокле і звалений ґрунт.
І камінь вологий, звільнившись від маски,
мов видихнув глухо: — Скінчилася гра...—
І я зауважив, отямлений вчасно,
що є сподівання в сумних кольорах:
у дранці набряклій, у сірій жердині,
в набряклій землі, у лускатій корі.
Творилася радість майбутня вже пиші,
чинилася зрада внизу та вгорі.
А зір, відрікаючись білого, прагнув
пасититись снігом, вологим, важким...
Шуміло повітря, і пінилась брага,
і землю пороли глибокі струмки.
Зірвавши з лица машкару паперову,
я болем пройнявся, ніби шкіру іздер.
І простір, сфарбований кольором крові,
гарячим, болючим ставав відтепер.

* *
*

Палахкотюче світле тіло
світилося сліпучо-біло,
і крізь ткания й піски ляльні
пеклося солоно мені.
Та рвався сон, і в чорний розтріск
просочувались краплі воску,
просилювавсь тонкий рубок,
у вуха ж засипавсь пісок.
Ой рутній боже, хто ж pomoже
роздерти лушпу, щоб збагнуть,
що форма тіла вже порожня,
що з неї викрапалась ртуть.
А час ні слухом ухопити,
ні втримать зором ні на мить,
все тіло цвяхами пробите,
лише душа палахкотить.
І криж, побитий на суглоби,
в тобі, як прясла у воді.
Слізьми стікає віск жалоби
та накипає в бороді.
Розіп'ятий на власнім кісті,
катований життям вві сні,
ти чув: трави зелене вістря
ворушиться углибині.
Чим більше мук, тим більше світла
і ширша тріщина очей;
віск капає тисячолітній
на пучки, зщеплені ключем.
А полотно ляне, піщане
в пружину збіглось, щоб сповить;
і світло сповиває рани,
затуплюється гостра мить.

РОЗДУМИ

Чи й ти вбираєш так, як з тебе
висмоктує біжучий час
те, що ти взяв в землі та неба?
Чи вдосталь крові напилась
твоя смоктюча п'явка муки?
Чому те, що було до нас, —
на вічній відстані розлуки?
І не наблизити облич,
в пітьмі дзеркал не розпізнати
ні пращурів своїх... Хоч клич не клич...
Бо позостались тільки дати.
Та й то до третього коліна,
а далі — і слідів нема...
Радію — виростає зміна...
А в дзеркалах пітьми — пітьма-а-а...
На перегній... Але ж допоки
триватиме безглуздий чин?
Та витискай з каміння соки,
речовину життя — з хвилин!..
З душі любов'ю засвітися
до сина, матері, сестри...
В свічадо згодом подивися,
чи не змінились кольори?

* *

*

При світлі сумління прозоріє світ,
прозоряться руди, пісок і граніт,
при світлі сумління стає все прозорим:
прозоряться гори, прозориться корінь,
прозориться порох і вежі старі,
і видно крізь мури нічні ліхтарі.

При світлі сумління прозоряться стіни,
тумани прозоряться в полі осіпнім,
і кожен знаходить додому свій шлях
при світлі сумління, як з вирію птах.
При світлі сумління душа кришталіє,
і чорна зажура, мов шибка, світліє.
При світлі сумління зникають і тіні,
і прагне польоту душа й вознесіння
при світлі сумління, при світлі сумління...
При світлі сумління і смерть не страшна,
при світлі його немовля засина,
при світлі сумління безглузда війна,
при світлі його — неможлива вона...
І світ перебарвлює біле цвітіння
при світлі сумління, при світлі сумління;
при світлі сумління і горе не горе,
при світлі сумління людина прозора,—
всі помисли видно їй і чуття,
при світлі сумління світліє життя.
При світлі сумління і слово відверте,
і серце відкрите, любов'ю всецертне.
При світлі сумління кільчиться насіння,
при світлі сумління ясніє любов,
і небо, і землю усю до основ
проймає незримо глибоке проміння —
при світлі сумління, при світлі сумління...

НАДМІР

Яке строкате пір'я в пташки,—
зліта, зірвавши тятиву.
І не соромиться ромашки
метелик, впавши на траву.
І спів співаючи по краплі,
дивуюся: та й щедротратні

озвучені лишневі дні.
Бо й каркання було б достатньо
давпо оглухлому мені.
І кожен овоч, як годинник,
указує на час бджолиний,
на надмір розкошів та барв.
Та, мабуть, вища є причина
цвітіння й буйнування трав.
По цяпці ряска непомітно
взеленює глуху блакить...
Я неспроможен, часе літній,
у межі погляду вмістить
ані кульбаб, ні конюшини:
пух обернувся в насінини,
вже й листя стигло шелестить...
П'ю пахоці по крапельині,
та спраги серця не втолить...
Ось впливла з глибин лілея
і дивиться: а що під нею? —
тремтить щось біле — не збагне...
І прище коло вогняне...
Сплива краса за течією...
Мені б і будяка задосить,
хмільного духу кропиви,
коли б не знать, що срібні коси
зітнуть й волосся з голови.

ТЕПЛО — ХОЛОД

І сніг, і дорога тобі вже не впомку,
непаче й не ти замерзав тут колись.
Лиш листя трухляве та трави пожовклі,
крижинками згадки давно затяглись,
Щільніше зімкнулись набряклі дерева,
низенька кигичка хвилясто летить.

В пожовклій струмливій воді березневій
струмує повільно підземна блакить.
Безодня колише напоєну крону
і, зір викрадаючи, надить в глибінь.
Та чути, як дужо з розверстого лона
усепоглинаюча дише студінь.
І, ніби розширивши власну свідомість,
очима ковзнув, розімкнув небокрай,
нарешті згадавши, що йдеш ти додому,
що пекло — позаду, попереду ж — рай...
Що світло несеш ув очах захмелілих
і подихом грієш прожилки гілок...
Проте що не крок — вичаха твоє тіло
і зір каламутить в'юнкий холодок.
Ступнув і забув і кигичку, й безодню...
Чим ближче до обрію — більше тепла...
Стискається кригою пам'ять холодна,
і білий мороз виступає з чола.

ТОРІШНІЙ ЛИСТОК

Над водою вогняною
тонко стелиться туман,
кружеляє пад тобою
лист торішний, як гаврап.
Позолотою шурхоче,
теплу хвилю наганя,
залетіти в очі хоче,
щоб розвіять фарби дня.
Я віддмухую від себе,
відганяю його пріч,
та немов сучок у небі
вищербивсь — струмує ніч:
луг залито чорнотою
і оббризкано хати,

вікна фарбою густою
палились до сліпоти.
Залітають в них роями
чи метелики, чи сні...
Впливає з річки камінь
на поверхню з глибини —
тихо зяє чорний отвір,
наче вибитий сучок,
з нього духом б'є болотним,
джерелує ночі змрок...
І у тебе отвір в грудях —
з нього вихлина тепло.
І летить наскрізно зірка —
шелестить сухим крилом.

ШЛЯХ

Шлях розкиса на голотечі,
мов хоче кроки розчахнуть,
намулом осідає вечір,
і згущується каламуть.
В глевкій грязюці слід зникає —
позаду дощова стіна;
і ти, немов вигнанець з раю,
все тонеш, не знаходиш дна...
А на обоччі розчепірівсь
у розпачі терновий кущ,
бо світ навколо сірим-сірий...
І став твій погляд невидющ...
Чи, може, очі призвичаїв
до каламуті, пелени,
до падоливної печалі
та до земної глибини...
Аби збагнув сумну оману,
примарність літніх фарб збагнув;

а тіло тоне, поле тане,
свідомість вирина зі сну.
Але в заплющені повіки
стукоче дощик-сіянець...
І не відпустить до скон віку
ноги твоєї путівець.

ДЗЕРКАЛА

На обрії хмари — мов сходи в безкрає,
і очі по них піднялись у zenit,
кого все шукаю, кого видивляю?
І поглядом гострим розколюю лід...
— Ой тату,— уголос боюся покликать,
злипаються губи, та й голос тремтить...
Мандрівка далека, і відстань велика,
вві сні обірвалася сонячна нить...
І збившись з керунку, самотньо блукаю,
засліплений безліччю білих дзеркал,
і сніг, що заікся в долоні на камінь,
як в яму, жбурляє у небо рука.
І сиплеться скло, і небесні осколки
порізали щоки, аж кров виступа,
в легені з повітрям занозяться голки,—
свічада побиті і пустка сліпа...
І хочу тебе з отих скалок зібрати:
ось руки, ось губи, долоня, чоло...
а тільки не можу очей розшукати —
облізла емаль, залишилося скло...
І раптом з пізвідки з'явилася хата,
хоч стіни й зі снігу, шибки — крижані:
ось глиняна миска, і ложка щербата,
іржавий цвяшок, календар на стіні.
Та пам'ять речей, ой тату, зрадлива,
вона забуває поволі й творця,

я тільки вже й бачу, що тінь полохливу,
вона мов сидить на краєчку стільця...
А речі ізсохлись, розсохлась підлога,
і блимає дзеркало сліпо з кутка,
а в ньому відбився окрасць порога,
і двері набрякли, і клямка важка...
І видно ще очі, що дивляться пильно
крізь мене, крізь очі мої вдалечінь,
і видно хмарини, що сунуть повільно,
на люстро біде накидаючи тінь.

БУДЯКИ

Примарні, сухі, прямостійні, незламні,
пробились крізь товщі дощів та снігів...
Як свідчення вічні чи спогади давні,
вичісує вітер насіння з голів.
І літо згорнувши у пам'ять дводільну,
мичкастим корінням вчепившись у ґрунт,
немов нагадали, що всі ми не вільні,
що наше коріння незрима — отут.
Ми голови їм обтипали лозою,
косили, топтали, палили колись,
щоб натяків жодних на рівність з травою,
щоб погляд летючий не падав униз.
Але навздогони карлюччя, як стріли,
щіткасто летіло, занозячись в кров,
і юні тіла навесні зеленіли,
коріння на п'ятах росло що не крок.
На стовбурі тіла хитались розлого
близнючно-однакові три голови:
і важко ставало висмикувать ноги,
що в землю вростали корінням трави.
Одна голова лише сонце і пасла,

а друга ловила очима стежки,
а третя, пазад озираючись в страсі,
дивилась, як слідьма летять карлючки.
Вона, запримітивши лезо лозини,
втискалась у плечі, а ті ж — навпаки,
тяглися угору на шиях зміїних —
пе голови, ні, а важкі будяки.
І джміль застережливо журно кружляє,
сіда попережно на вінчики віч,
проте вже свиськоче лоза гостролеза —
і падають голови, стяті із пліч.

З ДВОХ БОКІВ

Позбудься, камене, камінності своєї,
горбочком стань потульним для ноги,
стань глиною вологою чи глеєм,
і вийди, водо, геть за береги.
Ти, дерево, збуди закостепілість,
продовжся мною чи мене продовж;
душа струмлива розмиває тіло,
що стало широченним, наче дощ...
Життя безмірне ген аж по крайнебо...
Тебе нема... є краплі дощові,
стозірний камінь, дерев'яні ребра,
і куц трави росте на голові.
Ілля-пророк четвериком прокотить,
проломить кригу хмарн копитом,
щоб струмінь світла, перейнявши
ротом,
не міг гукнути: — Люба гіркото! —
Бо всупереч живем того, що знаєм,
навкір недолі, тілові навкір,
і обриси покинутого раю
ще зберігає вилущений зір.

І солодко пливе — сплива хвилина,
і ледь вловимий стався перехід
тебе у камінь, каменя у глину,
а глини — в кістку, як води у лід.
І котиться небесна колісниця,
з западинки витягує горбки;
ти ж проживаєш сном, що тобі сниться,
і сниш життям, непаче навпаки:
там дощ іде, а тут — така багнука...
Там камінь раптом чоловіком став:
там він лежить, а тут у небо стука,
і в голосі лунає камньота:
— О пр-роч-чинись скор-ріше, бр-рам-мо
фор-рми! —

Тут він кричить, а там як занімів...
Тут світло так, а там так чорно-чорно...
Проте де «тут», де «там» — не зрозуміть!
Зміст кам'яний іде в тіла уперто,
бо дерево крізь ребра проросло.
По цей бік крона, корінь — збоку смерті,
по цей бік гілка, а по той — крило.

* *
*

Вже смеркла вода. І дерева глибокі
верхів'ями нурились в прірву німу,
мов лійка, округлене широко око
несито і тихо смоктало пітьму.
Всередину зір затягнув і хмарину,
і крижня, і верби, й примарну сову,
і, ніби яйце, тонкостінну хатину,
і цяточку світла — рухливу, живу...
І коні вороні втяглись і пропали,
летюча роса, і застигли листки...

Безболісно ніч у мій зір западала,
лиш світло колосося, мов устюки...
Ізвідки воно? І чому воно гостре?
І зерна які у його колоску?
І душу аж ріже освітлений простір
так, ніби набрав повні очі піску.

ПРИ МІСЯЦІ

Все скрадене, розрівняне, сріблясте
принаджує, мов куряву, припасти,
дочасно зааніміти, сріблом стать,
яке позначить місячна печать.

Чи ж буде так: рівнинна рівнота,
і нікому цей простір запитать
про суть краси тонкої, наче плівка,
про сухоцвіт, де не буває бджілка,
про чисту воду, мертву, як кришталь,
про срібний світ, якого вже не жаль.

Хіба ж то сон, як все заціпеніло?
Страх крейдою підводить стіни біло.
І цілу ніч дзвенить голодна пилка
про те, що вік — сніжинка-однокрилка.

* *
*
*
*

Понаджені летять на теплівщину,
відмахуючи обрїй хилиткий:
і що не мах, то далі батьківщина,
і що не птах, то крик на всі боки.
І назирцем махає наодлуці

якась пташина круглими крильми,
маліючи, кругліючи в розпуці,
в сполуці з білим подихом зими.
І що не помах, то повітря рідша,
крутіша піднебесна кривизна,
і пада пір'я щедро, ще щедріше —
яка страшна під серцем глибина!
Як холодно летіти поворітьма
і простір цей вимахувати з крил,
коли твоя маандрівка кругосвітня,
та зграю наздогнать бракує сил.

* *
*

Повертаюсь і я. І ніхто не затрима.
Озирається світ на моє вороття:
рівнозначне скресанню — воно ледве зрима,
додається саги — прибуває пиття.
Покрапли... похвилишно, поп'ядно вертаюсь,
важча крок, проте легшає плоть щодоби,
і сідає на мене жовтобрюшок зграя,
і чіпляє лопух реп'яшків для сівби...
Степ налип і обтяжує стопи,
чорний куряви стовп вироста на плечі,
до джерел повертаюсь, ламаючи опір,
і встромляю у них я дзвенючі ключі.
Розверзається світ, і в розломі зіяє
свердловина гудюча, що всмоктує час.
Невагомий вже я — оболонка прозора злітає
у продухвину круглу, де сонце висвітлює нас.

ПРИ СВІТЛІ СЕРЦЯ

* *
*

Прозрівши в любові, із сувертка ночі
читали ми сни нереально-пророчі:
змивала пітьма з нас всі барви й відтінки,
ставало життя наче чиста сторінка...
Вірніше, був луг — ми ховались у травах...
Ішли косарі слідкома, ніби лава;
і коси, шукаючи нашу криївку,
сичали, вганяючись в чисту сторінку...
Ішли косарі, і вузилось коло,
лишалася латочка лугу, навколо ж
так голо було, що я в тебе сховався.
Опуклилось лоно твоє — зав'язався
в тобі... І крізь тебе дивився на світ...
Вони ж оточили тебе і похмуро
підносили коси, щоб в лоно занурить...
І скрик мій зірватись хотів з твоїх вуст,
та ти посміхнулась — і я задихнувся...
Розплющивсь. Дививсь — у кутку твоя тінь...
не чорна, а біла... не тінь, а... білінь.
І жало коси виповзало з кутка,
і кісся стискала кістлява рука...
Хотів усміхнутись, та губи у страсі
спотворила раптом жахлива гримаса.
Напевне, то місяць так гостро світив,
і я запитав лиш: «Любово, це ти?»

* *
*

Блакитне додалося до блакитного
і засмутилося —
пригадалось літо,
мов протяжний поклик.
Ти — на піску!
А погляд закороткий,
щоб тебе торкнулись...
Та що слова?
Я розповім руками
про жалі минуці, немов сліпець.
Хай розповідь недовга,
мов отрути шлях до серця, люба...
Життєву рану я губами стисну,
щоб сіль не сипалась
і час не запікався.
Я йшов на десять літ попереду,
щоб вивихнуту душу привчить до муки,
бодем призвичаїть.
І наповнить очі не далечінню,
а зеленим світом...
І озирнувся — ти слідком ступала,
печальноока,
і співала «гулі»...
О невсищуца муко!
Я шкребу долоні —
та виступають плями
твого тепла, присутності твоєї.
А до мого зору додався твій,
а слово ввійшло в слово
і зааніміло,
чуєш?!

* *
*

Шпувало море, шум шумелий
розповивавсь у ширину.
І випивали з пас джерела
сипку важку речовину.
У глибину землі й блакиті
час виструмовував із нас.
Кров залишалася на ситах,
що закипала вже не раз.
А ми, мов рінь, на жорнах терті,
поволі меншали щодня, —
на власний вік, на зріст зіперті,
на стяту велеч, як стерпя...
Коса гребінчаста чесала
і пам волоссячко ляне,
і ми від доторків металу
щось чули в тілі крижане.
Так, ніби зменшилося крові,
що старшою була за нас,
і почорнілий гнотик слова
в допалених губах погас.
І тінь окапинами всякла
в мульткий під п'ятами пісок,
і нам самих собі забракло:
подовшав берег — зменшивсь крок.
А понад нами й поїд нами
ходили тіні-двійники,
а по піску тяглися плями,
розтерті в порох ріняки...

* *
*

В зіниці зневірені, сестро-любове,
вп'ялись колоски чи луската полова:
не бачу тебе, хоч крізь тебе дивлюся;
минається літо, і я проминуся...
Руками, губами, словами-медами...
Зостанеться світлом пропалена пляма,
провал — у безтямі, та вирва — в стіні,
в побитих зіницях — заскалки дрібні...
Нічого, любове, минається й світ,
заскалки розтануть колись, наче лід,
і душу омиють, підсиливши зір...
О сестро-любове, ні слову не вір! —
назустріч долоням полова летить,
а скалки холонуть, і погляд болить:
крізь тебе я бачу обличчя бліде...
Нічого... Нікого... Ніколи... Ніде...

* *
*

Мене цієї ночі вмерло так багато,
так, ніби мову я раптово втратив,
забув усі імення та слова,
а на обличчі виросла трава.
Мені приснилось те, що було явним:
ти була з іншим у моєму травні,
ім'ям чужим ти кликала мене,
і дерево дзвеніло крижане,
і сипавсь іній замість пелюсток,
і видно було хід твоїх думок:
сама про себе, про утіху й хіть...
Та до пуття не міг я зрозуміть,

навіщо стільки світла на ту зраду?
Аби було видніше, куди падають?..
І шкло віконне падало на брук,
яким ти сажу вишкребла із рук...
Я склянками підосви собі зранив,
і тіль липуча витікала з п'ят...
Я бачив світло, що точилось в камінь
і било в очі, щоб не бачив втрат...
То ти із мене витекла смолою,
і бите скло тріщало під п'ятою...

* *
*

Л. Талалаю

Тривалість буднів та нудьгу
переживаю перемстиво...
Іржу зішкрябавши із губ,
всміхаюсь металеву, криво,
бо й цвяха прямо не забив —
життя ізкособочив,
тих відцуравсь, кого любив,
літа мов перескочив;
на цьому березі стою,
де дерева безлисті,
а жив потойбіч, як в раю,
сумлінно і пречисто...
У промені, в проміжку днів,
між паузами в часі
я жив, і вічність розумів,
і братом був комасі...
Камінчик стійкості навчав,
траву ж — терпінню й мови,
води набравши в рот, мовчав —

життя було медовим...
Хребет під дерево рівняв,
простерши в небо руки.
Хто мені пам'ять розірвав,
хто обірвав сполуки?
Бог гніву? А чи власний чин,
коли волів збагнути,
чому раюю я один,
і ким навік забутий?
Нарешті був почутий клич —
і я ребра позбувся...
— Хоч жил мені тепер не смич! —
Найменню тісно в вусі...
— Поділений, самітен знов,—
стою по цей бік літа,
де стала мідним дротом кров
і жил не розігріти.
І твердне усмішка крива,
відбивши думку гнуту,
і покривилися слова,
аби не міг гукнути
ні спогаду, ні двійника...
З ребра не сотворити
тебе, суття... І рве рука
отвердлий рот сердито...

ЗАЙВИНА

Зливаються лінії, сходяться плями;
твое віддзеркалення в тебе ввійшло:
злилися очима, зійшлися губами,
та виявив зайвим щербате крило.
У воду замислено довго дивився,
неначе причину в глибинах шукав:
в порожньому дзеркалі й іскра не зблисне,

відтята водою, холоне рука.
Часу струмування хіба роз'єднати? —
суцільність і плинність життя й течії...
Виходить, що й ти був колись же крилатим,
та де обламалися крила твої?
Але ж ти не бачив як слід і відбитку,
бо все задивлявсь на обличчя сумне...
А час виторочував сонячну нитку —
в тобі позосталося тільки земне.
Узявши крило, як метелку широку,
тулив ти безглуздо його до плеча...
Котилася ніч широчезним потоком,
і тихо пісок осідав на плечах...
І бачене все в дивний витвір злилося:
тут губи... І очі... знайомі й... чужі...
Стяглися всі лінії, ніби волосся,
і плями зійшлися у півку іржі.

СТОВПИ

А що ж в минулому? Що там?
Безклопітно чи можна жити?
Якщо нам зраджують літа,
а пам'ять як вода несити.
Навіщо прагнуть повизни?
Щоб те приспати, це затерти?
Раптово круто озирнись,
побачиш порожницю сперту...
Але ж, але ж... і дуб звідтіль,
і гори, і скупа крипиця —
в ній не вода ряхтить, а сіль
і мед застиг солонолиций.
Життя обернене й назад,
і звідусюди видно нині,
то — соляні стовпи стоять

по позаобрійній долині...
Гукнеш: — Лю-бо-ве! —
порохно
розсиплеться, мов хмара біла...
Не клич того, що вже давно
було, аби не розлетілось.
Печаллю об'єднай, скріпи
життям кристалики солоні...
Попереду куриться пил,
і білі височать колони...

КОЖНА МИТЬ

Як холодно в небесній висоті,
і птахів перельоти золоті
нам кажуть шлях, аби і зір підносивсь
і падав згодом із зими
у осінь...
Печальний ключ, затнувшись у леті,
понизив погляд, бо і сам поник,
метелками сухого очерету
з очей був зметений. І тільки мідний крик
стирчав оклично в небі благовіснім,
і круто повернувся мій язик,
аби сказати: — Що зримає, то не дійсне!
Бо десь не гасне ряхтяна звіздиця.
І мати — десь, і ти, любове, — десь!
В лусці лискучій море, мабуть, сниться,
і птахотіні, гинучі з очесь...
Бо там, в мені, в родовищі, в нічому
зерно заїдвіконне прироста,
і мати зранку проклинає втому,
знімаючи снідявого гнота...
Обід зготує, та не буде їсти,
гостей глухих гукаючи щодня...

І день присяде, наче тісто в діжці,
та вийде з порожнечі вся рідня
і так обступить, так обсяде колом,
що тісно стане і забракне слів;
і скаже наймізинному: — Миколо!
Пряженю їж, з дороги ж — зголоднів...—
Ще довго не вщухатиме розмова,
собі відповідаючи за всіх,
враз задріма, аби, збудившись знову,
дивитися печально на поріг...
...І ти, незрима, так в мені присутня,
моя любове, як саме життя,
що кожна згадка — спогад про майбутнє,
а кожна мить — піщинка забуття...

КОЛИСКОВА

Озираюся: день стертий з пам'яті... Чисто...
І стискається тіло, і нуриться в ніч.
Страх мов шашіль в тобі. Голос стиснувся.
Випрядається певність, світло котиться пріч.
І нема опертя: вовківня та провали,
западаєш в пільму... А чи виринеш? Ні!
І по щілинах тонко ворущаться жала —
чути дотики їхні скупі, крижані.
Лише слух тебе й в'яже зі світом примарним.
Чути голос — та чий: трав'яний, кам'яний?
Він поволі зростав, обсипався почварно;
голос стиснутий раптом вуста прочинив,
і само по собі з мене вирвалось слово:
— О життя! — і завмер. Та ще ширшим став слух.
— О життя! — я гукнув і прислухався знову...
— О життя! — я кричав, поки голос не стух.
І вже шепітно губи те слово ліпили

з порожнечі, з імли, сльозяної роши...
А у відповідь чув голос пеньки безсилий:
— Сину, си, сишу, си, си, си, си...—
І крізь соп мені чути було коліскову,
пеньчин голос і страх, і хворобу приспав,
і прокинувся — відкрилась сторінка ранкова,
і я голосом «Ма-мо» на ній написав...

СЛІДИ НА ПІСКУ

Цикл

I

Малиновий лікер і сутінь малинова...
І є лише «тепер» на всю світобудову.
Є ти, та є пісок, та хвиля крутогнута,
малиновий ковток — і все, усе забуто...
В легенях зберегти б той солод муки й болю,
спинить життєвий триб й не жити вже ніколи...
Бо далі, далі — нуд, а дні як припиначки,
бо там — жадливий ґрунт, бо там лиш жар
гарячки.

Бо там... Навіщо нам в ту шпарку зазирати...
Весь солод пополам: життя ж лише почате...
Поча... печа... прича... О часечко-кричайко!
Оточує нас час неначе обичайка,
викруглюють уста і скрик, і вінця склянки,
довкола — круглота, всередині — дуплянки...
І хлюпіт звідусіль, і слух гне хвиля круто,
виходить з тіла хміль, із горла — гострокутно...
Та ще б один ковток — хай смертю біль виходить...
Зариємо в пісок взуття своє і одяг.
Нагі ми, світе, глянь... нагі і многогрішні,
зрива всевладна длань з нас сповиття торішні...

Суровий вирок твій, та справедлива воля,
солодкий цей напій, гірким-гірка недоля:
жить в часі, а за ним лиш зберігати спогад
і про рожевий дим, і про... Але про кого?..

II. Тінь

Від голосу відлуння залишилось,
від тіла у западині — смола...
На дні раптово тінь заворушилась
і, мов дитина, — руки простягла.
І нагадала давнє, перебуле:
пливучу греблю, теплий верболіз, —
і вихиталось, наче лин з намулу,
обличчя й очі, повні чорних сліз...
І пам'ять ніби збільшила всі риси:
кирпатий ніс, і вицукле чоло,
і губи, як покривджені, обвисли,
одна брова... а вії не було...
Чие воно, печально-безіменне?
Чие воно, примулене на дні?
Чому воно оберпене до мене?
Вуста німі, а очі — голосні...
Хиталася на нитці порошипа,
і тріскалось обличчя, мов кора...
Тінь простягає руки, як дитина,
благаючи, щоб я її забрав.

III. Ще один день...

Постаршав я на день, а зменшився на тебе;
утоми додалось, і зменшилось снаги.
Пускаю погляд свій байдуже за крайнебо,
пемов зійшлись мої життєві береги.
І ні струмка на дні — потріскана муляка,
і ряскою луска, і жабуриччя жмут...

Розтер у пучках мул, і порохом заплакав,
і викресав вогонь з-під нігтів на той трут.
І мотузяний дим гойднувся над головою,
та усмішку твою побачив я сумну:
верталась ти назад високою водою,
я нурився ізнов у повінь крижану.
Перед очима йшла у мерехтінні ряска,
хиталась жовта твань і снулі щупаки...
І я хотів гукнуть: — Не йди, не йди, будь ласка! —
та губи затягнув шовковий шар луски.
Угору піднялась лушпайкою копійка,
і срібний дзвін слідком поплив... подаленів,
і лялалась, лялалась ніч у очі, наче в лійку,
і осідав намул у грудях в глибині...

IV

Губами втану, пучками впечуся
в штьму сліпучу, в гріхоту святу,
розпорошуся шепотом у вусі,
перекруглію в краплю золоту.
Отак би й закипів, наче живиця
в сосновій дошці, в тесаній труні, —
як тисне стеля, і мені не спиться,
бо так багато тебе у мені,
що я виходжу аж за власні межі —
бо неспроможен всю тебе вмістити,
і язики нестерпної пожежі
знялись у грудях, і душа болить...
І не збагнувши усього безглуздя,
я лестощами тішу давній слух.
А ти в свідомість, мов сокира, вгрузла,
і мою пам'ять розщепив обух.
Я холод чую і підступність долі,
що так приймає радісно метал —
ество моє давно перехололо,

ізвувилась до дощок самота.
Так звувилась, що вже й мене немає,
і теше маятник: «Це ти! Це ти! Це ти!»
В мені одна — безпам'ятна, безкрая, —
хоч іскрою, благаю, засвітись...

V. Піцундський меридіан

Все зміщено — і простір цей, і час,
усе перефарбовано блакиттю:
за себе проживаю я ще раз,
із холодів крохмальних розповитий.

Посутенілий пролітає ключ,
немов ляга на очі павутина,
і обрійний на голові обруч
печально дзеленькоче безпричинно,

так, ніби пам'ять стримує сипку,
крізь отвір цей просилюючи тіло,
і виступа на обрійнім вінку
гірка присутність — сіль червоно-біла...

Ловлю повітря — в жменях камінці,
ловлю повітря, та пісок в легенях...
І пух кульбаби у губах зацвів,
і погляд бризкав полум'ям зеленим.

Цим часозміщенням ошукою себе,
утіху кличу, прагнучи омани,
і піднімаю очі до небес,
аби тебе нагледіть, непов'янну...

Усе переінакшилось давно,
і спогад — ніби дерен на могилі.

І простір весь всотався у вікно,
і сіль крізь сутінь густо проступила...

І я тебе угледів — боже мій! —
у закутку, мов яблуко торішне,
та видихався солод всіх надій,
і дов'явало тіло многогрішне...

Рука тремтіла — цукор розсипавсь,
у пучки вже не пікся чай гарячий,
і сіллю виступав на скронях час,
і сіль хтось сипав у вікно незряче...

І ти в мені відлуннячком гірким
на мить засолодилась, відлунила...
О світку лю!.. люби нас, не покинь,
хоч кожен день — то соляна могила...

VI. Іржа

В твоїх очах я скривлений та гнучий...
Та чим я можу свідчить проти тих,
хто, мов штиря, гнув на всі боки люто
мене в тобі... Прости мені, прости...

І моє ймення, гнуче язиками,
зіржавіло — зігнулась ти й сама...
Обценьки губ розклацались над нами...
— Ой, відпустіть! Душа ж уже піма...

Зіржавівши, я випаду із тебе,
уже іржа уїлась у кістки:
це ти в мені знов приросла до ребер,
рамено прикипіло до руки...

Рвись, відхиляйся, кістка дерев'яна,
і що той біль? — іржавиться, мов цвях...

Бо ти в мені — одна суцільна рана,
іржа від тебе в мене на губах.

І в кожне око цілиться іржаво
і непохибно катівний гвіздок,
щоб вбить зіниці — полум'ям кривавим
ти витечеш із двох очниць-дірок...

VII

Ой як повільно осідає сажа
і моститься у кублиці вогонь —
він, безсловесний, правду нам розкаже,
ще й вичитає долю із долонь.

І кривда, наче виразка, присохне,
і сум обляже, і заграє мідь;
суботнім шляхом, чуєш, віз торохнув,—
ти на торги недільні швидше їдь!

Доволі матимеш і виторгу, і зиску,
а я ж лідзавську гіркоту доп'ю,
і розгойдаю пацху, як колиску,
і вимовчу усю ганьбу свою...

Так, я — жебрак, але зискую з неба,
а за душею в мене — тільки ти...
І прикипіла сажею ганеба,
і не зішкрябать з серця чорноти.

Дивлюсь на шлях — дим виїдає очі,
твое обличчя тане, наче лід,
сльоза світліє чистим непороччям,
і круто солиться у ній весь білий світ...

І буде довго-довго нам упомку
у плетеному товсто курені

і те вино, що при вогні прижовкло,
і жовта мамалига в казані.

Все з відстані згадається, мов свято,—
якщо не вийде із очей туман,—
і кривди скрик, і сльози при багатті,
і кашовар на ймення Аміран.

НА ГОЙДАЛЦІ

Я ще в зимі, а ти вже в літі...
Мов переважуєм на світі
одне одного.
Чи то сніги, а чи суцвіття
вкрили дорогу?

Вода наполовину з льодом
вуста тобі до крику зводить,
але ти п'єш...
В моєму кухлику па споді
крижина теж...

Дощі твої летять, як стріли,
та моїх вишгородів білих
їм не сягнуть...
А мої білі заметілі
в краї твої повзуть, повзуть...

Життя цікаве і високе,
мов головою вниз завис.
І нам на гойдалці допоки
злітати в небо — падать вниз?

Їров то ударить, то відхлине,
то в жар укине, то в мороз;

життя — суцільна хитанина:
хтось переважає когось...

Літа ж свої не переважиш.
Вони потягнуть нас обох
донизу, люба... Що ти кажеш?
— Що злетимо, як «ой», як «ох»...

* * *

Я йду у час, а ти йдеш в позачасся
з лукавим зблиском краплених очей.
Ну як тобі в минувшині прекрасній?
Не тісно? Ні? І докір не пече?
За кущ трави чіпляюся руками,
аби пісок струмуючий не зніс.
Потужний плин, хоча на шиї камінь,
і рясно черепашками обріс...
Несе, несе, і я за все хапаюсь:
за спогади, за снігу ланцюжок —
па ньому, наче гирка, я хитаюсь,
та сиплеться з годинника пісок...
Порошить очі, засипає горло
і гембелем зсередини струже;
потужний струм — перед очима чорно...
І чорно у минувшині — невже?
Тому ми й розминулись, що безвічне
не рушене ні спогадом, ні сном...
О де ж твої долоні перестрічні,
невже й вони присипані піском?

ВОГОНЬ

Дивлюся на вогонь, як полум'я струмує,
по вигинах своїх він настрій мій формує:
сюди-туди хить-хить,
назад — вперед, угору,
горить душа, горить,
і полум'я — прозоре...
Хвилястий, як вода,
приплив-відплив у тілі,
і лущить ся слюда
у горлі обвуглілім:
— О люба, лебедій
хвилястим плином ліній,
випалюється лій
з долоней — білих лілій...
Оплавлюється скло,
і тане роговиця,
і світла натекло
у очі, мов живиці.
— О пагубо, палка,
пекельна полум'яність,
вуглина випіка
вже й спогади останні...
Обвуглений, у ніч
впаду, як головошка,—
не згасне на мені
вогню твого мережка.

СТРЕМЛІННЯ

Я так тягнусь до тебе
що стогін може лише мислитись
наче криничка в лузі —
незауважений ніким

сам у собі й для неба
ти ж — в кожній крапці зримості
і слух скасовано задля стремління
туди до зглиблення
там де і «є» і де «немає»
ой розчинитись пучками губами
і втанути зомлінням в тебе
павіщо зір павіщо слух та мова
остання крапля розуму
задля благання — гасне
ти — всеприймаюча — потульно-незабута
твердим у плинне
схлипом ойкнуть в сутінь
щоб волокном шовковим
пройти і поснувати жили
й не визирати із твоїх очей
своїми —
а через тебе бачити себе
а через «ти» — єдине

СПОКУСА

Чи йде тобі із рук та круглість первородна,
що чиста помислом освяченого лона,
де квітнуть квітові до осені глибокої
і гускнуть медові, настоящим на спокої.
Гарячі яблука — зсередини — від спілля
червоно сплакали у сутінне замшілля,
та їх ізнов чомусь долоня проминула,
так, як мина своїх дітей зозуля:
минаючи, питає, де пташата?
Тобі одне — всі сторони гукати,
розмотувати злежані клубки,
на сито сіять-просівать піски:
де заподілись всі чоловіки?

Земля нерушена — суцільний переліг,
сіллю затрушене реміняччя доріг,
на суходереві не змій — звичайний ворон,
суцвіттям з терену

клич віється угору.

Журливо так...

І сонях саморослий

шукає затишку — пасіння ж дозріва, —
і крик його, не висловлений досі,
заплівся жовто у твої слова...

Що то за край, де простору в три кроки,
де тісно так що звуку, що лупі,
і зветься медом стримуваній спокій,
такий привабний, певно, сатапі.

А хтивість та, а спорожнілість лона,
а гріх, розгрішений самотністю вдови,
а круглість яблук — ой, яка ж солона —
піднось долоні і хутчій лови
ті яблука...

Ось тобі стовп, змережений під змія,
зневаж усім, що в спадках навіки;
ще день минув — о радуйся, Маріє! —
кислиця пада зразу в дві руки.

ВЕЧІР... НІЧ...

Далечінь від світла тиха,
спокій з півночі тече...

Куц ліщини ледве дихав —
кидав краплі на плече...

Я стояв лицем на південь,
очі в темряві купав.

Слухав: Віз Чумацький їде —
сіль по небу розсипа...

Здалеку тебе торкаю,

мокрі руки подаю...
В очі світло натікає —
душу висвітлить твою...
Обертаючи за плечі,
бачу: у очах туман...
В мене ніч. А в тебе — вечір...
В тебе й сіль для моїх ран...

* *
*

Не торопко і не тягуче прокручується середа,
і спрага не така пекуча, не п'ється навхильці вода...
Мов перейнявся іншим часом, і спрагу іншу

перейняв,
і пристрасті лихі пригасли, у поле відпустив коня...
З височини свого тіла побачив ближчу далечінь:
десь там позаду — понеділок, а ген — день світлих
воскресінь.

Ти ж посередині неначе: початки видно і кінці,
мов сам себе з двох боків бачиш: стоїш гнуздечкою
в руці.

Щось бубониш під ніс гугняво,
щось нерозбірливе верзеш
про подвиги, звитягу й славу,
про бите поле, що без меж...
А з себе глянув — ліс, яруги,
полин, рілля, стерня, скирти...
Квадратний обрій, а не круглий,
і душу рвеш об ті кути...

* *
*

Крізь сизу вологість рожевий звістується колір,
і час проступає майбутній крізь сніг,
і холодом теплим крижина долоню прозорить,
аби приховать від зими ти нічого не зміг.

І піснею півень уже відзначає переміни,
і слово «надія» злютоване з словом «весна»,
і жінка вагітна, розвівши схололі коліна,
у себе свій зір оберта — на очах пелена...

А бачить вона серцевинне, далеке,
що руку округлює, болем кущиться у ній,
зраховані дні наперед чорногрекі,
і горло холодять журливі пісні.

У скрипові хвіртки, в хитальному ритмові саду
вчувався єдиний запліднений ритм,
і голос, мов ртуть, піднімаючись, падав:

— Солодкості втіх не минуть гіркоти... —

Долоня волога — викрапає з неї останнє,
розтоплює кров захолону і кригу, і біль.

Тривалість життя безсумнівна, і зайве питання:

— Ким буде? Як мислиш прийдеш собі? —

Вона перемовчить, і долю майбутню відсуне,
і світлом хлюпне на полотна шумкі...

Сповитки та льолі, кольчуги й медалі латунні, —
щити ненадійні, бо межі у долі чіткі.

Вони мов линовища, — тіло із них виповзає,
щоб вичахнуть швидко чи кров'ю спливати.

Ворушаться губи, і крик на губах проступає:

— Дитино, не слухай! немає в житті гіркоти! —

Крізь білість вогонь проступає на лицах, —
бо він був у тілі іще до появи очей.

Щоб час розтопить! О спасенна блуднице!

З долоні твоєї і крига, і світло тече!

ТРИБКИ

Крайнеба догора. І простір посвятився
з упевненості дня у сутінь полохку;
умовкли всі трибки — годинник зупинився...
І раптом я відчув, що тону у піску...
Немов би справжній час пробивсь ключем
зісподу,
забувся циферблат, затерлося число;
та сипавсь мертвий час струмком піщано в воду,
щоб мулом затягти життєве джерело.
Вже на зубах скрипів і осідав на віях,
немов піднявся ґрунт і вся озимина
коріння підняла — мичкастий степ чорнів,
і вже не відрізнити вівці від валуна.
Трибки скрипили день, та з пороху, з округини
складалося життя у цілість преживу:
в розчинених тілах вже воскресали душі,
і світлоносний зміст вкладався у кожен звук:
— Живи! Живі усі, хто вмер і хто загинув!
Хто з голоду зійшов, хто сам занастивсь!
Збиралося життя краплина по краплині,
зникали зморшки, біль, в очах вогонь світивсь.
І мати молода несла в подолі сливи,
і батько молодий траву густу косив,
я ж — з яблуні дививсь на білий світ щасливо
і розумів усі пташині голоси:
жовтобрюшки, дрозди, кропив'янки та слунки
хвалили вічний день, благословляли час,
я ж губи розмикав — слова котились лунко;
світився неньчин сміх, і батько посміхавсь...
...Куди ж ішла земля, навіщо оберталась?
Минулим від життя, майбутнім до живих,
небесний механізм мав лиш позірну сталість,
бо все перетирав на жорнах крем'яних.
З-під борошняних брил, ніби вода з-під криги,

світвся час живий і закипав в ключі...
Крізь сон глухий я чув — дверима хтось торига,
та лячно відчинять було їх уночі.
Босоніж — по ножах — по крижаній долівці
ступав і наслухав: дух темний двері рве,
і тіні на стіні читав, як на сторінці:
— Взаємно віддзеркалено.— У мертвому — живе...
Годинник цокав лунко, і тонко сипавсь спокій,
все швидше обертались заведені трибки.
І, нурячись в піски сипучі та глибокі,
єдино покладався на двері та замки...
Та стіни й мури що?! коли життєві строки
покладені всьому — гримлять маховики...
А вранці чую крик, очей же не розплющу,
і вітер дме грудневий, крижаний;
і цокають трибки все дужче, дужче, дужче,
я знав, що їх ніколи мені не зупинить.

КВИТИ

Прихиляється небо, аби бачити птахів летючих,
очищаються води, щоб ми бачили нашу минучість.
Опадають листки, щоб проплинність ще раз

нагадати.

І туманиться зір, і золотяться всі наші втрати.
Забагато щедрот: сліпнуть очі, згорають легені,
і від солоду рот на дупло вигорав щоденно:
невтоленним єси ти, життя солоденне,
переповнивсь стільник — мед аж скрапує з клена.
Навіть важко ступнуть, щоб не скоїти шкоди:
під подошвами — ртуть, дзеркала — а не води,
перла, лали, агати — ой які ж пребагаті!
Відшкодуються збитки — ще буде розплата...
Скарбівничий — скупар: не додасть, а відніме,
забере крові жар, та ще й голос відніме.

І зостанешся ти, як старчук, при ціпкові...
в жилах — сіль замість крові...
Будь же щедрим, дивак, і уклад не порушуй,
розквітаєшся й ти — маєш душу...

«НЕ-БУДЕ...»

Був час. І на світі мене не було...
Годинник цокоче: «Не-буде!..»
І било у губи студене живло,
тепер — тільки камінь у груди.
І дуб височів непохитно — був час,
та навіть пенька вже немає,
і образ коханої першої згас,
останньої також згасає...
І кваплюся жити, бо часу нема,
токоче годинник: «Не-буде!..»
Я стрілки зірвав і трибки поламав,
щоб рух зупинити в нікуди.
Та вдарила в скроні розмірена кров,
чи, може, відлуння «Не-буде!..»,
чи, може, то камінь застукав ізнов
у грудях, у грудях, у грудях...

РАНА — ЖИТТЯ

Цілителю, гоїтелю великий!
Не вигоїти смутку навіть криком...
Немов роздмухано вітрами скирту дроту —
вона летить розвихрено навпроти:
за мить у тіло вп'ється жовте списся...
Як звуку зміст, так страхи уляглися
у образи, і чути гостроту
на відстані — нестерпно — на льоту...

Та й чи доцільна вся твоя цільба,
якщо найглибша рана — у губах?
Стулю їх міцно, щоб мовчати знов,
таж білий холод вглибився у кров,
розрісся в жилах, вглибивсь у сурелі...
А ти мені даруєш дні веселі,
судвіттям тішиш, жаром пелюсток
і тулиш подорожника листок
до здряпин, що на п'ятах, але ж рана —
саме життя, уся його омана.
І тану пучками... і поникаю зором,
у тілі власному мені давно просторо,
немов не в себе трапив уві сні,—
доручення виконую сумні,
чужим життям живу у іншим часі...
Зпетямившись, хапаюся у страсі
за соломинку вітру, як за спис,
і згадую, що жив же я колись
життям своїм, і не ятрилась рана,
і житній вітер долинав із лану,
і відкривавсь широкий світ з коня,
що вище себе був тебе підняв,
щоб голосом зеленим з висоти
хвалу природі міг воздати ти.
...Та голос горошинкою з стручка
вилущується: — Світоньку, яка
це мука — бути не собою!
Не вигоїти рапи часової...

* *
*

Лиш ланець розірвав —
в руках відро дудніє...
Життя розмарнував —

і погасив надії.
Лиш світить глибина
джерельно, непогасно;
та погляд, мов струна,
обірваий доточно.
Чим спрагу доточить,
щоб зачерпнуть краплину?
Глухе відро кричить:
— Це ти вернувся, сину?! —
На цямрини грудьми
лягаю — голос бачу:
він ріжеться з пітьми
склом битим та гарячим,
до крові ранить слух —
і пам'ять розтинає.
Порвавсь не ланець — круг:
безглузда прірва зяє.
Зір не відновить рис,
уява не відтворить
того, чим жив колись:
минуле не прозоре.
Чим погляд доточить,
щоб зазирнуть в прожите?
І зруб уже кричить
розпачливо й сердито:
— Гей, дурню, відступись,
бо глибина поглине! —
І голос: — Не дивись
униз ніколи, сину!!!
Бо там, на глибині,
все, що було до тебе:
сокири крем'яні,
і вежі, вищі неба,
залізо, бронза, мідь,
списи, сулими, роги...
З колодязя ж століть

не зачерпнеш нічого...
Земля — біжучий час
висмоктує до миті.
Лежить там стільки нас,
скільки й стоїть на світі.
Лиш в очі не хапай
ні сутіні, ні стужі,
недоля йде сліпа,
веде через калюжі.
За дном — ще інше дно,
і ями — як століття.
Все, що було давно,
стає одноманіттям.
Що прагненням реклось,
землицею збулося...—
Час битий, наче скло,
луна одноголоссям:
— Коловорот не руш!
Ущерть наповнюйсь світом!
І навіть із калюж
черпай лиш «аква віту»!

НИТКА

Одна — на стільки літ!
Один, та я не знаю...
Зав'язується світ —
і пі кінця ні краю
протяжності його,
і вузол цей єдиний,
єдиний в нас глагол —
єднальний, серцевинний.
І в судний день скажу
його я перед богом,
виштовхуючи ржу

із горла храмового.
Пощо мені кривить
душею та словами,
якщо урвалась нить,
ізукана губами.
Розкручуй навпаки
ту жилу конопляну
і на свої клубки
змотай судьбу урвану...
Там стільки вже кінців
і вузол на вузлові.
А нитка у руці
сучеться й рветься знову...
І слово, ні, слівце,
як горобець зі стріхи,
викурхує кінцем
обірваного сміху...

КРАЩЕ СИНИЦЯ В РУКАХ

Все зсунулось до глузду, до основ,
і оголилась глибина кринична...
А з твоїх пучок капа тепер кров,
хоч ще учора сік точивсь суничний.
Безглуздий рух вперед по площині,
по шклі води, по струнах металевих...
День скаламутивсь, аркуш почорнів,
і чорний хтось процокав на коневі.
І чорне листя, звихрене слідком,
з дерев зірвавшись, полетіло роєм...
І біжимо ми зірваєм містком
щодоуху... але врізнобіч обоє...
— Що сталося? — та вітер мову рве,
а з берегів відлуння: — Стало... стало...—
То драним горлом крикнув журавель,
якого ти в руках своїх тримала...

ВИХІД

Твій подих пронозить мене, наче воду у склянці,—
хитається розум, вдихаються сльози в нестямці.

Яка коловерть — коливання зелини дрібної,—
невипита смерть нахолола в напої.

Життя недожите — пиття недопите з тобою!

Журбою розведена радість, як сажа водою.

— Не треба мені, ну не треба нічого! —

Впираються в землю хрести одноногі —

над ними лежать рушники зозулясті,

під ними лежать черепа щелепасті,

за ними і зими, і злами, і злети, і зриви,

під ними провали, обриви...

Сльозами рясними окроплено стьожку дороги...

Без тебе не треба, їй-богу, нічого, нічого...

Безглузде життя не з тобою, як камінь на ноги...

Сміється пожухлий листок і затулює рота,

аби не проллялась у слові блукаюча в жилах

скорбота.

— Не хочу печалі,— кричально розпечені очі

пикали води, щоб зору вернуть непороччя.

Та з подихом холод ввіходить,

вистуджує плоть діркувату,

і що не прожита хвилина, то втрата, то втрата,

то втрата...

Сливаю з листків не росу, а краплини смолисті.

І вийстя із часу, як нурт джерелистий...

Пречиста десниця відсовує легко завісу —

і ти сам із себе виходиш, як в поле із лісу...

летять поза небом напасті крапчасті,
і олово в кулі само по собі завершилось —
ми ж міцно тримаєм в губах горошини...
Еге ж. Нам є що мовчати.
Золочені сурми стоять непочаті,
і жахів кілечка нанизані виснуть, як сушка,
а крик погасить на губах зуміє подушка.
Які ж ми такі, аж ніякі, сіроми:
ніхто нам нічого, ми також — нікому...
Їсохаємось, схвалюєм світ кожним кроком
і словом своїм приростаєм до... поки?
Підошви вогніють, у ноги впиваються цвяхи —
ні диму, ні пір'я від птаха,
а трави дзвінка павутина скосила, —
видмухуй із губ горошину щосили!
Чи ж хто на твій біль озоветься зокола,
коли олов'яне відлуння уколе?
Птах диму, наповнивши очі, схолоне,
і віск потече, потече по долонях...

ЗА СВІТЛЯНИМ КОЛОМ

Я кликав, та кого?
Я плакав безпричинно:
з'являвся то вогонь,
то холод біло-синій...
Хоч розрослася ти
на ширину уяви,
але із пустоти
з'являвся сміх лукавий...
Вуста — то тут, то там —
спалахували й гасли...
То жару пекота,
то снігу білі пасма...
Все вигадка, все — сон,

і плач був нереальним:
піски, Тутапхамон
і спертий дух вокзальний...
А навздогін вуста,
Іудин поцілунок,
і чаю гіркота,
і простір рвався лунко.
Вишневий глей сочивсь
по тріщинах у часі:
душею присмоливсь
до тебе я, та в страсі
рвонувся, поволік
по рейках за собою
наповнений засік
вокзальною юрбою,
що реготом зайшлась,
глузуючи із мене:
— То він долає час
тим потягом шаленим!
Він кружеляє сам
на колесі стрімкому:
мелькоче тут і там
у часі круговому.
То біля пірамід,
то в катакомбах Риму, —
який сферичний світ,
поза яким незримо
існують вічно ті,
хто серце поїть світлом,
але шляхи круті,
і зміни непомітні:
то Львів, то Вавілон,
то Карфаген безлюдний, —
який солодкий сон,
який він непробудний.
Бо там камінням б'ють,

ЦЕРЕВ'ЯНЕ КОЛО

Навперестріч ішла ти, доле,
аби здійснитися життям;
та розминулись — і по колу
і досі ходим — дні ж летять...
А з поля літ ізнов водою
сніги стікають у ярки;
ліщини кущ, що був тобою,
сахався теплої руки.
Лише торкавсь — ти завмирала,
а відступавсь — хиталась ти,
коли ж ішов — слідком ступала
по колу болю й самоти.
То несподівано вербою
по обр'ю життя ішла,
і, заворожений тобою,
вдивлявся — пляма чи імла?
А щоб мій здогад був напевним,
розтанувши, зникала геть;
а я ставав провалом темним:
проходь крізь мене, йди вперед!
Ти — деревом, що серцевину
назовні вивернуло, глянь,
втягла гілля усередину:
ні шелестінь, ні хилитань...
Лиш чути запах деревини,
що сповивав, хмелив мене...
домівко, доле, домовино,
хто ж твоє коло розімкне?

ВОРОТА ЛЮБОВІ І СМЕРТІ

Так, ніби слово вимовилось щойно
і в звуки «світ» утіливсь раптом зміст,
а сонячне узгодилось із чорним,
мов шлях натрапив,— розступився ліс...
Бо не згадалась, викликалась болем
вся лінія життєво-родова,
і вибухав ізнов погаслий голос,
і кров переливалась кругова
аж до синів від Єви та Адама —
суцільні то народження, то смерть...
Чого ж сумуєш, як безрідний камінь,
що виповнився досвідом ущерть?
Чи, може, щось забув ти у Едемі,
чи що — назавше вийшов Гільгамеш
із твого тіла? А століття темні
не висвітлити полум'ям пожеж?
Але ж ти прагнеш новизни постійно
і бути одночасно усіма,
уподобав весняні дні й осінні,
і тобі люба холодом зима?
І поділив безсмертя на хвилини,
на метри — простір, а себе — на всіх,
але ж забув потреби та причини,
бо й радість обернулася на сміх.
І словом «світ» відгородив від себе
прижилене, прикроване, своє ж.
Ти для якої це чинив потреби?
Забув давно... Забув? Згадав?
Авжеж...

* *
*

Дивлюся широко — вікно,
а рами — як повіки...
Давно знімається кіно:
день, півень кукуріка...
Що можна вигадать, додати
до цього світу голосного?
Хіба що камінь розпечатать...
О, якби був я замість бога!
Печалі б навіть не відняв,
ані жури, ні скніння.
Лише б усі копальні дня
вщерть виповнив ясінням.
Ще б висвітив речовину
важку, глушку, підвладну почі,
що усяка у глибину
єства і закриває очі...
Що того часу? Дрібка? Вік?
А скільки ж сутіні нічної?
Та не зібрать в душі засік
всієї світлості ламкої...
І щось зосталося на дні,
намулом від імли осіло.
Тінь нахолола на вікні,
та зроговіло тіло.
Ніч щось суттєве додала.
Я звівсь розгледіти відбиток —
та каменем у дзеркала
влетів... і скло розбите,
чув, дзеленькоче слідкома,
а я лечу крізь рами...
Земля глуха, блакить німа,
а в грудях моїх — камінь.

* *
*

Ой який ти щедрий, світе!
Заживу і трав, і квітів, супокою заживу,
долю виправлю криву...
Всі надії покладаю
на широку браму «раю»,
хто дорогу перетне
і не пустить в сон мене?
Грішний я — то й світ гріховний,
волю ж бо спевняв верховцу:
пухнув з голоду, конав,
яму сам собі копав,
де що бачив, те і брав.
Виживав чи відмирав?
Попаски ходив по полю
і згинав хребет та долю.
Був язик мій, як гольник,
з вуст йшло ойкання — не крик...
Не злічити всіх «гріхів»,—
синім полум'ям горів,
призвичаювався до «пекла»...
Ой минувшино далека!
Чим спокутувать мені це життя по
кривизні?
Що не крок був — шлях з обриву,
що не лінія, то криво,
що не слово, то верзня!
Доля гнулася щодня...
Перекошене обличчя, криво вигнуті
вуста...
Тіло ручий карбівничий
вигинав і не питав.
Ось стою. А «рай» навпроти.

Квіти. Сонечко. Трава.
Не протовплюсь крізь ворота:
гнута плоть, душа крива.

* *
*

В святковій зримості квітневій
прозоряться людо-дерева,
ще не обтяжені нічим —
легкий зеленкуватий дим...
Так, ніби й диб з них не робили,
ані колод, ані хрестів...
Снується погляд любо, мило,
й не видно страчених голів...
Прозора кров суцільним струмом
перегає міць земну,
а в лійку крони небо з шумом
перетікає — вглибину...
Туди й назад... Але й угору
струмує джерело прозоре,
мов хоче небу показати,
яка життєва благодать...
Блакить безмежна все руйнує,
бо витримати спроможен хто
прозору кров, безсмертний струмінь? —
То й з бруньки ріжеться листок,
а з тебе — зойк... Бо від колиски
аж до хреста чи до трупи
стоять дерева близько-близько,
неначе сам із глибини
ти сік хмільний женеш для себе...
О швидше ж віття відчахни,
що гостро виростає з ребер.

У поторках хвиль, у цоркані круглої рині
вчувалась надмірна ласкавість творця.
В легені вхлинали повітря вечірне,
щоб вибухнуть вигуком з горла співця:
— Хвала за любов! За прихилля травневе!
За зриму теперішність долі і море життя! —
Яка несумірність прожитого дневі:
упала вода, але піднялись почуття...
В прихиленим небі чиясь засвітилась зіниця,
і променем зору проймалось минуще єство,
в якому гніздилося світло, мов птиця,
співало від крил мого тіла литво...
Від доторків темряви страх, наче звук,
розростався,
і звужував горло, і звуки гасив,
провалювався слух у глухе позачасся,
де глину творець смолянисту місив.
Яку цеї ночі він зліпить потвору?
І йменням яким він її нарече?
Від поторків пучок я, творче, спрозоривсь,
і чорна гора наляга на плече...
Чим сутінь густіша, тим світло вабкіше,
тим дужчає тиск ф'ормотворчих долонь...
Стискаються губи: — Тихіше, тихіше... —
Та струменем пирскає з горла вогонь:
то світло, ущільнене в слово спасенне,
зламавши всі стрими, зривалось на крик.
Бо йшов неухильно і прямо на мене
відлитий з смоли мій відбиток — двійник...
На ньому ще знати сліди білих пучок,
з рознятого рота точилась хула;
він руки простер, зажадавши сполучень, —
від п'ят аж до тім'я пристала смола.

І рот залило, і занурився зір у незрячість,
і подих забило... і рухи звело...
Я потиски чув двох долоней гарячих,
відчув повноту, якої в мені не було.

ЗАНУРЕННЯ

Пітьмаву безодню промацував промінь далекий,
щоб виявить в ній таємницю буття.
Білили димами по гніздах лелеки,
і прагли дерева земного злиття.
А промінь ішов змійовими валами,
жуків висрібляв і траву хилитав;
він світлом своїм примагнічував плями
і ними порожні очниці латав...
О зірко! Ти вузлик на згадку про вічне,
щоб я — проминуций — свій вік пам'ятав,
щоб я пригадав, як цей промінь двосічний
повздовжньо мене вже колись розтинав.
Усе поділивши на ліве та праве,
він в серці полишив проміжок пустий,
де світло струмке запеклося криваво,
проміжок, який лиш заповнюєш ти...
Та нині той промінь ввійшов, як у піхви,
байдужим металом з малюнком іржі
і витіснив плач, перемішаний сміхом,
з грудей — і за мить я вже геть спорожнів.
Ваги не було, бо і час був відсутній,
а промінь, мов паля, занозивсь у плоть,
і біль був зарукою мук на майбутнє,
і світло текло, щоб мене розколоть.
Без тебе, любове, і я спорожнілий,
утратив міцноту, не маю суття.
Ти міряєш, зіронько, променем білим
глибінь самоти і болючість життя.

ПРИ СВІТЛІ ІСТИНИ

* *
*

Поєдную з безмежністю буденність,
з незримим рухом вітру — сталисть гір,
тепло хвилясте — з поглядом зеленим,
з блакиттю неба — глибину сузір.
Слова твої поєдную з думками;
ані шпаринки — все життя всуціль
залите вщерть червневими медами:
засолодили і приспали біль...
Оскома приспана з губ злизана лестивістю,
і погляд входить в погляд, як вода,
але душа вчуває зору кривості
і прагне швидше випурхнути з гнізда...
Деся щось не так... Чи звузивсь отвір зору,
чи погляд мій об сутінь пощербивсь,
дивлюсь крізь тебе, мов крізь шкло прозоре:
твій образ нагло збільшивсь й відступивсь.
У твоїм лоні, виповненім світлом,
побачив я, як вільно плавав плід,
і він єднав зі світом поцейсвітнім
весь потойсвітньо-невичерпний рід.
Крізь мене нитка боляче й незримо
назад соталась, ткалася вперед,
крізь очі теж снувалась нитка... диму...
А на губах червневий танув мед.

Академіку Б. О. Рибаківу

Сухі галузки непомітно на вітрі граб горбатий
ронить,
 колінкуватий звук із гаю вибігає,
 а на угрівку вже зеленіє голосно мишій торішній...
 Благословенний час початків... Глибини!..
 Цембрується гніздо сороче, твердне шкаралуца,
 жук-скарабей розпочиняє землю,
 і вітер-припутень витрушує із реп'яха останню
насінину,
 бо задля многості він чинить так, задля утіхи,
 щоб гнів було на кому свій зірвати!
 Жебрак, нищун, торбешник, що за душею в тебе,
окрім гордині,
 голоколінник явний, ти — урвитель, на позичках
розжився:
 то у трави, то в дерева, то в річки... А де ж твоє?
Ой роз-ум!
 Роз-сохле дерево, соха, роз-сохи-роги і скалкуватий
камінь.
 Махнеш — знак на землі, на дереві зарубка і карб
на злитку срібла —
 Карб-руб, карб-кара...
 Ого-огонь, і гень, і гони-перегони, і гнів огненний...
 Ти — чоловік зугадний, землі доглядний був, тобі
в насліддя
 було все віддано: і води, і ґрунти, вогонь, і
небоптаство, і
 звір'є польове. Що ти вчинив? Осот не виполов,
 порівці-терену на хміль спожив, а голками ізшив
 труну, і пришилив метелика до серця, і уподобив
 собі безликий камінь. Це — кам, двійник, основа

усіх основ, оселя снів — пашниці пригорщі йому на
споживання. О кам! Дай міць кіст-кам і терпели-
вості тілу опанувати світ незрозумілий, збагнути і
«навіщо», і «чому» — все пережити треба одному:
життя коротке і тривале тління, щоб зберегти зусил-
ля на насіння? Стоптати землю, заскородити кібами,
зернину схоронити, на окоренку сісти і чекать;
землиця рушиться, із-під землі в шоломі виходить
парість:

земизелень, зрадзілля чи будяк?

Відтак намалювать обличчя сонця на камені
і бичка-назимка привести на заклання!

О небопростір, освячені всі сторони твої крильми!
Жертовний дим в тобі зникає, мов іскра в камені,
а зело пучкою промацує незглибну глибину.

Продовжуй звук і рогом, і калиною, і просто двома
долонями. Підпережись ужиною,

бо сонце стороною проходить,

земля минає літо,

а розпач ударився в голос!

Проте в кошари слабовите береш ягня, збираєш

вовну по волосинці,

лаштуєш затишок під лопухом пожовклим:

нехай ідуть сніги, стяги довільності! Це —

самоволя неба...

Аби відчути самоту гостріше, побачити, як

червоніють руки.

Веселе, зорне все, блакитне, стіною — світло, а

глибиною — спокій.

Спить камінь, спи і ти, подвоєний... В тобі шукає

затишку дух

дерева, дух глини, дух трави — їх у кров пусти.

Ставай вмістилищем всіх запахів і звуків, обтяжуй

пам'ять,

аби звільнитись словом. Живи ізсередини — на два

кінці

чи на два боки. І, розпростерши руки, ти здатен обійняти усі сніги, весь світ, всі відстані та всі хвилини. І ліве зімкнеться із правим, дводільність твого ества замкнеться кінцями пучок. А в проріз, що між долонями, ні дерево не стане, ані стебло. А лише пустка, що означає — все...

Спи, розметавши руки під пеленою снігу, і подивом похитуй його ласкавість. Бо по правиці схід, а по лівиці — ніч, під головою — камінь. У снах-предвіщеннях і заохота до добрих вчинків. Бо кров чужу ти не пролив, не розтоптав мурахи, і непохильним був при камені, коли повзла потвора па череві, щоб підкамінний простір назвати оселею! Великосердний ти! Смиренні руки! Вельмиласкавий плоттю, пустив за пазуху повзучу гадину:
— Грійся! —

Безмежність снігу — це твоя великість. За все в одвіті.

Бо дишеш снігом, і снігом відчуваєш, і бачиш снігом. А варто примружити повіки — і сніг не сніг —

доцільність волі,
сіль простору, черлене золото для погребових масок. Він для того, щоб відмінити одне, аби утвердить інше, щоб бути образом терпіння, теперосущості і спраги... Скрижаль зусиль, відбиток волі, а в ноги холодно, під білим попелом дрімають зерна жару...

А до криниці, до самородних вод така далекість і неспівмірність тіла, бо що не слід, то вглиб, і бракне подиху, аби продмуть стежку.

Та, сину чоловічий, вставай, адже розм'як відвільгий камінь, в долонях згорнутих поглибшали всі лінії, дух реп'яха ширяє вкруг стебла, і сонце в головах...

Вставай! Солодке щось, широче.

І, облизавши губи, напружуючи слух, ти бачиш — птах летить, у дзьобі камінь, позаду ж — синенька

стьожка через всеньке небо.

Кладеш долоні і собі на камінь, залишаєш відбитки ліній і віддаєш йому мовчання, аби звільнити груди від погуку на всі глибини світу: — Еге-ге-гей!.. Та раптом чуєш, що холод той не викричать, кільце гадюче — неначе зашморг, а звук гарячий — посередині...

І на глині, намалювавши нігтем кривульку ручая і оболонку сонця, відчув зненацька волю.

І на відзнаку радості уламком мушлі роздряпав щоки, і посипав попелом, і рушив далі...

Ширина ступні виміряє і держкість, і твердоту, ширина кроку — снагу ходи.

По серцевині променя — на дерево, на хмари, на життя...

Великий дух тебе безмежним робить: земля парує, прозорі олені біжать — аж цокіт чути — попереду, попереду й довкола.

Нога випереджає погляд, ступає далі, і мимохідь уста з джерел співають цноту, і доторком ласкавлять їх, і ронять у кожну глибину свій відкид. Не сколоти, не розгніви води, не засміти словами, не запороши очей, відкритих завше...

Бо знадобиться на узвороті спраги і на чатах часу відбиток твій, щоб визначити зміни і відстань пройдену:

від джерела зітхання аж до безодні крику...

І відсвіжуєш пам'ять ковтком води перед самим собою.

В сувоях простору слід п'ятипалий твій зітреться; рукою заприянивши землю, пізнаєш відданість її. Світ неполоханий, дух зрівноважений, спокій

нерушений,

і мудра веселість зору.

Збирач яєць, зривач квіток, нанизувач намиста!

На шию вішавеш гірлянду шкаралущ, тім'я увінчуеш
цинобронню

та зіллям, а на плече садовиш махаона
і йдеш, аби позначити присутністю своєю рожевий
захід.

...Гомілка мамонта, тройзілля і біла глина
та дрібка охри — у жменях — для духовияву.
Натхненно, ретельно на вапняній горі надряпав
густо ліній

і радість втер на всі часи прийдепні: внизу дух
Глиб, і над ним — Зем, а вище — Волос, а на
крачадах в нього сидить людина,
а понад усім горує Дух Неба! — з головою птахи
та білим оком посередині.

...Ділювальні давності, руничні залишки — зате
наявність духу, розсудливість руки, яка пізнала
міць усього суцього:

пташки не руш, не затискай комахи, не смич
пір'їну, не чіпай гнізда, не каламуть води, не, не
не, не...

Орудуй каменем, три патерицями, розмішуй охру,
міси глину, збирай насіння, скороди ниву, визбируй
нехворощ, а тернову голку встроми у попіл і
щонайперше приклади руку до свого серця:
чути стукіт — то нагад постійний, що ти споріднений.
побратаний з усім живим навколо.

Ой! Ось він, час, тут, під рукою в тебе, він міряє
твою ходу, твій біг, твій сон, твоє мовчання.

Тук-тук-тук-тук... Це джерело, не скаламуть
сумління...

ПО СІЛЬ

Голос розложистий котиться колесом синім,
та й понад гніздами — там до яєчок жарини
скоро проклюнуться димом крилатим,
щоб висоту степову визначати.

Хрускають ратиці, в'їдлива муха дзизькоче,
попад травою їдуть роз'яснені очі:

степу сувій змістом своїм розгорнувся:
довго життя мандрівниче читається в русі...

Воля чумача, мов степ, запахуца,
світ без означень, душа — невмируца,
люлька-смоктулька, чорнок-казанок,
кругле барильце,

неба ковток...

— Воли мої вольовії колись були польовії...

Гей! Воло-вольо-во...

Моя світла голово! —

І коло ошукує простір, але не долю.

Спить, наче вуж, батіжок на полудрабку,

гуде на вітрі виварена у дьогті сорочка,

та про запас маємо білішу—на... на вічну вічність.

І думку високу про небо та душу...

По похилій землі скочуватись донизу, до долі,

до солі, до солиночки, до соло-ни-почки...

Солона розлука, хоч воля солодка.

А шлях — то наука, де безліч уроків.

Життя на всі боки широким широке,

і що не травинка, то доля-ділінка:

вовчуг, вернисонце, щадун, натягач,

воловий язик, волокінник, чорнобиль,

вороняче око, воронячий крич,

чебер, нечуйвітер, ранник, росоплач,

німиця, полин і жалоба...

Травоньки, трави мої воскресальні,

обзеленили і обід дзеркальний

і, крізь свитину пробившись за ніч,
ви зазирнули в колодязі віч
Йванами, Грицями та Калістратами
травоземляними, корінцюватими...
Нахилиталися, нашелестіли...
І відступилися, відлопотіли...
Пам'ять, залатана травами білими,
знов розповзлась, аби геть безіменна
переснувалась крізь очі зелені...
Тільки хитаються роги золочені,
золотом в ярмах занози горять,
шлях споришевий, життя — нетолочене,
літепла повінь — сама благодать.
Шапкою можна наміряти грошей,
стрічку червону до смушку пришить,
земле медяна, моя прехорошая,
нащо ж тебе, солоденну, солить?
Може, солодким було раювання:
злиплися губи, липучий язик,
і замість мови — медвяним мовчанням
рот вщертгувався, неначе стільник?
Солі до хліба, до сала, до рани...
Солі! До слова, до голосу, сліз...
Солі! В ріллю смоляну та рахманну...
Солі! У глину, в лампачний заміс!
Щоб роз'їдала і щоки, й уста,
щоб затікало повітря солоне
в горло, в легені, і кров щоб густа
білою стала... як біль-білота...
— Ку-ку-рі-ку! —
Горе незрима, муки солоні...
Сіль їде з Криму, кістя із Дону,
суне назустріч солоний пісок,
вужчає в півня сухий голосок,
і не співає, викрикує: «Ку!» —
мов виринає на хвилях піску...

Шквиря завійна, мря, завірюха
запорошили і очі, і вуха;
дзвони десь дзвонять, постріл луна,
сиплеться сіль — білина, пелена...
Села засолені аж по дзвіниці —
білими стали солоні зіниці,
і замість губ вже біліє рубець,
а наоколи світ-солонець.
Не висловити, ані розгледіти,
ані всмакувати...

Жодного дерева, жодної хати...

Тільки ходить ногаєць ізверху
і збиває сухе будячиння
хрестів цвяхкою нагайкою.

Все засипане сіллю. Лиш де-не-де з вершечка могили
повитикалися роги: позолота обсипалась, гострота
затупилася, лише пучечки соломи на них начоплені:
котяться білі пагорби назустріч вітрові та солом'яним
стрілам,

бо чути скрипучі колеса, хрускотливі ратиці
і широке рукавчате: «Ге-е-ей!»

Та таке широке! Що клишоногий ногаєць
многорукий помах засудомлює у повітрі і щілястим
поглядом підкошує простір.

І раптом: «Фуррр...» Прямо з-під ноги летючий
шестикрилий півень
розквітаючим полум'ям, жоржиновим пір'ям
поглиблює далеч: — Ку-ку-рі-ку! —

І згинуло все; запались у землю високі могильні
замети,

випрявся дим з димарів, зазеленіли раїни,
дзьобнули журавлі води із криничок, розпушили
пір'я солом'яні стріхи,
струсивши респтки непотребу,
захлюпотіли вікна, рипнули двері,
і розгорнувся шлях простойдучий.

Спасенні ласкою, достойні покликання,
у полотняних сорочках, сумирні, волоокі,
виходять благовісники весняні,
що знають поіменно усі кринички, переярки та балки,
що світ привласнили лише у слові «шлях»,
заприязилися з травинкою найменшою,
ввібрали в очі найдрібнішу порошинку і комашку
і уодностайнили себе з біжу-росто-летючим
земляним, небесним, роздарувавши себе на всю

довжінь життя:

— Курічко, здрастуй, добридень, джерелянко! —

А жайвора можна підтримати голосом:

— Ходить пуга по лугу, гнеться

тур-віл-у-дугу!

Ходить пуга у гаю,

кличе доленьку свою! —

І кругоглядно, розложисто, догідно,

що тільки й колесо нагадує про час:

лискучий обід вже аж горить,

іржі немає... Збільшився отвір у матиці,

і вісь стончилася... проте життя попереду...

— Ку-ку-рі-ку! —

Спів вертає у півняче горло

і не вміщається, бо завеликим став:

тому і тичеться, і шиється у кожну шпарку,

у заглибинку,

у кожне вухо, щоб нагадать про час...

ЗАДАВНЕНИЙ ГОЛОС

Рот, закоркований землею,

вже не звелить іти вперед,

прямішають шаблі сталеві, а цвяхи й гудзі металеві
вглибають в землю для прикмет.

Хто в час був загапнявся стрімко,

хто інші долі обганяв,
давно зламав пшеничні стрілки,
запавшись у минувшість дня.

А зверху грейдери, лопати, скло, жужелиця і пісок,
панахає метал крилатий і тиші шар, і синій шовк,
і приголомшені телята жують нейлоновий шнурок...
Я ж синові, як помрячений, товчу щодня: — Учись!
Учись! —

Він клипно дивиться на мене, ніби забув я слова
смысл.

І пада гуркотом шаленим звук отверділий —
зверху вниз.

І навпіл небеса розтяті оголюють пітьму земну,
і видно кулі та гармати,
осколки, шаблі, стріли, лати,
будучину і давнину...

Забийте глеєм жерла клятї, замажте вуха,
щоб не чуть, як крок печатають солдати,
що землю на губах несуть.

Як виють пси, шаліють коні, реве худоба, рветься час,
як кров, запікшись, стука в скроні,
і як залізо многотонне
летить, повзе, іде на нас...

І вигнуті уже підкови, іржаві цвяхи і шаблі
заворушилися жваво знову, оживши, виповзши
з землі.

І зіржавілий голос чути:

«За цар-ря-батюшку-у-вперьод...»

Лопату повертаю круто, — землю забиваю рот...

СТОЖАРНІ

Струмує з повітря обличчя забуте,
розмитий хвилюється глиняний хутір,
і погляд, удивлений в поле хвилясте,

поволі воложиться, лагідно гасне.
Безмежність давно уже стежить за мною,
проте не розгледіти за пеленою
пі сліз, ані згадок, ні навіть думок:
стоїть над колишнім багаттям димок,
та в горло уп'явся пустий колосок...
І вище, все вище повзе вустюками —
знетямившись, крикну: — Ой світонько-мамо! —
Співають обідню годину півні!
Та рано, ой, рано... чи пізно ж мені?!
Нічого подосі про час я не знаю,
а півень хвилясто і часто співає,
пемов позначає весняне тепло,
але і в минулім так само було.
І погляд хвилясто спузавсь і тоді,
проте я печаливсь чомусь, не радів...
Напружую голос, щоб йменням забутим
і простір, і хутір, і пам'ять роздмухать.
З роздертого рота стирчать вустюки,
а замість стожарні чорніють дірки.

З поеми «ЗБРУЦЬКИЙ ІДОЛ»

Вітри велележні, безликі, владущі
провіюють душі — летять шкаралущі:
чи біла полова, чи просто сніжок —
крізь сита-решета очей та думок.
Крізь отвір в повітрі й мене проштовхнули;
з тривалості стрімко лечу у минуле:
ліси і байраки, річки самородні, джерела, безодні,
яруги, ярочки, левади, гайочки, переярки, балки,
струмки та струмочки...
краплиночки... точки...
Ось розчинилася земля — під коренем, під
пагорбом —

чаруночка життя ледь-ледь помітна, бо, мов

печера,

прикрита валуном піщинки. Ізвідки, з цієї мички, випрядалась нить, щоб уплестися у волокно твоєї плоти, щоб воскресить поховану зернину, щоб з темних хланей винести снагу... Залюблені краплини зливаються, тяжіючи до інших, до злиття, до саморозчину, до руху, до потоку...

Цей водобіг потрібен каменю, що вироста з піщинок, примагнічених душею каменя!

Ці водоносні судини є небоносними, тому і горілиць вода лежить, струмує прямолежно і є відлунням неба, що углибає в землю...

Небесні ми, небесно-земляні, чотироликі, підперезали камінь Світовида руками землетворними, танцюємо на голові у Чорнобога: над Збручем весело, хоч хміль й не видихавсь, а вже отверд на денці рога, і скам'яніла посмішка, що перейшла в лінію вуст, в гранчастий камінь. А кінь ізменшився, змалів — він вже ледь-ледь колін сягає, і звати його уже не

коником,

а пружликом, що заблукав у травостійних нетрях...

І голос подає сухий, гранчастий...

Як добре, що меч приріс до живота; його ні вийнять із піхов, ні розітнуть повітря, ні покарать бундючних десятиглавих будяків:

рости і самовідцвітайся, рослипо саморосла, росою скроплена, і зростом пощаджена, і стверджена високим словом «будь!».

Будь, будяче, бо меч чи аканак висить на перевеслі усім на пострах...

Сховай своє карлючне многожалля, бо джміль несе стрибожий лас, немов намітку, щоб камінь запліднити влітку.

КІЛЬЦЯ

О здичавілий дзвін серед зів'ялих дзвонів!
У скроні кров'ю б'єш, як серце на бігу!
Чи вигук з губ зірвався, чи, може, так холоне
мальована луна кілечком на снігу?
Я біг, та не застав... І, біжачи, спізнився:
минуле відійшло... і чути стук коліс.
Хоч з колеса часу повипадали шпиці,
та проорався слід через життя навкіс,
і обід — ген лежить — золочене кружальце
на чистому снігу, на аркуші життя...
Обручки золоті з караючого пальця
за мною слідкома летять, дзвенять, летять...
І коло золоте попереду іскриться,
і покотьолом тінь біжить, і відстає,
і ноги на бігу мелькочуть, наче шпиці,
і котять сніг, рвучи важке ім'я моє.
Ні викричать його, до віку не позбутись,
вопо в тобі, в крові токаче, наче вісь,
кружляючи життя, неначе обід гнучий,
виводячи на шлях в гущавину коліс.
У брязках, в шумі шин, у дзенькоті металу
зливаються вони в одне протяжне: «О!»
Чим швидше, тим лункіш на шиї калатало,
прив'язане до пам'яті моєї вже давно.

А ВЖЕ З ТОЇ КРИНИЧЕНЬКИ...

У тій криниці час стояв забутий,—
води із неї вже піхто не пив,
у ній гніздилась чорнопера сутінь,
і падав стрімко тільки дощ сліпий.

І маятник у ній не хилитався,
обличчя поспливали слюдяні,

і тхнуло нуддю та стоячим часом
так, ніби розкладався він на дні.

О водо мертва! я тебе напився,
і позначила жили чорнота.
Я ліг грудьми — у тебе задивився:
перед очима чорна глухота...
Моя ти ямо! Тріснута зінице,
затерпли губи тамувати біль,
пружина крику випала в криницю,
і я відчув копальню у собі:

але сіль вибрана — одна ропа зосталась,
волоссям в жилах мертвий час стояв,
замість води вхопив губами смалець
і тріснуте обличчя залатав!

Прибутий, бутий, вибутий, забутий,—
корону цямрин знято з моїх губ,
щоб нижче лет заточувала сутінь
і попелом виповнювався зруб.

СВІТЛОТІНЬ

Обличчям віддзеркалюючи хмари,
стояла ти, і свічки недогарок
в руці світивсь — і капав парафін,
і безшелесно простирадла стін
до тебе нахилялись, щоб сповить...
Повіки затремтіли, і в цю мить
прорвалось небо, і в його проломі
угледіла обличчя вже знайоме:
там була ти, а тут лише відбиток,
що зітканий із кровноносних ниток,
посмикував руками, очі рвав

туди, угору, звідки хтось гукав
не голосом, а здвоєним відлунням,
під небо піднімалась піна трав,
насихуючись полум'ям латунним.
На хвилях трав підносилась і ти,
вірніш, твоє швидкоминуще тіло,
а твій відбиток вічністю світивсь,
ввіходив в очі світлом білим-біло...
Із всесвіту, з безмежжя, з глибини,
з минувшини те світло йшло потужно —
його на повні груди всі сини
і дочки всі роздмухували дружньо.
Потуга та складалась з поколінь,
що наче жар роздмухували «ма-мо!»,
щоб висвітить всепоглинальну тінь
і світлом вщертувати чорну яму.
Струмує світло — тане парафін,
виповнюючи почорнілу жменю,
і проступають на полотнах стін
обличчя незабуті, достеменні...

НА КОНУ

Вві сні остережений встав я, забувши
про пташку, що билась у вікна крильми,
забув і про збільшену шибкою душу,
збудився і світлом видіння розмив.
І день я прожив, як у п'єсі Шекспіра,
слова виголошував мудрі й чіткі,
і чув, що за мною полює рапіра,
удару чекав, та не знав ізвідкіль...
І знав, що за спиною чиниться зрада,
що яму копають комусь грабарі,
та я пригадав, що у неї вже падав:
груддя погребальне іскрилось вгорі...

Окашини воскові... лагідний ладан,
і смичуть мотуззя глухі дзвонарі...
І те, що наснилося, ледве бриніло,
притінене світлом грудневого дня:
вже був я теперішній в царському тілі,
з стрілою у горлі вже падав з коня...
...Долоню мені розчавило копито —
не можу подосі затиснуть в кулак,
на Заході й Сході вже був я заритий,
і кожна повіка неначе п'ятак...
Просилую погляд крізь вушка голчані
і бачу смертельне жало за сукном...
Я загодя знав про фінал... І печально
дивився в осмеркле до денця вікно.
Чекав не погібелі, ні, а розв'язки,
щоб сміхом силкованим страх подолать,
і чулись суфлерські підказки:
— Як солодко з вірою знову вмирать...

БОРОЗНА

Полив'яно-струмно шляхи розлилися,
по обрію щедро хтось поле засклав,
а в ньому лиш жайвір дрібненький відбився
та хмари, що з воску за ніч натекли.
Спливала за полиском скирта соломи,
мов нагад доречний про вічні труди;
побачений світ ніби став незнайомим,
так, ніби з мандрів вернувся ти додому
і в люстрі побачив себе молодим...
Відсиріли стіни, і пустка довкола,
і стеля присіла на плечі тобі...
І рід ти побачив у дзеркалі поля,
і батька впізнав по фуфайці в юрбі.
Ось руки мужі на чепіги поклали

і рушили мовчки по тріслій землі,
плугами кололись повздовжньо дзеркала,
проте іще глибші світились з ріллі;
хохітви і дροхви уростіч летіли,
коли в різнотрав'я занурювався кінь,
і стежка раптово кололася біла,
а з неї смолою точилася тінь.
В розверзнуту землю усе западалось:
і коні, і птиці, і люди, і світ,
щоб згодом весь простір тобі віддзеркалив
і час, і життя, затверділе, мов лід.
Та люди в зворотній чіткій перспективі
були, як здрібнілі китайські божки,
і дзеркало поля кололося криво,
і ти сам від себе тікав навпрошки...

ТРАДИЦІЙНЕ

Мов пtiчий заплідок — жовток утягую у себе.
І дух, і сміх, і рух, і крок,
і біль твій — в цямри ребер.
Краду з очей я світла мить — зашпилюю, мов
голку,
у своє серце — хай дзвенить, гуляє хай осколком.
І непритомна моя плоть, і стислось «я» у крапку
так, наче сотворили її лише на згадку...
І непомітний у юрмі, так, наче кимсь забутий,
мовчу, бо звуки всі пімі, на язиці — отрута...
Штовхають, топчуть, мелють, труть
і шарпають на клоччя...
Лише осяде каламуть — знов сяєш непороччям.
І риска світла у тобі, немов сталава голка...
Мовчи, не рухайсь — світлий біль
роздвоїть губи зойком...
Не рухайся, не розчиняйся, не променися, не треба...

До краплі іскорки стискайся, до зникнення у небі...
Пітьма... Розплющуйся — і нема
нікого... Сам як палець.
Лиш голка голку перейма і серце мені жалить.
І вже нашпилений на біль
(на грудях крапля крові),
кружляєш в небі голубім,
а тінь же — нерухома.

КАРБІВНИК

Збігає життя, проходять і дні спотикальні.
Лежить, мов наріжник терпіння, спростований
камінь,
байдужий до часу, глухий, саморослий,
укотре, укотре об нього душа спотикнулася боса...
На ньому чи з нього підносився погляд далекий,
білились полотна, і сніг спочивав, мов лелека.
На ньому вода полишала глибокі позначки
і долю свою сполучала з минулим завбачно.
Безсмертя своє покладали на тебе були можновладці,
кайлом карбували чоло відчайдухи, завзятці...
Та камінь є каменем — випорскує іскра не рідко,
бо пам'ять її закликає у свідки.
А іскра ж, обтяжена простором, гине миттєво,
і з'яву життєву надовго затягує мрево.
І камінь горбатий, сукупивши стільки терпіння,
мов улик, гуде, вже близький до прозріння.

МАНДРІВНИК

Цвяхки, розхильчасті, щоденні,
сюди приходили вітри,
де трухнув стовп і птах пуждений
дививсь засмучено згори...

як сох мотуз, сіріла стріха,
як жовкла кістка на току,
як замість шибки чорний віхоть
застряв у горлі скрізняку...
Нудьга невивітрена нипа,
чалапа по долівці дух,
і раптом дерев'яним скрипом
навпіл розколюється слух...
Злітає птах, стовп пада плазом,
мов корок, віхоть виліта,
і мандрівничча тінь відразу
стає висока, як верста.
Всоставши в зір усе подвір'я,
щтовхнувши двері посаком,
він увійшов, як надвечір'я,
щоб вийти згодом скрізняком.
...Він вдарив об кулак кресалом
і викресав з-під нігтів кров,
і, мов жарипа, чорний палець
накреслив на стіні: «ПРИЙШОВ».
І раптом нижче проступили
слова червоні на стіні,
стікало з літер не чорнило,
а тонко цівки кров'яні:
«Твоїм гулянням ще тривати,
і прихистку тобі нема...
Обернуться в набутки втрати.
Тінь світлом стане, а пітьма...»
Він подих в крейді відпечатав,
ступнув — курилася зима,
і каркав чорний птах щербато:
— Кар-р-р... вороття тобі нема! —
В кишені — брязкало кресало,
і трут за пазухою тлів,
вітрами іскру роздувало,
і дим дворукий вдаль летів.

КОНИ В ТУМАНІ

Туман підіймався над лугом хвилясто
і все в колір неба довкола білив...
Табун мчав по травах високих гривасто,
і радісно ширився дух бугили.
І зір вивільнявся від обрисів світла,
а розум — від дійсних причин та ознак;
туман, поторкаючи руки тендітно,
у жмені трусив холодючий мак.
Вже повно його... Піднялася й уява,
щоб витіснить з пам'яті залишки дня;
уже над тобою зімкнулися трави.
Та руки вчепились у гриву коня...
Вперед понад лугом примарно летіти,
туман пригорнувши й замівши сліди,
туди, де заховане глибоко світло:
в сльозах, у початках святої води...
Лечу... і повітря долоні холодить.
І краплі холодні течуть по щоках.
Лечу я... і бачу — мчить вершник зі сходу
зі стьожкою світла у світлих руках...
— Це ти? — він питає, та голос в тумані
зливається в слово суцільне: «Світи?..»
Та раптом рвонувся мій коник буланій —
я гриву холодну його відпустив...

ПОГРАНИЧЧЯ

Це все було. Було це все зі мною.
Розмитий і задивлений водою,
то я стояв на березі тоді,
коли повітря шилося стрілою
і вигуки лунали молоді:
— Агов, тогобіче! Осначе криги й ряски,

де твоє остя з кістя і луски?
Чому твої цибайла дибулясті
не можуть течію перебрести? —
...І гнівавсь я. І кидав каменюку
на той бік мови, щоб урвати звук,
але була стріла початком звуку,
були відлунням спурхи каменюк...
Трубіж і Стугна, Смотрич, Роставиця,
Тростинка, Вільшаниця, Лозова, —
у кожнім слові глибина криниці
і бережан границя вікова.
Стріла дві плоти гнівом возз'єднає,
але обрушить пам'ять снігову:
— Гей, чоловіче, — хтось мене гукає;
і озираюсь — знаю, що живу, —
на тому боці іскра вибухає,
і слідма долітає гострий звук,
і ойкотом вертається відлуння,
і сміхом наливаються слова:
— Ну як по той бік жити — алілуйно?
Якщо у тебе драна голова? —
І луг вологий луни поглинає,
і холод входить широко у плоть:
і бачу: куля пам'ять доганяє,
аби її на скалки розколоть.
Ізнову тут при річці бережастій,
задивлений в мінливу глибину,
силкуюсь пригадати всі напасті,
та здобуваю я лише одну:
нічна вода, роздвоївши багаття,
несе в пониззя відблиски його,
і, спійманий долонями латаття,
пручаючись, спалахує вогонь.
І я силкуюсь, та пусті зусилля:
ув'язнена пручається в мені
якась істота — рвуться сухожилля,

і лопаються зойки голосні.
Так, ніби річка затекла у тіло,
обрушені зійшлися береги,
і замість крові через серце стріли
течуть-летять — не додають снаги...
І щохвилини — в груди каменюка,
і щогодини — куля прошива, —
пісок сипучий розгортають руки,
аби не згасла іскорка жива...
Вона спашне, і пам'ять, паче русло,
освітить вмить, і виявить у ній
потрухлі стріли, каменюки плюсклі,
людські відбитки вмулені — на дні...

НА УЗВОРОТІ, АБО КРИНИЦЯ ІЛЛІ ТУРЧИНОВСЬКОГО

«Турчиновський Ілля Михайлович (30.VII.1695 — р. см. невід.) — один з представників маюдрівних дяків. Народився в с. Березині (тепер Переяслав-Хмельницького р-ну) в родині сотника... З 1710 р. маюдрував по Україні й Білорусії: був учителем, дяком, писарем, співаком, регентом, священиком...» (УРЕ, т. 15)

I

Сьогодні ліс такий високий, як ніколи,
і легко так душі вприкметлювати клич:
відлунки подовкіл безкрило похололи,
і в білизні дерев від неземних облич
щось є... але земне — земніша:
сім пучок на руці, багато крил — в сорок...
А в душлах очі, глянь, від холоду кругліші —
порошиться і в них проріджений сніжок...

«— По горах, долах сніженьки летять, добрий вечір!
А по долипах річеньки бринять, добрий вечір!»
«— Порошиться душа...
Все менше в ній від мене... Щось стишене, сумне,
вертепне, як цей ліс,
де від дерев густих лиш спогади зелені,
та ряботіє сніг вуглинням згаслих сліз... Еге-ей!..»
І рідшає на крик гущавина провійна,
і шестикрилий птах на поклик не летить,
і в тому щось було надійно безнадійне,
так, ніби він забув, що треба й далі жить.
Долоні розтулив, коли погас і шепіт,
бо й голос вже пригас до «шшш», до хрипоти:
«— Душше моя, ходім з тррриклятого веррртепу,
допоки ще не вся ррррозпорошилась ти...»

II

Нанизані на спис незримий,
спіжини все летять, летять,
та далі їх, неначе гривні,
тасує хутко снігопад.
Осяга обр'ю тримає
у перевеслі жмут осик,
а з нього піднебесну зграю
шукає білий лісовик.
— У царство гаю, де вмирає
поганська папороть, піду!..—
Кружляє білим-біла згряя,
та пазирцем йде білий дух.
І дивна пахолодь повсюди
талує мандрівничий крок...
Він простував у січень з грудня,
щоб пісні зачерпнуть ковток,
бо книжні всі слова — облудні,
як цей посріблений сніжок...

На попіл витліле мовчання
присипало йому вуста,
і світла стовп перед смерканням
підводивсь в небо, як верста.

— То на мороз... Глянь, біседята ачи круки
летять крізь снігову хуртінь.—
І він, розкрижувавши руки,
хотів піднять хрещату тінь,
та в сніг упав з розгону ницьма
і срібла в пазуху нагріб,
бо холод витеплився, вицвів,
а простір прикипів до стіп...
— Землице, водо, мово рідна,
снаги бракує, щоб зігрить
цей шлях додому... Серце бідне,
і ти отвердло, наче лід.

III

Розіп'ято цей день, як є,—
на широчінь небесну...
Та не сумуй, бо солов'єм
ще сніг оцей воскресне.
Ти срібні вибери цвяшки,
затерплі визволь руки,
прибий свої повзкі стежки
до бережків, до луків.
аби додому навпрошки
дійти через всі муки.
— Ой простяглась така довжінь! —
у безвість, в позачася:
лети, летюча моя тінь,
вітрами наливайся.
Егей!
Та пущена луна
розтане, не поверне...

Сишне лиш хмара пабіжна
під ноги снігу зерна.
Радій, стежино ворушка,
на Березань ти тчешся...
Розтало срібло в кулаках,
вже й згадка не воскресне.
А я? Та що тут. Просто так.
Вечірня блуканипа.
І чи повернеться навспак
хоча б єдина днина?
Ліс хижів холодом вечірнім,
а на узбіччях двох доріг
лежали вітрякові тіні,
хрестами втиснуті у сніг.
І клич, протрублений рогами,
стелився низько по землі,
летіли вершники без тям,
і червонивсь за ними слід.
В осмеркле лоно затікали
роздзвіння міднолитих труб,
і холод замикав всю далеч
в замшілий дерев'яний зруб.
І праглось зачерпнуть водиці
з криниці вічного життя,—
схилив коліна — білі птиці
з безодні холоду летять...
І пір'ям губи обсипало,
злітав обперепий ціпок
над забуттям, німим провалом
просторо-часу та думок...
Та кінський храп, і постріл раптом —
то таківниця чи мушкет? —
І тінь на сніг упала гаптом...
І обірвавсь думки лет.

«Одноманітність вікова
в повторності всього — печальна...»
І просить виказу нагально
ця думка, більша за слова.
Коли крізь форми розвогнілі
життя просвічувавсь кістяк,
в своєму кольорі топився птах, наче мак.
І плив над головами вільно сузір'я знак.
В'юкована снігами хмара зависла легко над селом,
віконце жовте, мов канара, серед снігів собі цвіло...
Усе йшло своїм звичаєм, як і заведено здавен.
Ізнов, як і завжди, печально
за днем спливав паступний день.
А серед снігу чорний сонях кивав журливо сам собі,
і вітер шовково косою стелив покоси голубі.
І дух небіжниці-бабусі до хати стежку торував,
і ворушилася в покосі солома біла, снігова.
В оцю хвилину воскресальну,
коли і погляд прохолов,
світ видавався нереальним,
хоч іншого і не було.
Ген пагорб, діти, гринджолята,
криничка унизу сльозить,
кульбабою біліє хата, а з неї білий пух летить...
Холодним повіом з руїн відкрилися ворота ночі:
пухкавий попіл, чорний тлін,
і нетля іскрою пурхкоче,
рука розгонисто вздовж стін малює щілини як хоче...
Побачивши уламки дня, себе вчорашнього, смішного,
він раптом словом перейняв
стареньку думку, хоч убогу:
— Неправда... а точніш — брехня!
Я-а-а... був поштивіший, їй богу...—
Шахрай, хитрун, дрібний крутій,

зневірений, хоча на вірі,
ошуканець, з усіх затій любив крутіїство та
шальвіру.
Який сірома у житті! А чистий серцем — хто б
повірив?

Які не ті всі на позір.
Ось Березань. І батьків двір.
Ще не торкнувся хати тліп. Чисте сумління.
За білістю високих стін він знайде воскресіння.
Сам собі каже: — Нум, ходім! —
Душа заходить в отчий дім
у чистому одінні...

* *
*

Мовчи, брехня не порятує,
ні навіть втеча верстова:
шляхи хрещаті, кінь без збруї,
під саме горло — кропива...
Наїздився, наволочився,
наслухався і надививсь...
Урвався шлях, повітря скисло,
і час немов би перекис.
Все краще піднялось угору,
осіли прикроці на дно...
В майбутньому ж усе прозоре —
день розпанахай, як вікно...
Аби побачить неміч власну,
розбиту чашку та таріль,
аби відчуть, як в тілі згаслім
весь солод обернувсь на сіль...
Брудна сорочка, рваний комір
і засмальцьована душа...
Закрий хутчій же день прозорий —

назад в минуле поспішай.
Знайди себе там: батько, ліжко,
у нього в узголів'ї смерть,
і очі із-під брів острішків
небесну розчиняють твердь...
І ти тремтиш, бо чуєш холод,
і хочеш швидше геть піти,
вірніш, втекти хутчій від долі
в світи, де вже бував і ти...
Але забув. Адже в минулім
не раз ти жив і помирав...
Бо в тілі зношенім заснула
душа знеможена й стара.

* *
*

Його душа, як наймит на відході,
була вже неслухняна і тяжка;
таїла незбагненне щось на споді:
чи бублика, чи, може, п'ятака?

В поношеній, протертій оболонці
вона вже відчувала тісноту
і корчилась, звиваючись на сонці,
поглиблюючи тіла чорноту.

В лихому тілі і душа пропаца.
Вмостившись зручно в ситому кублі,
вона дрімала. І звестись вже важче
ставало їй, розпеченій в їтеплі.

І вже не розправляла в'ялі крила,
і не силкувалась встати на весь зріст,

лиш завалящим пір'ям шаруділа,
не знаючи, де крила, а де хвіст.

Скукоблене, скоцюрблене в фотелі
дрімало й тіло, стоптане, як сніг.
І налягала обважніла стеля
на всю довжінь — від голови до піг.

* * *

*

Яке недоречне безглузде, безлузне питання
про нові щедроти й марноти зими,
про тихе біління снігів і повільне палапня,
про вічне мовчання в блакиті німій.
Привласнити білість не можу — лише сплямувати,
не можу снігів увібрати, бо повен ущерть
вчорашнім свічінням грудей, і снігів непочатих,
і солоддю дня, що пролився, надпитий ледь-ледь...
І не уникнути втрати й збідніння:
торочиться нитка швидка з полотна,
мінється сутність, сповзає одіння,
і внутрішнім світлом сліпить голизна.
І зір розімкнувсь, розгорнулись безмежні сувої,
на випинах тіла згорають шовки,
та доторків теплих не змити водою —
у плечі, у шию, у губи вп'ялись вустюки...
О зимо колюча, ти сіллю і очі збілила,
і шклом залила, засудомила нас,
та простір довкільний — мов тануча брила;
і цівкою крейди з-під ніг витікає побілений час...
На спині, на плечах сліди п'ятипалі біліють,
немов дві душі хтось в єдину зліпив:
помітне злиття і дифузія ліній,
хтось близькістю плоті обох посліпив.

Та слабша поволі сповиток... і дужчає воля,
і в розціп між нами поволі вода затіка...
Висмикую з губ вустюки і кристалики солі
і довго волаю, аби відшпилить язика:
— О-о-о-о-о-о-о!..—

Радію від снігу, радію тому, що він тане,
що холод єднальний уже розколовсь пополам,
що й виправив крик недоречне питання:
«А що ж нас чекає і що позосталося нам?»

* *
*

З глибин небесних долинає гуд,
занурюючись крапкою в тривогу,
і дотліває хмари білий трут,
і тінню пада попіл на дорогу.
Стоять сумирні срібні дерева,
приховуючи спокій нерухомий,
ледь-ледь багнітки вітер колива,
мов струшує з гілок зимову втому.
Вершки чорніють в надвечірній час,
відтінені блакиттю покрай неба,
і сніг, немов нерукотворний спас,
лежить в ярку, засвічений від себе ж.
І подих твій, і погляд твій — ось тут,
щоб стати і відбитком, і глаголом,
аби крапчастий літаковий гуд
не вислухать — висловлювати болем.
Твоя присутність — свідчення й хвала,
піднесення і світу осягання;
долоні чують лінію тепла,
що пролягла окремо від смеркання.
І чує серце лінію життя,

що твориться уривчасто, крапчасто...
І краплі криці стрілами летять,
аби, вознісись, в глинищах захрасти.

* *
*

Оце обличчя у вітрині
належить не мені віднині...
Хіба отой шарпак — то я?
Обличчя скресло, зір зів'яв —
в стручечку губ ні kwasолини...
Бо ліплений з пісної глини —
обсунувсь на дощах, звітрів;
на тім'ї в'ялі волосини,
і тінь не відпускає ніг.
Та що казати? Коли мовчання —
правдиве свідчення остає,
слух реагує на слова:
«Раз-два... раз-два...»
А очі... Що я бачу ними?
Як йдуть провулками старими
такі ж точнісінькі, як я.
І смиче їх за нитку диму,
скажи мені, рука чия?
І за чиїм я повелінням,
своє міняючи одіння,
дивлюсь незмигтно та сміюсь.
І не сумління, а терпіння
у мене,— з ним міцний союз.
Не здерти маски м'язової,
що формувалась для героя,
таж я зісподу — боягуз.
Боюсь пересудів та кпинів,

поважності ні на краплину.
Пісна пересихає глина,
торкне хтось раптом — розвалюсь.

НИЦІСТЬ

Врешті розжився і маєш всього подостатку:
пеміч, записину, латку на тілі на згадку,
жменю гвіздків, і одну неприбиту мостину,
вісім кутків, щоб замкнути пташину.

Впертий годинник ще крутить свої коліщата,
хриплу мостину крок ще печата,—
значить багатий — маєш всього подостатку:
затишок, житло і самоту для початку...

Невідворотний дух — вороття одночасно,
хвиля супротна хвилю зринаючу гасить,
а біля ніг стільки збивається піни,
що упірнеш і сплинеш неодмінно.

Мов на гончарному крузі, крушаться зрушені стіпи!
Щит твій, затула, двері рипучі, двобічні
стали прозорими — в них хтось ввіткнув два мечі
обосічні...

Леле! То стрілки з годинника грають на сонці,—
висмич їх швидше і отвір зроби у душі-оболонці.

ПОСЕРЕД ДВОРУ

Над ким ті сурми плакали?

П. Тичина

Срібно-рожевий дим. І висота дзеркальна.
Я відкидаю сніг. Та музика печальна
раптово вчулася, схитнулася кругла мідь,
і тінь лягла на білене подвір'я
так, ніби був не ранок — надвечір'я,
а хто де грав — того не зрозуміть...
Зіпершись на лопату серед двору,
я наслухав: летіло щось прозоре,
і нагло сніг обрушився з верби,
і слід снувавсь прозоро-голубий
за тим, що неозначено незримо
здіймалось вгору по сусідству з димом.
То не душа. Причулося, здалося...
Та що це? Спів? Луна дзвінкогоголосся,
ухикання допліскує здаля.
Танцюють, мабуть, — двиготить земля.
— Добридень, Павле, — привітавсь сусід. —
Чому з лопатою? Земля ж тверда, як лід,
її кайлом довбати, мабуть, слід,
або ж ломком поцюкати доведеться.
Була людина золотого серця...
Царство небесне... — І зашурхав у сніг.
...По хвилі на лопату я наліг,
міркуючи: то той, кого не знаю...
З'явивсь ізнов сусід (той самий): — Вас вітаю!
Лопату кидай, йдемо свальбувати.
Такі музики! Грають на всі п'ять!
Аж ноги трусяться і просяться до танцю. —
Подався геть... А я, як в лихоманці,
стояв, тремтів... і падала із рук
лопата в сніг. Впотужнювався звук

сумновеселий, сплетений утрос,
бо я кричав і бачив над собою,
як нависає тінню крижаною
членистонога хмара, мов павук.
Вона кришилась — розлягався стук:
груддя скипіле падало додолу,
і сипавсь сніг вечірнього помолу.

* *
*

Від сизого до голубого відвільгли хмари-дерева,
і проступаюча дорога слідом торішнім ожива.
Листки потрухлі, жовта глиця,
насіння з вільхи, будяки
і нехолонуча живиця, що капле, капле в дві руки...
В глибоких зморшках зберігає
шорстка кора вологи слід,
та в пам'яті моїх немає слідів від проминулих літ.
Свідомість, спрямлена до крику,
її мов вітром продува;
проходить простір многоликий, гуде порожня голова.
Кого кохав, конав від муки,
і язиком — листком щавлю —
зализував сліди розлуки, завдавши серцю лиш
жалю.

Аж страшно, порожньо, непаче
хтось замість тебе досі жив
і твою пам'ять не позначив, а тільки душу спопелив.
І все чуже тобі, і безіменне, світе мій,
кому складать, за віщо дяку?
— Живи безклопітно й радій...

* *
*

Вода спалахнута не гасне,
узявшись золотим льодком,
і чайка падає шугаста
з-під неба зірваним листком.
Овершки хмар жахтять пшенично,
хо-ло-не-по-піл-на-льоту...
І очі рве студінь кринична
у глибочінь, у висоту...
Аби забув про всі щербини,
і про тернини, та сучки,
що душу брали, як на кпини,
і тіло рвали на шматки,
бо ж все, що зримає, те вороже,
і чинить розбрат, дух гнітить...
І тоне зір в блакить порожню,
а тіло на сучку висить.
І з горла б'є волення: «Боже!»
Мов цвях у тілі — кожна мить!..
Мов мед грудневий, простір пився,
бурштинно танула хурма,
та в горло вустюки вп'ялися,
що й голосу для слів — нема...
Німа поверхня, подивися,
затерла хлюпіт хвиль пітьма...
Усі слова в уста втяглися,
зосталось половинне: «Ма...»
Губ не зімкнути, не з'єднати
навіть свідомості мені,
розверзлись береги щербаті —
і ринуть води крижані...
Я не надбав, але й не втратив,
лише душею спорожнів...

* *
*

На цій землі ти вже не вперше,
і доля та ж — вона одна.
Так, ніби прагне для завершень
якщо не вчинку, то хоч сна...
Усе повторюється знову:
той самий вік, і люди ті ж,
макуха, гроші паперові,
пожнив'я, жорна, дерть і ківш...
На горлі гудзик металевий,
в ногах пшеничні устілки,
той самий шлях і ті ж дерева,
лиш куц вільшини не такий.
Ту саму хмару я вже бачив
на тому ж місці, в той же час...
І небо відблиском гарячим
тоді ж висвітлювало нас.
Такий же і туман стелився
над річкою, як і тепер.
В ковбані шмат води сталився,
та раптом куц заворушився
і рукавом усе зітер.
Він був з майбутнього, напевне,
із позачасся був, мабуть,
бо шелестом сказав він древнім:
— Ти вічним спом спиш, Павле, тут!

* *
*

Джумі Ахубі

Посутеніло. Захід золотивсь.
І дня краєчок відбивало море,
і заганявся стрімко кипарис
клинчастим вістрям в небо ще прозоре,
де ризавсь тонкозубий молодик
і лет вечірній знижувала качка.
І я від болю прикусив язик,
відчувши в серці карбівну позначку:
минулося так, наче й не було
ні зустрічі, ні друга, ні розмови,
ні спогадів, ні чаю за столом!
Які ж ми, друже, давні часослови!
Минувшина зотліла, мов шнурок, —
дрантвого часу не зав'язати,
підшови ріже сутінний пісок,
і з кожним кроком боляче ступати...
Постоїмо при березі сумні,
поглянемо на місячну доріжку:
віднайдемо із-поміж давніх днів
отой один, мов камінь на обніжку,
яким життя поділене було
на те, що в нас, і те, що вже забуте...
Та пам'ять не протерти, наче скло:
її ущертно заливає сутінь...

ПІДНЕСЕННЯ

Обличчя небом налилось. Під пахвами — повітря
струм.
Спадають капці з ніг — і ось лечу: несе мене самум.

Пух тополиний... Пух кульбаб...
Пташині пера — кружеляють...
Лечу, бо чує владний ваб душа, що об'єму немає...
Квадратні шиферні дахи, подаленілий небосхил,
безверха і'глуха дзвіниця,—
з віч витікають, як живиця...
Бо непотрібна форма там, де неподільна повнота,
де йде злиття, не стрічі,
де все, струмуючи, вроста, як згляд — з очей у вічі...
Не тіні там зустрінеш ти —
тепло незгасне й світло.
І спогади всі відпусти, що прижились сирітно...
Стають початками кінці, закінченням — початки...
Вже грає промінь на щоці, а на губах — печатка...

ВЕСНЯНЕ СОНЦЕ

Тепер навіщо, сонце, ніжності?
Немов й не ти мене зрадило.
Відчутні весняні розбіжності,
сумні твої денні оглядини...
Смолисті пальці позлипалися,
волосся круто пересолене,
п'явки очей порозповзалися —
вже не зв'язати їх і колесом...
Непаче суччя з тіла випало —
струмує холод усередину,
на вітрі голосно поскрипаю,
покреслений уздовжньо крейдою...
Тепер ведеш по зморшках променем,
губ тріщину мечем розщеплюєш,
щоб висвітлить єство гріховнеє
і виповнити тіло теплістю.
Та в нього, мов залізо, врїзалось
щось незнайоме та обтяжливе,

і твої ласки вже припізнені,
я ж бо відсутнім часом вражений...
В кулястій пам'яті ні спогаду
про холод й снігову налицину.
І два відбитки вже не сходяться;
відсутнє давнє, а це вицвіло.
Але свідомість із проміжності
площин вихитується п'явкою,
щоб присмоктатися до ніжності
твоєї, сонце, мов до пакола.
Ой сонце, ти усіх ошукуєш,
бо світлі дні стають оманами,
теплом усякнувши, ти з муками
виходиш з тіла — кров'ю й ранами.

БУДЕНЬ

Благословен будь день, сльотавий та холодний,
коли в шибки так дме, що навіть чути свист,
і ти немов завис над хланнями безодні,
намоклий і важкий, як той дубовий лист.
Та чути глибину майбутньо-неземного,
що аж холоне кров, і музика луна —
і не ступнуть тобі, бо прикипіли ноги,
і зусебіч гуде гудюча глибина...
І розумієш ти не розумом, а страхом,
що кожен день тобі дарований, а ти,
ущільнюючи плоть, як панцир черепаха,
забув про радість мук і солод гіркоти.
Як вариво з трави — пісне і несолоне,
були для тебе дні буденні, дощові...
А музика луна, і в жилах кров холоне,
і доц пряде, пряде повісма сирові...
І дивиться бур'ян очицями росиці

на кошли сизих хмар і мокрого грака,
і западись в той зір, щоб в землю подивиться,
бо чути дзвін лопат і мову молотка.

ГОНЧАРНИЙ КРУГ

На веретено крижане памотується нитка біла.
Кружля тебе, кружля мене крутілка спорожніла.
Скрипить, скрипить гончарний круг,
кружляє безупинно:
немає губ, немає рук, щоб нас зліпити з глини.
І може статись — пронесе нас повз людські турботи.
Мелькоче все, мелькоче все,
лиш вітер сухоротий
обдмухує ретельно нас, сухі грудки формує...
Кружляє круг, збігає час, і все, і все, і все... навсує...
Зірвись з орбіти стрімголов, лети, мов грудка,
в простір.
На новий круг потрапив знов, упавши з високості.

ШИТТЯ ХРЕСТИКОМ І ГЛАДДЮ

Цей шум колисковий загойдував розум
і сім'ям березовим простір кропив...
Ще дихала пам'ять гранітним морозом,
збігали вапном побілілі стовпи.
Ще дихала хвоя густим нафталіном
та глищі ощурки тяглись до руки;
магнітні малюнки, майбутні відміни
в блакиті лункій малювали гілки.
І погляд відгадував стежку торішню
по рисці в повітрі, по нитці в тканні:
полотна ті ж самі, та хрестики інші,—
гаї конопляні, а люди лляні...

І вишита пташка над хаткою висла —
на гребінь шовковий не сяде шяк;
чи щиток не стало, чи кров'ю зумисне
на білому вишивсь співаючий мак.
До нього тяглися дівочі долоні,
і тіло солодке текло, мов струмок,
а шум височів на високих колонах
і вовну соснову мотав на клубок...
І в шумові тому, в ростучім клубкові,
спеленуте спало зерно-немовля,
скрипіли берези й колони соснові,
крізь лиця бліді проступала земля.
Вона проступала крізь білі полотна,
крізь очі, і руки, й лляні сорочки,
хрещатим щитвом на полотнах скорботних,
на білому тілі — блакитні струмки.

ВПІЗНАВАННЯ ВОГНЮ

Шумить вода на перекаті...
Чиєсь обличчя при багатті,
мов маска мідяна, блищить,
і лиже племінь язикатий
суху вільшину — та тріщить...
Я з відстані тихенько грівся,
долоні в той бік простягав.
Вогонь на ноги раптом звівся
і хилитнувся, мов впізнав.
Це він лизав і стріху, й сволок,
лелеці крила обпалив.
Це він у віск впечатав бджоли,
хлопнувши в жмені ківш смоли...
Це він — вогонь... наче панчохи
здер шкіру з ніг... і засміявсь...
сипнувши золотим горохом,

він сміхом вибухав не раз...
Його впізнав я непомильно,
та й я знайомим був йому:
він бризнув іскрами чорнильно
і зник миттєво у диму...
А той, хто ніч долав, раптово
простер долоні у мій бік:
— Згорає тлінне, не основа,—
і сутінню мене обпік.

ВЗАЄМНЕ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ

Тебе я всюди, світло, бачив
летючим, ніжним та гарячим.
У шибку ночі лунко стукав,
порізавши об неї руки.
Ти ж, розгубивши пір'я біле,
від мене далі відлетіло.
І обернулося на віск
те пір'я, що в долонях ніс.
Ти ж залетіло так далеко,
що тільки й чути гострий клекіт.
Та загубився навіть слід,
і став прісним без тебе світ...
Повіки склеплю — іскра зблисне...
Розплющуюсь — як навмисне
палають простирадла стін,
б'є світло з чотирьох сторін...
Хапаюсь — наволочка чорна.
У вікна дивиться потворна,
безлика, без'язика тьма:
ніде ні рисочки нема...
Згадав тебе — з'явилось знову.
Так ти ж на відстані любові...
Бо світло з світла виника
і відбиває близнюка...

З М І С Т

Цілюща сіль самопізнання. Іван Дзюба 5

КРОНА

Розгорнути книгу 34

Сіль землі 34

Посівання 35

«В гіпс відлилося, захололо...» 36

Кришечка 37

Бузина 38

Далеке — дитяче 39

Батькові 40

Знаки 41

Фотографія хлопчика перед стратою.

З циклу «Музейні експонати» 42

«Розшарпані, давильні, повстяні...» 43

«Життя будується у плоті...» 44

Це чарівне слово «завтра»... 45

Здобутки 45

Валун 46

Вуста 47

Перед дзеркалом 48

Сорочка 48

Життєва гора 49

Сліди 50

Осінній день 51

- «Плоттю власною простір промірявши...» 52
«У сутінках і трави сутеніли...» 53
«Віддзеркаливсь в спігах і розмивсь...» 54
«До сивих брів обдмуханий морозом...» 54
Дві росяні краплі 55
На пасовиську 56
«Пресвітлий-світлий день. Із дива кам'яніє...» 57
Скарби 57
Вода 58
«І вітер ламкий, наче крига, кришився...» 59
Порода 59
Перед дощем 60
Вітряний вечір 61
«Поволі, по хвилі весь час відхлинає минуле...» 62
«Промкнулося світло, і впало на світле — ясне...» 62
«Дме вітер. І снігом сухим замітає сліди на снігу...» 63
Нічний гість. *Балада* 64
«Кропив'яним серпом, джерельною водою...» 65
«Все знаджує меле: повітря бабагато...» 66
«Сотворивши себе, куц шишини завмер
на узвишші...» 66
Не розплющуй очей 67
Дводільність 68
Арлекін 69
Заглиблення 69
«Земля тужавіє від подмухів вітру...» 70
З далеких літ дитячих 71
Вірш, написаний зранку 72
«Як водомірка: стриб вперед...» 72
«Від роздалля біль під серцем...» 73

- Віддзеркалення 74
«Звідкіль цей дощ, коли ані хмарини...» 75
Зірка 75
З глини ліплені... 76
«Вислизає із горла розслаблений звук...» 78
«Вуста, переповнені подихом, мовкнуть...» 78
З циклу «Золоті ключі» 79
Сніги 80
«У попелі білім, в руйновищах білого царства...» 81
А що ж ти пригадаєш, чоловіче? 82
Віщування 83
Влада спіту 84
Роздуми 84
Питання 85

СЕРЦЕВИНА

- Несумірність 88
Через товщу простору та часу 89
«По сліду каменем котила...» 90
Осіньня пам'ять 90
«На відстані думок, на один скид повіки...» 92
День дощовий 93
Ідилія 94
Марія 94
«Щось не збагну, чи поле стало меншим...» 96
Крізь ніч 96
О п'ятій на світанку 97
Наприклад, дерево 98
«Я вчора пив вино, іржаве, як залізо...» 99
Коло річки 100

Плин 101

«Така вже моя в цій дільбі ділениця...» 102

Відлуння 102

«Не додалось, не віднялось з роками...» 103

«Придобно живу під листком, наче пташка...» 104

«Диму пряжа над водою...» 104

«Доц окремішно йшов, ворухилось окремішно
віття...» 105

З циклу «Перевтілення». I—III 106

Поклик 109

«Прибились сплесками, прихлюпалися гулом...» 110

«Тінь сховавши у дереві...» 111

Система виміру 112

Дно 113

Непорушність 114

КОРИННЯ

Припадаючи до краплі 116

Старокиївський триптих 117

Малюнок в Софіївському соборі 119

Меч та шолом. З циклу «Музейні експонати» 120

Вивірюється зір. I—II 122

З ночі в день і навпаки... 123

«В мушлі лона твого зав'язалась перлина...» 124

Вороття блудного сина 126

«У передвіщених мені...» 127

Осіньне рівнодення 128

Камінець 129

«Промінь розщеплює зруб і вино каламутить...» 130

Вільна душа 131

«Ця радість легка, ще й сама прозвістилась...» 131
В передчутті весни 132
Надійні крила 133
Зупинка 134
Відлуння 134
«Волохатий звук гобоя...» 135
Листок 136
«Ніч велика, велика, велика!» 138
Батькові рубці. *З циклу «Фотокартки»* 138
Біля братської могили 140
«В безмежних пухнечах затишно, уліжно...» 140
Сини 141
Вдовице 142
«І вишив простір голос твій...» 143
«Голка-латалка шкіру латає...» 144
Зустріч у полі 144
Чати 145
«...Знову копаємо в глинищі глину» 146
Сіль 148
Два дні 149
Зір 149
Шовки 151
На снадку вечора 151
Спалахи 152
Тінь 153
Біля ставка 154
Край плеса 155
Відбиток на склі 155
Світло 156
«Ну що я міряю? Не знаю» 157

Перед світанком 158
Після дощу. I—II 159
Бути деревом 160
В оці роси 161
Погляд на дерево 162
Тіснота 163
Біля межового каменя 164
«Сонце з круга зійшло, і червоністю...» 164
Зустріч 165
«Трава вереснева прощально-зелена...» 166
Компенсації 167
«Затамувавши подих, увійшов...» 168
«Дух зведеш, і розступиться ліс...» 168
«Між ребрами брусованої хати...» 169
Мить 170
«Ненатлий дух часу, усеподучий...» 170
«Ні квітка безіменна, ні трава...» 171
«Сосна, мов шлях, припала пилом...» 172
«Скільки вод стоїть між нами...» 173
По цей бік 174
Липневий туман 174
Полинова сутінь 175
«Втягнувши голову у плечі...» 176
«Криниця. Стану над водою...» 176
Осіпний пейзаж з воропом 177
Стукіт 178
На перевалі осені 179

ПРОСТІР

- «Я лугом йду — назустріч вітер віє...» 182
«Не навмання, а полем навпростець...» 183
«Світліє корою прожилля беріз...» 184
«Над полем шепотінь, над полем шелестінь...» 185
«Відлучена іменням та бажанням...» 186
«Причасна сама в собі...» 187
«Мур саморослий непомітно...» 188
«І день навстежень, і очі...» 189
Таке ти, полечко 190
Обійми 191
Не відгороджуйсь іменем від світу 191
«Вже день затулений березою» 192
«Спокусливець-змій, колицато гадюки...» 193
«Цей сліг зависокий для тихої скрипки...» 194
Пізня гроза 194
Літо. I—II 195
«Година припливу до скроней шаленої крові...» 197
«Синиця в волоссі...» 198
З циклу «Сніги». I—V 198
«Відкривши тихенько повітряні двері...» 203
«Покрай хвилі йду. Спинюся» 204

ЧАС

- «В звоях снігу і я прочитав письменна...» 206
«Сосновий шум, дрімливий, колихливий...» 207
«Життя благовісне, звеличене смертю...» 208
«Обертається свято життя в сумування...» 209
Біля типу. З циклу «Фотокартки» 210

Власний портрет в газеті. <i>З циклу «Фотокартки»</i>	211
Осереддя	212
Віддалення	212
Краплина	213
Спасівка	214
«Красна велич руїн,— розімкнулася пам'ять...»	215
«Суничино терпка, жарка і недозріла...»	216
Згортання	217
Голос серця	218
Лад	219
«Переінакшив все минуле...»	219
Подільність	221
Набравши води	221
«Земле моя, двовдиша в житті і загині...»	222
«Болючішає зелень і блакить...»	223

СЛОВО

<i>З циклу «Золоті ключі»</i>	226
«Залізною брамою брязнуло місто...»	227
«Біля очей, на дотик пучки...»	227
«Нитки промінні гай сплітають...»	228
Вечірне. <i>З циклу «Золоті ключі»</i>	229
На старий мотив	230
На два голоси	231
Історичні ремінісценції	232
Слово	234
<i>З висоти дерева. З циклу «Гоголівські читання»</i>	235
Слухаючи музику Максима Березовського. <i>I—IV</i>	236
«Світ розчинивсь — пропасниця б'є тіло...»	239

Ти — простір 240
Світовид — збруцький ідол 241

ПРИ СВІТЛІ СУМЛІННЯ

«Незайманосте днів, зцілющосте майбутня...» 246
«Погожо-днинно, споришево...» 246
«Перерости себе собою...» 247
До зірки 248
Глибини 249
«Вечіря мідь води лункої...» 249
«Рійба комарів в надвечірнім промінні...» 250
Щільність 251
Доцільність 252
З глибини пам'яті 253
«На півдорозі зупинивсь» 255
І озирнувся... 256
«Ой одміни мене собою...» 257
На семи вітрах 258
Шлях додому 259
По солому 260
«Ізбільшивсь день — побільшала й сорочка...» 260
Присуд 262
Перетік 263
Знизу вгору 264
«Мов на наріжнику святині...» 265
«Від доторків металу з тілом...» 266
«Не виріс я, а переріс себе ж...» 266
«Печалі дим струмує у гайку...» 267
У талій воді — відбиток 268

Два кольори 269
На переході часу 270
«Палахкотюче світле тіло...» 271
Роздуми 272
«При світлі сумління прозоріє світ...» 272
Надмір 273
Тепло — холод 274
Торішній листок 275
Шлях 276
Дзеркала 277
Будяки 278
З двох боків 279
«Вже смеркла вода. І дерева глибокі...» 280
При місяці 281
«Понаджені летять на теплівщину...» 281
«Повертаюсь і я. І ніхто не затрима» 282

ПРИ СВІТЛІ СЕРЦЯ

«Прозрівши в любові, із сувертка ночі...» 284
«Блакитне додалося до блакитного...» 285
«Шпувало море, шум шумелий...» 286
«В зіниці зневірені, сестро-любове...» 287
«Мене цієї ночі вмерло так багато...» 287
«Тривалість буднів та пудьгу...» 288
Зайвина 289
Стовпи 290
Кожна мить 291
Колискова 292
Сліди на піску. *Цикл* 293

На гойдалці 299
«Я йду у час, а ти йдеш в позачася...» 300
Вогонь 301
Стремління 301
Спокуса 302
Вечір... Ніч... 303
«Не торопко і не тягуче прокручується середя...» 304
«Крізь сизу вологість рожевий звістується колір...» 305
Трибки 306
Квити 307
«Не-буде...» 308
Рана — життя 308
«Лиш лапець розірвав...» 309
Нитка 311
Краще синиця в руках 312
Вихід 313
«Волоподібний місяць впирає в груди роги» 314
«Над лугом птах диму...» 314
За світляним колом 315
Дерев'яне коло 318
Ворота любові і смерті 319
«Дивлюся широко — вікно...» 320
«Ой який ти щедрий, світе!» 321
«В святковій зримості квітневій...» 322
«У поторках хвиль, у цоркані круглої ріпі...» 323
Занурення 324

ПРИ СВІТЛІ ІСТИНИ

- «Поєдную з безмежністю буденність...» 326
Початки 327
По сіль 332
Задавнений голос 335
Стожарні 336
З поеми «Збруцький ідол» 337
Кільця 339
А вже з тої криниченьки... 339
Світлотінь 340
На кону 341
Борозна 342
Традиційне 343
Карбівник 344
Маандрівник 344
Кони в тумані 346
Пограниччя 346
На узвороті, або Криниця Іллі Турчиновського.
I—IV 348
«Мовчи, брехня не порятує...» 353
«Його душа, як наймит на відході...» 354
«Яке недоречне безглузде, безлузне питання...» 355
«З глибин небесних долинає гуд...» 356
«Оце обличчя у вітрині...» 357
Ницість 358
Посеред двору 359
«Від сизого до голубого відвільгли хмари-дерева...» 360
«Вода спалахнута не гасне...» 361
«На цій землі ти вже не вперше...» 362

«Посутило. Захід золотивсь»	363
Піднесення	363
Весняне сонце	364
Будень	365
Гончарний круг	366
Шиття хрестиком і гладдю	366
Впізнання вогню	367
Взаємне віддзеркалення	368

Литературно-
художественное издание

МОВЧАН Павел Михайлович

СОЛЬ

Стихотворения

Киев, издательство
художественной литературы «Днипро»

На украинском языке

Художник *Г. М. Фінько*
Художній редактор *С. П. Савицький*
Технічний редактор *Л. М. Смолянюк*
Коректори *Л. М. Демченко,*
Н. І. Харчук

ИБ № 4358

Здано до складання 15.12.88.

Підписано до друку 07.02.89.

Папір друкарський № 1.

Формат 70×100¹/₃₂.

Гарнітура звичайна нова.

Друк високий.

Умовн. друк. арк. 15,6.

Умовн. фарбовідб. 16,9.

Обл.-вид. арк. 16,605.

Тираж 2000 пр.

Зам. 8—371.

Ціна 2 крб. 10 к.

Видавництво
художньої літератури «Дніпро».
252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42.

Книжкова
фабрика «Жовтень».
252053, Київ, вул. Артема, 25.

Мовчан П. М.

М74 Сіль: Поезії / Передм. І. Дзюби.— К.: Дніпро, 1989.— 381 с.
ISBN 5-308-00380-7

До книжки увійшли кращі твори відомого українського радянського поета, позначені глибокою самобутністю, свіжістю творчого пошуку, увагою до чистих джерел народно-поетичного слова.

М 4702640202—111 111.89
М(204)—89

ББК 84Ук7-5

